

Харківський національний
економічний університет
імені Семена Кузнеця

**Управління
розвитком**

Збірник наукових робіт

№ **22** (162) 2013

видається щомісячно

Харків • ХНЕУ ім. С. Кузнеця • 2013

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ РОБІТ

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ № 22(162)2013

*Засновник і видавець ХНЕУ ім. С. Кузнеця.
Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 16779–5351 ПР. від 21.05.2010 р.*

*Затверджено на засіданні
вченої ради університету,
протокол № 5 від 23.12.2013 р.*

Редакційна колегія

Пономаренко В. С. — докт. екон. наук, професор (головний редактор)

Афанасьєв М. В. — канд. екон. наук, професор ХНЕУ

Внукова Н. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Грицьова В. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Дікань Л. В. — канд. екон. наук, професор ХНЕУ

Дороніна М. С. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Дорохов О. В. — канд. техн. наук, професор ХНЕУ

Іванов Ю. Б. — докт. екон. наук, професор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України

Кизим М. О. — докт. екон. наук, професор

Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України

Клебанова Т. С. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Козьменко О. В. — докт. екон. наук, професор

Української академії банківської справи Національного банку України

Криворотов В. В. — докт. екон. наук, професор

Уральського федерального університету імені першого Президента Росії Б. Н. Ельцина (Росія)

Левикін В. М. — докт. техн. наук, професор

Харківського національного університету радіоелектроніки

Лутай Л. А. — докт. екон. наук, професор

Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

Малярець Л. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Назарова Г. В. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Орлов П. А. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Пилипенко А. А. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ (заступник головного редактора)

Попов О. Є. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Пушкар О. І. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Сєдова Л. М. — відповідальний секретар

Чернов В. Г. — докт. екон. наук, професор

Владимирського державного університету (Росія)

Чухрай Н. І. — докт. екон. наук, професор

Національного університету "Львівська політехніка"

Ястремська О. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Chauchat Jean-Hugues – Professeur (HDR) de l'Université Lumière Lyon2 (France)

Chen Wei – PhD, Professor, Hebei University of Science and Technology (China)

Gang Fan – Dr., Professor, Graduate School of Chinese Academy of Social Sciences; Director of China's National Economic Research Institute (China)

Hofshstabler Hannes – Professor, Upper Austria University of Applied Sciences (Austria)

Hollner Helmut – FH-Prof. DL Dr Techn University of Applied Sciences FH "Technikum Wienn" (Austria)

Kalashnikov Vitaliy – Economy Doctor (ED), Assistant Professor, Universidad Autónoma de Nuevo León (Mexico)

Ohrimenco Serghei – Dr. Sc. (Econ.), Professor, Academy of Economic Studies (Moldova)

Pucher Robert – FH-Prof. DL Dr Techn, University of Applied Sciences FH "Technikum Wienn" (Austria)

Sarkisyan Agop – PhD, D.A., Tsenov Academy of Economics (Bulgaria)

Solarz Jan Krzysztof – Prof. nadzw. dr hab., Akademia finansów, Warszawa (Poland)

Vulanovic Milos – PhD, Assistant Professor of Finance, Western New England University (USA)

Wackowski Kazimierz – Prof. nzw. dr hab., Politechnika Warszawska (Poland)

John (Jack) William McNeill – PhD, Professor of Anthropology and Intercultural Studies, Providence University College (Canada)

Irina Yatskiv – Dr. Sc. Eng., Vice rector, Professor, Transport and Telecommunication Institute (Latvia)

Duro Benic – PhD, Full Professor with tenure, University of Dubrovnik (Croatia)

Christine Cooper – PhD MSc BA (hons), Professor, University of Strathclyde, Glasgow (UK)

Поштова адреса

засновника і видавця:

61166, Україна, м. Харків, пр. Леніна, 9а

Головний редактор **Пономаренко В. С.**

Конт. телефон: (057)702-03-04

Поштова адреса редакції:

61166, Україна, м. Харків,
пров. Інженерний, 1а, 1 під'їзд

Зав. редакції **Сєдова Л. М.** (057)702-07-38
Редакція (057)702-07-28

Випусковий редактор – **Семенова І. М.**

Редактори: **Бутенко В. О., Зобова З. В.,
Новицька О. С., Пушкар І. П.**

Комп'ютерна верстка – **Топчій М. О.**

E-mail: vydav@hneu.edu.ua

Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ, цифрових даних, які наводяться, несуть автори статей.

Рішення про публікацію статті приймає редакційна колегія. У текст статті без узгодження з автором можуть бути внесені редакційні виправлення або скорочення.

Редакція залишає за собою право їх опублікування у вигляді коротких повідомлень і рефератів.

При передрукуванні матеріалів посилання на збірник обов'язкове.

Підписано до друку 27.12.2013 р.

Формат 84×108 1/16. Папір MultiCopy.

Ум.-друку. арк. 21,5. Обл.-вуг. арк. 27,09. Зам. № 569.

Ціна договірна.

Видавець і виготівник – видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, пр. Леніна, 9а.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
Дк № 481 від 13.06.2001 р.

© Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2013.

© Видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, дизайн обкладинки, 2013.

Магістр 2 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Викладено характеристики фінансової безпеки підприємства та загальну схему процесу організації фінансової безпеки підприємства. Розглянуто дії, які повинні проводитися на підприємстві задля ефективної реалізації фінансової безпеки.

Аннотация. Изложены характеристики финансовой безопасности предприятия и общая схема процесса организации экономической безопасности предприятия. Рассмотрены действия, которые должны проводиться на предприятии для эффективной реализации финансовой безопасности.

Annotation. The characteristics of a company financial security and the general scheme of the process of a company financial security are presented. The measures to be taken at an enterprise for the effective implementation of financial security and considered.

Ключові слова: підприємство, фінансова безпека підприємства, фінансовий стан, державне регулювання, господарська діяльність.

Здатність підприємства стабільно розвиватися та здійснювати господарську діяльність визначається міцністю його фінансового стану, ефективністю фінансової діяльності, а також стійкістю до впливу будь-яких негативних факторів, що в цілому характеризують рівень його фінансової захищеності. Тому надзвичайно актуальною на сьогоднішній день є проблема забезпечення фінансової безпеки підприємства, що є запорукою його стабільного та успішного розвитку.

Метою статті є розкриття теоретичних аспектів фінансової безпеки підприємства, а також визначення впливу держави на формування фінансової безпеки підприємства.

Сутність поняття "фінансова безпека підприємства" науковці трактують у двох аспектах:

як стан захищеності інтересів підприємства – прихильники Бланк І. О., О. Кириченко, Ю. Кім, Горячева К. С., Загородній А. Г., Вознюк Г. Л.;

як стан ефективного використання ресурсів підприємства, який наслідують Мельник Л. Г., Реверчук Н. Й., Донець Л. І., Ващенко Н. В., Ареф'єва О. В., Кузенко Т. Б., Покропивний С. Ф.

Горячева К. С. стверджує, що фінансова безпека підприємства – це такий фінансовий стан, що характеризується, по-перше, збалансованістю та якістю сукупності фінансових інструментів, технологій та послуг, які використовуються підприємством, по-друге, стійкістю до зовнішніх та внутрішніх загроз, по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечити реалізацію його фінансових інтересів, цілей та завдань достатнім обсягом фінансових ресурсів, по-четверте, здатністю забезпечувати розвиток всієї фінансової системи [1].

Донець Л. І., Ващенко Н. В. розглядають фінансову безпеку підприємства як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості й рентабельності бізнесу, якості управління, використання основних і оборотних засобів підприємства, структури його капіталу, норми дивідендних виплат за цінними паперами підприємства, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського стану підприємства і перспектив його технологічного та фінансового розвитку [2].

Багато науковців вважає, що Бланк І. А. подає найбільш комплексний підхід до визначення поняття "фінансова безпека підприємства" та виокремлює такі його характеристики:

фінансова безпека підприємства є основним елементом системи його економічної безпеки в загальному складі елементів економічної безпеки;

фінансова безпека є системою кількісних і якісних параметрів фінансового стану підприємства, що в комплексі відображають рівень його фінансової захищеності;

об'єктом забезпечення фінансової безпеки є сформована система пріоритетних фінансових інтересів підприємства, що потребують захисту в процесі фінансової діяльності;

важливим цільовим спрямуванням системи фінансової безпеки підприємства є створення необхідних фінансових передумов стійкого зростання підприємства в поточному і перспективному періодах;

основою формування фінансової безпеки підприємства є ідентифікована система реальних і потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру його фінансовим інтересам;

система фінансової безпеки конкретного підприємства передбачає диференційований рівень кількісних і якісних параметрів захищеності фінансових інтересів;

фінансова безпека підприємства є системою, що забезпечує стабільність важливих фінансових пропозицій розвитку підприємства, які формують захищеність його фінансових інтересів [3].

Незважаючи на велику кількість підходів до трактування поняття фінансової безпеки підприємства, більш детальний аналіз його особливостей для суб'єктів господарювання зробити доволі важко, оскільки більшість науковців значну увагу приділяють вивченню економічної безпеки підприємства. Тому дуже важливим буде визначити джерела негативних впливів на фінансову безпеку суб'єктів господарювання:

1. Свідомі чи несвідомі дії окремих посадових осіб і суб'єктів господарювання, а саме органів державної влади, міжнародних організацій, підприємств-конкурентів.

2. Збіг об'єктивних обставин, а саме стан фінансової кон'юнктури, наукові відкриття та технологічні розробки, форс-мажорні обставини тощо. Залежно від суб'єктної обумовленості негативні впливи на фінансову безпеку можуть мати об'єктивний і суб'єктивний характер. Об'єктивними вважаються такі негативні впливи, які виникають не з волі конкретного підприємства чи його працівників. Суб'єктивні впливи спостерігаються внаслідок неефективної роботи підприємства загалом або окремих його працівників, а передусім керівників і функціональних менеджерів [4].

Задля ефективної реалізації фінансової безпеки на підприємстві повинні проводитись певні дії, які відповідатимуть загальній схемі процесу організації фінансової безпеки, розробленій на кожному підприємстві (таблиця).

Таблиця

Загальна схема процесу організації фінансової безпеки підприємства

Заходи організації фінансової безпеки підприємства	Формування необхідних фінансових ресурсів
	Загальностратегічне прогнозування та планування фінансової безпеки
	Стратегічне планування фінансово-господарської діяльності підприємства
	Загально-тактичне планування фінансової безпеки
	Тактичне планування фінансово-господарської діяльності підприємства
	Оперативне управління фінансово-господарською діяльністю підприємства
	Здійснення функціонального аналізу рівня фінансової безпеки
	Загальне оцінювання досягнутого рівня фінансової безпеки

Ураховуючи те, що фінансова безпека є складовою частиною економічної безпеки підприємства, то найбільший вплив на формування економічної безпеки як складового елемента фінансової безпеки підприємства має держава.

У сучасному економічному житті України можна спостерігати як позитивні, так і негативні прояви державного регулювання. До позитивних можна віднести [5]:

- стимулювання різних форм власності;
- прагнення наповнити ринок товарами;
- лібералізацію експорту;
- прагнення наблизити український ринок до цивілізованого;
- початок податкової реформи.

З огляду на можливе втручання держави в економіку підприємства підвищення його економічної безпеки має включати такі аспекти [5]:

- правову основу, тобто закони, які регулюють правові відносини між державою та підприємством;
- кредитну й інвестиційну політику, яка б враховувала весь спектр потенціальних інвесторів;
- постійний розвиток ринку, в тому числі співвідношення монополій і дрібних виробників, конкурентів і партнерів;
- розвиток інфраструктури підприємства – банківської системи, аудиторської служби, інформаційної системи.

Одним із головних напрямів ефективного функціонування та розвитку сучасного підприємства виступає забезпечення його фінансової безпеки як однієї з головних складових всієї економічної безпеки підприємства. У свою чергу, забезпечення фінансової безпеки підприємства повинно реалізовуватись згідно з розробленою загальною схемою процесу організації фінансової безпеки на конкретному підприємстві, яка враховуватиме дуже важливий чинник, такий, як вплив держави на економічну безпеку підприємства.

Наук. керівн. Москаленко Н. О.

Література: 1. Горячева К. С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.06.01 / К. С. Горячева. – К. : НАУ, 2006. – 17 с. 2. Матвійчук Л. О. Концептуальні аспекти фінансової безпеки підприємства / Л. О. Матвійчук // Економічний вісник Донбасу. – 2009. – № 4 (18). –

С. 133–136. 3. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с. 4. Васильців Т. Г. Фінансова безпека підприємства: місце в системі економічної безпеки та пріоритети посилення на посткризовому етапі розвитку економіки / Т. Г. Васильців, О. Р. Ярошко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – № 21.02. – С. 132–136. 5. Судакова О. І. Вплив держави на формування економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / І. О. Судакова. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/11._NPRT_2007/Economics/21878.doc.htm.

УДК [658:621]:005.336.1

Гуцал Г. В.

Магістр 2 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Запропоновано аналіз ефективності виробничого потенціалу з її розподілом на внутрішню та зовнішню. Сформовано систему показників зовнішньої та внутрішньої ефективності використання виробничого потенціалу промислового підприємства відповідно до ресурсної бази щодо матеріальних, фінансових, людських та інформаційних ресурсів.

Аннотация. Предложен анализ эффективности производственного потенциала с ее распределением на внутреннюю и внешнюю. Сформирована система показателей внешней и внутренней эффективности использования производственного потенциала промышленного предприятия в соответствии с ресурсной базой относительно материальных, финансовых, человеческих, информационных ресурсов.

Annotation. This article presents the production potential efficiency and its division into internal and external ones. The system of indicators of internal and external efficiency of the production capacity of industrial enterprises is formed according to the resource base concerning material, financial, human and information resources.

Ключові слова: аналіз, ефективність, виробничий потенціал, система показників, ресурсна база.

В умовах сьогодення основними тенденціями розвитку ринку є глобалізація, концентрація капіталу, посилення конкурентної боротьби, що вимагає від промислових підприємств пильної уваги до ефективного використання виробничого потенціалу, який здатний забезпечити суб'єктам господарювання провідні ринкові позиції. Оскільки промислові підприємства в більшості випадків неспроможні здійснювати суттєвий вплив на зовнішнє середовище з метою його зміни відповідно до власних інтересів, вони повинні більше уваги приділити адаптації до швидкозмінних умов господарювання, тобто використанню виробничого потенціалу відповідно до очікувань ринку та власних виробничих можливостей. Тобто підприємства повинні забезпечувати ефективне використання виробничого потенціалу у внутрішньому середовищі щодо виробництва продукції та використання з цією метою всіх економічних ресурсів, задіяних як у бізнес-процесах, так і в зовнішньому оточенні щодо її реалізації та формування дієвих взаємовідносин із суб'єктами ринку, від яких залежать життєдіяльність та розвиток підприємств. У цьому сенсі нагальною проблемою є визначення ефективності використання виробничого потенціалу на основі вимірювання його результатів щодо внутрішнього й зовнішнього середовищ підприємств, що й зумовлює актуальність тематичної спрямованості статті.

Дослідженню питань, пов'язаних із визначенням, управлінням і використанням виробничого потенціалу, приділяли увагу такі вчені, як: Бай С. І., Воронкова А. Е., Краснокутська Н. С., Лапін Є. В., Є. Попов, Райков Л. Н., Спирін В. С., Трофименко А. Н., Федонін О. С., Якушева Е. С. та ін. [1 – 10]. У їхніх працях подано аналіз та пропозиції з визначення потенціалу, його складових, методів дослідження та управління.

Мета статті полягає у дослідженні та формуванні методичного забезпечення визначення ефективності використання виробничого потенціалу промислового підприємства.

Соціально-економічні процеси ринкових перетворень в Україні характеризуються суттєвими змінами умов господарювання промислових підприємств. Успішність та ефективність їхньої діяльності залежать від можливості створювати особливі цінності для споживачів, постачальників, територіальної спільноти, державних інституцій, власників [2]. Незважаючи на те, що інтереси зазначених суб'єктів є різноспрямованими, їхня гармонізація може бути забезпечена в разі отримання певної частки від створених цінностей, продукування яких забезпечується виробничим потенціалом підприємств. Саме потенціал визначає і забезпечує унікальність пропозицій підприємств, створює можливість для розвитку.

Оскільки виробничий потенціал характеризує внутрішнє середовище, проявляється та впливає на зовнішнє, результати його використання доцільно розглядати з позиції ефективності економічних ресурсів у кожному з середовищ за показниками, що характеризують здобутки підприємства та його можливості [4]. Тому в процесі оцінювання ефективності виробничого потенціалу підприємства доцільним є виділення таких її видів, як внутрішня і зовнішня за ознакою "спрямованість або належність до сфери отримання результатів" [5].

Такий розподіл видів ефективності дозволить відокремлювати результати використання виробничого потенціалу відповідно до сфери їхнього отримання для ухвалення рішень про зміни в управлінні економічними ресурсами з метою підвищення ефективності діяльності підприємства в цілому та забезпечення його конкурентоспроможності на ринку [10].

Важливим питанням є обґрунтування системи показників оцінювання внутрішньої та зовнішньої ефективності виробничого потенціалу. Оскільки його підґрунтям є економічні ресурси, доцільно розподілити їхні показники на такі, що характеризують можливості використання кожного виду ресурсів у внутрішньому середовищі та зовнішньому оточенні [7]. Спираючись на дослідження провідних вчених щодо системи показників оцінювання виробничого потенціалу, пропозиції з розподілу показників подано в таблиці.

Таблиця

Показники ефективності використання виробничого потенціалу промислового підприємства

Часткові показники використання виробничого потенціалу промислового підприємства	
Внутрішня ефективність	Зовнішня ефективність
Фінансові ресурси	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Чиста рентабельність продажу
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Рентабельність виробництва продукції
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Коефіцієнт фінансового ризику
Коефіцієнт фінансової стійкості	Коефіцієнт фінансової автономії
	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості
	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості
Матеріальні ресурси	
Коефіцієнт придатності основних фондів	Фондовіддача, грн/грн
Коефіцієнт оновлення основних фондів	Питома вага нематеріальних витрат у ціні продукції
Фондоозброєність, грн/осіб	–
Питома вага витрат на машини, обладнання, інструменти, інші основні фонди, пов'язані з упровадженням інновацій у загальному обсязі витрат на інновації	–
Питома вага матеріальних витрат у загальних витратах на виробництво	–
Людські ресурси [1]	
Співвідношення кількості робітників до кількості адміністративно-управлінського персоналу	Рентабельність персоналу
–	Коефіцієнт плинності персоналу
–	Питома вага витрат на оплату праці в загальних витратах на виробництво
Інформаційні ресурси [3]	
Питома вага інвестицій на інформатизацію до загального обсягу інвестицій	Питома вага на маркетинг і рекламу в загальному обсязі витрат на інновації
Питома вага інвестицій на програмне забезпечення в загальному обсязі інвестицій на інформатизацію	–
Питома вага інвестицій на обчислювальну техніку в загальному обсязі інвестицій на інформатизацію	–
Питома вага інвестицій на нематеріальний основний капітал у загальному обсязі інвестицій в основний капітал	–

Незважаючи на обмежену кількість показників таблиці зробити однозначні висновки і виявити загальні тенденції зміни ефективності використання виробничого потенціалу підприємств без її адаптації до певних умов господарювання неможливо.

Тому виникає об'єктивна необхідність їхньої заміни на певний набір некорельованих параметрів, що мають цінну властивість зберігати всю необхідну інформацію в стислому вигляді, скоротивши при цьому розмірність сукупності даних, що досліджуються.

Таким чином, наведені в таблиці часткові показники є типовими, проте в кожному окремому випадку, а саме щодо галузевої належності підприємства або особливостей його діяльності, їхній склад може бути уточнений методом багатовимірного факторного аналізу, що є ефективним математичним апаратом, який дозволяє вирішувати цю проблему, і входить до сукупності методів багатовимірного статистичного аналізу.

Принципова відмінність багатовимірного статистичного аналізу полягає в тому, що економічні об'єкти та явища розглядаються з урахуванням не одного-двох, а одночасно деякої множини ознак. Це дозволяє досягати в дослідженнях повноти опису явищ і процесів, що спостерігаються (у цьому випадку виробничого потенціалу), і об'єктивності висновків за ним [6].

При використанні факторного аналізу для дослідження результатів функціонування промислових підприємств сформовані фактори можуть інтерпретуватися як певні напрями підвищення ефективності використання виробничого потенціалу, його розвитку, а значення чинників – як їхні інтенсивності, що свідчать про значущість кожного в процесі управління виробничим потенціалом для підвищення його ефективності [8; 9].

Практичне використання запропонованого методичного підходу визначення ефективності використання виробничого потенціалу промислового підприємства доцільно здійснювати на основі офіційних статистичних даних суб'єктів господарювання за формами статистичної звітності. Подання результатів практичного застосування розробленого методичного підходу є окремим завданням, яке буде реалізовано в подальших публікаціях автора.

Визначення ефективності використання виробничого потенціалу є важливою проблемою, що має як теоретичне, так і практичне значення. Вирішення цієї проблеми доцільно здійснювати з урахуванням ресурсної бази, яка передбачає необхідність оцінювання всіх видів економічних ресурсів: фінансових, матеріальних, людських, інформаційних, із розподілом їхнього впливу на внутрішнє та зовнішнє середовища, що вимагає виділення таких видів ефективності, як внутрішня й зовнішня.

Напрямами подальших досліджень є формування методичного забезпечення з визначення стратегічних резервів ефективності використання виробничого потенціалу промислових підприємств.

Наук. керівн. Котов А. М.

Література: 1. Бай С. І. Розвиток організації: політика, потенціал, ефективність : монографія / С. І. Бай. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 280 с. 2. Воронкова А. Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация : монография / А. Э. Воронкова. – Луганск : СЛУ им. В. Даля, 2004. – 314 с. 3. Краснокутська Н. С. Потенціал торговельного підприємства: теорія та методологія дослідження : монографія / Н. С. Краснокутська. – Х. : Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі, 2010. – 247 с. 4. Лапин Е. В. Экономический потенциал предприятия : монография / Е. В. Лапин. – Сумы : Университетская книга, 2002. – 310 с. 5. Попов Е. Рыночный потенциал предприятия : монография / Е. Попов. – М. : Экономика, 2002. – 559 с. 6. Райков А. Н. Репутационный потенциал компаний / А. Н. Райков // НТИ. Серия 1, Орг. и методика информ. работы. – 2009. – № 6. – С. 15–20. 7. Спиринов В. С. Анализ экономического потенциала предприятия / В. С. Спиринов. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 295 с. 8. Трофименко Н. А. Оценка и прогнозирование производственного потенциала предприятия / Н. А. Трофименко // Вісник СумДУ. Сер. Економіка. – 2004. – № 9. – С. 147–157. 9. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка / О. С. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2004. – 316 с. 10. Якушева Е. С. Подходы к оценке потенциала предприятия / Е. С. Якушева // Проблемы экономики. – 2008. – № 1 (20). – С. 141–143.

УДК 336.717.3

Курило А. В.

Студент 4 курса
факультета учета и аудита ХНЭУ им. С. Кузнеця

АНАЛИЗ ДЕПОЗИТНЫХ ОПЕРАЦИЙ БАНКА

Аннотация. Проведен анализ динамики вкладов юридических и физических лиц в банковской системе Украины. Систематизированы проблемы и выявлены направления совершенствования развития депозитных операций отечественных банковских систем в современных условиях хозяйствования.

Анотація. Здійснено аналіз динаміки вкладів юридичних та фізичних осіб у банківській системі України. Систематизовано проблеми та виявлено напрями вдосконалення розвитку депозитних операцій вітчизняних банківських систем у сучасних умовах господарювання.

© Курило А. В., 2013

Annotation. The analysis of the dynamics of legal entities' and individuals' deposits in banking system of Ukraine is carried out. The author systematizes the problems and identifies the areas of improvement of deposit operations of domestic banking systems in the contemporary economy.

Ключевые слова: банки, депозиты, риски, финансовое положение, кризис.

Основными видами привлеченных средств в Украине являются депозиты физических и юридических лиц, а также межбанковские кредиты. Проблемы развития депозитных операций для формирования ресурсной базы коммерческих банков в своих трудах рассматривали: Васюренко О. В., Дмитриева О. М., Герасимович А. М., Алексеенко М. Д., Парасий-Вергуненко И. Н., Мороз А. М., Д. Нортон, Версаль Н. И. и др. [1 – 6].

Целью статьи является исследование проблем развития депозитных операций в современных условиях хозяйствования отечественной экономики.

Аккумулируя средства и сберегая общественные сбережения, банки финансируют государство, предприятия и частных лиц, отвечают за эффективное функционирование платежной системы и кредитные отношения субъектов хозяйствования, оказывают различные финансовые услуги [7].

Банк – это юридическое лицо, которое имеет исключительное право на основании лицензии Национального банка Украины осуществлять в совокупности такие операции: привлекать вклады физических и юридических лиц и размещать эти средства от своего имени, на собственных условиях на собственный риск, открывать и вести банковские счета физических и юридических лиц [8].

Рассматривая депозитные вклады юридических лиц в банковской системе Украины, можно наблюдать существенные изменения в период с 2006 по 2012 годы (рис. 1) [9].

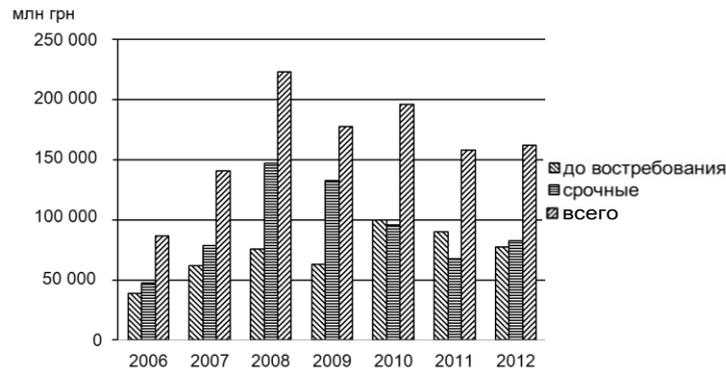

Рис. 1. Анализ депозитных вкладов юридических лиц за период с 2006 по 2012 год

В 2006 году вклады юридических лиц в банках Украины составили 86 429,4 млн грн. Из них срочные депозиты превышали сумму по вкладам до востребования на 9 062,0 млн грн. За 2007 год вклады выросли почти вдвое и составили 140 726,9 млн грн. За этот период увеличение количества срочных депозитов происходило большими темпами по сравнению с ростом вкладов до востребования. Объемы срочных депозитов превышали средства до востребования на 16 775,2 млн грн [10].

За 2008 год произошло значительное увеличение депозитов юридических лиц, они составили 222 848,5 млн грн. Необходимо отметить, что сумма средств на счетах до востребования выросла незначительно, а сумма срочных депозитов увеличилась практически в два раза. За 2009 год произошло уменьшение депозитных вкладов до 177 731,7 млн грн.

В 2010 году наблюдается улучшение положения, сумма вкладов юридических лиц в банках составила 196 096,5 млн грн. Но размеры вкладов в 2010 году не достигли уровня 2008 года. Так, сумма вкладов в 2008 году была больше суммы вкладов в 2010 году на 26 752 млн грн. Следовательно, срочные депозиты и средства до востребования составляют практически одинаковую часть.

В 2011 году прослеживается динамика к уменьшению по всем типам вкладов, сумма вкладов составила 157 724,3 млн грн. В 2012 году произошли небольшие сдвиги в лучшую сторону и сумма депозитных операций составила 161 896,2 млн грн, следует выделить, что срочные депозиты стали вновь преобладать над вкладами до востребования.

Рассматривая вклады физических лиц, можно наблюдать подобную тенденцию (рис. 2) [1].

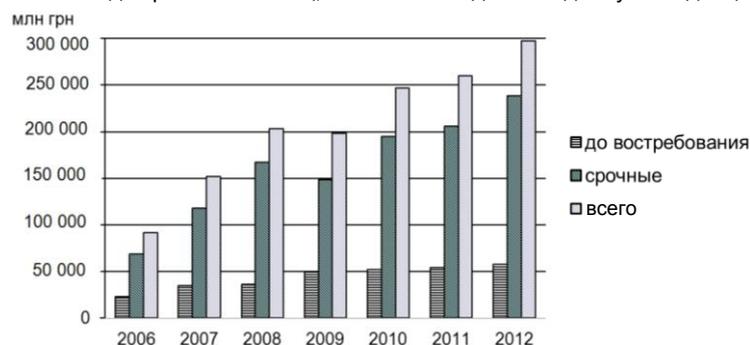

Рис. 2. Анализ депозитных вкладов физических лиц за период с 2006 по 2012 год

В 2006 году вклады физических лиц составили 91 191,7 млн грн. Из них срочные депозиты превышали сумму средств на счетах до востребования втрое. За 2007 год вклады выросли и составляли 151 505,9 млн грн. За этот период значительными темпами выросли срочные депозиты, которые составили 117 398,3 млн грн.

В 2008 году также произошел рост депозитных вкладов, они составили 202 702,2 млн грн. Сумма средств на счетах до востребования почти не увеличилась, а сумма срочных депозитов выросла и превысила сумму средств на счетах до востребования на 130 523,3 млн грн.

В 2009 году произошло уменьшение вкладов до 197 910,3 млн грн. При этом сумма средств до востребования увеличилась, а срочные депозиты уменьшились.

В 2010 году сумма вкладов физических лиц увеличилась и составила 246 818,8 млн грн. Произошло увеличение срочных депозитов.

В 2011 и 2012 годах произошло увеличение депозитных вкладов, что составило 259 496,7 млн грн и 297 546,9 млн грн соответственно. Таким образом, прослеживается постепенное восстановление доверия населения к банковской системе.

В целом по результатам анализа вкладов юридических и физических лиц за период с 2006 по 2012 год в банковской системе Украины динамика изменений была следующей: с 2006 по 2009 год прослеживалось увеличение вложений, а с начала 2009 года – их снижение. Так, по состоянию на конец 2009 года операции по вкладам составили 177 731,7 млн грн, а в 2008 году – 222 848,5 млн грн, что в 1,3 раза меньше. В 2011 – 2012 годах в общем наблюдается уменьшение депозитных вкладов юридических лиц по сравнению с 2009 годом, в то же время за этот период по вкладам физических лиц прослеживается положительная динамика увеличения депозитных вкладов.

По результатам анализа можно сказать, что в период спада в 2009 году клиенты отдавали предпочтение депозитам до востребования. Одной из причин такого явления можно назвать мировой финансово-экономический кризис, который начался в США в 2007 году, а стал ощутим для банковской системы Украины уже в 2008 году. Как показал проведенный анализ, ухудшение состояния депозитных операций наиболее ощутимым стало в 2009 году. Это было вызвано рядом причин, основными с которых являются: спад отечественного производства; повышение уровня безработицы; недоверие вкладчиков в стабильность и надежность работы банков [7].

В целях усовершенствования депозитной политики отечественных банков на государственном уровне должны быть решены такие задачи: разработать принципы регулирования и стимулирования банковского рынка, банковские и финансовые институты должны быть рассмотрены не сами по себе, а как фундамент национальной экономики. С этой точки зрения стойкость финансовых институтов, их рентабельность будут важнейшими показателями не только финансовой системы страны, но и экономики в целом.

Таким образом, научным результатом данного исследования является систематизация проблем развития депозитных операций отечественных банков, а перспективами дальнейших научных исследований в данном направлении – разработка действующих механизмов их преодоления.

Научн. рук. Денисюк О. В.

Литература: 1. Васюренко О. В. Депозиты как основной источник привлечения средств коммерческими банками / О. В. Васюренко // *Фінанси України*. – 2006. – № 11. – С. 88–92. 2. Дмитрієва О. А. Оптимізація депозитної діяльності комерційного банку / О. А. Дмитрієва // *Фінанси України*. – 2008. – № 5. – С. 15 – 17. 3. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін. ; за ред. А. М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2003. – 599 с. 4. Банковские операции : учебник / А. М. Мороз, М. И. Свалка, М. Ф. Пуховкина и др. ; под ред. д-ра экон. наук, проф. А. М. Мороз. – К. : КНЭУ, 2000. – 384 с. 5. Мороз А. М. Банківські операції / А. М. Мороз. – К. : КНЕУ, 2002. – 476 с. 6. Версаль Н. І. Особливості формування депозитних ресурсів банками України / Н. І. Версаль // *Фінанси України*. – 2009. – № 12. – С. 89–95. 7. Болгар Т. М. Сучасний стан і перспективи розвитку депозитної діяльності банків України / Т. М. Болгар // *Фінанси*. – 2011. – № 1. – С. 38–41. 8. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 4 липня 2013 року із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. 9. Депозити фізичних осіб у банках України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tables.finance.ua/ua/finres/depprivate>. 10. Банки України – депозити юридичних осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bank-ua.com/statistics/deposit_firms. 11. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 16 травня 2013 року із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua>. 12. Дмитрієва О. А. Оптимізація депозитної діяльності комерційного банку / О. А. Дмитрієва // *Фінанси України*. – 2008. – № 5. – С. 138–145. 13. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія / за заг. ред. д-ра экон. наук А. О. Єпіфанова. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2009. – 295 с. 14. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.

Магістр 2 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАХИСТУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Анотація. Розглянуто сутність безпеки інформації як важливої складової економічної безпеки підприємства. Визначено основні загрози та проблеми забезпечення інформаційного захисту підприємницької діяльності, а також можливі шляхи їх усунення.

Анотация. Рассмотрена сущность безопасности информации как важной составляющей экономической безопасности предприятия. Определены основные угрозы и проблемы обеспечения информационной защиты предпринимательской деятельности, а также возможные пути их устранения.

Annotation. The article considers the nature of information security as an important component of a company economic security. The article also defines the main threats and problems of business information security and the possible ways of their removal.

Ключові слова: інформаційна безпека, підприємництво, захист інформації, хакери, програмне забезпечення, джерела загроз, хмарні сервіси.

Поняття "інформація" має розгалужену структуру та безліч значень для різноманітних сфер життєдіяльності. До цього часу немає єдиного наукового визначення терміна "інформація". Найчастіше автори, розглядаючи це поняття, намагаються виділити своє визначення, яке б повністю задовольняло обрану тему. З точки зору різних галузей знань дане поняття описується своїм специфічним набором ознак. "Інформаційний захист" – це організаційні, правові, технічні та технологічні заходи для попередження загроз інформаційній безпеці та усунення їх наслідків. Проблеми розгляду даного поняття присвячено досить багато наукових публікацій. Інформаційний захист набуває все більшого значення, адже в останній час активно розвивається підприємництво.

Провівши аналіз останніх досліджень у сфері інформаційного захисту підприємництва, можна зробити такі висновки. Даній проблемі в літературі присвячено дуже мало уваги. Безліч питань так і залишаються невирішеними. Проблемою інформаційного захисту підприємницької діяльності займається ряд таких авторів і науковців, як: Гасанов Р. М., Ананський Є. В., Кудін Д. В., Красноступ Н. Д., Шпунт Я. В., Гриняев С. Н. Треба також зазначити, що питання інформаційного захисту та інформаційної безпеки активно обговорюється на наукових прес-конференціях, на національних та міжнародних конференціях, у науковій пресі.

Метою даного дослідження є визначення впливу інформаційної безпеки на діяльність суб'єктів підприємництва та відстеження сучасних тенденцій в галузі інформаційної безпеки.

Для створення і підтримки ефективної та продуктивної діяльності підприємства, воно може здійснювати ряд специфічних заходів. Інформаційний захист на підприємстві є дуже важливим.

У зв'язку зі швидкозмінними умовами ринку кожне підприємство повинно дбати про захист ресурсів підприємства. Вчені досить часто на перший план виносять захист інформації як специфічного і найважливішого ресурсу, що є в обігу підприємств.

Захист інформації – це сукупність правових, адміністративних, організаційних, технічних та інших заходів, що забезпечують збереження, цілісність інформації та належний порядок доступу до неї [1].

Підприємці повинні не тільки покладатися на державу, але й самі дбати про інформаційну безпеку. Але найчастіше відповідні підрозділи служби безпеки починають створюватися лише тоді, коли конфіденційна інформація вже була втрачена. Починати створення системи треба з оцінки загроз безпеки діяльності комерційного об'єкта, а, виходячи з отриманих результатів аналізу, приймається рішення про побудову всієї системи захисту і вибираються необхідні засоби.

Безпека інформації – це стан захищеності інформації (даних), при якому забезпечуються її (їх) конфіденційність, доступність і цілісність [2].

Під загрозами конфіденційної інформації прийнято розуміти потенційні чи реально можливі дії щодо інформаційних ресурсів, що призводять до неправомірного оволодіння інформацією, яка охороняється. Такими діями є:

- ознайомлення з конфіденційною інформацією різними шляхами і способами без порушення її цілісності;

- модифікація інформації у кримінальних цілях як часткова або значна зміна складу або змісту відомостей;
- руйнування (знищення) інформації як акт вандалізму з метою прямого нанесення матеріального збитку.

Джерелами зовнішніх загроз є: недобросовісні конкуренти; злочинні угруповання та формування; окремі особи та організації адміністративно-управлінського апарату.

Джерелами внутрішніх загроз є адміністрація підприємства; персонал; технічні засоби забезпечення виробничої і трудової діяльності.

Заходи захисту інформації: запобігання – тільки авторизований персонал має доступ до інформації та технології; виявлення – забезпечується раннє виявлення злочинів і зловживань, навіть якщо механізми захисту були обійдені; обмеження – зменшується розмір втрат, якщо злочин все ж таки відбувся, незважаючи на заходи його запобігання і виявлення; відновлення – забезпечується ефективне відновлення інформації при наявності документованих і перевірених планів з відновлення [3].

У 2012 році багато підприємств постраждали від цілеспрямованих атак. Логічно припустити, що великі організації і надалі будуть привертати увагу кібер-злочинців, і тому їм доведеться посилити заходи захисту від Advanced Persistent Threats (APT). Зловмисники створюють програми для злому і заробляють гроші на їх продажу третім особам. Хакери обмінюються інформацією один з одним, тому нові успішні техніки злому швидко поширюються і починають застосовуватися більш широко. Незабаром небезпека цілеспрямованих атак на ІТ-ресурси компаній вийде на новий рівень: "засоби нападу" стануть настільки дешевими і легкодоступними, що атак слід очікувати не лише великим компаніям, але навіть малому бізнесу й індивідуальним користувачам [4].

Не лише українські, але й зарубіжні підприємства за 2012 рік – початок 2013 року зіштовхнулися з проблемою шкідливого програмного забезпечення (ПЗ) та спаму. На сьогоднішній день є такі дані: українські компанії, що постраждали від шкідливого ПЗ, – 72 %, у тому числі ті, що постраждали від спаму, – 70 % [4].

З метою попередження та мінімізації даних загроз, провідними ІТ-центрами було розроблено програми, що здійснюють запити на відповідні дані, без яких встановити ту або іншу програму на робочий комп'ютер неможливо. Вже останні дослідження показують ефективність такого підходу.

Дуже значущою для підприємств постала проблема використання персональних мобільних приладів на робочих місцях. Лише за 2012 рік за допомогою мобільних приладів було викрадено приблизно 46 % інформації різноманітних підприємств. Але важливим у вирішенні цього питання є той факт, що дані прилади належать саме працівнику, а отже, є його власністю. Тому, перш за все, потрібно розпочинати роботу саме з цього пункту. Вже сьогодні розпочалася активна робота з користувачами таких мобільних приладів. На деяких підприємствах України заборонено проносити на територію окремих підрозділів такі прилади. Таким чином, значно підвищується рівень інформаційної безпеки підприємства. Але викликають занепокоєння не лише приватні пристрої, але й корпоративні. Приблизно 30 % підприємств вбачають у такого роду способах зв'язку значну проблему, а майже 18 % підприємств повідомляють, що в цьому році почали приділяти значно більше уваги цьому питанню, аніж минулого року.

Також слід зазначити, що більш ніж 44 % компаній втрачають інформацію через вірусні атаки. При цьому помітно зросла кількість випадків втрати критично важливої для бізнесу інформації. За останній рік з такою проблемою зіткнулося майже 25 % підприємств.

Для боротьби із зовнішніми та внутрішніми загрозами, а також із метою підвищення продуктивності праці ІТ-відділ компанії обмежує доступ користувачів до певних ресурсів. Цікаво те, що перше місце в даному списку займають онлайн ігри. Приблизно 67 % відсотків компаній обмежують їх використання. Приблизно 53 % компаній здійснюють теж саме щодо популярних соціальних мереж. Майже 19 % компаній повністю обмежують доступ до такого типу Інтернет-ресурсів, а майже 23 % накладають обмеження. Цікавим є те, що також на багатьох підприємствах такі обмеження залишаються лише на словах [4].

В останні роки все більшої популярності набувають так звані хмарні технології, або хмарні сервіси. Майже 41 % підприємств вважає, використання "хмари" є реальною можливістю посилити інформаційний захист.

Хмарні технології – це технології, які надають користувачам Інтернету доступ до комп'ютерних ресурсів сервера і використання програмного забезпечення як онлайн-сервісу.

Загалом ця технологія має як плюси, так і мінуси. Вона доволі економічна і доцільна для організацій, корпорацій, фірм тощо. Вона не потребує значних ресурсів обраного пристрою (КПК, планшет, смартфон, нетбук або комп'ютер), але вона вимоглива щодо доступу до Інтернету.

Одним із засобів захисту підприємницької діяльності є перехід документообороту підприємства на хмарні технології. В умовах все більшого наступу українських органів контролю на бізнес цей спосіб стає все актуальнішим. Адже майже всі поштові сервери на вимогу державних органів надають інформацію про своїх користувачів, у тому числі й електронні документи.

Перший плюс – при використанні віддаленого сервера комп'ютери не міститимуть жодної комерційної інформації. Тобто з легкістю можна навіть дати свій комп'ютер для користування будь-кому, і не боятися, що після цього важлива інформація кудись зникне.

Другий плюс – це легкість у користуванні. Інформація відкривається лише тим, хто має на це відповідний дозвіл. У разі виникнення будь-яких форс-мажорів, починаючи з візиту неочікуваних "гостей" і закінчуючи простими несправностями у роботі електропостачання, можна легко припинити роботу і почати її згодом з того місця, де зупинилися.

Третій плюс – повний захист конфіденційної інформації. Можливості послуги дозволяють клієнту чітко регламентувати коло користувачів сервера та маніпуляції, які здійснюються з його даними. Тобто в разі, коли хтось із співробітників вирішить скопіювати чи відправити якийсь файл із сервера, не маючи на те дозволу, його дії будуть просто заблоковані.

Але є також мінуси. Приблизно 21 % підприємців все ж таки вбачають у хмарних технологіях дуже серйозні загрози бізнесу. Але цей відсоток буде знижуватися щороку [4].

За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що інформаційний захист є одним із найважливіших завдань для підприємств. Шкідливе ПЗ, спам, віруси, неухвалене поводження співробітників підприємств із конфіденційною інформацією – ось лише невеликий перелік тих проблем, з якими щоденно стикаються ІТ-фахівці компаній.

Підвищення рівня комп'ютерної грамотності персоналу є одним із найважливіших елементів захисту, а розуміння актуальних загроз і шляхів захисту від них необхідно для ефективного розвитку ІТ-інфраструктури підприємства.

У даний момент менше половини фахівців вважають свою компанію готовою до боротьби з сучасними загрозами, а передумови для серйозної зміни цієї ситуації поки недостатньо сильні.

Дуже важливим є впровадження на підприємствах таких методів захисту, як шифрування інформації, увага до персональних даних, готовність до цільових атак та робота з персоналом.

Наук. керівн. Петряєва З. Ф.

Література: 1. Про доступ до публічної інформації : Закон України "Відомості Верховної Ради України" (ВВР) – 2011. – № 32. – С. 314. 2. Красноступ Н. Д. Шпионские программы и методы защиты от них, НД ТЗИ 1.1-003-99. Терминология в области защиты информации в компьютерных системах от несанкционированного доступа / Н. Д. Красноступ, Д. В. Кудин // Департамент специальных телекоммуникационных систем и защиты информации Службы безопасности Украины. – К., 2008. 3. Ананский Е. В. Защита информации – основа безопасности бизнеса / Е. В. Ананский // Бизнес и безопасность. – 2009. – № 3. 4. Безпека організацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bezopasnik.org/article/index.htm>. 5. Гасанов Р. М. Шпионаж особого рода / Р. М. Гасанов. – М. : Мысль, 1989. – 276 с. 6. Гриняев С. Н. Современные тенденции в области защиты информации и информационной борьбы / С. Н. Гриняев // Сборник статей. – М. : МАКБП, 2000. – 334 с. 7. Гриняев С. Н. Информационная безопасность избирательных кампаний / С. Н. Гриняев, В. Н. Кудрявцев, Б. У. Родионов. – М. : МАКБП, 1999. – 104 с. 8. Шпунт Я. В. Угрозы в области информационной безопасности. Новые тенденции / Я. В. Шпунт // Информационная безопасность и непрерывность бизнеса. Спецвып. № 7. – М. : Intelligent Enterprise/Корпоративные системы, 2007. – С. 12–17.

Матвийчук М. Д.

УДК 005.332.4:658.62

Магістр 2 года обучения
факультета учета и аудита ХНЭУ им. С. Кузнеця

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ПРОДУКЦИИ КАК ГЛАВНАЯ КАТЕГОРИЯ, ОПРЕДЕЛЯЮЩАЯ УРОВЕНЬ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НА МАКРО- И МИКРОУРОВНЯХ

Аннотация. Исследована и актуализирована дефиниция "конкурентоспособность продукции" и определена ее главная роль среди уровней конкурентоспособности: предприятия, отрасли и страны. Проанализированы работы отечественных и зарубежных ученых при определении понятия конкурентоспособности.

Анотація. Досліджено й актуалізовано дефініцію "конкурентоспроможність продукції" та визначено її головну роль серед рівнів конкурентоспроможності: підприємства, галузі та країни. Проаналізовано роботи вітчизняних і зарубіжних вчених у ході визначення поняття конкурентоспроможності.

© Матвийчук М. Д., 2013

Annotation. The article examines and actualizes the definition of production competitiveness and defines its leading role among the levels of competitiveness: company, industry and country ones. The works of national and international authors while defining the competitiveness are analysed.

Ключевые слова: конкурентоспособность, продукция, качество, цена, отрасль, предприятие, уровень.

В современных условиях хозяйствования на мировом рынке на смену ценовой конкуренции пришла неценовая, то есть конкуренция качественного уровня продукции, а также технического. Это говорит о том, что выгодные условия для реализации продукции не у тех, кто предлагает низкие цены, а у тех, кто может предложить потребителям высококачественную продукцию. Однако при этом цена не теряет своей значимости и является влиятельным критерием для максимизации прибыли. Так как конкурентоспособность может рассматриваться как на микро-, так и на макроуровнях, важно отметить то, что именно конкурентоспособность продукции имеет самое главное значение и влияет на уровень конкурентоспособности объектов на макроуровне.

О конкурентоспособности продукции говорить уже давно и много. Об этом свидетельствуют численные теоретические исследования таких ученых, как: А. Смит, Г. Хэмел, К. Прахалад, Й. Шумпетер, М. Портер [1; 2]. Среди современных ученых можно выделить М. Кныша, Е. Кочетова, А. Юданова, Б. Губского, Л. Чайникова, О. Волкова, В. Круглов и др. [3 – 5]. Большинство из них рассматривают конкурентоспособность в единой системе (предприятия, отрасли или промышленности в целом), забывая о том, что именно конкурентоспособность (выпускаемой) изготовляемой продукции непосредственно или косвенно определяет уровень конкурентоспособности объектов более высокого уровня.

Целью проведения исследования является представление понятия конкурентоспособности продукции как основного показателя, который оказывает ключевое влияние на конкурентоспособность предприятия, отрасли и страны. Задачи исследования:

- 1) рассмотреть конкурентоспособность продукции как главной связывающей между объектами макро- и микроуровней;
- 2) проанализировать определения конкурентоспособности продукции разными учеными и вывести авторскую трактовку данного определения;
- 3) проанализировать взаимосвязи уровней конкурентоспособности и отобразить их связь графически.

Поскольку конкурентоспособность продукции является основным связывающим звеном между объектами более крупного масштаба, необходимо рассмотреть их более подробно. При анализе публикаций в области конкурентоспособности предприятий выявляется, что каждый автор в зависимости от целей и задач исследования, изучаемых объектов, требований субъектов рыночных отношений дает свое определение конкурентоспособности предприятия. Так, Иванова Е. А. считает, что конкурентоспособность предприятия – это необходимое условие обеспечения производства конкурентоспособной продукции, что является в современных условиях важным направлением деятельности предприятия, ориентированного на завоевание как внутреннего, так и внешнего рынка путем создания продукции, отвечающей требованиям потребителей и мировым стандартам в конкретных сегментах рынка [6]. Авторы Мазилкина Е. И., Паничкина Т. Г. считают, что конкурентоспособность организации – это относительная характеристика, отражающая степень отличия развития данной организации от конкурентов по степени удовлетворения своими товарами потребностей людей, а также возможности и динамику приспособления организации к условиям рыночной конкуренции [7].

При оценке конкурентоспособности отрасли М. Портер предлагает основываться на таких показателях: (удельный вес) доля промышленности в мировом экспорте; доля определенной отрасли или кластера в общем объеме экспорта; доля кластера в мировом экспорте. Спиридонов И. А. определяет положение конкурентоспособности отрасли как наличие у нее конкурентных преимуществ, позволяющих: во-первых, производить (с издержками не выше интернациональных) продукцию высокого качества, удовлетворяющую требованиям конкретных групп покупателей (потребителей) к потребительской ценности товаров, их рыночной новизне и стоимости (цены), и, во-вторых, поставлять ее на рынок в оптимальные сроки, диктуемые рыночной ситуацией [8].

В своей теории М. Портер вводит понятие конкурентоспособности страны. Именно национальная конкурентоспособность, с его точки зрения, определяет успех или неуспех в конкретных отраслях производства и то место, которое страна занимает в системе мирового хозяйства. Он определяет конкурентоспособность страны как способность промышленности постоянно развиваться и производить инновации. Первоначально национальные компании добиваются конкурентного преимущества, изменяя основу, на которой они конкурируют. Удержать же им преимущество позволяет постоянное совершенствование товара так быстро, чтобы конкуренты не смогли их догнать и перегнать [9].

Проанализировав мнения авторов по поводу конкурентоспособности на уровне предприятия, отрасли и страны, можно сказать, что главной сутью является усовершенствование выпускаемой продукции и доведение ее до надлежащего уровня качества с целью удовлетворения потребностей потребителей и занятия более выгодной позиции на рынке. Таким образом, на первое место среди уровней конкурентоспособности выходит конкурентоспособность продукции, которая дает возможность объектам макро- и микроуровней достигать поставленных целей.

Поскольку в основу данной статьи легла взаимосвязь уровней конкурентоспособности, то целесообразно будет отобразить их связь графически (рисунок).

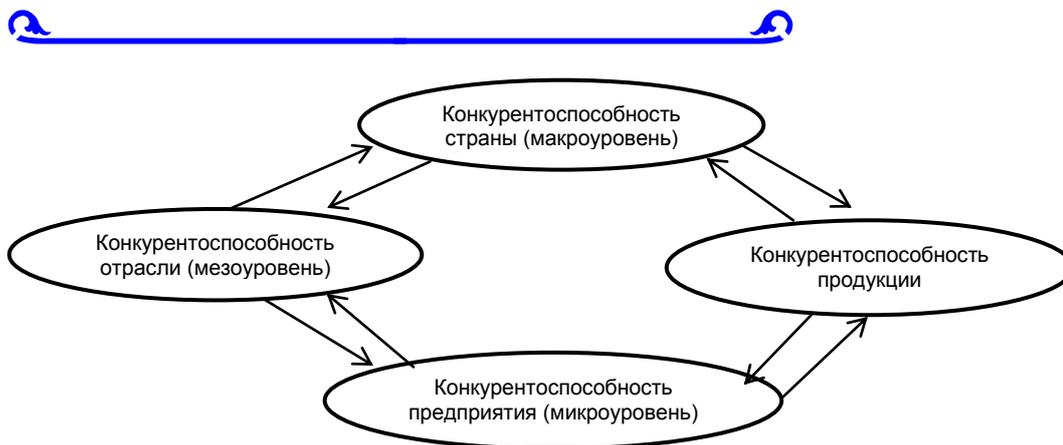

Рис. Взаимосвязь уровней конкурентоспособности

Рассмотрев подробно определения конкурентоспособности на уровне предприятия, отрасли и страны, можно дать определение конкурентоспособности продукции от разных авторов, и в итоге дать собственную трактовку данному определению (таблица).

Таблица

Определение понятия "конкурентоспособность продукции"

Автор	Определение
Феронова А. В. [10]	Конкурентоспособность продукции – это характеристика товара, отражающая его отличие от товара-конкурента по затратам на ее удовлетворение и по степени соответствия конкретной потребности
Дулисова И. Л. [11]	Конкурентоспособность продукции – это свойство товара, характеризующего степень удовлетворения конкретной потребности по сравнению с лучшими аналогичными товарами
Сафронов Н. А. [12]	Конкурентоспособность товара – это совокупность свойств, которые представляют несомненный интерес для определенной группы покупателей и обеспечивают удовлетворение данной потребности
Рудницкая Н. А. [13]	Конкурентоспособность продукции – это способность продукции отвечать требованиям рынка
Дусаева Е. М. [14]	Конкурентоспособность продукции – это многогранное и многоаспектное понятие. Оно выражает соответствие товара условиям рынка, удовлетворение требованиям потребителей, отражает продуктивность ресурсов и развивает систему ценностей общества
Матвийчук М. Д.	Конкурентоспособность продукции – это главная категория, определяющая конкурентоспособность на разных уровнях, а также набор качественных и технических свойств, для завоевания более выгодной конкурентной позиции на рынке

Преимуществом данных определений является то, что в них указано основное свойство продукции – качество, которое обязательно должно соответствовать требованиям рынка для опережения конкурентов. Но не указано важность влияния данной категории на рассматриваемые уровни конкурентоспособности, а также результаты ее влияния на развитие данных уровней, что и является их недостатком.

Рассмотрение конкурентоспособности продукции на уровне предприятия, отрасли и страны, а также влияние лидирующего положения конкурентоспособности продукции позволило разработать в этой иерархии комплекс рекомендаций по повышению ее уровня. Менеджменту предприятия необходимо постоянно следить за изменениями на рынке и вовремя реагировать на возникающие потребности потребителей путем модернизации продукции, возможно изменения технологии производства. Немаловажную роль играет изучение конкурентов с целью опережения их и занятия более выгодных конкурентных позиций. Также необходимо помнить о маркетинговой политике и проводить рекламные акции для узнаваемости товарного бренда своей продукции. Кроме качества, потребители обращают также внимание на скидки и цены на продукцию, поэтому необходимо следить также за ценовой политикой на предприятии и проявлять максимальную гибкость при установлении цен на продукцию. Для увеличения продаж имеют значение и каналы ее сбыта, их увеличение может повлиять на рост продаж, а также занять большую долю рынка, нежели конкуренты. Предприятию необходимо применять данные рекомендации в комплексе, с целью достижения поставленных им целей.

В качестве перспектив дальнейших исследований вопроса о конкурентоспособности продукции можно предложить более углубленное изучение воздействующих факторов на конкуренто-

способность и уделение большего внимания на те из них, которые оказывают негативное влияние, и разработку мероприятий по устранению данных факторов, либо созданию таких условий, при которых они оказывали бы минимальное влияние на уровень конкурентоспособности.

Научн. рук. Иващенко А. А.

Литература: 1. Хэмел Г. Стратегическая гибкость / Г. Хэмел, К. Прахалад ; пер. с англ. – СПб. : Питер, 2007. 2. Портер М. Стратегия конкуренции / М. Портер ; [пер. с англ. А. Олейник, Р. Скалский]. – К. : ОСНОВЫ, 2008. – 390 с. 3. Юданов А. Ю. Конкуренция: теория и практика : [учебн.-практ. пособ.] / А. Ю. Юданов. – [2-е изд.]. – М. : Ассоциация авторов и издателей "Тандем". – 384 с. 4. Чайникова Л. Н. Конкурентоспособность предприятия : [учебн. пособ.] / Л. Н. Чайникова, В. Н. Чайников. – Тамбов : Изд. Тамб. гос. техн. ун-та, 2007. – 192 с. 5. Круглов В. В. Конкуренция : учебн. пособ. / В. В. Круглов. – М. : ТК Велби ; Изд. Проспект, 2007. 6. Иванова Е. А. Оценка конкурентоспособности предприятия : учебн. пособ. / Е. А. Иванова. – Ростов н/Д : Феникс, 2008. 7. Мазилкина Е. И. Управление конкурентоспособностью / Е. И. Мазилкина. – М. : ОмегаЛ, 2007. 8. Власенко А. А. Методология оценки конкурентоспособности отрасли [Электронный ресурс] / А. А. Власенко. – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/29_DWS_2009/Economics/53408.doc.htm. 9. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер ; пер. с англ. ; под ред. В. Д. Щетинина. – М. : Международные отношения, 2007. – 463 с. 10. Феронова А. В. Методические подходы конкурентоспособности продукции / А. В. Феронова, В. И. Бородаенко // Молодой ученый. – 2011. – № 10. Т. 1. – С. 170–175. 11. Дулисова И. Л. Конкурентоспособность фирмы и конкурентоспособность товара [Электронный ресурс] / И. Л. Дулисова. – Режим доступа : <http://www.marketing.spb.ru/read/essai/6.htm?printversion>. 12. Сафронов Н. А. Экономика предприятия [Электронный ресурс] / Н. А. Сафонов. – Режим доступа : <http://books.efaculty.kiev.ua/ekpd/1/15/>. 13. Рудницкая Н. А. Конкурентоспособность товаров и потребительская культура [Электронный ресурс] / Н. А. Рудницкая. – Режим доступа : http://www.lib.csu.ru/vch/7/2003_01/006.pdf. 14. Дусаева Е. М. Система управления конкурентоспособностью продукции аграрного сектора [Электронный ресурс] / Е. М. Дусаева. – Режим доступа : http://vestnik.osu.ru/2004_1/15.pdf.

УДК 005.915:658.15

Попова Ю. В.

Магістр 2 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЗАХОДИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Анотация. Розглянуто й систематизовано різні теоретичні підходи до трактування сутності поняття "фінансова стійкість підприємства". Визначено заходи щодо її забезпечення на підприємстві. Досліджено зовнішні та внутрішні фактори впливу на фінансову стійкість підприємства.

Аннотация. Рассмотрены и систематизированы различные теоретические подходы к определению понятия "финансовая устойчивость предприятия". Определены мероприятия по ее обеспечению на предприятии. Исследованы внешние и внутренние факторы влияния на финансовую устойчивость предприятия.

Annotation. Various theoretical approaches to defining the concept "financial stability of an enterprise" are considered and systematized. The measures on its providing at an enterprise are defined. External and internal factors of influence on financial stability of an enterprise are defined.

Ключові слова: фінансова стійкість, управління фінансовою стійкістю, фактори впливу на фінансову стійкість, заходи забезпечення фінансової стійкості.

Фінансова стійкість підприємства є однією з головних умов успішної і стабільної роботи підприємства в ринкових умовах. Оцінка фінансової стійкості є одним із найважливіших показників господарювання будь-якого підприємства, оскільки характеризує ефективність його операційного, інвестиційного та фінансового розвитку, становить необхідну інформацію для інвесторів, поставальників, власників та клієнтів. Її аналіз дає можливість визначити фінансові можливості підприємства на перспективу.

© Попова Ю. В., 2013

15

"Управління розвитком", №22(162)2013

Управління фінансовою стійкістю є одним з основних елементів фінансового менеджменту на підприємстві, необхідною передумовою стабільного розвитку підприємства. Тому в сучасних економічних умовах проблема стійкого розвитку підприємств є актуальною і потребує приділення окремої уваги.

Питання фінансової стійкості підприємства висвітлено в багатьох працях як вітчизняних, так й іноземних авторів. Значний внесок у дослідження цього питання зробили такі вчені, як: Білик М. Д., Крамаренко Г. О., Мамонтова Н. А., Невмержицька Н. Ю., Павловська В. О., Пritуляк Н. М., Л. Шаблиста, Шірінян Л. В. та ін. [1 – 6].

Незважаючи на різноплановість і глибину проведених досліджень даної проблематики, недостатньо вивченими залишаються питання заходів забезпечення підтримки та розвитку фінансової стійкості підприємств.

Метою дослідження є узагальнення теоретичних підходів до трактування сутності фінансової стійкості та визначення заходів її забезпечення на підприємстві.

Проведений аналіз науково-методичних джерел свідчить про певну неоднозначність у визначенні поняття "фінансова стійкість". Так, найчастіше під фінансовою стійкістю підприємства розуміють багатфакторну комплексну категорію, що знаходиться під впливом різних фінансово-економічних чинників. Фінансова стійкість підприємства характеризує фінансово-економічні відносини, що відображають економічну діяльність суб'єктів господарювання [4, с. 283].

Українські вчені, як правило, вивчають фінансову стійкість підприємства з точки зору недопущення та запобігання банкрутству підприємств.

Для зручності подальшого дослідження теоретичні підходи різних авторів щодо визначення фінансової стійкості було систематизовано і відображено в таблиці.

Таблиця

Визначення фінансової стійкості з точки зору різних вчених

Автор	Фінансова стійкість – це...
Павловська В. О., Пritуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю.	спроможність підприємства за рахунок власних коштів забезпечувати запаси і витрати, не допускати невиправданої дебіторської і кредиторської заборгованості та своєчасно розраховуватися за зобов'язаннями [4, с. 189]
Крамаренко Г. О.	такий фінансовий та економічний стан підприємства, за якого платоспроможність зберігає тенденцію до стійкості, тобто постійна у часі, а співвідношення власного і позикового капіталу перебуває у межах, які забезпечують цю платоспроможність [2]
Білик М. Д.	такий стан фінансових ресурсів підприємства, за якого раціональне розпорядження ними є гарантією наявності власних коштів, стабільної прибутковості та забезпечення процесу розширеного відтворення [1, с. 302]
Мамонтова Н. А.	такий стан підприємства, при якому забезпечуються стабільна фінансова діяльність, постійне перевищення доходів над витратами, вільний обіг грошових коштів, ефективне управління фінансовими ресурсами, безперервний процес виробництва і реалізації продукції, розширення й оновлення виробництва [3]
Шаблиста Л. М.	узагальнююча якісна характеристика фінансового стану підприємства, яка відображає тенденції зміни фінансових відносин на підприємстві під впливом різноманітних внутрішніх і зовнішніх чинників [5, с. 48]
Шірінян Л. В.	здатність підприємства зберігати або відновлювати початковий (або близький до нього) стан чи поліпшувати цей стан при зміні зовнішніх та/або внутрішніх параметрів (чинників) впливу на фінансові потоки [6, с. 75]

Систематизація розглянутих підходів дозволила визначити, що фінансова стійкість розглядається у вузькому значенні як спроможність підприємства за рахунок власних коштів забезпечувати діяльність (запаси і витрати), у широкому – як складова загальної стійкості підприємства й особливий фінансовий стан. Таким чином, фінансова стійкість підприємства означає здатність господарюючого суб'єкта функціонувати і розвиватися, зберігати рівноважну структуру своїх активів і пасивів у мінливих умовах внутрішнього і зовнішнього середовища.

На фінансову стійкість підприємства постійно впливають багато різноманітних факторів, як зовнішніх, до яких можна віднести рівень платоспроможного попиту, політичну та соціально-економічну стабільність у країні, податкову, кредитно-фінансову, облікову, інвестиційну політику уряду країни, а також наявний ринок постачальників, так і внутрішніх факторів, серед яких – масштаби діяльності підприємства, рівень професійності менеджменту та забезпеченості кваліфікованими кадрами, залежність від зовнішніх інвесторів та кредиторів, ступінь відповідності продукції потребам споживачів, технологічна база підприємства, інновації, ділова репутація підприємства тощо [2, с. 131]. Отже, й система забезпечення заходів підтримки фінансової стійкості підприємства повинна охоплювати ряд елементів, головними серед яких визнано такі: постійний моніторинг впливу зовнішнього і внутрішнього середовища на діяльність підприємства; розробка заходів щодо зниження зовнішньої

вразливості підприємства та планів запобігання виникненню проблемних ситуацій; проведення попереджувачих заходів; упровадження планів практичних заходів при виникненні кризової ситуації.

Заходи забезпечення сталості та підвищення фінансової стійкості мають на меті мінімізацію впливів зовнішніх і внутрішніх чинників на діяльність підприємства. До основних заходів забезпечення фінансової та економічної стійкості підприємства слід віднести такі: виконання оптимального обсягу продажів, дотримання стандартів якості готової продукції, задоволення попиту споживачів, одержання прибутку в запланованому розмірі. Постійний контроль за підвищенням ефективності виробництва і ресурсним забезпеченням гарантує виконання основних цілей виробничого процесу підприємств і є інструментом забезпечення його стійкості.

Таким чином, фінансова стійкість – це комплексне, динамічне і багатогранне поняття. Дослідження фінансової стійкості підприємств підтверджує необхідність застосування комплексу заходів її забезпечення, починаючи з моніторингу досягнутого рівня стійкості і закінчуючи розробкою заходів її підтримки шляхом підвищення інвестиційної привабливості. Такі заходи мають бути спрямовані на досягнення суб'єктом господарювання стратегічних цілей і його наступний розвиток, що знаходиться під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників.

Наук. керівн. Москаленко Н. О.

Література: 1. Білик М. Д. Фінансовий аналіз : навч. посібн. / М. Д. Білик – К. : КНЕУ, 2008. – 588 с. 2. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз і планування : навч. посібн. / Г. О. Крамаренко. – К. : Центр навчальної літератури, 2010. – 244 с. 3. Мамонтова Н. А. Фінансова стійкість акціонерних підприємств і методи її забезпечення : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.04.10 "Фінанси, грошовий обіг і кредит" / Н. А. Мамонтова ; Ін-т екон. прогнозування НАН України. – К., 2010. – 17 с. 4. Павловська В. О. Фінансовий аналіз : навч. посібн. / В. О. Павловська, Н. М. Причуляк, Н. Ю. Невмержицька. – 2-ге вид., без змін. – К. : КНЕУ, 2007. – 592 с. 5. Шабліста Л. Фінансова стійкість підприємства: сутність і методи оцінки / Л. Шабліста // Економіка і прогнозування. – 2011. – № 2. – С. 46–57. 6. Шірінян Л. В. Визначення фінансової стійкості страхових компаній і підприємств / Л. В. Шірінян // Фінанси України. – 2011. – № 9. – С. 70–81.

УДК 336.748:005.334

Прокопенко Д. А.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

АНАЛІЗ ВАЛЮТНИХ РИЗИКІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ЗНИЖЕННЯ

Анотація. Розглянуто сутність, види та особливості валютних ризиків комерційних банків. Проаналізовано проблеми, пов'язані з виконанням банками валютних операцій, визначено основні методи мінімізації валютних ризиків. Виділено найбільш прийнятні для України методи зменшення валютних ризиків банків.

Аннотация. Рассмотрены сущность, виды и особенности валютных рисков коммерческих банков. Проанализированы проблемы, связанные с выполнением банками валютных операций, определены основные методы минимизации валютных рисков. Выделены наиболее приемлемые для Украины методы уменьшения валютных рисков банков.

Annotation. This article considers the nature, types and features of currency risks of commercial banks. The problems associated with the implementation of foreign exchange transactions by banks are analysed. The basic techniques to minimize currency risks are defined. The most suitable for Ukraine techniques to reduce currency risks of banks are highlighted.

Ключові слова: валютний ризик, валютна операція, іноземна валюта, комерційний банк, курсові різниці.

Найвагомішим у світі фінансовим ринком є валютний, де щодня відбуваються валютні операції комерційних банків. У процесах глобалізації та інтеграції, враховуючи негативний вплив світової фінансової кризи, роль аналізу управління валютними операціями відчутно зростає.

© Прокопенко Д. А., 2013

Це пов'язано, в першу чергу, з нестабільною внутрішньою економічною ситуацією в Україні, яка супроводжується інфляційними процесами. У сучасних ринкових умовах комерційні банки та їх клієнти постійно потерпають від нестабільності та неможливості протидіяти цілеспрямованим валютним спекуляціям. Отже, вивчення характеру і розмірів валютних ризиків, комплексне їх оцінювання є сьогодні актуальним.

Вивченню структури, характеру і причин виникнення валютних ризиків присвячено багато робіт як вітчизняних, так й іноземних економістів, таких, як: С. Мішина, К. Брутян, Т. Коломієць, О. Бондарева та ін. Але, на жаль, у спеціальній економічній літературі відсутня методика комплексного аналізу валютних операцій.

Метою даного дослідження є аналіз можливостей застосування вітчизняними банками різних методів уникнення валютних ризиків, а також удосконалення методики визначення оптимальних способів їх мінімізації.

Виходячи із поставленої мети дослідження, завданнями є розгляд сутності, особливостей та специфіки операцій банку з іноземною валютою; визначення особливостей проведення аналізу операцій з іноземною валютою комерційного банку.

Об'єктом дослідження є процес аналізу діяльності комерційних банків України.

Предмет дослідження – це особливості аналізу валютних операцій банків та причини виникнення валютних ризиків.

Важливим аспектом будь-якої операції з іноземною валютою є здатність визначити, чи має банк достатні можливості для повного зіставлення обсягу валютних операцій зі ступенем прийнятного ризику і загальним рівнем прибутковості. Головним напрямом аналізу є контроль за дотриманням нормативу ризику загальної відкритої валютної позиції комерційного банку. Діяльність банків на валютних ринках, яка зосереджується на управлінні активами і пасивами в іноземній валюті, пов'язана з валютними ризиками, які виникають у зв'язку з використанням різних валют під час проведення банківських операцій.

В узагальненій системі ризиків, що притаманні банківській діяльності, одне із провідних місць належить валютному ризику. Під валютним ризиком розуміють можливість одержання банком грошових збитків або зменшення вартості його капіталу внаслідок несприятливих змін валютних курсів між моментом придбання і моментом продажу позицій у валюті. З економічної точки зору валютний ризик є наслідком незбалансованості активів і пасивів щодо кожної з валют за термінами і сумами [1].

Слід зауважити, що Національним банком України надається таке визначення ризику: "Ризик – це ймовірність того, що події, очікувані або неочікувані, можуть мати негативний вплив на рівень капіталу або надходжень банку" [2]. Це визначення є найбільш чітким і узагальнюючим, оскільки відображає саму сутність ризиків та враховує вплив як внутрішніх, так і зовнішніх факторів.

Для детального аналізу валютних ризиків комерційних банків необхідно зазначити, що до зовнішніх факторів, які впливають на стан комерційного банку, відносять ризики, які не пов'язані з діяльністю банку та не контролюються банком, а саме ризики надзвичайних ситуацій, ризики непередбачуваних економічних змін, ризики міждержавного співробітництва, адміністративно-законодавчі та інфляційні. Внутрішні ризики, в першу чергу, пов'язані з самою діяльністю банку. До них відносять кредитні ризики, процентні, депозитні, ризики, пов'язані з некомпетентністю, халатністю та технічні ризики [3].

Виходячи зі специфіки окремих видів валютного ризику, його ефективне регулювання в контексті формування рівноваги банку можливе лише за умов використання різноманітних методів щодо уникнення ризиків чи їх усунення та зменшення вірогідності виникнення. Методи уникнення ризиків є найпростішими та найбільш дієвими прийомами управління банківськими ризиками. Їх сутність полягає в ухиленні від ризикової банківської діяльності. На основі аналізу ризик-менеджменту можна виділити такі методи уникнення банківських ризиків [4]:

- відмова від певної банківської діяльності, однак навіть у цьому разі можуть виникати ситуації, коли уникнути ризиків неможливо чи уникнення одного виду ризику може призвести до появи інших;

- виконання банківської діяльності іншим (нетрадиційним) способом. Найчастіше мова йде про заміну старих технологічних схем (карт) продуктів та послуг банку новими. Однак зміна існуючої банківської діяльності потребує суттєвих внутрішніх змін, перерви в роботі, а інколи навіть зумовлює подорожчання банківських операцій чи послуг;

- зміна місця виконання банківської діяльності.

Перераховані методи не завжди використовуються на практиці, адже їх використання супроводжується подорожчанням банківських операцій, недоотриманням прибутку. А це, в свою чергу, буде зменшувати ефективність діяльності комерційного банку. Отже, з'являється необхідність у розробці і використанні методів управління валютним ризиком. Загалом зазначені методи поділяються на внутрішні та зовнішні.

До внутрішніх методів належать: управління відкритою валютною позицією або лімітування та диверсифікованість валютного ризику.

До зовнішніх методів управління валютним ризиком належить хеджування (страхування ризику), суть якого полягає в здійсненні валютообмінну операції до того, як відбудеться несприятлива зміна курсу, або щоб компенсувати збитки від подібної зміни за рахунок рівнозначних угод із валютою, курс якої змінюється у протилежному напрямі. Інструментами хеджування є валютні опціони, ф'ючерсні угоди, "валютний кошик" та арбітраж термінових нових позицій.

Слід зазначити, що значно підвищити рівень безпечності проведення операцій з іноземною валютою може ефективно збудована система ризик-менеджменту банку, яка повинна базуватися

на детальному аналізі, оцінці можливих наслідків та виборі оптимальних методів управління валютним ризиком.

Стратегія управління валютним ризиком полягає у використанні інтегрованого підходу, тобто банк може обирати між повним непокритим валютним ризиком, повним хеджуванням валютних ризиків і вибірковою хеджуванням валютних ризиків одночасно з метою повної та найбільш достовірної оцінки банківських ризиків.

Політика непокриття валютних ризиків, тобто допущення відкритої валютної позиції, може застосовуватися у стабільних валютних умовах. Ця політика вимагає прогнозування майбутніх змін валютних курсів із достатнім ступенем імовірності.

Автоматичне покриття ризику, тобто політика 100 % хеджування, означає те, що будь-який валютний ризик має бути хеджований тоді, як тільки він стає відомим банку.

Вибіркове покриття валютного ризику означає допущення відкритої валютної позиції в межах певного рівня зміни курсу.

Слід зауважити, що, здійснюючи вибір стратегії управління валютним ризиком, банк може утримувати валютну позицію закритою (стратегія валютного метчингу) або відкритою (стратегія максимізації прибутку) [5].

Таким чином, в Україні валютні операції комерційних банків в умовах нестабільної фінансової ситуації мають тенденцію до зменшення, основною причиною цього стала курсова нестабільність. З метою зменшення курсових втрат доцільно проводити політику з управління валютними ризиками. У світі існує багато методів мінімізації валютних ризиків, але більш прийнятними для України є хеджування валютного ризику за допомогою "валютного кошика" та валютного арбітражу – валютні опціони та ф'ючерси не підходять, бо вітчизняні банки практично не використовують деривативи у своїй діяльності з причини недостатнього розвитку ринку цінних паперів в Україні.

Науковим результатом даного дослідження є систематизація та оцінка можливості застосування вітчизняними банками методів мінімізації валютних ризиків. Перспективи подальших наукових досліджень у даному напрямі полягають у розробці механізму нейтралізації банківських валютних ризиків.

Наук. керівн. Денисюк О. В.

Література: 1. Бондарева О. Г. Закономірності виникнення та механізм регулювання банківських ризиків [Електронний ресурс] / О. Г. Бондарева. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/. 2. Методичні вказівки з інспектування банків "Система оцінки ризиків", затверджена Постановою Правління НБУ від 15.03.2004 р. № 104 із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua. 3. Брутян К. С. Організація та функціонування системи ризик-менеджменту в банку [Електронний ресурс] / К. С. Брутян, Т. О. Салип. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/. 4. Мішина С. В. Аналіз у галузях виробництва і послуг : навч. посібн. / С. В. Мішина, О. Ю. Мішин. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 240 с. 5. Коломієць Т. Причини та методи подолання нестабільності курсової політики у банківській сфері / Т. Коломієць, Н. Чемна, М. Подолець // Облік, фінанси, кредит. – 2010. – 179 с.

УДК 631.162

Хмелева Н. А.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Анотація. Розглянуто особливості аналізу фінансових результатів сільськогосподарських підприємств. Визначено показники, що характеризують рівень ефективності функціонування підприємства. Обґрунтовано роль фінансових результатів у прийнятті ефективних управлінських рішень.

Аннотация. Рассмотрены особенности анализа финансовых результатов сельскохозяйственных предприятий. Определены показатели, характеризующие уровень эффективности функционирования предприятия. Обоснована роль финансовых результатов в принятии эффективных управленческих решений.

© Хмелева Н. А., 2013

Annotation. The paper studies the peculiarities of the analysis of financial performance of farms. The indicators of an enterprise efficiency level are defined. The role of financial results in making effective management decisions is substantiated.

Ключові слова: аналіз, сільськогосподарські підприємства, фінансовий результат, засади, прибуток, збиток, рентабельність, платоспроможність, ліквідність, стабільність, етапи, показники, дослідження, оцінка, коефіцієнт, галузь, проблема.

У сучасних умовах у галузі фінансово-економічної діяльності значно зростає роль своєчасного та якісного аналізу фінансового стану підприємств, оцінки їхньої ліквідності, платоспроможності і фінансової стійкості та пошуку шляхів підвищення і зміцнення фінансової стабільності.

Особливого значення набуває своєчасна та об'єктивна оцінка фінансових результатів підприємств у ході виникнення різноманітних форм власності, оскільки жодний власник не повинен нехтувати потенційними можливостями збільшення прибутку, які можна виявити тільки на підставі своєчасного й об'єктивного аналізу фінансового стану підприємств.

Метою функціонування будь-якого суб'єкта господарювання є отримання ним позитивного фінансового результату (прибутку) у розмірах, що задовольняють потреби власників.

Рівень прибутку, отриманого підприємством, є основним відображенням усіх виробничо-господарських процесів, що мають місце під час його функціонування, чим і обумовлена актуальність теми дослідження.

Проблеми, пов'язані з процесом формування та аналізу фінансових результатів підприємств (у тому числі і сільськогосподарських), постійно знаходились і знаходяться в центрі уваги вчених-економістів. Серед видатних вчених, які були зацікавлені цією проблемою, можна назвати: Бутинця Ф. Ф., Герасимовича А. М., Дем'яненка М. Я., Кірейцева Г. Г., Коцупатрого М. М., Лінника В. Г., Саблука П. Т., Чумаченка М. Г., Шатковську Л. С. та ін.

Проте багато проблем залишаються невирішеними. Серед них особливе значення мають:

- 1) розробка якісної системи показників аналізу фінансових результатів;
- 2) визначення специфічних особливостей аналізу фінансових результатів сільськогосподарських підприємств.

Мета будь-якого суб'єкта господарювання – якомога ефективніше використати всі наявні фактори та отримати максимальний кінцевий результат. Таким чином, фінансові результати – це економічний підсумок виробничої діяльності господарюючих суб'єктів, виражений у вартісній (грошовій) формі [1, с. 50]. Окрім вартісного виміру результатів фінансово-господарської діяльності, для користувачів інформації важливе значення мають відносні показники фінансових результатів – значення рентабельності, які характеризують відносний (у відсотках) ступінь прибутковості вкладеного капіталу в цілому і за його структурою, здійснених витрат чи отриманого доходу [2, с. 105]. Відносні показники на відміну від абсолютних величин дають змогу оцінити рівень отриманого прибутку (збитку) в розрахунку на одиницю затратених ресурсів і дозволяють порівнювати ефективність функціонування підприємств з різноманітними обсягами виробництва.

Відносні показники досить різноманітні – це зумовлено такими їх перевагами:

- стандартністю подання вихідної інформації;
- мінімізацією впливу інфляційного чинника;
- можливістю порівняння показників у часі та просторі;
- простотою проведення розрахунків із застосуванням різноманітних комп'ютерних програм [3, с. 80].

Фінансові результати діяльності підприємств характеризуються такими абсолютними економічними показниками, як дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг, чистий дохід, валовий прибуток, прибуток, чистий прибуток.

Джерелами аналізу фінансових результатів сільськогосподарських підприємств є форма № 2 "Звіт про фінансові результати" та форма № 50 с.г.

На основі статистичної звітності є можливість визначити прибутковість продукції як в абсолютних величинах, так і у відносних, що виробляється на підприємстві, а отже, дозволяє визначити основні складові, які забезпечують позитивний фінансовий результат (прибуток) та запропонувати заходи щодо його збільшення. Проте основним недоліком даної форми є періодична зміна її структури, що дещо ускладнює можливість порівняння розрахованих показників у часі. Під час аналізу показників прибутку виділяють такі етапи дослідження.

На першому етапі дають оцінку виконання плану з прибутку в цілому по підприємству та в аспекті окремих видів діяльності. Зокрема виділяють прибутковість окремих структурних підрозділів, інвестиційних проектів, договорів. В умовах аграрного виробництва – прибутковість окремих культур чи продукції.

На другому етапі проводять порівняльний аналіз прибутку цього підприємства з середньогалузевими значеннями та показниками прибутковості підприємств-конкурентів.

На третьому етапі виконують факторний аналіз прибутку за видами діяльності, де важливе значення має факторний аналіз різних видів фінансового результату за допомогою адитивних моделей, дають оцінку внутрішніх і зовнішніх резервів.

На четвертому етапі проводять аналіз розподілу і використання чистого прибутку [2, с. 105].

У ході аналізу фінансових результатів використовують сукупність прийомів, які складають його спеціальний науковий апарат. У вітчизняній практиці аналізу фінансових результатів існують такі прийоми аналізу показників, які визначаються за інформацією фінансової звітності:

горизонтальний (часовий) аналіз – визначає абсолютні і відносні відхилення величин окремих видів фінансових результатів за звітний період, а також у динаміці за ряд років і дозволяє дати якісну характеристику виявлених змін;

вертикальний (структурний) аналіз – передбачає вивчення показників структури фінансових результатів, тобто питомої ваги окремих видів доходів і витрат у загальному підсумку, а також оцінку змін, які відбуваються у структурі;

трендовий аналіз – визначення тренда за інформацією декількох періодів, тобто основної тенденції у динаміці показників фінансових результатів;

аналіз відносних показників (коефіцієнтів) – розрахунок відношень між окремими позиціями однієї або різних форм звітності, визначення взаємозв'язків між показниками [1, с. 33; 4, с. 65].

Під час аналізу фінансових результатів підприємства можуть використовуватися найрізноманітніші прийоми, методи та моделі. Їх кількість та широта застосування залежать від конкретних цілей аналізу та визначаються його завданнями в кожному окремому випадку. Фінансові результати підприємства можуть бути оцінені з різним ступенем деталізації залежно від цілей аналізу, існуючої інформації, програмного, технічного та кадрового забезпечення. Найбільш доцільним є виділення процедур експрес-аналізу та поглибленого аналізу фінансових результатів, де розрізняють ряд показників:

загальні показники характерні для всіх галузей економіки, специфічні – для окремих галузей;

первинні показники формуються за даними обліку планової інформації, похідні – розраховуються на базі первинних даних;

синтетичні (інтегральні) показники узагальнюють складні економічні явища та процеси;

результативний показник – це показник, що є об'єктом дослідження.

Структуризована інформація за видами діяльності, за характеристиками визначення доходів і витрат у формі № 2 "Звіт про фінансові результати" у співвідношенні до різних елементів позикового та власного капіталу дає широку гаму кількісних і якісних параметрів одержаного кінцевого фінансового результату.

Аналіз фінансово-економічних результатів діяльності підприємства є невід'ємною частиною фінансово-економічного аналізу. До основних показників, що характеризують результативність діяльності підприємства, належать рівень отриманого прибутку (збитку) і рентабельність (збитковість). Аналіз фінансових результатів здійснюють за даними фінансової та статистичної звітності, особливо в умовах сільськогосподарських підприємств. Якість аналізу залежить від фінансової звітності, а також від компетентності керівника, який приймає управлінське рішення. Від того, наскільки якісно проведено аналіз фінансових результатів, визначено основні чинники, що його забезпечують, залежить подальша результативність діяльності підприємства.

Науковим результатом дослідження є удосконалення теоретичних засад аналізу фінансового результату сільськогосподарського підприємства за рахунок уточнення етапів аналізу та його особливостей. Перспективою подальших наукових досліджень у даному напрямі є уточнення методичного забезпечення аналізу фінансових результатів сільськогосподарського підприємства.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз : [навч. посібн. Ч. I] / Ю. М. Тютюнник. – Полтава : ПДАА, 2009. – 406 с. 2. Мамонтова М. А. Умови забезпечення фінансової стійкості підприємств / М. А. Мамонтова // Фінанси України. – 2008. – № 8. – С. 103–106. 3. Приса В. Й. Управління ризиком фінансової стійкості підприємства / В. Й. Приса // Фінанси України. – 2006. – № 1. – С. 67–72. 4. Борисова В. А. Методологічні основи аналізу фінансового стану підприємств агропромислового виробництва / В. А. Борисова // Фінанси України. – 2008. – № 10. – С. 63–68. 5. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз і планування / Г. О. Крамаренко. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 224 с. 6. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз : [навч. посібн. Ч. II] / Ю. М. Тютюнник. – Полтава : ПДАА, 2009. – 401 с. 7. Шеремет А. Д. Методика фінансового аналізу / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулін. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 181 с.

УДК 005.336

Каменюка Р. Ю.

Магістр 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СУЧАСНІ МЕТОДИ ОЦІНКИ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Наведено сучасні методи оцінки потенціалу підприємства, а саме критеріальні, експертні, графічні, математичні, логічні, одномоментні, стратегічні, індикаторні, матричні. Розглянуто різновиди методів оцінки потенціалу підприємства.

Аннотация. Представлены современные методы оценки потенциала предприятия, а именно критериальные, экспертные, графические, математические, логические, одномоментные, стратегические, индикаторные, матричные. Рассмотрены разновидности методов оценки потенциала предприятия.

© Каменюка Р. Ю., 2013

Annotation. This article presents modern methods for evaluating potential of a company, namely criterion, expert, graphic, mathematical, logical, short-term, strategic, indicated, matrix ones. The types of methods to assess enterprise potential are considered.

Ключові слова: потенціал підприємства, методи оцінки, формування потенціалу підприємства.

На сьогоднішній день ситуація на різних підприємствах досить нестабільна і завдяки оцінці потенціалу можна досягти економічної стабільності, прийняти оптимальні рішення щодо визначення обсягів виробництва, ефективного використання всіх видів ресурсів підприємства, від чого залежать фінансові результати підприємства.

Сучасними авторами, які займалися розглядом питання оцінки потенціалу, є: Краснокутська Н. С., Должанський І. З., Добикіна О. К., Рижиков В. С., Касьянюк С. В., Кокотко М. Є., Реліна І. М. та ін.

Метою статті є дослідження сучасних методів оцінки потенціалу підприємства та визначення основних з них, які можуть бути використані на підприємстві.

Для оцінки потенціалу підприємства використовуються різноманітні методи:

- 1) критеріальні;
- 2) експертні;
- 3) графічні;
- 4) математичні;
- 5) логістичні;
- 6) одномоментні;
- 7) стратегічні;
- 8) індикаторні;
- 9) матричні.

Критеріальні методи за інформаційну базу беруть абсолютні (натуральні або вартісні) значення ключових показників. За належного інформаційного забезпечення ці методи є найточнішими. Різновиди критеріальних методів: SPACE-аналіз, GAP-аналіз, LOTS-аналіз, PIMS-аналіз.

Експертні методи прості у використанні, не потребують збирання повної інформації про конкурентів, оскільки базуються на думці досвідчених фахівців. Проте перевага таких методів є водночас і їхнім недоліком, бо іноді суб'єктивізм експертів може спотворювати результати оцінки. Різновиди експертних методів: аналіз конкурентоспроможності за системою 111-555, метод американської асоціації управління, метод порівнянь [1].

Графічні методи забезпечують найвищий рівень сприйняття кінцевих результатів оцінки, інтерпретованих у графічних об'єктах (рисунках, графіках, діаграмах та ін.). Різновиди графічних методів: SWOT-аналіз, модель аналізу МакКінсі 7S.

Математичні методи базуються на факторних моделях оцінки, які полягають у розрахунку одного (інтегрального) показника або кількох цифрових значень показників, за якими формується остаточна оцінка. Ці методи вважають найточнішими, хоч іноді вони потребують обтяжливих математичних обчислень, тобто спеціальної підготовки працівників, їх різновид – метод рангів [2].

Логістичні методи є алгоритмізованими методами оцінки, які базуються на логічних припущеннях, це такі, як: STEP-аналіз, SPACE-аналіз, GAP-аналіз.

Одномоментні методи – це, по суті, статичні методи тому, що оцінюють тільки фактичний стан справ, не забезпечуючи можливості розроблення заходів на перспективу [3].

Стратегічні методи уможливають не тільки оцінку стану потенціалу підприємства на конкретну дату, а й розроблення стратегічних заходів з поліпшення цього потенціалу.

Індикаторні методи ґрунтуються на використанні системи індикаторів, за допомогою якої проводиться оцінка потенціалу підприємства і національної економіки в цілому. Під індикатором розуміють сукупність характеристик, які дають змогу у формалізованому вигляді описати стан параметрів того чи іншого об'єкта, що досліджується, і на цій підставі сформулювати рекомендації з підвищення результативності функціонування об'єкта. Кожен індикатор, у свою чергу, розпадається на низку показників, які відображають стан окремих елементів досліджуваного об'єкта [4].

Нині індикаторні методи широко використовують зарубіжні інвестори для оцінки потенціалу країни в разі потреби визначення оптимального розміщення виробництва і капіталовкладень. Міжнародна організація "Європейський форум з проблем управління" щорічно визначає рівні потенціалу розвинутих країн, користуючись системою індикаторів, яка налічує близько 340 показників і понад 100 експертних оцінок. Дані аналізу групують за 10-ма основними факторами:

- 1) динаміка економіки (економічний потенціал);
- 2) виробнича потужність промисловості;
- 3) динаміка ринку;
- 4) фінансова підтримка;
- 5) людський капітал;
- 6) імідж країни;
- 7) забезпеченість сировиною;
- 8) орієнтація на зовнішній ринок;
- 9) інноваційний потенціал;
- 10) суспільний спокій.

Кожен із цих 10-ти факторів складається з 20 – 40 оцінних індикаторів. Отже, постає складне завдання з відбору найвагоміших індикаторів для оцінки кожного щодо названих факторів, їх різновид: метод вивчення профілю об'єкта [3].

В основу матричних методів покладено ідею розгляду процесів конкуренції в їх взаємозалежності та динаміці, їх різновиди: теорія конкурентних переваг М. Портера, аналіз конкурентоспроможності фірм Ж.-Ж. Ламбена.

Використовуючи матричні методи, управлінці мають змогу оцінити рівень потенціалу не тільки свого підприємства, а й найближчих конкурентів, що допоможе розробити стратегію поведінки на ринку. Матричними методами широко користуються американські консультативні фірми, а за належного інформаційного забезпечення такі методи можуть бути надійним інструментом для оцінки потенціалу й вітчизняних підприємств.

Таким чином, у науковій літературі існує велика кількість методів оцінки потенціалу підприємства і кожний із цих методів оцінює потенціал зі своєї сторони, тобто всі методи оцінюють потенціал підприємства за різними чинниками, які необхідно враховувати для успішної діяльності підприємства як у теперішньому, так і в майбутньому. Завдяки цим методам можна побачити, що на підприємстві треба збалансувати, та на які складові треба виділити більше або менше уваги, чи то на збут продукції, чи на виробництво, або на фінансову складову, для поліпшення діяльності підприємства.

Наук. керівн. Матвієнко-Біляєва Г. Л.

Література: 1. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посібн. / О. К. Добикіна, В. С. Рижиков, С. В. Касьянюк та ін. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 208 с. 2. Управління потенціалом підприємства : навч. посібн. / І. З. Должанський, Т. О. Загорна, О. О. Удалих. – К. : Центр навч. літ-ри, 2006. – 362 с. 3. Репіна І. М. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч.-метод. посібн. [для самост. вивч.] / І. М. Репіна, О. С. Федонін, О. І. Олексюк. – К. : Вид. КНЕУ, 2005. – 216 с. 4. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посібн. / Н. С. Краснокутська. – К. : Центр навч. літ-ри, 2005. – 352 с.

УДК 658.8

Бутова О. В.

Магістр 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОЇ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розкрито сутність поняття "ефективність збутової діяльності", розглянуто маркетинговий і логістичний підходи до оцінки ефективності процесу збуту на підприємстві, визначено функції та завдання, пов'язані зі збутом виготовленої продукції.

Аннотация. Раскрыта сущность понятия "эффективность сбытовой деятельности", рассмотрены маркетинговый и логистический подходы к оценке эффективности процесса сбыта на предприятии, определены функции и задачи, связанные со сбытом изготовленной продукции.

Annotation. The essence of the concept "marketing activity efficiency" is revealed, marketing and logistic approaches to evaluating the effectiveness of the sale process at an enterprise are considered, the functions and tasks associated with sales of manufactured products are defined.

Ключові слова: збут, управління збутовою діяльністю, маркетинг, логістика, виготовлена продукція, організація збуту.

Результатом діяльності підприємства є показники ефективності вирішення конкретних поставлених завдань, одним із найважливіших з яких є питання щодо процесу управління збутовою діяльністю підприємства в умовах посилення конкуренції на ринках збуту, підвищення витрат, які пов'язані з реалізацією та просуванням товарів, а також підвищення вимог споживачів до якості обслуговування для вітчизняних виробників [1]. Процеси збутової діяльності підприємств різних видів економічної діяльності стали більш проблематичними завдяки мінливості конкурентного середовища та посилення ризиків невизначеності в Україні та світі в цілому, що, у свою чергу, актуалізувало необхідність проведення наукових досліджень, спрямованих на пошук нових, більш оптимальних підходів до планування та організації збутової діяльності підприємств [2].

© Бутова О. В., 2013

Значний внесок у розгляд питань щодо формування та забезпечення ефективності функціонування збутової політики на підприємстві зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: Л. Балабанова, Г. Болт, Бандура З. Л., Вейкрута Л. С., Д. Джоббер, Дж. Ланкастер, Ф. Котлер, Гудзенко Н. М. та ін. [3 – 6]. Проблематика планування діяльності підприємств висвітлювалася у працях І. Ансофа, Огерчука Ю. В., С. Шпилика, Хрупович С. Є. та ін. [7 – 10].

Метою статті є систематизація підходів до процесу організації ефективної збутової діяльності на підприємстві.

Щоб досягти ефективності у процесі управління збутовою діяльністю підприємства, необхідно створити таку систему управління, яка б реалізовувала цілі та стратегії збуту, орієнтовані на потреби кінцевого споживача. Перш за все, варто звернути увагу на підхід до управління збутовою діяльністю О. Проволоцької. Виходячи з визначення, яке трактує науковець, управління збутовою діяльністю підприємства в умовах ринкової економіки з позиції маркетингу розглядається як процес планування, організації, мотивації і контролю збутової діяльності, який потрібен для формування та досягнення мети збуту [11]. Але дане визначення не конкретизує, завдяки яким саме функціям маркетингу реалізується управління збутовою діяльністю, адже перелічені складові процесу – планування, організація, мотивація і контроль – є загальними функціями менеджменту, а не маркетингу. З точки зору системного підходу до управління збутовою діяльністю вдало підходить Ю. Огерчук. Він визначає, що такі складові збутової системи, як структура збутової організації й управління збутом за допомогою систем, є елементами управління збутовою діяльністю [8]. Із точки зору Гудзенко Н. М., організація збуту залежить від потенціалу підприємства та обраної ним збутової політики – сукупності збутових стратегій маркетингу і комплексу заходів з формування асортименту товарної продукції та ціноутворення, стимулювання збуту, укладання договорів, транспортування та інших організаційних аспектів збуту. Це і є спосіб здійснення збутової діяльності [6]. Відомий зарубіжний теоретик із проблем збуту Г. Дж. Болт порівнює організацію збуту з його каркасом або засобом проведення в життя запланованої стратегії й тактики [12].

Глибше й ефективніше поєднання збуту із дослідженням ринкової ситуації, плануванням асортименту продукції, зміна характеру роботи, пов'язаної з реалізацією продукції здійснюються за рахунок інтеграції функцій маркетингу у систему управління підприємством. У першу чергу розглядаються потреби та вимоги споживачів, а не виробника товару, виробник стає активним учасником збуту продукції завдяки глибокій взаємодії з працівниками торговельних організацій, включається в перепідготовку персоналу відділу маркетингу. З іншого боку, працівники служб забезпечення збуту завдяки тісній взаємодії з іншими підрозділами відділу маркетингу мають доступ до глибокої інформації про своїх клієнтів, що підвищує ефективність комерційних комунікацій в системі управління [3].

Найбільш ефективними маркетинговими діями в умовах нецінової конкуренції виступають канали збуту, способи і методи просування продукції на ринку. Завдяки використанню маркетингового підходу до управління збутовою політикою враховуються ключові фактори успіху, а саме: цільовий ринок, асортиментна політика, збутовий персонал, заходи мерчандайзингу, від яких залежить позиція підприємства на ринку і результативність збутової діяльності.

Беручи до уваги численні наукові підходи щодо управління підприємством та маркетинговою діяльністю, слід узагальнити, що маркетинг є конкретною функцією менеджменту і спрямований на підвищення ефективності збуту [10]. Слід зробити висновок, що управління збутовою діяльністю підприємств – це орієнтована на досягнення завдань організації управлінська діяльність, пов'язана із формуванням попиту на товари і послуги виробника, їх реалізацію за допомогою інтенсифікації цього попиту.

Вчасна реалізація продукції споживачеві забезпечується завдяки досконалому змістові виробничої, збутової, складської, транспортної та іншої діяльності, що в сукупності складає систему управління збутовою діяльністю підприємства. Виходячи з цього, доцільно розглянути і логістичний підхід до організування процесу збуту на підприємстві, адже логістика керується принципами раціонального управління товарно-матеріальним потоком, тож необхідно створювати такі організаційні системи, які б відображали цей потік. Поєднання принципів логістики та маркетингу в організаційну структуру управління підприємством передбачає зосередження функцій, пов'язаних із збутом виготовленої продукції у відділі маркетингу і логістики. Така структура створює широкі можливості логістичної оптимізації матеріального потоку на етапах дослідження ринкової ситуації, постачання матеріалів, сировини, а також на етапах розподілу, реалізації продукції споживачам та післяпродажного обслуговування [10]. На відміну від традиційних організаційних структур відділу маркетингу, побудова відділу маркетингу з використанням принципів логістики дає змогу забезпечити:

підпорядкування процесу управління матеріальним і інформаційним потоком цілям і завданням маркетингу;

системний взаємозв'язок процесу збуту з процесом постачання (в плані управління матеріальним потоком);

системний зв'язок всіх функцій всередині відділу маркетингу і логістики [8].

Отже, управління збутовою діяльністю є складним і багатограним процесом і вимагає постійного аналізу й удосконалювання. Формування новітніх дієвих технологій у системах управління збутовою діяльністю зумовлене поступовим збільшенням обсягів реалізації вітчизняних виробників. Саме тому першочерговим завданням промислових підприємств є створення ефективної системи управління збутовою діяльністю, яка б враховувала інтереси регіональних виробників. Вона повинна включати вирішення низки теоретичних і методико-прикладних завдань, пов'язаних з економічним оцінюванням збутової діяльності, проведенням системних досліджень кон'юнктури ринку, створенням кваліфікованого відділу маркетингу та логістики, плануванням стратегії розвитку збутової

діяльності, формуванням аналітичного й інформаційного забезпечення. Управління збутом не обмежується управлінням каналу збуту. Кожен учасник системи має власну організацію збуту, а саме побудову структури управління збутом, підбір спеціалістів зі збуту належної кваліфікації, розподіл завдань, прав і відповідальності серед співробітників, створення умов для ефективної роботи [5].

Організація збутової діяльності повинна бути частиною стратегії управління підприємством і формуватися у процесі складання виробничої програми підприємства. Це передбачає формування оптимальних партнерських відносин, маркетинговий аналіз, управління якістю та якісну рекламну політику підприємства.

Наук. керівн. Кулешова Н. В.

Література: 1. Ланкастер Дж. Организация сбыта / Дж. Ланкастер, Д. Джоббер ; пер. с англ. Л. В. Измайловой, В. В. Козлова. – Мн : Амалфея, 2006. – 379 с. 2. Котлер Ф. Маркетинг. Менеджмент / Ф. Котлер ; пер. с англ. под ред. Л. А. Волковой, О. А. Третьяка, Ю. Н. Каптуревского. – СПб. : Питер, 2004. – 896 с. 3. Балабанова Л. В. Маркетинговый аудит систем сбыта : монография / Л. В. Балабанова, А. В. Балабаниц. – Донецк : ДонГУЭТим. М. Туган-Барановского, 2003. – 189 с. 4. Болт Г. Дж. Практическое руководство по управлению сбытом / Г. Дж. Болт. – М. : Экономика, 2003. – 432 с. 5. Бандура З. Л. Маркетинговий аналіз збутової діяльності підприємства в умовах ринку / З. Л. Бандура, Л. С. Вейкрута // Вісник Львівської комерційної академії. – 2011. – Вип. 36. – С. 22–26. 6. Гудзенко Н. М. Роль обліку збуту для забезпечення контролю процесу реалізації / Н. М. Гудзенко // Науковий вісник Національного аграрного університету. – 2002. – Вип. 56. – С. 263–265. 7. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф. – М. : Экономика, 2001. – 306 с. 8. Огерчук Ю. В. Аналіз організування збутової діяльності вітчизняних виробників / Ю. В. Огерчук // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2003. – № 484. – С. 335–341. 9. Шпилик С. Управління збутовою діяльністю підприємства / С. Шпилик // Галицький економічний вісник. – 2012. – № 4(37). – С. 88–95. 10. Хрупович С. Є. Економічне оцінювання та управління збутовою діяльністю підприємств : автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.06.01 / С. Є. Хрупович. – Львів : Львівська політехніка, 2005. – 22 с. 11. Проволоцька О. М. Управління збутом промислової продукції в комплексі маркетингу : автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.06.01 / О. М. Проволоцька. – К. : Українська академія зовнішньої торгівлі, 2003. – 20 с. 12. Кальченко А. Г. Логістика : підручник / А. Г. Кальченко. – К. : КНЕУ, 2003. – 284 с.

УДК 005.51:658.8

Комісаренко Т. В.

Магістр 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУ МАРКЕТИНГУ ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. Розглянуто особливості формування плану маркетингу, підходи до підвищення гнучкості планування маркетингу на вітчизняних підприємствах, зроблено висновок про необхідність плану маркетингу для реалізації пріоритетних цілей підприємства.

Аннотация. Рассмотрены особенности формирования плана маркетинга, подходы к повышению гибкости планирования маркетинга на отечественных предприятиях, сделан вывод о необходимости плана маркетинга для реализации приоритетных целей предприятия.

Annotation. The article deals with peculiarities of marketing plan, approaches to enhancing the flexibility of marketing planning at the national enterprises; the conclusion on the necessity of marketing plan for the implementation of priority objectives of an enterprise was made.

Ключові слова: мета, можливість, планування, план маркетингу, ефективність.

В умовах жорсткої конкуренції маркетинг є основною функцією підприємства, а отже, і план маркетингу домінує над іншими планами і розробляється в першу чергу, оскільки: по-перше, рішення у сфері маркетингу є пріоритетними, оскільки визначають, що саме підприємство буде

© Комісаренко Т. В., 2013

виробляти, за якою ціною і де продавати, як рекламувати; по-друге, зміст маркетингового плану має безпосередній вплив на показники інших планів (питання ціноутворення визначаються в маркетинговому плані, впливають на фінансові показники, рішення про розробку і випуск нової продукції вплине на виробничий план).

На сьогодні питання щодо планування діяльності підприємства отримали досить широкий науковий інтерес. Основні аспекти системи маркетингу були висвітлені в наукових працях таких вчених, як: Т. Йеннер, С. Єфімова, І. Березін, В. Грузінов, І. Корнеєв, Ф. Котлер, Р. Клейнер та ін. Однак слід зазначити, що тема планування на підприємстві ще не досить досконало вивчена, що пов'язано з мінливістю зовнішнього середовища.

Метою даної роботи є вивчення особливостей плану маркетингу як складової системи планування на підприємстві. Поставлена мета визначила необхідність вирішення таких завдань: визначити сутність маркетингового планування, проаналізувати переваги використання маркетингового плану на вітчизняних підприємствах, розглянути етапи формування плану маркетингу. Предметом дослідження виступає господарська діяльність підприємства. Відповідно, об'єкт дослідження – це маркетингова діяльність господарського суб'єкта.

У результаті значних змін в економічному середовищі в 1970 – 1980 роках фокус уваги менеджменту підприємств перемістився з довгострокового планування на здійснення планів дій, реалізація котрих дозволяє отримати результати за короткий період часу та на основі котрих удосконалюються довгострокові стратегічні плани. Даний підхід передбачає своєчасну та оперативну реакцію менеджменту на інформацію, що надходить, та ефективне її використання. Саме тому даний підхід отримав широке розповсюдження і серед спеціалістів з маркетингу.

Термін "планування маркетингу" використовується для опису методів застосування ресурсів маркетингу для досягнення маркетингових цілей. Звучить це просто, але реальний процес достатньо складний. Кожне підприємство має специфічні ресурси і переслідує певні цілі, які до того ж змінюються в часі. Маркетингове планування використовується для сегментування ринку, визначення його стану, прогнозування його зростання і планування життєздатної ринкової частки усередині кожного сегмента [1].

Таким чином, основними перевагами маркетингового планування є: передбачення змін ринку, визначення нових можливостей розвитку підприємства, оцінка ризику, чітке визначення стратегії позиціонування товару тощо.

Планування маркетингу – це процес, процедура складання плану маркетингу, вибору стратегій маркетингу, націлених на зростання обсягу продажу товару і максимізацію прибутку фірми. Планування маркетингу може також розглядатися як обґрунтування майбутньої поведінки маркетингової системи, що забезпечує ефективне виробництво, розподіл і реалізацію продукції фірми [2].

Основні етапи формування плану маркетингу наведені на рис. 1.

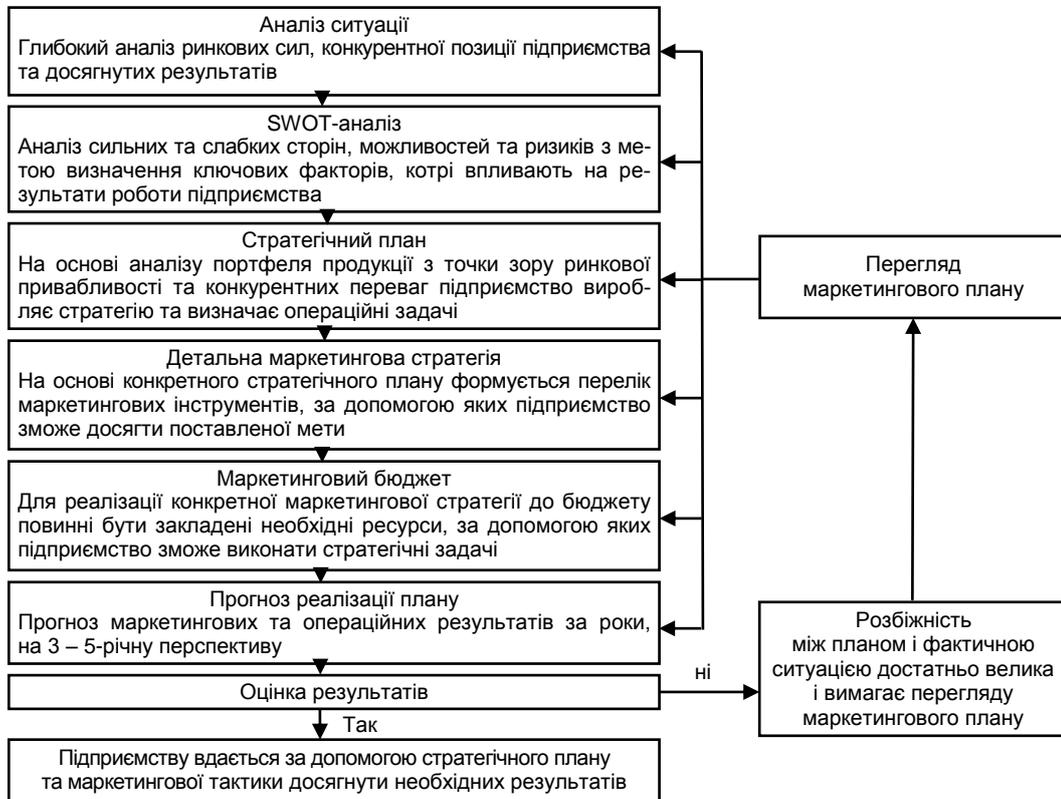

Рис. 1. Етапи формування плану маркетингу

Окрім алгоритму формування маркетингового плану, слід зазначити, що маркетинговий план здійснює контроль над чотирма основними елементами операцій підприємства, а саме: про-дукція, цінова політика, просування товару, методи розподілу.

"Просування" і "місце" відносяться, в першу чергу, до того, як фірма залучає потенційних покупців, а "товар" і "ціна" дозволяють задовольнити їх потреби. Маркетинг-мікс (відомий ще як "4P") визначає спрямовану на отримання прибутку та задоволення потреб покупців політику компанії.

Ринок зазвичай складається з ряду субринків, що характеризуються різними наборами купівельних потреб. Фірма повинна створити для кожного субринку відповідну структуру маркетингу. Наприклад, автомобільний ринок, що складається з ринку легкових автомобілів, ринку службових автомобілів і ринку приватних автомобілів, істотно відрізняється набором вимог споживачів.

Кожен елемент маркетинг-міксу становить широке поле діяльності для орієнтованої на маркетинг організації; вони повинні розглядатися й окремо, й у сукупності з іншими елементами. Задовільна в певний момент часу структура маркетинг-міксу може зажадати перегляду, тому що:

- товари і послуги виходять з вживання або вдосконалюються;
- з'являються нові товари і послуги;
- конкуренція призводить до зниження ціни на товар (і, як наслідок, маржі прибутку);
- рекламна діяльність може виявитися менш ефективною, ніж у конкурентів;
- місце збуту або метод розподілу можуть не відповідати альтернативам, що виникають або змінам у бізнесі.

Управління маркетинг-міксом – запорука успішної організації продажів і серцевина маркетингового планування [3].

Також для підприємства надзвичайно важлива попередня прогнозна оцінка ефективності планів маркетингу і систем планових показників до їх затвердження і початку використання як інструменту реального маркетингу з метою їх коригування та адаптації до умов конкурентного бізнесу. Впровадження такої оцінки в якості стандартної процедури гальмується зараз її значною складністю і малою вірогідністю через брак інформації та високого ступеня невизначеності. Коли планують, прагнуть подумки перевершувати майбутнє. Але складність і динаміка середовища зростають, разом із ними збільшується і невизначеність – все це разом є "ахілесовою п'ятою" планування. Втім невизначеність не ставить під сумнів доцільність планування. Планування може і повинно знижувати суб'єктивну невизначеність.

По-перше, у процесі планування критично аналізують неясне майбутнє. По-друге, планування можна адаптувати до умов, що змінюються, і таким способом знизити невизначеність. Тут ключову роль відіграє цілеспрямоване управління гнучкістю.

У маркетинговому плануванні можна виділити 2 підходи до підвищення гнучкості: вбудована гнучкість прямо пов'язана з утриманням планування і припускає, наприклад, управління діями; реактивна гнучкість передбачає підвищення реактивності самої процедури планування через відповідну організацію і застосування спеціальних методів (рис. 2) [4].

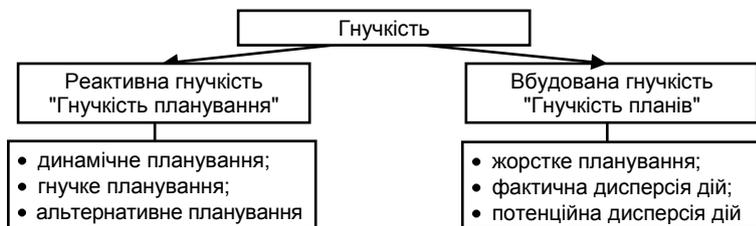

Рис. 2. Підходи до підвищення гнучкості планування

Проаналізувавши зазначене, можна спостерігати тенденцію відходу від єдиних уніфікованих схем планування і виникнення необхідності у використанні гнучких систем планування.

Гнучка система планування – це повна відмова від періодизації етапів прийняття планових рішень, висування планових вказівок відповідно до появи нових проблем. Така система планування орієнтується на використання ситуаційних планів і сценаріїв, що розробляються у разі виникнення небезпечних ситуацій на ринку або появи нових перспектив.

У сучасних умовах на українському ринку існує високий ступінь невизначеності в економічному, політичному, соціальному житті. Непередбачуваність таких змін знижує масштаби планування в цілому.

Наук. керієн. Гуторов А. О.

Література: 1. Маркетинговый план, план маркетинга. Бизнес-журнал [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://bizkiev.com/content/view/38/205/>. 2. Клейнер Р. Б. От теории предприятия к теории стратегического управления / Р. Б. Клейнер // Российский журнал менеджмента. – 2003. – № 1. – С. 31–56. 3. Ефимова С. А. Маркетинговое планирование, или как с помощью плана добиваться увеличения прибыли организации / С. А. Ефимова. – М. : Альфа-прес, 2007. – 196 с. 4. Йеннер Т. Маркетинговое планирование / Т. Йеннер. – Х. : Изд. "Гуманитарный Центр", 2010. – 276 с.

Магістр 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. Досліджено підходи до формування системи управління витратами на підприємстві з урахуванням елементів контролінгу. Отримано позитивний синергетичний ефект від взаємодії елементів підсистем у межах системи управління витратами.

Аннотация. Исследованы подходы к формированию системы управления затратами на предприятии с учетом элементов контроллинга. Получен положительный синергетический эффект от взаимодействия элементов подсистем в пределах системы управления затратами.

Annotation. The article researched the approaches to forming the system of enterprise cost management based on controlling elements. The positive synergistic effect was received from the interaction of elements of subsystems within the cost management system.

Ключові слова: система управління витратами, контролінг, витрати, підприємство.

Необхідність управління витратами обумовлюється тією роллю, яку вони відіграють в економіці підприємства, а саме їх прямою участю у формуванні прибутку підприємства. Саме прибуток у кінцевому підсумку виступає основною умовою конкурентоспроможності та життєздатності підприємства. Тому для переважної більшості підприємств основним завданням є збереження певного рівня прибутку у короткостроковому періоді і підтримка потенціалу прибутковості у довгостроковому періоді. У сучасних умовах господарювання управління витратами стає дієвим, а часто чи не єдиним способом збереження певного рівня прибутку.

Різні аспекти організації процесу управління витратами підприємства привертати до себе увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. Проте в більшості випадків сфера дослідження обмежується вивченням окремих аспектів управлінського регулювання процесів формування та використання економічних ресурсів, що не дозволяє повною мірою забезпечити комплексність побудови системи управління витратами (СУВ) на підприємстві. Дана проблематика на сьогоднішній день є актуальною в сучасних умовах господарювання виробничих підприємств.

Мета статті полягає у виявленні практичного інструментарію формування СУВ на базі елементів системи контролінгу.

А. Дайле розглядав СУВ на підприємстві як цільову, багаторівневу систему, де об'єкт управління – витрати організації, а суб'єкт управління витратами – керуюча система [1].

Чмутова І. М. у своїй роботі стверджувала, що основними напрямками підвищення ефективності бізнесу є заходи щодо зниження витрат. Інструментом для досягнення заявлених цілей є управлінський облік, класичне формулювання якого безпосередньо пов'язане з системою управління витратами [2].

Славников Д. В. вважав, що комплексна система управління витратами визначає порядок, послідовність і регламентацію діяльності з організації, планування, регулювання, мотивації, обліку, контролю та аналізу витрат [3].

Плоха О. Б. визначає СУВ як сукупність дій щодо впливу суб'єкта управління витратами на об'єкт за допомогою реалізації функцій, спрямованих на досягнення постійної свідомо підтримуваної пропорційності у зовнішньому та внутрішньому його середовищах із метою підвищення ефективності господарювання [4].

Формування СУВ на підприємстві ґрунтується на основі масштабів підприємства. Виходячи з цього, СУВ буде більш або менш складною видаляючи або додаючи структурні елементи підсистем. Це буде впливати на формування додаткових елементів системи, збільшуючи витрати підприємства на утримання самої системи.

Структура системи витрат має зводитися до визначення системоутворюючого чинника, за допомогою якого відбувається об'єднання окремих елементів у цілісну систему. СУВ пов'язана з реалізацією певного комплексу функцій, на основі яких формується підсистема управління витратами, а саме [4]:

1. Підсистема основних функцій СУВ. Сутність управління витратами розкривається через: прогнозування, планування, організацію, мотивацію (стимулювання), контроль (облік та аналіз), координацію та регулювання.

2. Підсистема конкретних функцій СУВ. Ця підсистема розкриває зміст процесу управління витратами. Функція управління реалізується стосовно певних об'єктів витрат від звичайної діяльності (управління витратами операційної діяльності, управління витратами фінансової діяльності, управління витратами від участі в капіталі, управління витратами іншої діяльності), управління витратами від надзвичайної діяльності. Слід зауважити, що кожна з названих конкретних функцій є комплексною, тобто включає розгалужену систему елементів.

3. Підсистема функції забезпечення СУВ створює умови та включає засоби для роботи підсистем управління витратами, які сформовано на підставі основних та конкретних функцій. Зміст кожної підсистеми забезпечення управління витратами визначається функціями, здійснення яких забезпечує реалізацію процесу управління витратами.

Отже, система управління витратами характеризується її структурою. Категорія "структура" означає внутрішню ієрархію системи.

На практиці для малих та середніх підприємств СУВ у загальному вигляді є ефективним, проте витратомістким інструментом. Якщо підприємство малого або середнього масштабу зацікавлене у впровадженні СУВ або зниженні витрат на утримання вже існуючої системи, то це можливо за допомогою перерозподілу, групування та перенесення функціональних обов'язків на контролерів відділу контролінгу.

Таким чином, необхідне формування СУВ підприємства на основі наведеної структури [4] з урахуванням елементів контролінгу.

Структура системи управління витрат (виходячи з рисунка) становить поділ на чотири підсистеми: основні функції, забезпечення управління, контрольні функції та додана підсистема контролінгу.

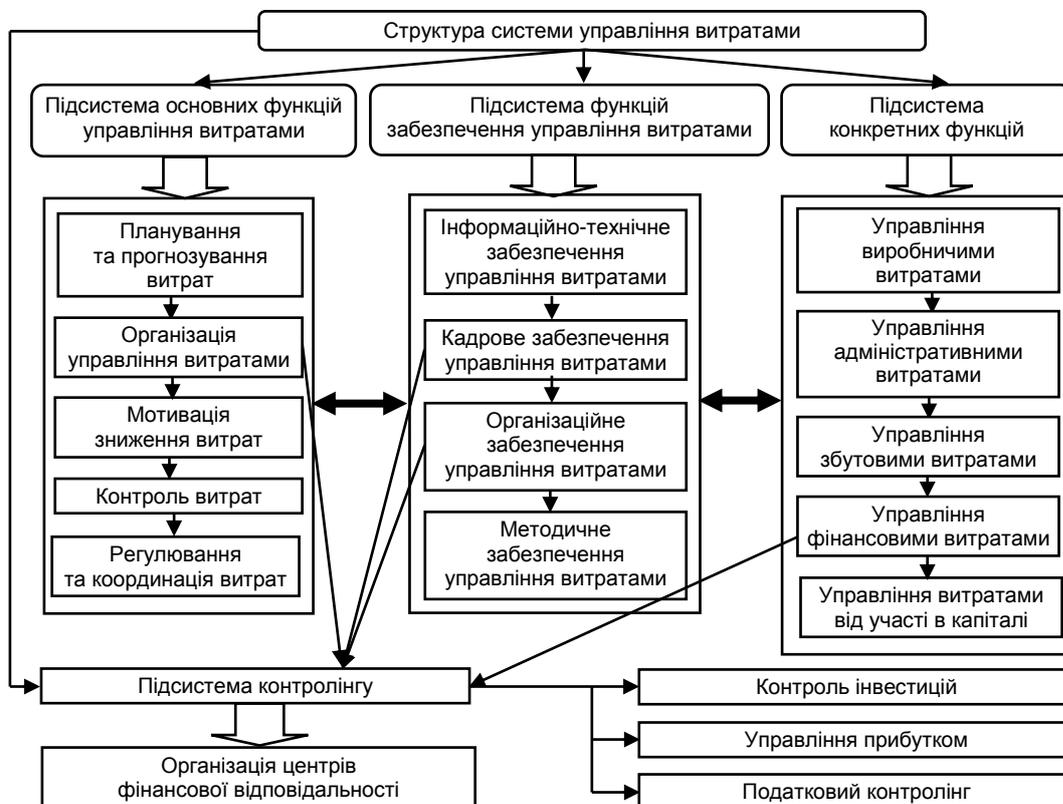

Рис. Структура системи управління витратами [4]

Підсистема контролінгу є невід'ємним елементом СУВ малих та середніх підприємств. Участь даної підсистеми в загальній системі значна. По-перше, підсистема контролінгу переймає відповідальність за виконання з інших підсистем на себе, тим самим зменшуючи витрати підприємства на додаткових співробітників. По-друге, підсистема контролінгу створює центри фінансової відповідальності для посилення контролю. По-третє, підсистема контролінгу створює три додаткові функції: контроль інвестицій, управління прибутком, податковий контролінг.

Виходячи з рисунка, можна зазначити, що СУВ підприємства в загальному вигляді при повній синергії з елементами контролінгу формує єдину цілісну систему. При цьому відбувається концентрація елементів основних, забезпечуючих та конкретних підсистем (які могли виконуватися різними відділами) в підсистемі контролінгу, що приводить до значної економії на трудових ресурсах на підприємстві, при цьому супроводжується значною економією на її утримання та простежується підвищення ефективності. У рамках підсистеми контролінгу створюються центри фінансової відповідальності, доповнюється загальна СУВ елементами: податкового контролінгу, управління прибутком та інвестиціями.

Таким чином, синергія елементів цих систем забезпечує підприємству додаткові можливості та збільшує ефективність функціонування за менших витрат.

Наук. керівн. Плоха О. Б.

Література: 1. Дайле А. Практика контролінга / А. Дайле. – М. : Финансы и статистика, 2008. – 336 с. 2. Чмутова І. М. Формування складу підконтрольних показників у системі контролінгу капіталу підприємства / І. М. Чмутова, К. М. Азізова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – № 3. – С. 153–158. 3. Славников Д. В. Аналитические инструменты управления затратами в системе контроллинга / Д. В. Славников. – Мн. : РЕГИСТР, 2007. – 160 с. 4. Плоха О. Б. Управління витратами : конспект лекцій / О. Б. Плоха. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 152 с. 5. Друри К. А. Учет затрат методом стандарт-кост / К. А. Друри. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 2007. – 224 с.

Замков А. В.

УДК 005.336.1:005.585

Магістр 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто різноманітні методи оцінки та діагностики техніко-технологічного потенціалу підприємства. Проаналізовано їх сутність, позитивні та негативні аспекти. Відображено взаємозв'язок та вплив техніко-технологічного потенціалу на діяльність підприємства в цілому.

Аннотация. Рассмотрены различные методы оценки и диагностики технико-технологического потенциала предприятия. Проанализирована их сущность, положительные и отрицательные аспекты. Отражены взаимосвязь и влияние технико-технологического потенциала на деятельность предприятия в целом.

Annotation. The article discusses various methods of assessment and diagnostics of technical and technological potential of a company. Their nature, positive and negative aspects are analysed. Relationship and influence of technical and technological capacity on the activity of a company as a whole are reflected.

Ключові слова: потенціал, техніко-технологічний потенціал, діагностика, оцінка, ефективність.

Актуальність даної роботи полягає у тому, що в сучасних умовах конкуренції швидка реакція виробничої системи підприємства, ефективність його операцій набувають особливого значення.

Метою статті є дослідження методичних основ оцінки техніко-технологічного потенціалу підприємства.

Нестабільна економічна ситуація в Україні справляє негативний вплив на діяльність підприємства. У цих умовах гостро постає проблема повноти і доцільності використання виробничого потенціалу, базовою складовою якого є техніко-технологічний потенціал (ТТП). Основою ефективного використання ТТП є достовірне і своєчасне оцінювання його економічної складової з метою виявлення можливих перспектив розвитку та вдосконалення підприємства. Реалізація техніко-технологічного потенціалу покликана забезпечити належні матеріальні умови для здійснення господарської діяльності підприємства, збереження необхідного обсягу виробничих і товарних запасів, проведення транспортних, вантажно-розвантажувальних, фасувальних та інших операцій. Питанню оцінки і діагностики виробничого потенціалу загалом та техніко-технологічного зокрема присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних фахівців. Серед них варто виділити дослідження Белозубенко В. С., Бендикова М. А., Должанського І. З., Євдокимова Ф. І., Загорної Т. О., Коверга С. В., Краснокутської Н. С., Кузьменка С. В., Лисякова В. Ф., Передерєвої О. С., Удалих О. О. [1 – 7].

© Замков А. В., 2013

На сьогоднішній день не існує чіткої комплексної методики оцінки використання техніко-технологічного потенціалу економічного суб'єкта. Застосовувані методи дозволяють оцінити деякі етапи дослідження технічного потенціалу, а саме ефективності використання стратегій і прийнятих управлінських рішень. Якщо впровадити механізми і нормативи оцінки стану ТТП, можна буде уникнути багатьох несприятливих ситуацій [1].

Існує декілька підходів до проведення діагностики діяльності підприємства, заснованих на структуруванні, виявленні головної ланки, встановленні причинно-наслідкових зв'язків, узагальненні отриманих результатів. Найбільш поширені способи оцінки:

оцінка потенціалу за допомогою індикаторів техніко-технологічної складової економічної безпеки (індикаторний метод оцінки потенціалу) [2];

оцінка техніко-технологічного потенціалу високотехнологічного підприємства (комплексний метод оцінки потенціалу) [3];

оцінка ТТП через оцінку механізмів і обладнання як основи техніко-технологічного потенціалу (критеріальний метод) [4];

моніторинг системи кількісних і якісних показників економічної безпеки на рівні підприємства (комплексний метод оцінки) [5];

оцінка ТТП через вартість технології і технологічну функцію (комплексний метод оцінки) [6].

Ці методики дозволяють проаналізувати такі групи показників:

виробничі: темп оновлення основних виробничих фондів (ОВФ); реальний рівень завантаження виробничих потужностей; ступінь зносу ОПФ; частка НДДКР у загальному обсязі робіт; продуктивність праці; динаміка виробництва; стабільність виробничого процесу; питома вага виробництва у ВВП, оцінка конкурентоспроможності продукції; вікова структура і технічний ресурс парку машин та обладнання; фактичний і необхідний обсяг; рівень рентабельності виробництва; рентабельність власного капіталу підприємства;

фінансові: фондовіддача ОВФ; фондоозброєність праці; повна собівартість об'єкта оцінки; відновлена собівартість об'єкта оцінки; базова собівартість об'єкта оцінки; ресурсні резерви збереження і розвитку виробничого потенціалу; резерви управління з формування потенціалу підприємства, адаптованого до ринкового середовища;

технологічні: величина техніко-технологічного потенціалу високотехнологічного підприємства; показник віддачі активів техніко-технологічного потенціалу підприємства; показник відносного приросту або зниження техніко-технологічного потенціалу підприємства в розглянутому періоді порівняно з базовим періодом, вартість технології виробництва; рівень технології.

У табл. 1 систематизовано показники діагностики ТТП за вказаними напрямками та їх авторами.

Таблиця 1

Систематизовані показники діагностики ТТП

Метод оцінки і діагностування	Автор методу	Показники
Оцінювання потенціалу за допомогою індикаторів техніко-технологічної складової економічної безпеки	Євдокимов Ф. І., Белозубенко В. С. [3]	1) темп оновлення ОВФ; 2) реальний рівень завантаження ВП; 3) ступінь зносу ОВФ; 4) фондовіддача; 5) фондоозброєність; 6) частка НДДКР у загальному обсязі робіт; 7) продуктивність праці; 8) коефіцієнт еластичності
Оцінка техніко-технологічного потенціалу високотехнологічного підприємства	Євдокимов Ф. М., Лисяков В. Ф. [2]	1) вартісна оцінка ТТП; 2) віддача активів ТТП; 3) вартість активів, що формують ТТП; 4) коефіцієнт стану активів техніко-технологічного потенціалу; 5) показник відносного приросту (зниження) ТТП потенціалу підприємства
Аналіз техніко-технологічного потенціалу за допомогою кількісної оцінки можливостей	Краснокутська Н. С. [4]	1) рентабельність власного капіталу; 2) продуктивність кожного ресурсу; 3) ефективність сукупності ресурсів; 4) рентабельність виробничих ресурсів; 5) темпи зростання
Оцінка механізмів та обладнання як основи ТТП	Бендиків М. А. [7]	1) повна собівартість об'єкта; 2) відновлювальна вартість об'єкта оцінки; 3) базова вартість об'єкта
Діагностування потенціалу за допомогою моніторингу системи кількісних і якісних показників ЕБП	Должанський І. З., Загорна Т. О., Удалих О. О. [6]	1) індикатори економічної безпеки; 2) показники фактичного стану виробництва
Методика експрес-діагностування ТТП	Коверга С. В., Передереева О. С., Кузьменко С. В. [5]	1) фондоозброєність праці; 2) фондовіддача; 3) фондоємність; 4) коефіцієнт стану активів ТТП

У ході оцінки ТТП кожна методика має як свої плюси, так і мінуси, виділенням яких займалася Передереева О. С. та які наведено в табл. 2 [5].

Позитивні та негативні сторони методів оцінки ТТП

Метод оцінки і діагностування	Позитивні моменти	Негативні моменти
Оцінювання потенціалу за допомогою індикаторів техніко-технологічної складової економічної безпеки	Інформативна, наочна, дає рекомендації щодо подальшого розвитку	Достатньо однобічна, не враховує технології. Занадто багато показників, не дуже зручна
Оцінка техніко-технологічного потенціалу високотехнологічного підприємства	Враховує усі складові ТТП, дозволяє виявити динаміку за роками, невелика кількість показників, наочна	Дуже складна для невідготовленого користувача, потребує багато часу для визначення показників
Оцінка механізмів та обладнання як основи техніко-технологічного потенціалу	Наочність та швидкість, невелика кількість показників, проста у застосуванні	Занадто однобічна, не враховує взаємодії всіх складових, мало інформативна
Діагностування потенціалу за допомогою моніторингу системи кількісних і якісних показників економічної безпеки на рівні підприємства	Інформативна, можливість порівнювання у різних циклах показників, наочна у вигляді графів, взаємозв'язані різні частини потенціалу	Багато показників, важко їх нормувати, потрібно забагато часу для аналізу й розрахунку, не зручна у використанні, складна
Аналіз техніко-технологічного потенціалу за допомогою кількісної оцінки можливостей	Отримані результати дозволяють прийняти конкретні управлінські рішення, мало показників, що застосовуються	Відсутній зв'язок з іншими складовими ТТП, не дуже чітка, важко застосовувати
Методика експрес-діагностики ТТП	Можливість проведення експрес-діагностування за трьома-шістьма показниками. Наочна, легка у застосуванні, наявний взаємозв'язок між усіма складовими ТТП	При застосуванні проблемної діагностики розраховуються багато показників з різних фінансових документів та з деякими з них є труднощі під час аналізування

Діагностику можна вважати ефективною, якщо вона легка у застосуванні, сприятлива до користувача, не потребує багато часу та дозволяє прийняти відповідне і правильне управлінське рішення щодо оперативних та стратегічних завдань виробництва.

Оптимальним варіантом є використання комплексної методики оцінювання шляхом експрес-діагностування як найефективнішої з точки зору економії часу, наочності та зручності. Вона всебічно охоплює ТТП і дає можливість робити прогнозування на наступні періоди. Це дозволяє дослідити динаміку техніко-технологічного потенціалу та прийняти своєчасне рішення.

Алгоритм, за допомогою якого здійснюється оцінка техніко-технологічного потенціалу підприємства методом експрес-діагностування, наведено на рисунку.

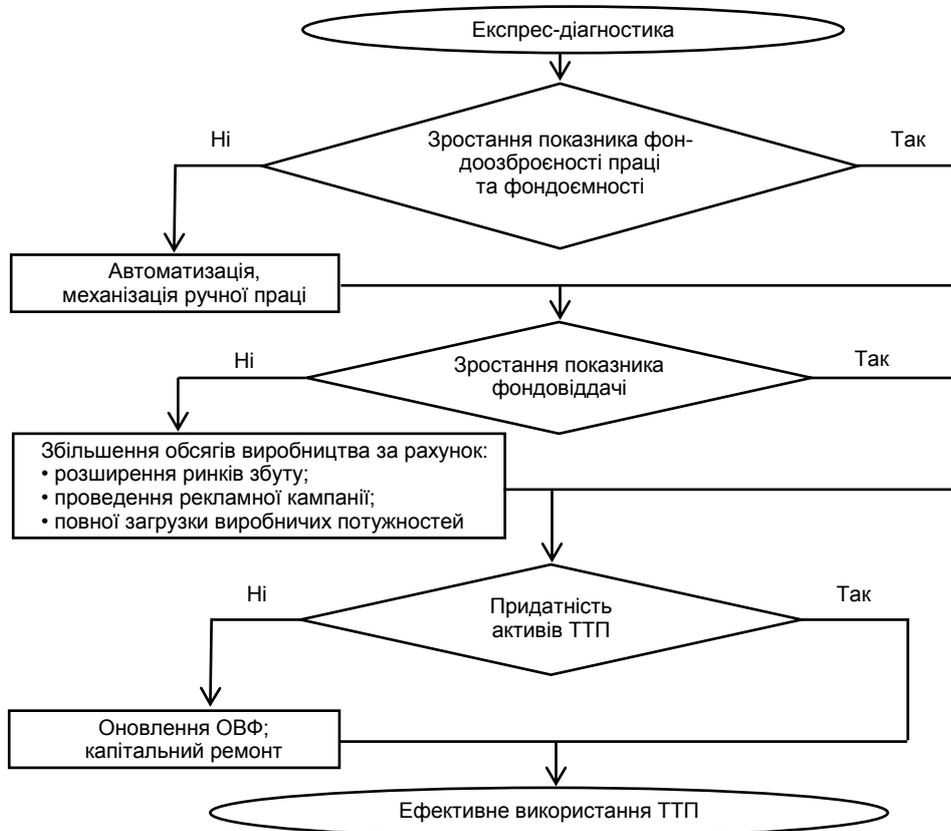

Рис. Алгоритм оцінки ТТП підприємства

Аналіз стану й розвитку вітчизняної промисловості показує, що сьогодні місце організації на ринку визначається значною мірою рівнем та темпом виробничих процесів. Таким чином, розвиток, нарощування та активізація техніко-технологічного потенціалу стають однією з найважливіших складових конкурентних переваг. Основою ефективного використання техніко-технологічного потенціалу є своєчасне та достовірне виявлення та його оцінювання.

Наук. керівн. Холодний Г. О.

Література: 1. Передерєєва О. С. Методичні підходи до оцінки економічної складової техніко-технологічного потенціалу промислового підприємства / О. С. Передерєєва // Економіка промисловості. – 2012. – № 1–2. – С. 267–269. 2. Евдокимов Ф. И. Индикаторы технико-технологической составляющей экономической безопасности предприятия / Ф. И. Евдокимов, В. С. Белозубенко // Научные труды Донецкого национального технического университета. – 2004. – С. 21–29. 3. Евдокимов Ф. И. Механизм оцінки техніко-технологічного потенціалу підприємства / Ф. И. Евдокимов // Научные труды Донецкого национального технического университета. – 2005. – № 97. – С. 25–30. 4. Краснокутська Н. С. Дефініція поняття "потенціал підприємства" в контексті розвитку мікроекономічної теорії / Н. С. Краснокутська // Вісник КНТЕУ. – 2008. – № 5. – С. 54–64. 5. Передерєєва О. С. Ефективність діагностики техніко-технологічного потенціала машинобудівного підприємства / О. С. Передерєєва, С. В. Коверга, С. П. Кузьменко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 4. – С. 205–209. 6. Должанський І. З. Управління потенціалом підприємства / І. З. Должанський, Т. О. Загорна, О. О. Удалих. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 362 с. 7. Бендиков М. А. Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития [Электронный ресурс] / М. А. Бендиков. – Режим доступа : <http://mevriz.ru>.

УДК 005.952.2

Лазненко О. В.

Магістр 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Проведено аналіз зарубіжного досвіду оцінки трудового потенціалу. Виявлено проблеми оцінки трудового потенціалу на вітчизняних підприємствах. Проведено пошук шляхів їх ефективного вирішення на основі досвіду розвинених країн світу.

Аннотация. Проведен анализ зарубежного опыта оценки трудового потенциала. Определены проблемы оценки трудового потенциала на отечественных предприятиях. Проведен поиск путей их эффективного решения на основании опыта развитых стран мира.

Annotation. The article provides a review of international experience in assessing the employment potential. The problems of assessment of the labour potential at domestic enterprises are defined. A search for effective ways of their solution is carried out based on the experience of developed countries.

Ключові слова: трудовий потенціал, ефективність використання трудового потенціалу, кількісні характеристики трудового потенціалу, якісні характеристики трудового потенціалу, діагностика трудового потенціалу, оцінка трудового потенціалу.

Найбільш важливим елементом продуктивних сил і головним джерелом розвитку економіки є люди, їх вміння, знання та навички. Існує непересічна залежність ефективної діяльності підприємства та якості трудового потенціалу. Необхідною умовою успішної діяльності будь-якої організації є не тільки ефективність виробничого обладнання, а й ефективна робота персоналу. Сучасна економіка України знаходиться на початковій стадії вдосконалення оцінки трудового потенціалу підприємства, тому досить важливе подальше вдосконалення системи управління персоналом на вітчизняних підприємствах, що повинно спиратися на накопичений зарубіжний досвід. Йдеться, перш за все, про узагальнення і запозичення керівниками підприємств і організацій зарубіжного прогресивного досвіду у сфері державного фінансування і стимулювання внутрішньофірмової підготовки кадрів, використання сучасних систем оцінки персоналу, формування та застосування системи матеріального заохочення різних категорій працівників [1].

© Лазненко О. В., 2013

На сьогоднішній день існує безліч праць, які присвячені проблемам оцінки трудового потенціалу підприємства. Дослідженням цих питань займалися як вітчизняні, так й іноземні вчені та практики. Незважаючи на велику кількість опублікованих розробок, досі не вироблено єдиної, ефективної методики оцінки трудового потенціалу вітчизняних підприємств, бо більшість праць пов'язані з аналізом структури та професійного складу працівника підприємства. Комплексні практичні дослідження сучасного стану трудового потенціалу, діагностики ризиків, які деформують його структуру, є обмеженими.

Метою статті є узагальнення основних проблем оцінки трудового потенціалу вітчизняних підприємств на підставі дослідження зарубіжного досвіду.

Як показує світовий досвід, найбільший ефект у темпах економічного зростання спостерігається в тих країнах, де реалізується політика, спрямована на збереження, цільове формування та активне використання людського потенціалу. Однак у вітчизняній економічній науці та теорії розвитку трудового потенціалу поки що не існує єдиного методичного підходу та розробленого інструменту для оцінки ефективності розвитку та використання трудового потенціалу [2].

Трудовий потенціал людини, організації – це відповідні трудові ресурси, які розглядаються в аспекті єдності їх кількісних та якісних характеристик [1].

Кількісна характеристика трудового потенціалу визначає чисельність робітників, здатних до активної трудової діяльності. Якісна характеризується статевовіковою структурою, рівнем освіти, професійними вміннями, мобільністю.

Трудовий потенціал є змінною величиною, він безупинно змінюється. Працездатність людини й акумульовані у процесі трудової діяльності творчі здібності працівника підвищуються в процесі розвитку й удосконалення знань і навичок, поліпшення умов праці та життєдіяльності. Але вони можуть і знижуватися, якщо погіршується стан здоров'я працівника, посилюється режим праці тощо.

Оцінка трудового потенціалу підприємства має на меті зіставити реальний зміст, якість, обсяги та інтенсивність робіт з їхніми потенційно можливими параметрами.

У країнах з розвинутою ринковою економікою держави, беручи на себе основний фінансовий тягар підготовки та перепідготовки кадрів, створюється єдиний механізм забезпечення зайнятості через взаємодію держави та підприємства. У західноєвропейських країнах одним із джерел коштів державних органів на професійну підготовку є грошові відрахування самих підприємств. В економічно розвинених країнах велика увага приділяється осучасненню системи оцінювання різних категорій персоналу. Передусім, значно збільшується застосування самооцінки персоналу. За результатами дослідження, проведеного американською корпорацією "Дженерал електрик", близько 90 % керівників і 86 % підлеглих самооцінку персоналу вважають обов'язковою складовою системи оцінки в цілому. Також ефективно застосовуються методи оцінки керівників та спеціалістів за досягненням цілей. Тобто оцінка за цілями включає, як правило, такі етапи: визначення кількох ключових функцій працівників; конкретизація кожної функції встановленням певних економічних показників; визначення конкретних показників для оцінки результатів діяльності; порівняння досягнутих результатів із заздалегідь встановленими "стандартами виконань" і визначення оцінного бала; розрахунок середньої оцінки, що відображає рівень досягнення поставлених цілей.

Розглядаючи зарубіжні методики, перш за все слід відзначити модель індивідуальної вартості працівника, засновану на поняттях умовної та реалізованої вартостей. Відповідно до даної моделі індивідуальна цінність працівника визначається обсягом послуг, який очікується, що працівник надасть або реалізує, працюючи в даній організації. Цінність працівника з урахуванням імовірності того, що він залишиться працювати в організації протягом якогось часу, визначає очікувану реалізовану вартість. Ця вартість складається з двох елементів: очікуваної умовної вартості та ймовірності продовження трудової діяльності в організації, яка виражає очікування керівництва з приводу того, яка частина цих доходів буде реалізована в організації до передбачуваного часу виходу працівника [2].

У вітчизняній економічній літературі пропонується оцінювати ефективність економічної діяльності трудового потенціалу за допомогою таких показників: продуктивність праці, рентабельність, валовий обсяг виробництва продукції; кількість відпрацьованих днів одним працівником за рік; середня тривалість робочого дня; середньочасовий виробіток [3].

Відсутність чітко визначеної методології оцінювання трудового потенціалу підприємства та наявність дискусійних питань в науковій та практичній діяльності пов'язані з низкою причин: складнощі викликає визначення категорії "трудовий потенціал", його склад та детермінанти; відсутня універсальна та загально визнана методика оцінки трудового потенціалу підприємства, яка б дала змогу отримати конкретний кількісний показник та здійснити якісний аналіз трудового потенціалу суб'єктів господарювання.

На сьогодні підприємства потребують створення та адаптації нових форм і методів оцінки трудового потенціалу, в тому числі й нових способів аналізу трудових відносин та показників, які не тільки відображали б їх фактичний стан, але й забезпечували б консультування та розробку рекомендацій з питань організації праці та виробництва, управління персоналом, надання практичної допомоги, спрямованої на підвищення ефективності соціально-трудової та економічної діяльності організації незалежними експертами у сфері праці, оскільки без обґрунтованого дослідження всіх цих критеріїв не можливо досягти ефективного використання трудового потенціалу. Тому актуально запропонувати діагностичний метод оцінки трудового потенціалу, який дозволить визначити шляхи вирішення поставленого завдання, та встановити, чи володіє підприємство необхідними часовими, матеріальними та фінансовими ресурсами, а також технічною кваліфікацією для вирішення проблеми [4].

Оцінка трудового потенціалу потребує не тільки кількісних характеристик, але й необхідна характеристика його якісної сторони, а саме: фізичного і психологічного потенціалу працівника підприємства (здатність працівника до активної трудової діяльності); обсяг загальних та спеціальних знань, трудових навичок і вмій, що обумовлюють здатність до праці певної якості; якість членів колективу як суб'єктів господарської діяльності [5].

Таким чином, ефективна діяльність підприємства та лідерські позиції серед конкурентів та в цілому розвиток підприємства тісно пов'язані з підвищенням рівня його потенціалу, який можливо досягти за рахунок підвищення рівня складових потенціалу підприємства, зокрема трудового потенціалу. Результати оцінки рівня трудового потенціалу є основою для розробки комплексу заходів, метою яких є підвищення ефективності управління трудовим потенціалом підприємства, узгодження інтересів кожного працівника з цілями розвитку підприємства. Введення наведеної системи оцінювання дозволить ефективно впливати на поточний стан та тенденції розвитку підприємства, встановлювати розміри та напрями змін, виявляти більш вагомні фактори такого зростання, складати прогнози й плани подальшого вдосконалення процесів відтворення, використання та управління трудовим потенціалом. Тому основною характеристикою трудового потенціалу в процесі такого оцінювання повинна бути його цінність для досягнення зазначених цілей, що може бути визначена за допомогою показників та методів.

Наук. керівн. Кулешова Н. В.

Література: 1. Бажан І. І. Сутність категорії "трудоий потенціал" та її економічна природа / І. І. Бажан // Формування ринкових відносин в Україні : збірник наукових праць. – 2003. – № 1 (20). – С. 69–73. 2. Балабашов Ю. К. Оцінка персоналу – основа кадрової політики зарубіжних фірм / Ю. К. Балабашов // Кадри підприємства. – 2003. – № 9. – С. 5–10. 3. Лук'янихіна О. А. Методи оцінювання ефективності системи управління персоналом організації / О. А. Лук'янихіна, В. О. Лук'янихін, І. О. Кіясова // Вісник СумДУ : Серія Економіка. – 2008. – № 1. – С. 26–33. 4. Лич В. Сучасні методичні основи оцінки трудового потенціалу та його відтворення / В. Лич // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – № 78. – С. 245–250. 5. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : підручник / Н. С. Краснокутська. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с. 6. Балабанова Л. В. Управління персоналом : навч. посібн. / Л. В. Балабанова, О. В. Сардак. – К. : Професіонал, 2006. – 512 с.

УДК 005.336.1

Шепеленко М. П.

Магістр 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ СУТНОСТІ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто поняття ефективності, оскільки на сьогодні воно є однією з головних характеристик результативності управління діяльністю підприємства. Проаналізовано сутність ефективності діяльності підприємства.

Аннотация. Рассмотрено понятие эффективности, поскольку на сегодня оно является одной из главных характеристик результативности управления деятельностью предприятия. Проанализирована сущность эффективности деятельности предприятия.

Annotation. The concept of efficiency is examined, as it is one of the main characteristics of a company management performance today. The essence of the efficiency of a company activity is analysed.

Ключові слова: управління діяльністю, підприємство, економічна ефективність, результативність.

Ефективність є однією з ключових категорій економіки, що безпосередньо пов'язана з досягненням кінцевої мети розвитку як суспільного виробництва в цілому, так і кожного окремого підприємства. Поняття "ефективність" при цьому широко використовується та застосовується, як правило, в точному розумінні слова: ефективно те, що приводить до результату, ефективний – значить діючий [1].

© Шепеленко М. П., 2013

Незважаючи на те, що ефективність походить від слова "ефект", у науковій літературі чітко розмежовуються поняття "ефект" та "ефективність", а також наведено кілька найбільш типових прикладів визначення даних понять, наприклад, ефект – це результат, наслідок яких-небудь причин, дій, господарських заходів. Таким чином, можна зробити висновок, що ефект – це безпосередньо досягнутий або отриманий результат від здійснення певного виду діяльності, процесу, явища або будь-якої іншої взаємодії взагалі [2, с. 187].

Але власне ефект не повно характеризує той чи інший вид діяльності, процес, явище або взаємодію. Для більш повної характеристики важливо знати, які саме результати, за який час, завдяки яким витратам або ресурсам необхідно було отримати або досягти. З цієї метою було виділено категорію ефективності.

Ефективність – внутрішня ефективність, економічність, що вимірює якнайкраще використання ресурсів [3].

Наведене визначення ефективності свідчить, що єдиної думки щодо цього поняття не існує. Різні автори розуміють під ефективністю вибір правильних цілей, результатів або оцінку діяльності підприємства, але найбільш поширеною думкою авторів є визначення ефективності як співвідношення ефекту до витрат на його здійснення або до намічених цілей.

Отже, під ефективністю слід розуміти комплексну категорію, яка відображає ступінь досягнення намічених цілей та визначається як відношення ефекту зі встановленими цілями або з витратами чи ресурсами на його досягнення з обов'язковим врахуванням фактора часу досягнення такого результату. Визначення суті поняття "ефективність" стикається з низкою суперечностей, серед яких досить вагомою є проблема поєднання економічної і соціальної ефективності. Суть полягає в тому, що досягнення вищих фінансово-економічних результатів діяльності, з одного боку, створює передумови покращення соціальних показників розвитку, а з іншого – вони не дають змогу збільшити соціальну ефективність функціонування підприємства.

Загальна методологія визначення економічної ефективності полягає у відношенні результату виробництва до затрачених ресурсів (витрат), тобто одержаного економічного ефекту до витрат на його досягнення [4].

Економічна ефективність – це співвідношення вартості додаткового продукту, отриманого в результаті реалізації управлінського рішення, і витрат на його розробку та реалізацію [5, с. 271].

Критерієм економічної ефективності на рівні підприємства є підвищення результативності діяльності шляхом мінімізації витрат або максимізації прибутку. Економічна ефективність діяльності підприємства безпосередньо пов'язана із соціальною ефективністю цієї діяльності, оскільки результати роботи підприємства є базою для вирішення цілої низки соціальних проблем.

Соціальну ефективність доцільно розглядати як на рівні окремо взятого підприємства, так і на загальнодержавному чи муніципальному рівні. Соціальна ефективність – відповідність результатів господарської діяльності основним соціальним потребам і цілям суспільства [6].

Основою соціальної ефективності є соціальний ефект, який зводиться до скорочення тривалості робочого тижня, збільшення рівня зайнятості та створення нових робочих місць, поліпшення умов праці та побуту, стану навколишнього середовища, загальної безпеки життя тощо. Однак соціальні наслідки виробництва можуть бути не лише позитивними, але й негативними (наприклад, поява безробіття, посилення інфляції і, як наслідок, зниження реальної заробітної плати та купівельної спроможності населення). Наслідком негативних змін в економіці стає тотальна незадоволеність рівнем життя людей, що, у свою чергу, погіршує психологічний стан і призводить до зменшення продуктивності праці. Така сама ситуація характерна безпосередньо для підприємства. Тому існування та діяльність підприємства залежать не тільки від державної соціальної політики, але й від його власної соціально орієнтованої політики управління персоналом підприємства.

Економічна та соціальна ефективності напряму пов'язані з ефективністю діяльності підприємств. Під діяльністю підприємства слід розуміти процес реалізації функцій підприємства за допомогою виконання певних видів робіт заради досягнення поставлених цілей та отримання певного результату [5, с. 472].

Промислове підприємство – це відкрита соціально-економічна система, результати якої проявляються як у внутрішньому середовищі через економічні (дохід, грошові потоки, накопичений потенціал та ін.) та неекономічні (рівень стану науково-технічного розвитку, рівень умов утримання персоналу та ін.) показники, так і у зовнішньому середовищі через вплив на екологічний та соціальний стан регіону, у якому діє підприємство [5, с. 271].

У зв'язку з цим під ефективністю діяльності промислового підприємства слід розуміти комплексну категорію, яка визначається як відношення ефекту діяльності підприємства зі встановленими цілями, або з витратами чи ресурсами на його досягнення та характеризує ступінь досягнення фактичних результатів діяльності підприємства, які проявляються у внутрішньому та зовнішньому середовищі з обов'язковим врахуванням фактора часу досягнення такого результату.

Наук. керівн. Ковальова В. І.

Література: 1. Маркіна І. А. Методологічні питання ефективності управління / І. А. Маркіна // Фінанси України. – 2003. – № 6. – С. 24. 2. Синицына Т. А. Оценка эффективности системы управления промышленным предприятием – целевой подход : дис. канд. экон. наук : 08.06.01 / Т. А. Синицына. – Одесса : ОГЭУ, 2004. – 187 с. 3. Мескон М. Х. Основы менеджмента / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М. : Дело, 2003. – 702 с. 4. Ященко О. І. Економічний та соціальний аспекти оцінки ефективності / О. І. Ященко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – С. 32–33. 5. Смирнов Э. А. Разработка управленческих решений : [учебник для вузов] / Э. А. Смирнов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 271 с. 6. Економіка підприємства : підручник / за ред. С. Ф. Покропівного. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2003. – 582 с.

Магістр 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПОТЕНЦІАЛОМ

Анотація. Досліджено основні етапи розробки стратегії управління виробничим потенціалом промислового підприємства. Запропоновано механізм розробки стратегії управління виробничим потенціалом підприємства. Наведено узагальнений алгоритм управління виробничим потенціалом підприємства.

Аннотация. Исследованы основные этапы разработки стратегии управления производственным потенциалом промышленного предприятия. Предложен механизм разработки стратегии управления производственным потенциалом предприятия. Представлен обобщенный алгоритм управления производственным потенциалом предприятия.

Annotation. The main stages of developing the strategy of management of the productive potential of an industrial enterprise are studied. A mechanism of developing the strategy of management of the production potential of an enterprise is proposed. The generalized algorithm of management of the production potential of an enterprise is offered.

Ключові слова: виробничий потенціал, управління, етапи розробки стратегії, алгоритм управління.

На сьогоднішній день стан вітчизняних промислових підприємств вимагає від них постійного підвищення ефективності функціонування задля досягнення бажаних конкурентних позицій. Одним із ключових аспектів підвищення ефективності функціонування промислового підприємства є ефективно управління виробничим потенціалом. Саме тому чи не найважливішою стає проблема забезпечення ефективного функціонування системи управління виробничим потенціалом промислових підприємств через формування дієвого механізму розробки стратегії управління виробничим потенціалом промислового підприємства.

Дослідженням питання управління виробничим потенціалом підприємств займалося і займається багато вчених, а саме: Амоша О. І., Іванов М. І., Хижняк Л. Т., Авдеєнко В. Н., Котлов В. А., Гончаров В. М., Береславська В. А., Воронков А. Е., Пономарьов В. П., Дібніс Г. І., Березін О. В., Дуда С. Т., Міщенко Н. Г., Даниліна Н. В., Крисанов Д. Ф. та ін. Незважаючи на значний обсяг наукових робіт у вказаній сфері, питання розробки і впровадження механізму розробки стратегії управління виробничим потенціалом промислового підприємства потребує подальшого дослідження.

Мета дослідження полягає у визначенні основних етапів розробки стратегії управління виробничим потенціалом та формуванні на їх основі ефективного механізму з використанням відповідного алгоритму.

Ефективне формування, використання та розвиток виробничого потенціалу неможливі без побудови оптимальної системи управління ним. У сучасних умовах господарювання підприємства України повною мірою не використовують цей інструмент для власного економічного розвитку.

Під час досліджень було встановлено, що управління виробничим потенціалом підприємства включає в себе планування, організацію, формування та реалізацію управління виробничим потенціалом з урахуванням впливу навколишнього середовища та за допомогою відповідних принципів, методів, цілей, завдань. Об'єктом процесу управління виступає виробничий потенціал та ефективність його використання, що в цілому охоплює більшу частину діяльності підприємства. Тому стратегічна ціль ефективного управління виробничим потенціалом полягає в оптимальності його використання. Досягнення даної стратегічної цілі можливе через розробку стратегії управління виробничим потенціалом підприємства. Процес розробки такої стратегії складається із таких етапів.

На першому етапі проводиться комплексний аналіз фактичних потужностей та потенційних можливостей підприємства, досліджується вплив зовнішнього і внутрішнього середовища. Даний етап є підготовчим, оскільки він дозволяє виявити фактори, які слід враховувати при розробці стратегії управління виробничим потенціалом.

Другий етап складається з двох процедур: проведення оцінки виробничого потенціалу підприємства та здійснення оцінки управління виробничим потенціалом. Цей етап має містити оцінку

основних структурних елементів виробничого потенціалу підприємства. А на основі отриманих даних виведення комплексного показника, що характеризує виробничий потенціал, для однозначної оцінки з подальшою можливістю порівняння та висування на цій основі подальших пропозицій.

Третій етап полягає в порівнянні отриманого значення виробничого потенціалу з середнім значенням по галузі.

Наступний етап полягає в плануванні розподілу і використання ресурсів. Це робиться з метою ефективного використання потенціалу ресурсів, а також резервів підприємства. В ході даного планування розробляють нормативи та планові показники, що визначають ефективність витрачання ресурсів підприємства.

Завершальний етап процесу розробки стратегії управління виробничим потенціалом підприємства – це етап контролю та моніторингу. У ході контролю оцінюється ефективність використання ресурсів підприємства.

Після завершення етапу контролю важливо дати оцінку виробничого потенціалу з метою визначення рівня його використання та виявлення доцільності і потреби в його розвитку. Для цього проводиться моніторинг виробничого потенціалу.

Механізм управління виробничим потенціалом підприємства становить сукупність організаційних, мотиваційних, економічних та законодавчих способів взаємодії та узгодження інтересів всіх учасників, тому і його формування повинно відбуватися на основі системи організаційних, мотиваційних, економічних та законодавчих механізмів [1].

В основу запропонованого автором механізму розробки стратегії управління виробничим потенціалом підприємства закладений певний алгоритм дій, що зображений на рисунку.

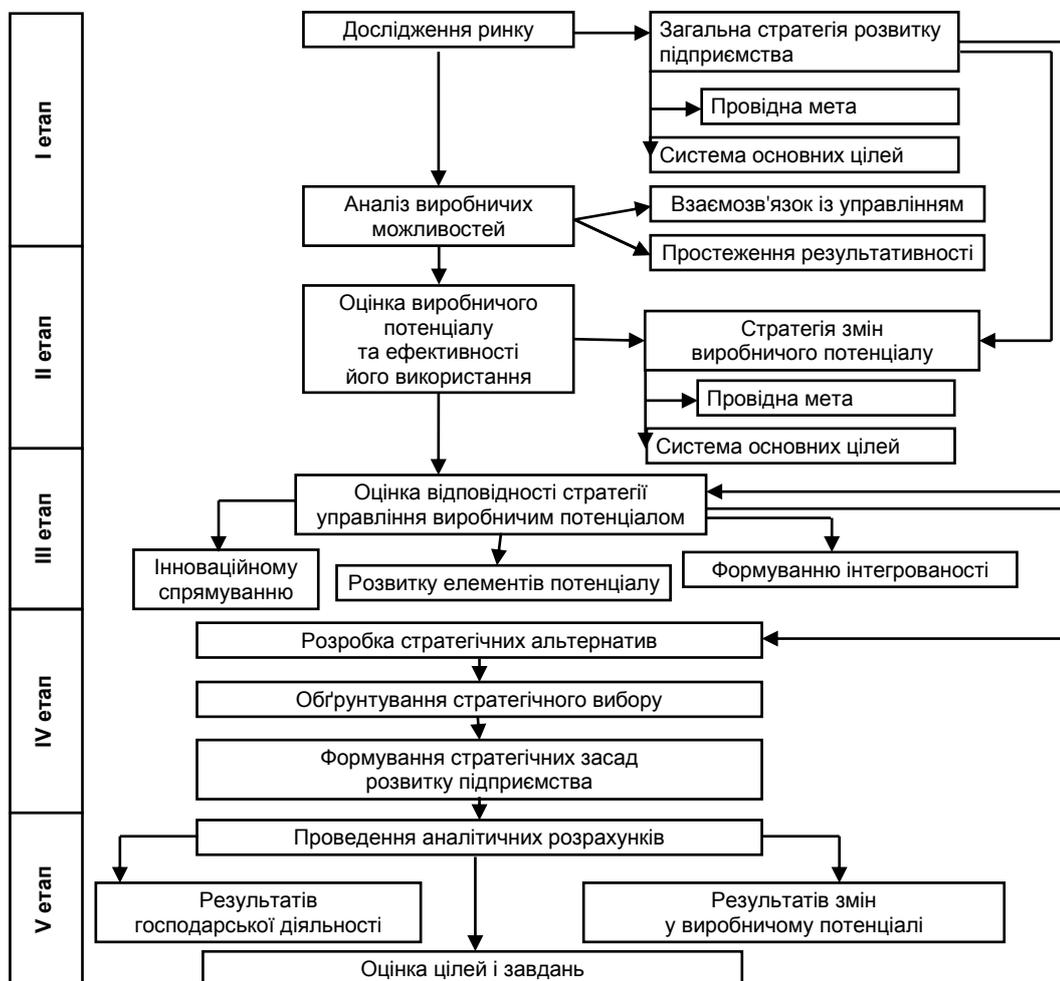

Рис. Узагальнений алгоритм управління виробничим потенціалом підприємства

Наведений алгоритм відображає послідовність конкретних дій відповідно до запропонованих етапів розробки стратегії управління виробничим потенціалом підприємства. Даний алгоритм дозволить підвищити ефективність управління виробничим потенціалом та підтримання її на бажаному рівні.

Таким чином, запропонований механізм розробки стратегії управління виробничим потенціалом дозволить вирішити проблему підвищення виробничого потенціалу. Результати даного дослідження можуть лягти в основу більш детальної розробки системи управління виробничим потенціалом на промисловому підприємстві.

Наук. керівн. Гуроров А. О.

Література: 1. Березін О. В. Управління потенціалом підприємства : навч. посібн. / О. В. Березін, С. Т. Дуда, Н. Г. Міщенко. – Львів : Магнолія, 2011. – 308 с. 2. Божанова О. В. Особливості управління економічним потенціалом промислового підприємства / О. В. Божанова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 31. – С. 154–158. 3. Воронкова А. Е. Підтримка конкурентоспроможного потенціалу підприємства / А. Е. Воронкова, В. П. Пономарьов, Г. І. Дібніс. – К. : Техніка, 2000. – 152 с. 4. Кленін О. В. Концептуальні основи управління виробничо-господарським потенціалом промислового підприємства / О. В. Кленін // Вісник економічної науки України. – 2010. – № 2 (18). – С. 50–53. 5. Шаманська О. І. Загальна система формування економічного потенціалу / О. І. Шаманська // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 2. – С. 109–114.

УДК 658.62

Неудакіна М. В.

Магістр 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТОВАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТОРГОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Узагальнено підходи до визначення поняття товарної політики підприємства, розглянуто основні проблеми розробки товарної політики в сучасних умовах та визначено особливості формування товарної політики торгових підприємств.

Аннотация. Обобщены подходы к определению понятия товарной политики предприятия, рассмотрены основные проблемы разработки товарной политики в современных условиях и определены особенности формирования товарной политики торговых предприятий.

Annotation. The approaches to the definition of product policy of a company are summarized, the main problems of developing the commercial policy in modern conditions are studied and the peculiarities of formulation of product policy of trade enterprises are defined.

Ключові слова: товар, товарна політика, товар, якість, сервіс, маркетингова діяльність, асортимент, номенклатура, конкурентоспроможність.

Товарна політика дозволяє підприємству ефективно функціонувати та приймати виважені рішення в конкурентному середовищі й забезпечувати конкретні переваги в довгостроковій перспективі. Для ефективного конкурування на ринку сучасному підприємству необхідно впроваджувати розгалужену маркетингову діяльність, в якій визначено чітко майбутнє підприємства на основі виваженої товарної політики. Маркетингові методи управління дозволяють підприємству адаптуватися до умов швидкоплинної зміни кон'юнктури, виявляючи приховані мотиви поведінки споживача, спрямовувати політику підприємства згідно з зовнішніми умовами.

Проблемам формування товарної політики присвячені роботи таких західних та вітчизняних дослідників, як: Романов А. Н., Войчак А. В., Багієв Г. Л., Балабанова Л. В., Ткаченко Н. Б., Зав'ялов П. С., Холодний Г. О. та ін. [1 – 7]. Однак певні практичні поняття щодо визначення взаємного впливу специфіки діяльності торговельних підприємств на формування товарної політики недостатньо практично обґрунтовані.

Метою дослідження є теоретичне узагальнення сутності поняття товарної політики підприємства та формування основних складових товарної політики з урахуванням специфіки діяльності торговельних підприємств.

Сучасна економічна ситуація змушує підприємства застосовувати все більш складні механізми конкурентної боротьби для завоювання, утримання та нарощування своєї ринкової позиції. Створення та впровадження якісної товарної політики дозволяє підприємству підвищити ефективність

та надає конкурентну перевагу порівняно з конкурентами. Вивчення літературних джерел показало, що однозначної думки щодо визначення товарної політики в економічній науці не існує. Науковці-економісти визначають поняття "товарна політика" по-різному (табл. 1).

Таблиця 1

Сутність поняття "товарна політика"

Автор	Визначення поняття	Сутність поняття
Романов А. Н. [1]	Товарна політика припускає визначений курс дій товаровиробника або наявність у нього заздалегідь обдуманих принципів поведінки	Трактування має важливий момент у виділенні управлінського характеру товарної політики, а саме "визначений курс дій або наявність заздалегідь обдуманих принципів та методів поведінки". Але автор виділяє тільки товаровиробника без згадки про посередника
Войчак А. В. [2]	Маркетингова товарна політика – це комплекс заходів, у рамках яких один чи кілька товарів використовуються як основні інструменти виробничо-збутової діяльності фірми	Позитивними моментами виступають ув'язка товарної політики з маркетингом (автор виділяє товарну політику) та виділення товару як основного інструменту виробничо-збутової діяльності
Багієв Г. Л. [3]	Товарна політика – це маркетингова діяльність, яка пов'язана з плануванням та здійсненням сукупності заходів та стратегій формування конкурентних переваг та створенням характеристик товару, які роблять його цінним для споживача та задовольняють потреби	Автори виділяють, що "це маркетингова діяльність"; по-друге, зроблено акцент на реалізацію запланованих як тактичних дій, так і стратегічних; по-третє, визначення спрямоване на досягнення довгострокової соціальної та економічної ефективності
Балабанова Л. В. [4]	Маркетингова товарна політика – це маркетингова діяльність підприємства, яка пов'язана з реалізацією стратегічних та тактичних заходів з метою задоволення потреб споживачів та одержання прибутку	
Ткаченко Н. Б. [5]	Товарна політика – це система дій підприємства для визначення місця товару на ринку, задоволення конкретного потенційного споживача товарами, широким можливостей їх вибору	Недоцільність визначення даних цілей товарної політики полягає в тому, що досягнення високої ефективності позиціонування товарів та наявність широким можливостей вибору товарів споживачем вже обумовлюють задоволення потреби потенційного споживача. Другим недоліком визначення даних цілей виступає досягнення тільки соціальної ефективності
Зав'ялов П. С. [6]	Товарна політика припускає визначений набір дій або заздалегідь обдуманих методів та принципів діяльності, за допомогою яких забезпечується спадкоємність та цілеспрямованість заходів формування та управління асортиментом товарів	Цілеспрямованість у визначенні автора носить обмежений характер та полягає тільки в ефективному формуванні та управлінні асортиментною політикою підприємства
Гаркавенко С. С. [8]	Маркетингова товарна політика – це комплекс заходів, у рамках якого один або кілька товарів використовуються як основні інструменти досягнення цілей фірми	У визначенні не повною мірою відображено маркетингову складову товарної політики, хоча у ньому чітко прослідковується цілепокладання підприємства і основний об'єкт уваги товарної політики, тобто власне сам товар
Холодний Г. О. [7]	Товарна політика – припускає обґрунтований алгоритм дій, що передбачає визначення виробничої програми підприємства з урахуванням інтересів споживачів, рівня впливу конкурентів, виробничих та інших ресурсних можливостей підприємства, а також стадії життєвого циклу продукту	Трактування товарної політики, на думку автора, повною мірою охоплює маркетингову складову, проте не досить чітко відображає цілі підприємства

Таким чином, поняття "товарна політика" – це складова частина маркетингової діяльності підприємства, зміст якої полягає в ухваленні і реалізації обґрунтованих управлінських рішень відносно розробки та вдосконалення товарної номенклатури, щоб відповідне товарне виробництво було для підприємства максимально ефективним.

Торгівельні підприємства є важливою ланкою сфери товарного обігу. Досягнення тривалого успіху підприємством забезпечується значною мірою ефективною маркетинговою політикою – комплексною системою, яка визначає орієнтири діяльності суб'єкта господарювання у мінливому конкурентному середовищі. Ключове місце в ній посідає товарна політика, оскільки в основному від неї залежать і стан задоволення попиту споживачів, і конкурентоспроможність підприємства.

Товарна політика є визначеною для кожного окремого підприємства. Вона залежить не тільки від його спеціалізації та розмірів, а й від специфіки та стану розвитку ринків збуту, попиту, фінансових й інших ресурсів, зовнішніх і внутрішніх факторів його розвитку. Товарна політика підприємства має бути спрямована на виконання його місії та розвиток внутрішнього ринку, насамперед, на основі вітчизняного виробництва, здатного випускати конкурентоспроможні товари та задовольняти попит різних верств населення [9; 10].

Узагальнюючи теоретичні основи щодо формування товарної політики, було сформовано складові даної політики для торгівельних підприємств з урахуванням їх специфіки (табл. 2).

Таблиця 2

Складові діяльності товарної політики торгівельних підприємств

Діяльність торгівельних підприємств	Складові товарної політики
Закупівля	Вивчення та прогнозування купівельного попиту; визначення потреби в товарах; виявлення і вивчення джерел закупівлі, вибір постачальників; складання заявок і замовлень на поставку товарів; розробка переддоговірних вимог до постачальників і умов постачання. Укладення договорів і разових угод на постачання товарів; уточнення розгорнутого асортименту товарів, що поставляються; прийом товарів і їх оплату постачальникам
Зберігання	Організація складського простору; розміщення і укладання товарів на зберігання; створення необхідних умов зберігання та охорони товарів; організація обліку товарів; рух і переміщення товарів; забезпечення можливості використання підйомно-транспортного устаткування
Реалізація	Оформлення продажу товарів оптовим покупцям; відбір товарів з місць зберігання; переміщення товарів у зону комплектування замовлень покупців; комплектування замовлень і упаковка; комплектування партій товарів; переміщення укомплектованих партій товарів у зону завантаження; навантаження автотранспорту, контейнерів, вагонів

Торгове підприємство висуває високі вимоги до товарної політики з управління асортиментом та якістю товарів і послуг. Зростає значення якісного формування торгового асортименту. Без реалізації цієї функції організаційно-економічний механізм управління товарообігом не може бути ефективним. У даному процесі торгове підприємство має можливість управляти розробленими маркетинговими методиками, процедурами та інструментами, починаючи з контролю асортименту та якості товару і закінчуючи формуванням і подачею заявок і замовлення їх на закупівлю і виробництво.

Управління закупівлями – планування і щоденне керівництво закупівельною діяльністю підприємства, що полягає у визначенні поточних і перспективних потреб покупців, збиранні інформації про закупівельні ціни, можливі терміни постачання, транспортні витрати та пошук їхнього оптимального сполучення. Ефективність закупівельної політики торговельного підприємства – це поширення масштабів діяльності, забезпечення міцних конкурентних позицій на ринку за рахунок оптимізації витрат із закупівель і одержання цільового прибутку. У зв'язку з цим визначено основні критерії ефективності закупівельної політики торговельних підприємств: мінімізація витрат, якість товарів та наданих послуг, надійність постачання, ліквідність.

Реалізація продукції – основна ланка існування торговельного підприємства. Товарна політика передбачає певні цілеспрямовані дії товаровиробника або наявність у нього заздалегідь обміркованих принципів поведінки. Вона покликана забезпечити спадкоємність рішень та заходів із формування асортименту і його управління; підтримання конкурентоспроможності товарів на необхідному рівні; знаходження для товарів оптимальних товарних сегментів; розробку та здійснення стратегії упакування, маркування, обслуговування товарів.

Таким чином, у рамках дослідження узагальнено сутність товарної політики торгового підприємства, визначені особливості її формування на основі оцінки складових діяльності торгового підприємства та особливості їх функціонування. Використання запропонованих складових товарної політики торговельного підприємства сприятиме підвищенню ефективності управлінських рішень щодо збуту продукції, а також дозволить оптимізувати товарну політику підприємства в цілому.

Наук. керівн. Усенко Н. М.

Література: 1. Маркетинг : учебник / А. Н. Романов, Ю. Ю. Корлюгов, С. А. Красильников и др. ; под ред. А. Н. Романова. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1995. – 560 с. 2. Войчак А. В. Маркетинговый менеджмент : підручник / А. В. Войчак. – К. : КНЕУ, 2007. – 268. 3. Багиев Г. Л. Маркетинг : учебник для вузов / Г. Л. Багиев, В. М. Тарасевич, Х. Анн ; под общ. ред. Г. Л. Багиева. – 3-е изд. – СПб. : Питер, 2008. – 736 с.

4. Балабанова Л. Б. Маркетинг : підручник / Л. Б. Балабанова. – 2-ге вид., переробл. і доп. – К. : Знання-Прес, 2004. – 645 с. 5. Ткаченко Н. Б. Маркетингова товарна політика : навч. посібн. для студ. вищ. навч. закладів / Н. Б. Ткаченко. – К. : Київськ. держ. торговельно-економічний ун-т, 2000. – 148 с. 6. Завьялов П. С. Маркетинг в схемах, рисунках, таблицях : учебн. пособ. / П. С. Завьялов. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 496 с. 7. Холодний Г. О. Розвиток управління маркетингом на підприємствах : монографія / Г. О. Холодний, Г. М. Шумська ; за ред. доцента Г. О. Холодного. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 272 с. 8. Гаркавенко С. С. Маркетинг : підручник / С. С. Гаркавенко. – К. : Лібра, 2002. – 705 с. 9. Павленко А. Ф. Маркетинг в Україні / А. Ф. Павленко // Науковий журнал. – К. : КНЕУ, 1998. – 68 с. 10. Петруня Ю. Є. Маркетинг : навч. посібн. / Ю. Є. Петруня. – К. : Знання, 2007. – 325 с.

Аксін'їн А. І.

УДК 658.15:005.21

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ВИБІР ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА СКЛЯНОГО ВИРОБНИЦТВА

Анотація. Досліджено існуючі вітчизняні та зарубіжні моделі розробки фінансової стратегії підприємства та проаналізовано їх здатність до визначення економічної поведінки підприємства. За допомогою матриці Франсона та Романе визначено фінансову стратегію підприємства, котре виготовляє продукцію зі скла.

Аннотация. Исследованы существующие отечественные и зарубежные модели разработки финансовой стратегии предприятия и проанализирована их способность к определению экономического поведения предприятия. С помощью матрицы Франсона и Романе определена финансовая стратегия предприятия, которое производит продукцию из стекла.

Annotation. The article investigates the existing domestic and foreign models of developing financial strategy of a company and analyzes their ability to identify the economic behaviour of an enterprise. The financial strategy of a company manufacturing products of glass was defined using the matrix by Franshon and Romane.

Ключові слова: фінансова стратегія, економічна поведінка, модель, фінансове середовище, фінансова матриця, джерело фінансування.

У сучасній економічній науці існує безліч теорій фірми, одні з яких досліджують причини виникнення підприємства, інші – його внутрішній зміст, структуру та роль в економіці. Однією з таких є стратегічна концепція, яка, на відміну від більшості інших підходів, характеризує фірму як активного агента ринкових перетворень. З точки зору стратегічної теорії мета життєдіяльності фірми полягає в її стратегії. До того ж сучасна ринкова економіка характеризується високою динамічністю економічних процесів і значним впливом зовнішніх факторів на діяльність фірми, що приводить до зростання ролі довгострокових програм її розвитку, які зазвичай проявляються в стратегії розвитку.

Незважаючи на безліч запропонованих різними вченими методик розробки фінансової стратегії, кількісна оцінка ступеня впливу фінансової стратегії фірми на її економічну поведінку досі мало вивчена.

В економічній літературі вироблено багато моделей розробки та класифікації фінансових стратегій фірми, заснованих на різних фінансових показниках і різних методологічних підходах: концепції стійкого зростання, методиці рейтингових оцінок і т. д. Серед зарубіжних методик можна виділити підхід, заснований на класифікації фінансових рішень М. Сорокіна; методику Градова А. П.; підхід Акулова В. Б.; фінансові матриці Ж. Франсона та І. Романе, моделі Бостонської консалтингової групи. Серед вітчизняних методик найбільш відомою є методика Бланка І. А. Тому перед підприємствами постає завдання вибрати найбільш придатну методику з урахуванням особливостей розвитку підприємства.

Основною метою формування стратегії розвитку є забезпечення конкурентоспроможності фірми. А у зв'язку з тим, що в системі ринкових відносин економічна поведінка фірми та її конкурентоспроможність багато в чому обумовлені фінансовою складовою, одне з перших місць у системі стратегічного управління займає фінансова стратегія.

© Аксін'їн А. І., 2013

Згідно з позицією російських вчених Давидової Л. В. і Соколової Н. Н. "фінансова стратегія становить один із найважливіших видів функціональної стратегії підприємства, яка забезпечує всі основні напрями розвитку його діяльності та сприяє реалізації основної стратегічної мети – максимізації добробуту власників" [1].

Серед них слід відзначити моделі, що найбільш чітко обґрунтовують алгоритм розробки фінансової стратегії та виділяють типи фінансових стратегій.

З фінансової точки зору економічна поведінка фірми полягає у виборі джерел фінансування її діяльності. Відповідно, фінансова стратегія повинна відповідати таким критеріями:

по-перше, відповідати потребам фірми в тих чи інших джерелах фінансування, тобто враховувати фактори внутрішнього фінансового середовища. Важливість урахування чинників фінансового середовища підкреслена в роботах Бланка І. А., який під фінансовим середовищем функціонування фірми розуміє систему умов і факторів, що впливають на організацію, форми і результати її фінансової діяльності [2, с. 199]. Він виділяє зовнішнє фінансове середовище непрямого впливу, тобто сукупність проявляється на макrorівні факторів, прямий контроль над якими фірма здійснювати не має можливості; зовнішнє фінансове середовище безпосереднього впливу, тобто ті макроекономічні фактори, які знаходяться під контролем фірми; і внутрішнє фінансове середовище;

по-друге, враховувати фактори зовнішнього фінансового середовища у зв'язку з його мінливістю. Важливість оцінки зовнішнього фінансового середовища підкреслюють Давидова Л. В. та Соколова Н. Н., обумовлюючи це тим, що "перспективи збільшення кризи і ймовірність його затяжного характеру вимагають пріоритетної розробки і вибору завтрашньої фінансової стратегії для забезпечення стабільності його фінансового стану в умовах кризи, щоб не довелося виправляти наслідки сьогоднішніх рішень" [1, с. 68];

по-третє, фінансова стратегія повинна обґрунтовувати вибір того чи іншого джерела фінансування діяльності фірми;

по-четверте, враховувати фінансові ризики, пов'язані з вибором того чи іншого джерела фінансування.

Однією з найвідоміших є методика, запропонована І. А. Бланком, яка включає такі етапи розробки фінансової стратегії:

1. Визначення загального періоду формування фінансової стратегії.
2. Аналіз факторів зовнішнього та внутрішнього фінансового середовища на основі методів SWOT-, SNW- і PEST-аналізів, портфельного аналізу, сценарного аналізу і т. д.
3. Комплексна оцінка стратегічної фінансової позиції підприємства.
4. Розробка стратегічних фінансових цілей.
5. Конкретизація цільових показників фінансової стратегії за періодами її реалізації.
6. Розробка цільових стратегічних нормативів фінансової діяльності.
7. Прийняття основних стратегічних фінансових рішень – процес розгляду можливих способів досягнення стратегічних фінансових цілей і вибору найбільш ефективних із них для практичної реалізації.
8. Оцінка ефективності прийнятої фінансової стратегії: узгодженість із прогнозованими змінами зовнішнього середовища, із корпоративною стратегією, із внутрішнім потенціалом компанії, реалізованість, урівноваженість окремих об'єктів, ефективність реалізації, допустимі рівні ризику.
9. Організація контролю реалізації фінансової стратегії.

На основі даних етапів Бланк І. А. виділив такі види головної фінансової стратегії фірми:

1. Стратегія фінансової підтримки прискореного зростання підприємства. Реалізується у сфері прискореного зростання потенціалу формування фінансових ресурсів фірми і відповідає такому виду базової корпоративної стратегії, як "прискорене зростання".

2. Стратегія фінансового забезпечення обмеженого зростання підприємства. Реалізується у сфері забезпечення ефективного розподілу і використання фінансових ресурсів підприємства і відповідає такому виду базової корпоративної стратегії, як "обмежене зростання".

3. Антикризова фінансова стратегія підприємства. Реалізується у сфері формування достатнього рівня фінансової безпеки підприємства і відповідає такому виду базової корпоративної стратегії, як "скорочення".

Підхід до розробки фінансової стратегії, запропонований вченими Новосибірського державного університету Геніберг Т. В., Іванової Н. А., Полякової О. В., ґрунтується на концепції темпу стійкого зростання, конструкція якої розроблена ще в 60-х рр. минулого століття всесвітньо відомою сьогодні консалтинговою фірмою Boston Consulting Group (BCG) [3, с. 68]. Дана методика заснована на розмежуванні фінансової політики фірми й політики фінансування її діяльності, на підставі чого Геніберг Т. В., Іванова Н. А. та Полякова О. В. розробили фінансову матрицю, що складається з чотирьох квадрантів, які характеризують ту чи іншу фінансову стратегію фірми (рис. 1).

Темп зростання виручки	Високий	II. Квадрант стратегії Просте зростання	I. Квадрант стратегії Зростання, що приводить до зростання бізнесу
	Низький	III. Квадрант стратегії Наздоганяюче зростання	IV. Квадрант стратегії Зростання, що приводить до зростання прибутку
		Низький	Високий

Темп зростання фінансування

Рис. 1. Матриця фінансових стратегій Геніберг Т. В., Іванової Н. А., Полякової О. В.

Для побудови матриці необхідно виконати такі кроки: оцінити темп зростання виручки, оцінити темп зростання фінансування фірми, визначити середні значення, відкладені по осях матриці на основі інформації державної статистики відповідної галузі. Після цього визначається квадрант, в якому фірмі необхідно працювати з відповідною фінансовою стратегією, і розробляються більш конкретні рекомендації щодо ведення фінансової діяльності фірми.

Згідно з даною матрицею, виділяють чотири типу фінансової стратегії фірми:

зростання, що приведе до зростання вартості бізнесу, тобто у фірми спостерігається надлишок капіталу, отже, вона може фінансувати свою діяльність із внутрішніх джерел;

стратегія простого зростання, яка характеризується тим, що фірма орієнтована на активну політику продажів і може здійснювати фінансування різних інвестиційних проектів у разі потреби або ж за рахунок усього наявного прибутку виплачувати дивіденди;

стратегія наздоганяючого зростання, яка обумовлена низькими показниками діяльності фірми, а пріоритетом її економічної поведінки на ринку в такому випадку стає інвестування з метою утримати наявну фінансову позицію;

стратегія зростання, що приведе до зростання прибутку, яка обумовлена тим, що фірмі необхідно залучати позикові кошти або збільшувати акціонерний капітал.

Для реалізації концепції стратегічного бачення зарубіжними вченими, як відзначають Едрнова В. Н. і Воробйов А. В., широко використовується матричний метод, який дозволяє створювати справжній і майбутній бажаний образ організації [4, с. 3].

Так, французькими вченими Ж. Франшоном та І. Романе була запропонована методика розробки фінансової стратегії, заснована на побудові фінансової матриці [5, с. 51]. Дана модель базується на розрахунку трьох основних показників: результату господарської діяльності (РГД), результату фінансової діяльності (РФД), результату фінансово-господарської діяльності (РФГД). На підставі розрахунку даних показників складається матриця фінансових стратегій фірми, в якій по горизонталі відкладаються значення РФД, по вертикалі – РГД. Сама матриця складається з 9 квадрантів, кожен з яких характеризує ту чи іншу фінансову стратегію фірми (рис. 2):

1. Над діагоналлю АВ – зона успіхів – зона позитивних значень аналітичних показників.
2. Під діагоналлю АВ – зона дефіцитів – зона негативних значень аналітичних показників.
3. По горизонталі РФД пов'язаний зі зростанням позичання засобів фірмою.
4. По вертикалі РГД пов'язаний із реалізацією фірмою інвестиційного проекту.
5. Квадранти 4, 8, 5 пов'язані зі створенням ліквідних засобів фірмою (деякий надлишок обігових коштів).
6. Квадранти 7, 6, 9 пов'язані зі споживанням ліквідних коштів фірмою (дефіцит обігових коштів) [5, с. 53].

	РФД << 0	РФД ≈ 0	РФД >> 0
РГД >> 0	1 РФГД ≈ 0	4 РФГД > 0	6 РФГД >> 0
РГД ≈ 0	7 РФГД < 0	2 РФГД ≈ 0	5 РФГД > 0
РГД << 0	9 РФГД << 0	8 РФГД < 0	3 РФГД ≈ 0

Рис. 2. Матриця фінансових стратегій Ж. Франсона та І. Романе

Методологічний підхід консалтингової організації Arthur D. Little, заснований на концепції життєвого циклу галузі, розглядає фінансову стратегію фірми на основі чотирьох стадій її розвитку: зародження, зростання, зрілість, старіння. Крім послідовних змін стадій життєвого циклу галузі, може мінятися конкурентне становище одних видів бізнесу щодо інших. Вид бізнесу може займати одну з 5 конкурентних позицій: домінуючу, сильну, сприятливу, міцну або слабку.

Таким чином, після визначення стадії життєвого циклу фірми та її конкурентної позиції складається фінансова матриця ADL. По осі Y в моделі ADL відкладається стадія зрілості галузі бізнесу, а по осі X – конкурентне становище виду бізнесу, у результаті чого виходить матриця, що складається з 20 квадрантів [6].

Слід узагальнити в таблиці розглянуті підходи й оцінити відповідність кожної методики зазначеним критеріям економічної поведінки фірми.

Таблиця

Відповідність фінансової стратегії фірми її економічній поведінці

Критерії економічної поведінки фірми	Методологічні підходи до розробки фінансової стратегії фірми			
	Підхід Геніберг Т. В., Іванової Н. А., Полякової О. В.	Підхід Бланка І. А.	Фінансова матриця Ж. Франсона та І. Романа + підхід Дорофєєва М. Л.	Модель фірми Arthur D. Little ADL/LC
Відповідність потреби фірми в тих чи інших джерелах фінансування	+	+	+	-
Облік факторів зовнішнього фінансового середовища	+	+	-	+
Обґрунтування вибору того чи іншого джерела фінансування діяльності фірми	+	-	-	-
Облік фінансових ризиків, пов'язаних із вибором того чи іншого джерела фінансування	+	+	-	-

Таким чином, у результаті проведеного аналізу можна зробити такі висновки:

По-перше, жодна запропонована методика, як видно з таблиці, повною мірою не відповідає виділенім критеріям.

По-друге, кожна методика має свої переваги та недоліки. Так, наприклад, модель ADL/LC єдина повною мірою враховує не тільки фактори зовнішнього фінансового середовища, а й стадію життєвого циклу фірми. Однак дана методика, як і фінансова матриця Ж. Франсона та І. Романа, не містить чіткої класифікації стратегій і, як видно з таблиці, практично не визначає економічну поведінку фірми. Методика Бланка І. А., незважаючи на повноту розкритих показників і легкість розрахунку, не доводить вибір фірмою того чи іншого джерела фінансування.

Відповідно, на погляд автора, найбільш повно економічну поведінку фірми визначають фінансові стратегії, описані в методиці, запропонованій російськими авторами Геніберг Т. В., Івановою Н. А., Поляковою О. В. Незважаючи на те, що методика цих авторів віддає пріоритет внутрішньому середовищу фірми, вона обґрунтовує вибір фірмою того чи іншого джерела фінансування відповідно до наявних фінансових моделей.

Наук. керівн. Журавльова І. В.

Література: 1. Давыдова Л. В. Выбор финансовой стратегии предприятия на основе факторного анализа финансовой среды [Текст] / Л. В. Давыдова, Н. Н. Соколова // Вестник ОрелГИЭТ. – 2010. – № 3 (13). – С. 68–73. 2. Бланк И. А. Финансовый менеджмент [Текст] : учебный курс / И. А. Бланк. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Ника-Центр, 2005. – 653 с. 3. Геніберг Т. В. Сущность и методические основы разработки финансовой стратегии фирмы [Текст] / Т. В. Геніберг, Н. А. Иванова, О. В. Полякова // Научные записки НГУЭУ. – 2009. – № 9. – С. 68–88. 4. Едророва В. Н. Генезис зарубежных концепций стратегического финансового планирования [Текст] / В. Н. Едророва, А. В. Воробьев // Финансы и кредит. – 2011. – № 18 (450). – С. 2–8. 5. Дорофеев М. Л. Особенности применения матрицы финансовых стратегий Франсона и Романа в стратегическом финансовом анализе компании [Текст] / М. Л. Дорофеев // Финансы и кредит. – 2009. – № 23 (359). – С. 51–56. 6. Концепция стратегического управления Arthur D. Little [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://tsyganok.ru/pubs/pub.asp?id=2309>. 7. Мисак Н. В. Стратегічні аспекти досягнення фінансової стійкості підприємства / Н. В. Мисак, О. І. Ященко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2005. – № 15. – С. 384–389.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ БАНКУ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Анотація. Проведено стратегічний аналіз банківської системи та системи управління фінансовою стійкістю окремого банку на прикладі АТ "Укресімбанк" за допомогою методів стратегічного управління, а саме за допомогою розширеного SWOT-аналізу та побудови "національного ромба переваг" М. Портера. Надано подальші рекомендації щодо вдосконалення існуючої стратегії розвитку.

Аннотация. Проведен стратегический анализ банковской системы и системы управления финансовой устойчивостью отдельного банка на примере АО "Укрэксимбанк" с помощью методов стратегического управления, а именно с помощью расширенного SWOT-анализа и построения "национального ромба преимуществ" М. Портера. Даны дальнейшие рекомендации по совершенствованию существующей стратегии развития.

Annotation. A strategic analysis of the banking system and financial stability control system has been carried out on the example of a separate bank JSC "Ukreximbank" using the methods of strategic management, namely by means of advanced SWOT-analysis and developing a Porter's "rhomb of national advantages". Further recommendations on improving the current development strategy are given.

Ключові слова: фінансова стійкість банку, стратегічне управління, SWOT-аналіз, ромб конкурентних переваг М. Портера, стратегія.

Головними факторами при формуванні довіри з боку акціонерів, контрагентів та клієнтів до банків є фінансова стійкість та їх стабільний розвиток. Тому фінансова стійкість та стабільний розвиток мають бути не лише короточасними досягненнями банків, а й їх стратегічними завданнями, від чого, у свою чергу, залежатиме динамічність ринкових перетворень та підвищення соціальних стандартів [1]. Проблема забезпечення й зміцнення фінансової стійкості банків складна та до кінця не розв'язана. Ефективне управління й забезпечення власної фінансової стійкості має бути обов'язком та основним стратегічним завданням кожного банку.

Метою даної роботи є складання розширеної матриці SWOT-аналізу окремого банку на прикладі АТ "Укресімбанк" та аналіз конкурентоспроможності банківського сектору, а також надання подальших рекомендацій щодо вдосконалення системи стратегічного управління в банку.

Дослідженням цієї проблематики займалися як зарубіжні, так і російські та вітчизняні науковці. Зокрема, аналізу, оцінці та шляхам забезпечення фінансової стійкості банків значну увагу приділили такі науковці, як: Долан Е. Дж., Кемпбелл Р. Дж., Міллер Р. Л., Роуз П. С., Масленченкова Ю. С., Панова Г. С., Сахарова Л. С., Фетисова Г. Г., Вовчак О. Д., Дзюблюк О. В., Довгань Ж. М., Заруба О. Д., Мороз А. М., Савлук М. І. та ін.

Фінансова стійкість банку – це динамічна інтегральна характеристика спроможності банку як системи трансформування ресурсів та ризиків повноцінно виконувати свої функції з урахуванням наявного балансу економічних інтересів, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ [2].

Розширена матриця SWOT-аналізу дозволить обґрунтувати рекомендації щодо розробки стратегії та підвищення конкурентоспроможності банку, визначивши основні внутрішні переваги та недоліки банку, а також потенційні зовнішні можливості й загрози (табл. 1) [2].

SWOT-аналіз – це багатофакторний аналіз, який охоплює всі сторони діяльності банку. Зіставлення всіх сторін впливу на банк дозволяє чітко визначити, які кроки можуть бути зроблені для розвитку банку і на які проблеми необхідно звернути особливу увагу.

В основі аналізу найближчого оточення лежить складання конкурентного аналізу середовища, для чого використовують модель п'яти сил М. Портера [3].

Розширена матриця SWOT-аналізу АТ "Укресімбанк"

	Можливості: зростаюча потреба у кредитних ресурсах, у вітчизняних суб'єктах господарювання; зростання попиту на послуги споживчого кредитування; зростання попиту на банківські послуги з обслуговування експортних операцій (акредитиви, гарантії)	Загрози: виникнення ризиків неплатежів за кредитами; витіснення іноземними банками вітчизняних через зростання частки іноземного капіталу; зростання рівня інфляції
Сильні сторони: велика розгалуженість банків (кількість філій, відділень, банкоматів зростає); широкий спектр пропозицій банківських продуктів; задоволення потреб різних груп клієнтів (корпоративних клієнтів, суб'єктів підприємницької діяльності малого та середнього бізнесу, фізичних осіб); висока забезпеченість капіталом порівняно з конкурентами; високий авторитет довіри до банку серед клієнтів	Потенційне розширення асортименту банківських продуктів; збільшення пропозиції послуг роздрібному сегменту; підвищення якості обслуговування через широкий портфель послуг, високу якість, помірні тарифи, значні фінансові ресурси	Мобілізація потенціалу для утримання своїх позицій та ринкової ніші й захист із боку іноземних банків через формування довіри з боку роздрібно та корпоративного сегментів через комплексність пропозицій та якісний сервіс, маркетинг, брендинг
Слабкі сторони: вплив світової економічної кризи (скорочення банківської маржі); зниження рівня прибутковості кредитних операцій, що знижує загальну рентабельність; недостатній рівень упровадження нових не відсоткових банківських продуктів	Вирівнювання рівня прибутковості в різних регіонах за рахунок придбання вже діючих банків та перетворення їх філій на власні відділення банку	Утримання лідируючої позиції банку на ринку за рахунок оптимізації витрат і спрямованості на найбільш рентабельних напрямках діяльності, виключаючи неприбуткові сфери

Ця концепція будується на ідеї "національного ромбу", що характеризує систему детермінант конкурентних переваг, які загалом складають цілісну систему. Відповідно до цієї теорії на діяльність банку впливають п'ять сил – умови для факторів, стійка стратегія, структура та суперництво, стан попиту, споріднені й підтримуючі галузі (табл. 2).

Таблиця 2

Фактори конкурентних переваг М. Портера банківської сфери

Умови для факторів	Вага	Бал	Оцінка	Споріднені й підтримуючі галузі	Вага	Бал	Оцінка
1	2	3	4	5	6	7	8
1. Людські ресурси (кваліфікаційний персонал)	0,2	5	1	1. Страхування	0,4	4	1,6
2. Капітал	0,3	4	1,2	2. Фондовий ринок	0,2	3	0,6
3. Науково-технічний потенціал	0,2	1	0,2	3. Діяльність кредитних союзів	0,2	4	0,8
4. Інфраструктура	0,1	4	0,4	4. Діяльність факторингових компаній	0,1	3	0,3
5. Інформаційна складова	0,2	1	0,2	5. Діяльність лізингових компаній	0,1	3	0,3
Усього	1	–	3	Усього	1	–	3,6
Стан попиту				Стійка стратегія, структура та суперництво			
1. Інфляція (підвищення впливає на зниження попиту на послуги)	0,2	2	0,4	1. Різноманітність кількості банківських послуг	0,2	4	0,8
2. Низький рівень доходів населення	0,3	3	0,9	2. Упровадження нових технологій	0,2	3	0,6

1	2	3	4	5	6	7	8
3. Конкуренція (вплив інших фінансово-кредитних інститутів)	0,2	4	0,8	3. Підвищення довіри до банків	0,4	2	0,8
4. Обмеження законодавства	0,1	3	0,3	4. Оперативне реагування на зміни в економіці країни	0,2	1	0,2
5. Погана репутація банків загалом серед населення	0,2	2	0,4				
Усього	1	–	2,8	Усього	1	–	2,4

Для кожного фактора встановлюються вага значущості, бал досяжності до ідеалу та виводиться оцінка, на основі якої розраховується інтегральний показник конкурентоспроможності.

$$\text{Інтегральний показник конкурентоспроможності} = \frac{3+3,6+2,8+2,4}{4} = 2,95, \text{ або } \sqrt[4]{3 \times 3,6 \times 2,8 \times 2,4} = 2,92.$$

Таким чином, аналіз банківської галузі методом побудови ромбу конкурентних переваг Портера показав, що інтегральний показник конкурентоспроможності банківського сектору приблизно становить 2,93, що досить низько.

Однак галузь має достатні умови для факторів, такі, як кваліфікований та спеціалізований персонал, достатній рівень забезпечення капіталом, розгалужена інфраструктура та розвинена інформаційна складова. Основні споріднені галузі представлені як підтримуючими галузями, такими, як страхування та ринок цінних паперів, так і конкурентними з банківською системою в наданні окремих фінансових послуг.

Головною проблемою банківської сфери, згідно з аналізом, є низький попит на банківські послуги, що обумовлено недовірою до банків зі сторони населення, їх низьким рівнем життя та високою вартістю банківських продуктів, а також обмеженнями зі сторони законодавства (у вигляді законів та положень, що регламентують діяльність банків у сфері надання фінансових послуг), а також впливом інфляційних процесів, що відображаються на відсоткових ставках банків.

Стратегію розвитку банківського сектору можна визначити, виходячи із необхідності залучення клієнтів шляхом встановлення довіри до банків, технологічного та інформаційного переоснащення фондів, зниження вартості банківських послуг.

Наук. керівн. Журавльова І. В.

Література: 1. Худа О. Механізм управління фінансовою стійкістю комерційних банків [Електронний ресурс] / О. Худа. – Режим доступу : <http://libfor.com/index.php?newsid=1133>. 2. Довгань Ж. Фінансова стійкість банківських установ у період економічної кризи / Ж. Довгань // Вісник НБУ. – 2009. – № 10. – С. 20–26. 3. Коваленко В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика : монографія / В. В. Коваленко. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. – 228 с.

Абрамян Г. Г.

УДК [368.031+369.032](477)

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

МЕХАНІЗМИ ФІНАНСУВАННЯ БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто наявні механізми фінансування будівництва. Проаналізовано особливості, переваги й недоліки законодавчо закріплених способів залучення інвестицій у сферу будівництва. Обґрунтовано необхідність запровадження нових механізмів залучення коштів у будівництво.

Анотация. Рассмотрены существующие механизмы финансирования строительства. Проанализированы особенности, преимущества и недостатки законодательно закрепленных способов привлечения инвестиций в сферу строительства. Обоснована необходимость разработки и внедрения новых механизмов привлечения средств в строительство.

Annotation. The existing mechanisms of construction financing are studied. The features, advantages and disadvantages of secured in legislation ways of fund-raising for construction are analyzed. The necessity of implementing new approaches to fund-raising for construction are justified.

Ключові слова: механізми фінансування будівництва, залучення інвестицій.

В Україні існують перешкоди для динамічного та ефективного розвитку будівельних компаній. Головною перешкодою є потреба в значних обсягах вільних довгострокових фінансових ресурсів. Отже, питання фінансування будівництва є достатньо актуальними. Залучення фінансових ресурсів у фінансово-кредитну систему створить позитивні передумови для розвитку іпотечного кредитування. Велика кількість фінансових установ зможе долучитися до іпотечних відносин, адже через обмеженість у довгострокових фінансових ресурсах більшість банків в Україні не мають можливості надавати іпотечні кредити. Поява нових іпотечних кредиторів підвищить конкуренцію, що впливатиме на поліпшення умов надання іпотечних кредитів позичальникам. Пошук і розробка нових шляхів залучення коштів у будівництво та запровадження нових механізмів є актуальними.

Питанню фінансування будівництва останнім часом приділено значну увагу як у теоретичному, так і в методичному аспектах. Дослідженню сфери фінансування будівництва присвячені праці таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як А. Горчаківська, В. Котова, А. Кравець, Д. Фаріон та ін. [1 – 4]. Не зменшуючи важливості наукових досягнень згаданих вчених, все ж слід зауважити, що подальшого дослідження потребує необхідність пошуку оптимальних механізмів фінансування будівництва.

Метою статті є обґрунтування механізмів залучення фінансових ресурсів для будівництва в Україні, визначення їх переваг та недоліків.

Сфера будівництва є достатньо капіталомісткою, тому розвиток будівельних підприємств потребує залучення значних інвестиційних ресурсів, пошуку можливих джерел та ефективних механізмів їх залучення. Ступінь забезпечення підприємств, які функціонують на ринку, засобами виробництва та інвестиціями обумовила їх конкурентоспроможність.

Дотепер у науковій літературі під поняттям "фінансування будівництва" переважно визначають виділення коштів із бюджету. Поряд із безповоротною формою виділення коштів із бюджету, все більшого значення набула інша форма фінансування – кредитування. На сучасному етапі все більше уваги приділяється самофінансуванню.

Залежно від джерел фінансування виділено три види фінансування [3]:

бюджетне фінансування – надання коштів з бюджету на безповоротних засадах;

кредитування – надання коштів на принципах поворотності, платності, строковості та забезпеченості;

самофінансування – відшкодування видатків суб'єктів господарювання за основною діяльністю та її розвиток за рахунок власних джерел.

Відповідно до законодавства, поняття "фінансування будівництва" – це використання управителем отриманих в управління коштів на спорудження об'єктів будівництва за умови угоди [4]. Для інвестора – фізичної особи – поширення такого механізму означає наявність контрольованого Нацкомфінпослуг України процесу інвестування, що буде зменшувати ризики інвестора і робити його більш прозорим.

Виділено три механізми фінансування будівництва:

- ринковий механізм, що передбачає акумулювання в інвестиційних цілях фінансових ресурсів підприємств, організацій та фінансових установ і грошових коштів фізичних осіб;

- державний механізм, основу якого складають способи залучення у будівництво бюджетних позабюджетних коштів;

- змішаний механізм, що має досить практичне застосування. Будівництво за таких умов фінансується за рахунок державних коштів тільки частково.

Після прийняття Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державного регулювання у сфері будівництва житла" від 29.06.2010 р., згідно з яким внесені поправки до Закону України "Про інвестиційну діяльність" [5] та "Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю" [6] та інших законодавчих актів у сфері інвестування житлового будівництва за кошти, залучені від фізичних та юридичних осіб, відбулись суттєві зміни. Зокрема, визначено способи інвестування та фінансування будівництва об'єктів будівництва з використанням недержавних коштів, залучених від фізичних та юридичних осіб. Таким чином, фінансування будівництва може здійснюватися виключно через [5]:

1. Фонди фінансування будівництва (далі – ФФБ).

2. Фонди операцій з нерухомістю (ФОН).

3. Інститути спільного інвестування (ІСІ).

4. Випуск цільових облігацій підприємствами-забудовниками.

Обираючи механізм фінансування, інвестор зважає на можливі ризики, позитивні та негативні риси наявних механізмів суб'єктів фінансування будівництва [4].

Порівняльну характеристику суб'єктів фінансування будівництва розглянуто в таблиці [1 – 3; 6].

Порівняльна характеристика суб'єктів фінансування будівництва

Критерій	Суб'єкти фінансування будівництва		
	ФБ та ФОН	ІСІ	Підприємство-забудовник
Сутність	Здійснення фінансування за умови залучення коштів інвесторів, яким після завершення будівництва надавались квартири, відповідно до розміру їх внесків. Фінансування будівництва при цьому, згідно з чинним законодавством, може здійснюватись через два види фондів – Фонд фінансування будівництва (ФФБ), метою діяльності якого є отримання довірцелями у власність житла, та Фонд операцій із нерухомістю (ФОН), отримання доходу власниками сертифікатів фонду. Основним суб'єктом у ФФБ є засновник (банки чи небанківські фінансові установи, що мають спеціальну ліцензію Нацкомфін-послуг України)	Акумуляція коштів приватних інвесторів ІСІ, придбання цінних паперів інших емітентів, корпоративні права та нерухомість для подальшого отримання прибутку. Фінансові інструменти ІСІ не набули значного поширення в Україні, наприклад, станом на 2010 рік зареєстровано лише 1 226 таких фондів	Акумуляція забудовником у процесі випуску цільових облігацій коштів для фінансування будівництва. Цільовими облігаціями є цінні папери, виконання зобов'язань за якими здійснюється через постачання товарів або послуг. Між забудовником та інвестором укладається договір щодо об'єкта будівництва, далі через посередництво торговця інвестор купує облігації, які у встановлений термін зможе обміняти на вказаний у договорі об'єкт нерухомості (квартиру, нежитлове приміщення)
Переваги	Найпростіший механізм залучення коштів для інвестора, оскільки на основі договору про участь та правил ФФБ досить легко зрозуміти напрями розміщення коштів. Для забудовника ФФБ дає можливість простого та швидкого фінансування в разі отримання договору від управителя на будівництво. Додаткові гарантії дають змогу контролювати цільове використання коштів ФФБ	Акумуляція незначних коштів фізичних осіб та спрямування їх на фінансування фондового ринку. Для інвесторів це є одним із найбільш дешевих і простих способів здійснення портфельних інвестицій	Простота залучення фінансових ресурсів та можливість швидкого акумулювання значних сум грошових коштів
Недоліки	Незрозумілим є механізм захисту фінансовою установою прав довірцелів у разі невиконання забудовниками умов договору. При цьому запровадження механізмів контролю за інвестиційними процесами ФФБ призвело до подальшого зростання цін на нерухомість за рахунок додаткових витрат і виникнення проблеми у формуванні обігових коштів будівельних організацій, а також створило передумови для витіснення більшості забудовників з ринку нерухомості й монополізації галузі фінансово-інвестиційними холдингами	Нестача надійних інструментів на фондовому ринку, що може бути причиною збитковості ІСІ. Значною проблемою є відсутність підтримки з боку держави та обмежена можливість контролю за діяльністю фінансового інституту в інтересах інвестора	Існування ризику банкрутства забудовника. Неузгодженим є момент отримання житла в разі закінчення терміну погашення цільових облігацій за умови невиконання термінів будівництва. Відповідно до норм законодавства в такому випадку інвестор ризикує не отримати житла, оскільки емітент фактично може сплатити інвестору номінальну вартість випущених цінних паперів

На основі даних таблиці видно, що після розгляду наявних суб'єктів фінансування будівництва в Україні очевидними стають необхідність дослідження зарубіжного досвіду та запровадження його у вітчизняну практику з урахуванням особливостей сучасних умов вітчизняної економіки. При цьому слід здійснити переорієнтацію із тактичних цілей фінансування будівництва на реалізацію пріоритетних стратегічних орієнтирів будівельної політики, визначених соціально-економічними трансформаціями в суспільстві.

Таким чином, розглянувши механізми фінансування будівництва в Україні, виявлено, що існує необхідність у пошуці нових механізмів фінансування будівництва. Наявні механізми фінансування будівництва мають як позитивні, так і негативні сторони, що пов'язані зі збільшенням їх ризиковості за вкладеними інвестиціями. Найбільш оптимальними є ФФБ та випуск безпроцентних (цільових) облігацій підприємствами-забудовниками. Інші способи інвестування в будівництво житла не набули значного поширення. Це обумовлено фінансовою кризою і неможливістю банків забезпечувати населення іпотечними кредитами.

Отже, сфера фінансування будівництва потребує нових механізмів фінансування, які будуть пов'язувати всі елементи системи: будівництво, залучення коштів, здійснення контролю за їх використанням, передачу побудованого житла у власність. Заходами вдосконалення механізму фінансування будівництва житла можуть бути: формування законодавчої бази для створення ринку жит-

логового будівництва, впровадження гнучкої політики щодо оподаткування доходів банків та інших фінансових установ. Отже, необхідно приділити увагу пошуку більш ефективних механізмів фінансування будівництва житла та дослідженню досвіду зарубіжних країн для використання їх практики на ринку України.

Наук. керівн. Ачкасова С. А.

Література: 1. Горчаківська Г. В. Інвестиції як складова ефективної діяльності підприємств будівельного комплексу / Г. В. Горчаківська // Економіка будівництва і міського господарства. – 2009. – Т. 5. – № 3. – С. 147–151. 2. Котова В. М. Інститути спільного інвестування: функції та перспективи розвитку в Україні / В. М. Котова // Економічний простір. – 2011. – № 53. – С. 138–143. 3. Кравець А. В. Особливості фінансування житлового будівництва в Україні / А. В. Кравець, В. М. Мельник, О. І. Бобик // Економічний простір. – 2010. – № 40. – С. 182–188. 4. Фаріон Д. О. Фінансове забезпечення житлового будівництва в Україні [Електронний ресурс] / Д. О. Фаріон // Ефективна економіка. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?option=1&iid=396>. 5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державного регулювання у сфері будівництва житла : Закон України від 29.06.2010 № 2367-VI : зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2367-17>. 6. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю : Закон України від 19.06.2003 р. № 978-IV зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/978-15>. 7. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1 072 с. 8. Кириленко О. П. Фінанси : навч. посібн. / О. П. Кириленко. – Тернопіль : Економічна думка, 2000. – 243 с. 9. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.

УДК 368.03:005

Гончарова Н. С.

Магістр 1 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ ПРИ ТРАНСФЕРТНОМУ ЦІНОУТВОРЕННІ

Анотація. Досліджено теоретичні аспекти формування фінансового механізму страхової компанії з урахуванням трансфертного ціноутворення.

Аннотация. Исследованы теоретические аспекты формирования финансового механизма страховой компании с учетом трансфертного ценообразования.

Annotation. The theoretical aspects of the financial mechanism of an insurance company are investigated taking into account transfer pricing.

Ключові слова: страхова компанія, фінансовий механізм, трансфертне ціноутворення.

Останнім часом страховий ринок України демонструє значний розвиток, який супроводжується зростанням кількості страхових компаній, розширенням напрямів страхової діяльності, та сприяє створенню підґрунтя для стійкого економічного зростання.

У 2013 році набув чинності Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення" [1], метою якого є побудова дієвої системи державного регулювання трансфертного ціноутворення.

Тому створення ефективної системи страхування вимагає формування збалансованої системи фінансових відносин, яка буде регулюватися з використанням елементів фінансового механізму.

Основні проблеми теорії та практики страхування і формування ефективної системи управління страховою компанією досліджували: Внукова Н. М., Дудченко Н. В., Мних М. В., Пластун В. Л., Сокіл С. В. та ін. [2 – 6].

© Гончарова Н. С., 2013

SI

"Управління розвитком", №22(162)2013

Однак питання необхідності формування фінансового механізму страхової компанії, пов'язані з функціональним призначенням страхової компанії щодо страхового захисту, інвестування, розподілу втрат і збитків саме при трансфертному ціноутворенні, є не досить розробленими. Саме тому фінансовий механізм страховика повинен розглядатися як одне з пріоритетних завдань у процесі управління страховою компанією.

Метою статті є обґрунтування підходів до формування ефективного фінансового механізму страхової компанії при трансфертному ціноутворенні в Україні.

У процесі управління страховою компанією існують механізми, які, з одного боку, відокремлені, а з іншого – взаємопов'язані, зокрема: маркетинговий, фінансовий, технологічний, організаційний, операційний, цільових перевірок, орієнтований, адміністративний та інформаційний [7].

З метою ефективного управління страховою компанією слід значну увагу приділити фінансовому механізму страховика, що забезпечує фінанси, які знаходяться в розпорядженні страхової компанії.

На думку А. Романської, фінансовий механізм страхової компанії – це система фінансових важелів і методів, які дозволяють страховику управляти фінансами для досягнення найбільшого ефекту від формування, розподілу й використання фінансових ресурсів [7].

У фінансовому механізмі страхової компанії виділяють такі методи: аналіз, планування, контроль і регулювання, використання яких веде до управління об'єктом, де важливу роль в управлінні фінансами через фінансові методи потрібно приділити аналізу. Аналіз ґрунтується на системі збалансованих показників, які, у свою чергу, розраховуються для проведення комплексної оцінки, визначення перспектив розвитку, досягнення стратегічних цілей, збільшення ринкової капіталізації вдосконалення внутрішніх процесів і задоволення потреб користувачів [7].

Фінансовий механізм страхової компанії поділено на етапи:

1. Надходження страхових премій до страховика. У процесі використання послуг страхових посередників та перестраховиків страховик за отримані страхові премії виплачує винагороду у вигляді комісії страховим посередникам, частину страхових премій передає перестраховикам.

2. Оподаткування.

3. Формування страхових резервів.

4. Здійснення страхових виплат або виплат страхового відшкодування.

5. Отримання нерозподіленого прибутку страхової компанії.

Слід зазначити, що на п'ятому етапі фінансового механізму страховика отримання прибутку залежить від ефективної тарифної політики. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, розробила проект розпорядження "Про внесення змін до Методики визначення звичайної ціни страхового тарифу".

Нововведення передбачають порівняння страхового тарифу, застосованого страховиком під час контрольованої операції, з діапазоном розмірів страхових тарифів, застосованих за договорами страхування, укладеними цим страховиком з не пов'язаними з ним особами. Визначення ціни страхового тарифу в контрольованій операції з перестраховування у страховиків(перестраховиків)-резидентів пропонується також здійснювати методом порівняльної неконтрольованої ціни (аналогів продажу).

При цьому застосований страховиком під час контрольованої операції розмір страхового тарифу порівнюється з діапазоном розмірів страхових тарифів, застосованих за договорами перестраховування, укладеними страховиками(перестраховиками)-резидентами з непов'язаними особами. У процесі визначення ціни перестрахового тарифу в контрольованій операції з перестраховування у страховиків(перестраховиків)-нерезидентів страховий тариф, застосований страховиком під час контрольованої операції, порівнюється з діапазоном розмірів страхових тарифів, застосованих за договорами перестраховування, укладеними страховиками(перестраховиками)-нерезидентами [8].

Отже, етапи фінансового механізму дозволяють краще відстежити рух фінансових ресурсів та особливості кожного процесу діяльності страхової компанії. Збалансований фінансовий механізм дозволить сформувати і використати активи страхової компанії для забезпечення максимального рівня її платоспроможності.

Наук. керівн. Ачкасова С. А.

Література: 1. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення : Закон України від 04.07.2013 р. № 408-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/zakoni-ukraini/62886.html>. 2. Страхування: теорія і практика : навчально-методичний посібник / Н. М. Внукова, В. І. Успенко, Л. В. Временко та ін. ; за заг. ред. проф. Внукової Н. М. – Х. : Бурун Книга, 2004. – 376 с. 3. Дудченко Н. В. Нові тенденції розвитку відчизняних страхового ринку / Н. В. Дудченко // Всеукраїнський науково-виробничий журнал: Інноваційна економіка. – 2012. – № 3 (29). – С. 261–263. 4. Мних М. В. Стратегія діяльності страхової компанії / М. В. Мних // Економіка, фінанси, право. – 2004. – № 1. – С. 23–25. 5. Пластун В. Л. Тенденції розвитку страхових компаній в Україні та світі / В. Л. Пластун // Всеукраїнський науково-виробничий журнал: Інноваційна економіка. – 2012. – № 8 (34). – С. 40–46. 6. Сокіл С. В. Особливості фінансового механізму страховика в розрізі кредитування будівництва / С. В. Сокіл // Вісник економіки будівництва і міського господарства. – 2008. – № 3. – С. 145–152. 7. Роменська А. Механізм ефективного управління страховою компанією / А. Роменська // Економічний аналіз. – 2011. – № 8 (1). – С. 307–311. 8. Офіційний сайт Ліги страхових організацій України. – Режим доступу : <http://uainsur.com/our-news/39120>. 9. Про страхування : Закон України від 7 березня 1996 року № 85/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Виявлено основну тенденцію кредитування в банківській системі України – зниження темпів зростання корпоративного кредитування та збільшення обсягів споживчого кредитування. Головною причиною цього тренда визначено зниження активності кредитування юридичних осіб, що призводить до переорієнтації банків на роздрібні кредити.

Аннотация. Выявлена основная тенденция кредитования в банковской системе Украины – снижение темпов роста корпоративного кредитования и увеличение объемов потребительского кредитования. Главной причиной этого тренда определено снижение активности кредитования юридических лиц, что приводит к переориентации банков на розничные кредиты.

Annotation. The main trend of lending in the banking system of Ukraine – the slowdown in corporate lending and an increase in consumer lending – has been revealed. The main reason for this trend is determined to be the decline in corporate lending activity, which leads to the reorientation of banks to retail loans.

Ключові слова: кредитування, банківська система, корпоративні кредити, роздрібне кредитування.

На світовому фінансовому ринку на сучасному етапі існує велика ймовірність настання другої хвилі світової фінансової кризи, яка може вплинути як на економіку країни в цілому, так і, зокрема, на банківську систему. Однак, незважаючи на несприятливі світові прогнози, результати кредитної діяльності українських банків свідчать про позитивні тенденції.

Зростання вартості ресурсів банків у другій половині 2012 року призвело до помітного зниження активності кредитування юридичних осіб. І хоча портфель корпоративних позик банківської системи продовжує зростати, динаміка з початку року істотно сповільнилася. Саме в жовтні 2012 р. у сфері корпоративного кредитування був виявлений перелом тренда: відсутність на ринку дешевих фінансових ресурсів призвела до значного зростання відсоткових витрат банків, які були змушені підняти ставки за кредитами. Тому з жовтня 2012 р. в банках стрімке зростання портфеля юридичних осіб змінилося на більш помірний підхід до кредитування. В умовах помірного рівня платоспроможного попиту на кредити з боку реального сектору економіки банки продовжують приділяти особливу увагу розвитку кредитування фізичних осіб, що збільшує частку споживчих кредитів у портфелі банківської системи України [1].

Така ситуація пояснюється не лише позицією банків, але й фінансовим станом позичальників – поглиблений фінансовий аналіз потенційних позичальників часто виявляє суттєві проблеми, які ставлять під сумнів можливість обслуговування кредиту. Більшість підприємств не здатні сплачувати високі (понад 25 %) ставки за кредитами, тому банки для збереження прибутковості переорієнтовуються на споживче кредитування. Таким чином, у банків залишається обмежена кількість потенційних клієнтів.

Серед галузей, які 2012 року частіше за інших отримували позитивні рішення за заявками, банки назвали агробізнес, переробну, харчову промисловість, підприємства оптової і роздрібною торгівлі та фармбізнес. Переважно це підприємства сільського і лісового господарства, видобувної та переробної промисловості, енергогенерувальні компанії, виробники послуг комунального господарства, а також ритейлери [2].

Найбільш платоспроможним вважається той бізнес, який отримує достатній маржинальний дохід. Компаніями, які мають можливість генерувати достатню для обслуговування кредитів кількість грошей, виступають підприємства транспорту і зв'язку, харчової промисловості, роздрібною та оптовою торгівлі, зокрема, зернотрейдери.

Часто вирішальне значення для банків мають показники обігу капіталу в галузі. Отримувати прибуток за нинішніх собівартості матеріалів та ресурсів можуть лише компанії з короткими виробничими циклами (легка, харчова промисловість, оптова і роздрібною торгівля тощо). Також існує сегмент позичальників, які звертаються за фінансуванням для купівлі сировини з метою заробити або заощадити на зростанні вартості товару в майбутньому. Крім того, представники малого та середнього бізнесу, які на відміну від великих корпорацій менш залежні від політичних і деяких інших ризиків, здатні також обслуговувати мікrokредити на розвиток своєї діяльності.

Тепер банки особливо ретельно вивчають кредитну історію клієнтів і намагаються заручитися додатковими гарантіями. Наявність успішного досвіду співпраці підприємств із банками у 2008 – 2009 рр. (тобто у період фінансової кризи) може свідчити про високу кредитоспроможність цих підприємств.

Аналізуючи історію позичальника, банки звертають увагу не лише на проблемні борги, але й на обсяг кредитного навантаження на позичальника. В умовах подорожчання фінансових ресурсів успішно залучають і обслуговують позики підприємства з коротким циклом обігу активів і невисокою часткою кредитних коштів в обігу. Це відбувається тому, що витрати таких компаній, пов'язані з подорожчанням кредитних ресурсів, не надто впливають на вартість товару.

Посткризовий негативний досвід роботи банків з кредитною проблемою багатьох підприємств робить ризиковою співпрацю з певними категоріями позичальників. Найбільш уразливими виявилися компанії, які вели агресивну політику розвитку за рахунок позикових коштів. Коли прогнози щодо зростання продажів не виправдалися, своєчасне та повне обслуговування боргу ставало для них неможливим. Тому гроші, вкладені в розвиток торговельних мереж, будівництво нерухомості або виробництво, виявилися замороженими після падіння попиту на таку продукцію, що зараз створює компаніям перешкоди для залучення нових ресурсів.

Загальну динаміку обсягів кредитування юридичних та фізичних осіб зображено на рисунку, побудованому автором на основі статистичної інформації консенсус-прогнозу аналітиків групи банків [3]. Можна побачити, що обсяги корпоративного кредитування постійно зростають і на кінець 2013 року за прогнозами складуть 162 % від результатів 2008 року. Обсяги роздрібних позик, навпаки, постійно зменшувалися після світової фінансової кризи, яка підірвала довіру населення до банків. Але 2013 рік став переломним: обсяги роздрібногo кредитування збільшилися і досягли рівня 2010 року – 204,1 млрд грн.

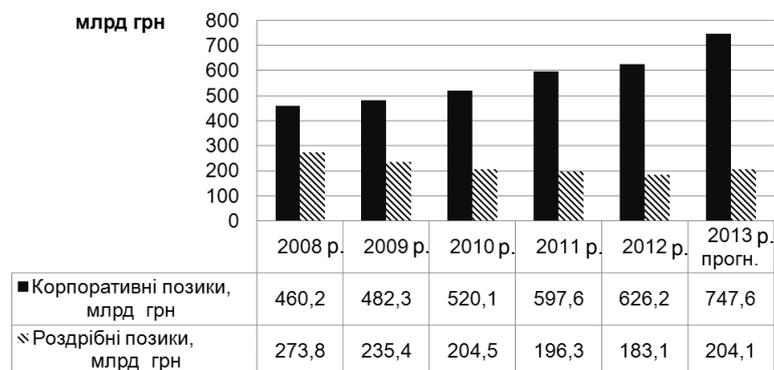

Рис. Динаміка обсягів корпоративних та роздрібних позик

З рисунка також видно, що 2013 рік виступає переломним моментом у роздрібному кредитуванні, яке поступово зменшувалося, починаючи з кризових років. Подібні зміни у кредитуванні пояснюються тим, що після повільного зростання кредитування і відчутного відновлення депозитної бази у 2010 році банківська система була готова до динамічного розвитку у 2011 р. Однак різке погіршення індексу економічних настроїв населення, тобто відродження очікувань девальвації і, як результат, більш жорстка монетарна політика (через намагання Нацбанку утримати валютний курс), сповільнили зростання кредитування та приплив депозитів у банківській системі до останнього кварталу 2011 року.

Відсутність дешевих ресурсів змушує банки переглядати свої кредитні продукти для клієнтів – юридичних осіб. На сьогодні активно пропонуються овердрафти, кредитні лінії на поповнення обігових коштів терміном до одного року, а довгострокове кредитування майже не використовують [2].

Незважаючи на збільшення депозитної бази банків і вжиття Національним банком України комплексу заходів, спрямованих на підтримку процесів економічного розвитку, кредитна активність банків відновлювалася недостатньо високими темпами. Загальний обсяг залишків кредитів за 2012 рік збільшився на 2,0 % – до 809,3 млрд грн, зокрема в національній валюті – на 8,4 %, тоді як в іноземній зменшився на 7,3 %. Загальний обсяг залишків кредитів, наданих суб'єктам господарювання, за 2012 рік збільшився на 4,9 % – до 626,2 млрд грн, у тому числі в національній валюті – на 6,1 %, в іноземній валюті – на 2,6 %. Загальний обсяг кредитів, наданих фізичним особам, у 2012 році зменшився на 6,7 % – до 183,1 млрд грн [4].

Отже, можна зробити висновок, що сучасні економічні умови сприяють збільшенню роздрібногo кредитування банками і зменшенню темпів кредитування підприємств. Це призводить до виникнення необхідності змінювати стратегію й тактику діяльності банків, які раніше у значно більших обсягах обслуговували великі, але нечисельні корпоративні кредити, а нині переорієнтовуються на масове споживче кредитування.

Наук. керівн. Внукова Н. М.

Література: 1. НАБУ прогнозує зростання споживчого кредитування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://un.ua/ukr/article/465816.html>. 2. Бабенко М. Відмовити не можна кредитувати, або Відповідь

банків бізнесу в умовах подорожчання ресурсів [Електронний ресурс] / М. Бабенко. – Режим доступу : http://ua.prostobankir.com.ua/korporativniyu_biznes/statti. 3. Форум провідних міжнародних фінансових установ. Огляд банківської системи України [Електронний ресурс]. – 2012. – Вип. 4. – Режим доступу : http://www.fli-fi.org.ua/files/documents/50071/FLIFJointreport_february12_ukr_22.02.12.pdf. 4. Готівковим фронтом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/~2/0/all/2012/03/24>.

УДК 658.15:005.934

Кавчак І. Р.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто сучасні підходи до визначення сутності поняття "фінансова безпека підприємства", виявлено позитивні та негативні сторони кожного з них. Запропоновано авторське трактування поняття "фінансова безпека підприємства" на основі застосування системного підходу.

Аннотация. Рассмотрены современные подходы к определению сущности понятия "финансовая безопасность предприятия", определены положительные и отрицательные стороны каждого из них. Предложена авторская трактовка понятия "финансовая безопасность предприятия" на основе применения системного подхода.

Annotation. The article reviews current approaches to defining the essence of financial security of a company, identifies positive and negative aspects of each of them. An author's interpretation of the term "financial security of a company" is given basing on a systematic approach.

Ключові слова: безпека, фінансова безпека підприємства, економічна безпека, фінансова стабільність.

У нестабільних умовах розвитку української економіки і зростання зовнішніх та внутрішніх загроз діяльності суб'єктів господарювання особлива роль у фінансовому управлінні належить розробці та впровадженню механізму забезпечення фінансової безпеки, що має на меті сприяти стійкому економічному розвитку підприємства на основі нейтралізації негативного впливу різного роду небезпек.

Теоретико-методичні аспекти фінансової безпеки підприємства, її оцінки та особливості управління наведені в роботах таких вчених, як: Ареф'єва О. В., Барановський О. І., Бланк І. О., Горячева К. С., Єрмошенко М. М., Завгородній А. Г., Донець Л. І., Каркавчук В. В., Кириченко О. А., Кім Ю. Г., Покропивний С. Ф., Судакова О. І. та ін. [1 – 12]. Проте євроінтеграційні наміри України потребують формування нових підходів до захисту фінансових інтересів вітчизняних суб'єктів підприємства, а отже, й до їх фінансової безпеки.

Метою статті є узагальнення теоретичних підходів до визначення сутності поняття "фінансова безпека підприємства" як елементу категоріального підґрунтя розвитку суб'єкта господарювання.

Вчені, які своїми науковими працями дали початок розвитку даних понять у науковій сфері, загострили актуальність їх розгляду, запропонували своє бачення даної проблеми й систематизували їх [1]. Проте слід зауважити, що аспектовій безпеці підприємства та її фінансовій складовій приділено недостатньо уваги, хоча безпека саме підприємства є базисом піраміди як національної безпеки взагалі, так і фінансової зокрема.

Вперше як самостійний предмет дослідження фінансову безпеку підприємства виділяє вчений Бланк І. О. [13]. Розглядаючи макроекономічні аспекти досліджуваного поняття, Барановський О. І. у праці [14] наголошує на тому, що фінансова безпека є однією з найважливіших складових економічної безпеки та тлумачить її як ступінь захищеності фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин.

Аналіз публікацій за досліджуваною тематикою [1 – 24] дозволив авторам зробити висновок про відсутність однозначного тлумачення сутності поняття "фінансова безпека підприємства" (таблиця).

Відповідно до таблиці, сутність поняття "фінансова безпека підприємства" науковці трактують у таких трьох аспектах:

- 1) як складову економічної безпеки (Судакова О. І., Покропивний С. Ф., Бланк І. О. [3; 11; 12]);
- 2) як стан захищеності інтересів підприємства (Бланк І. О., Каркавчук В. В., Коженювський Л. І., О. Кириченко, Ю. Кім, Ортинський В. Л., Керницький І. С., Ермошенко М. М., Пройда-Носик Н. Н., Горячева К. С., Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Клименко Т. В. [5; 8; 14]);
- 3) як стан ефективного використання ресурсів підприємства (Мунтіян В. І., Реверчук Н. Й., Донець Л. І., Ващенко Н. В., Вечканов Г. С., Ареф'єва О. В., Кузенко Т. Б., Покропивний С. Ф. [7; 11; 15]).

Таблиця

Підходи до тлумачення поняття "фінансова безпека підприємства"

Автор	Визначення	Джерело
1	2	3
Бланк І. О.	Це кількісно та якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього й внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії й створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному й перспективному періоді	[3]
Судакова О. І.	Важлива складова частина економічної безпеки підприємства, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансів підприємства, яка відображається через систему критеріїв і показників його стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових резервів, фінансову стабільність, ступінь захищеності фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин	[12]
Покропивний С. Ф.	Складова економічної безпеки, яка полягає у найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів	[11]
Ареф'єва О. В., Кузенко Т. Б., Донець Л. І., Ващенко Н. В.	Стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості і рентабельності бізнесу, якості управління та використання основних і обігових коштів, структури його капіталу, норми виплати за цінними паперами, а також курсової вартості його цінних паперів як систематичного індикатора поточного фінансово-господарського становища і перспектив її технологічного та фінансового розвитку	[7; 15]
Пройда-Носик Н. Н.	Складний багаторівневий процес забезпечення захищеності суб'єкта від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх фінансових загроз та формування його фінансової рівноваги в поточній і стратегічній перспективі за рахунок ефективного використання його фінансового потенціалу з метою збільшення ринкової вартості	[22]
Клименко Т. В.	Система захисту фінансових інтересів підприємства від постійного деструктивного впливу внутрішніх та зовнішніх факторів, що дозволяє йому ефективно розвиватися у поточному та перспективному періодах	[14]
Ортинський В. Л., Керницький І. С., Горячева К. С., Ермошенко М. М.	Такий стан, який характеризується, по-перше, збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технологій, послуг, котрі використовуються підприємством, по-друге, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію його фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, по-четверте, забезпечувати розвиток цієї фінансової системи	[4; 5; 20]
Загородній А. Г., Вознюк Г. Л.	Захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на всіх рівнях фінансових відносин, забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій та установ, регіонів, галузей і секторів економіки, держави загалом фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання фінансових зобов'язань	[6]
Реверчук Н. Й.	Захист від можливих фінансових витрат і попередження банкрутства підприємства, досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів	[23]
Коженювський Л. І.	Стан захищеності будь-якого суб'єкта від загроз, якого можна досягти лише за умов певної діяльності	[18]
Каркавчук В. В.	Така динамічна ознака фінансового стану підприємства, яка відображає його стійкість від внутрішніх та зовнішніх загроз, здатність до сталого і збалансованого розвитку та захисту фінансових інтересів	[8]
О. Кириченко, Ю. Кім	Фінансовий стан і фінансова стабільність, здатні забезпечити підприємству нормальний ефективний розвиток його діяльності	[9; 10]
Папехін Р. С.	Визначає певний стан фінансової стабільності, в якому повинно знаходитися підприємство для реалізації своєї стратегії, характеризується можливістю підприємства протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам	[21]

1	2	3
В. Мунтіян	Стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства, відображеного в оптимальних значеннях фінансових показників прибутковості та рентабельності бізнесу, якості правління, використання основних та обігових фондів підприємства, структури його капіталу, норм дивідендних виплат за цінними паперами, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського стану підприємства і перспектив його технологічного та фінансового розвитку	[19]
Вечканов Г. С.	Сукупність робіт щодо забезпечення максимально високого рівня платоспроможності підприємства та ліквідності його обігових коштів; стан найефективнішого використання ресурсів підприємства, які проявляються в показниках прибутковості та рентабельності, а також управлінні основними та обіговими коштами; процес запобігання збиткам від негативних внутрішніх та зовнішніх дій на економічну безпеку підприємства	[13]

Дослідивши дане поняття, можна побачити, що в наукових колах фінансову безпеку розглядають і як складову частину економічної безпеки, і як самостійний об'єкт управління. Існування різних підходів до визначення сутності фінансової безпеки підприємства значною мірою пояснюються багатоаспектністю аналізованого поняття, а тому для з'ясування змісту доцільно розглянути основні його характеристики. Найдокладніше характеристики фінансової безпеки підприємства розглянув Бланк І. О. і виділив такі [3, с. 15]:

1. Фінансова безпека підприємства є основним елементом системи його економічної безпеки.
2. Фінансова безпека є системою кількісних і якісних параметрів фінансового стану підприємства, що в комплексі відображає рівень його фінансової захищеності.
3. Об'єктом її забезпечення є сформована система пріоритетних збалансованих фінансових інтересів підприємства, що потребують захисту в процесі його фінансової діяльності.
4. Основою формування фінансової безпеки підприємства є ідентифікована система реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру його фінансовим інтересам.
5. Система конкретного підприємства передбачає диференційований рівень кількісних і якісних параметрів захищеності фінансових інтересів, адекватний його фінансовій філософії.
6. Фінансова безпека підприємства є системою, що забезпечує стабільність важливих фінансових пропорцій розвитку підприємства.
7. Важливою цільовою спрямованістю системи фінансової безпеки підприємства є створення необхідних фінансових передумов стійкого зростання підприємства в поточному і перспективному періодах.

Огляд характеристик фінансової безпеки підприємства показує, наскільки багатоаспектним і складним з теоретичного та практичного погляду є досліджуване поняття.

Підсумовуючи існуючі погляди на визначення сутності фінансової безпеки, можна зробити висновок про відсутність єдиного підходу до трактування даного поняття: автори намагалися у визначенні або навести окремі аспекти даної економічної категорії, або ж відобразити взагалі всі її сутнісні характеристики. Більшість науковців розглядають фінансову безпеку підприємства з двох позицій: по-перше, як збалансований фінансовий стан, який можна оцінити за допомогою кількісних та якісних показників, по-друге, як складний процес її забезпечення за допомогою фінансового інструментарію.

Недоцільно розглядати фінансову безпеку як певний стан або напрям динаміки, у який вона повинна повернутися після потрясінь, яких вона зазнала, адже фінансові відносини завжди перебувають у постійному русі та перетворенні.

На думку автора, серед наведених визначень найбільш повним є те, що належить Бланку І. О., який розглядає фінансову безпеку як комплексну систему, і можна погодитися з тезою, що фінансова безпека є складовою економічної безпеки підприємства.

Таким чином, на основі узагальнення праць вчених, автор погоджується з визначенням Журавки О. Ф. та Могиліної Л. А. [17], що пропонують об'єднати визначення Бланка І. О., Горячєвої К. С. та Єрмошенко М. М. з метою найбільш повного висвітлення сутності досліджуваного поняття. Тобто під фінансовою безпекою суб'єкта підприємництва слід розуміти його фінансовий стан, що характеризується стабільною захищеністю його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, який характеризується, по-перше, збалансованістю та якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, котрі використовуються підприємством, по-друге, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, по-четверте, забезпечувати ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є вдосконалення методичного забезпечення оцінювання ризиків фінансової безпеки суб'єктів підприємництва.

Наук. керівн. Медведєва І. Б.

Література: 1. Ареф'єв В. О. Сутність та особливість фінансової безпеки підприємства як економічної категорії [Електронний ресурс] / В. О. Ареф'єв. – Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vetp/201032/10avoarm.pdf>. 2. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми

забезпечення) : монографія / О. І. Барановський. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с. 3. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2004. – 784 с. 4. Горячева К. С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 "Економіка, організація і управління підприємствами" / К. С. Горячева. – К. : НАУ, 2006. – 17 с. 5. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. М. Єрмошенко. – К. : КНТЕУ, 2001. – 310 с. 6. Завгородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Завгородній, Г. Л. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1 072 с. 7. Донець Л. І. Економічна безпека підприємства : навч. посібн. / Л. І. Донець, Н. В. Ващенко. – К. : Центр навч. літератури, 2008. – 240 с. 8. Каркавчук В. В. Математичне моделювання управління фінансовою безпекою підприємств в Україні : автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.00.11 / В. В. Каркавчук. – Львів : ЛНУ, 2010. – 23 с. 9. Кириченко О. Вплив інфляційних процесів на фінансову безпеку підприємства / О. Кириченко, Ю. Кім // Економіка та держава. – 2009. – № 1. – С. 15–18. 10. Кім Ю. Г. Управління системою фінансової безпеки підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 21.04.02 "Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності" / Ю. Г. Кім. – К., 2009. – 23 с. 11. Покропивний С. Ф. Економіка підприємств : підручник / С. Ф. Покропивний. – К. : КНЕУ, 2005. – 528 с. 12. Судакова О. І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства / О. І. Судакова // Економічний простір. – 2008. – № 9. – С. 140–148. 13. Вечканов Г. С. Экономическая безопасность : учебник / Г. С. Вечканов. – СПб. : Питер, 2007. – 384 с. 14. Клименко Т. В. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансової безпеки підприємства [Електронний ресурс] / Т. В. Клименко. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nvchdieu/2011_3/246-249.pdf. 15. Ареф'єва О. В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1 (91). – С. 98–103. 16. Євдокімов Ф. І. Узагальнююча оцінка фінансової складової рівня економічної безпеки підприємства / Ф. І. Євдокімов, О. В. Мізіна, О. О. Бородіна // Наукові праці ДонНТУ. – 2002. – № 47. – С. 6–12. 17. Журавка Ф. О. Сутність і роль фінансової безпеки суб'єкта підприємництва в контексті забезпечення його економічної безпеки [Електронний ресурс] / Ф. О. Журавка, Л. А. Могилін. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pprbsu/2012_35/35_01_02.pdf. 18. Коженювський Л. Управління безпекою / Л. Коженювський // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 1. – С. 147–154. 19. Мунтян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтян. – К. : КВІЦ, 1999. – 464 с. 20. Ортинський В. Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навч. посібн. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький. – К. : Правова єдність, 2009. – 544 с. 21. Папехин Р. С. Факторы финансовой устойчивости и безопасности предприятия : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. екон. наук : спец. 08.00.10 "Финансы, денежное обращение и кредит" / Р. С. Папехин. – Волгоград, 2007. – 24 с. 22. Пройда-Носик Н. Н. Сутність фінансової безпеки суб'єктів підприємництва та її роль в забезпеченні національної економічної безпеки / Н. Н. Пройда-Носик // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 1 (55). – С. 340–342. 23. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур / Н. Й. Реверчук. – Львів : ЛБІ НБУ, 2004. – 195 с. 24. Яришко О. Теоретичні аспекти фінансової безпеки підприємства [Електронний ресурс] / О. Яришко, Є. Ткаченко, В. Березін. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ecan/2011_9_3/pdf/yaryshko.

Іваніна А. В.

УДК 336.77.067

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА РІВНЯ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Анотація. Розглянуто структуру доходної та витратної частин середньостатистичного домогосподарства України. Здійснено аналіз фінансового стану домогосподарств. Наведено підхід до визначення рівня кредитного ризику домогосподарств.

Аннотация. Рассмотрена структура доходной и расходной частей среднестатистического домохозяйства Украины. Осуществлен анализ финансового состояния домохозяйств. Представлен подход к определению уровня кредитного риска домохозяйств.

Annotation. The structure of revenue and expenditure of an average household in Ukraine is considered. The analysis of the financial condition of households has been carried out. The approach to determining the level of credit risk of households is presented.

Ключові слова: кредитний ризик, домогосподарство, платоспроможність, структура доходів та витрат, оцінка кредитного ризику.

© Іваніна А. В., 2013

Стабільність банківського сектору є основою стабільного економічного розвитку в кожній країні. Проте банківські установи більшою мірою зазнають ризику, ніж інші суб'єкти господарювання, оскільки незмінним залишається їх основне призначення – фінансове посередництво в переміщенні грошових коштів між кредиторами та позичальниками.

Враховуючи збільшення обсягів споживчого банківського кредитування в абсолютному та відносному вимірі й загострення проблеми неповернення отриманих кредитів фізичними особами, особливо актуальним стає питання аналізу фінансового стану домогосподарств України як потенційних позичальників. Дану проблематику вивчали такі вчені, як: Вовк В. Я., Хмеленко О. В., Владчин У. В. [1; 2].

Метою даної роботи є виявлення закономірностей у розподілі доходів та витрат домогосподарств і надання рекомендацій щодо визначення рівня їх кредитного ризику.

Фінанси населення формуються доходами і витратами окремих домогосподарств. Для проведення аналізу фінансового стану домогосподарств розглянуто структуру їх дохідної та витратної частин. Дохідна частина фінансів домогосподарств представлена різними джерелами надходження, які умовно можна поділити на дві групи: грошові та негрошові надходження.

На рис. 1 наведена структура доходів домогосподарств України у період з 2011 до 2012 року (у середньому на одне домогосподарство) [3].

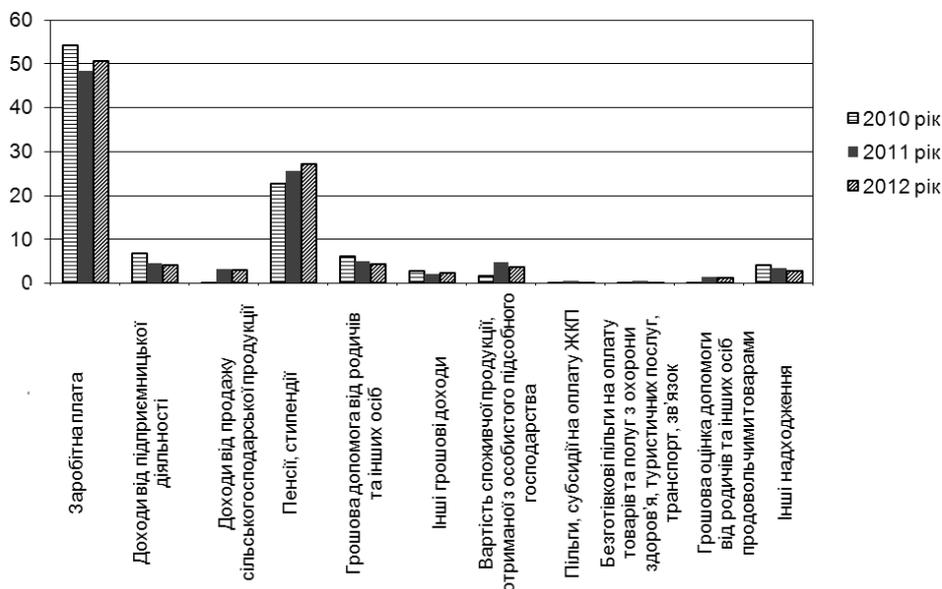

Рис. 1. Структура доходів домогосподарств України у 2011 – 2012 роках (у середньому на одне домогосподарство)

Виходячи з рис. 1, переважну частину джерел доходів домогосподарств становлять грошові доходи, питома вага яких становила: у 2010 році – 93,1 %, у 2011 – 89,3 %, у 2012 році – 91,4 % [3]. Незначне скорочення частки грошових джерел доходів домогосподарств у 2011 році пов'язане переважно зі збільшенням частки споживчої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства. Така ситуація, можливо, є наслідком підвищення безробіття, оскільки у 2009 році кількість безробітних в Україні збільшилася майже на 40 %. Відповідно, домогосподарства, що залишилися без грошового фінансування, були змушені зайнятися підсобним домогосподарством. Крім того, у структурі грошових доходів домогосподарств переважає заробітна плата, яка становила 54,1; 48,5; 50,6 % у 2010 – 2012 роках відповідно від загального обсягу доходів домогосподарств.

Друге місце за обсягом у структурі грошових надходжень домогосподарств належить стипендіям та пенсіям – 22,7; 25,7; 27,2 % у 2010 – 2012 роках відповідно від загального обсягу доходів домогосподарств [3]. Така ситуація може бути пояснена тим, що з кожним роком частка пенсіонерів зростає, що є однією з найголовніших демографічних проблем.

Також слід звернути увагу на скорочення частки доходів, отриманих від підприємницької діяльності. За аналізований період їх частка скоротилася на 35 %. Така ситуація є несприятливою для економіки України в цілому і є наслідком погіршення умов функціонування малого та середнього бізнесу.

Негрошова частина доходів домогосподарств сформована переважно за рахунок вартості споживчої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства. Грошова оцінка різноманітних пільг та субсидій протягом аналізованого періоду становили не більше 1 %, що свідчить про низький рівень соціального захисту в Україні.

Витратну частину фінансів домогосподарств також можна поділити на дві групи: споживчі та неспоживчі витрати.

На рис. 2 наведена динаміка структури витрат домогосподарств України у 2011 – 2012 роках (у середньому на одне домогосподарство) [3].

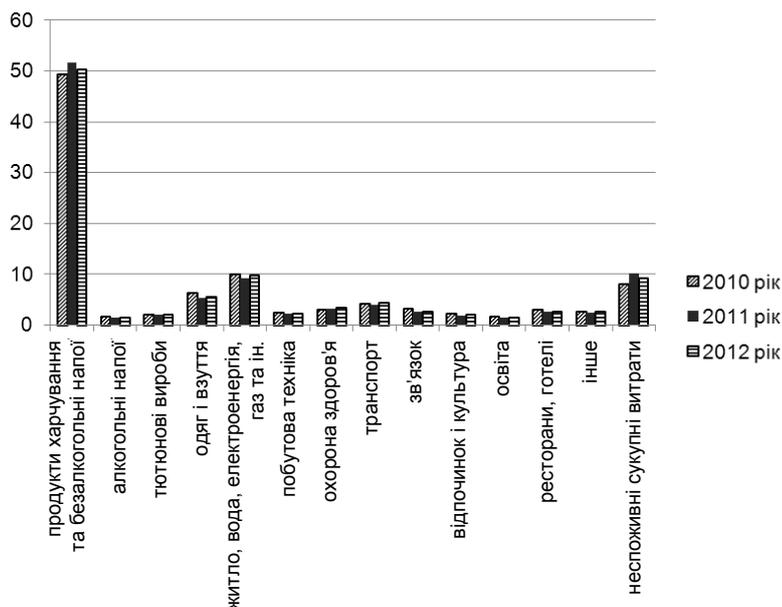

Рис. 2. Структура витрат домогосподарств України у 2010 – 2012 роках

Як видно з рис. 2, близько половини усіх витрат складають продукти харчування та безалкогольні напої. Їх питома вага у 2010 – 2012 роках становила 49,3; 51,7 і 50,3 % відповідно.

Другим за обсягом напрямом використання ресурсів домогосподарств є оплата житла, електроенергії, газу та ін. Їх частка протягом усього аналізованого періоду становила близько 10 %. Така ситуація є наслідком завищених розмірів комунальних платежів в Україні.

Освіта, відпочинок і культура займають надзвичайну малу частку в загальному обсязі витрат домогосподарств України. Їх питома вага знаходиться на рівні 2 %.

У цілому частка грошових коштів, які щомісячно домогосподарства витрачають на споживчі товари, становить близько 90 %. Так, у 2010 році їх частка становила 92 %, у 2011 році – 89,9 %, у 2012 році – 90,8 % [3], що свідчить про те, що в Україні переважає суспільство споживачів, про нестачу фінансових ресурсів на інші потреби.

Таким чином, розглянувши структуру доходів та витрат домогосподарств України у 2010 – 2012 роках, можна стверджувати, що:

основним джерелом фінансових ресурсів домогосподарств є заробітна плата, яка, враховуючи ситуацію на ринку праці України, є нестабільним джерелом доходів;

другим за величиною джерелом доходів є пенсії та стипендії, які, враховуючи їх середній розмір по Україні, не можуть достатньою мірою задовольняти першочергові потреби домогосподарств;

переважна частина витрат домогосподарства спрямована на споживчі потреби, зокрема на продукти харчування та безалкогольні напої;

враховуючи середній дохід домогосподарств, зрозуміло, що даних коштів більшості домогосподарств не вистачає на задоволення навіть фізіологічних потреб, не кажучи вже про потреби в освіті, культурному розвитку.

Отже, це свідчить про високу потребу домогосподарств України у споживчих банківських кредитах.

Тому постає необхідність визначити, до якого класу кредитного ризику належить середньостатистичне домогосподарство. Оцінка поточної платоспроможності позичальника за даними робіт [1; 2] проведена за показниками, порядок розрахунку яких наведено в таблиці.

Таблиця

Оцінка кредитного ризику середньостатистичного домогосподарства

Показник	Порядок розрахунку	Рекомендоване значення	Значення показника за роками		
			2010 рік	2011 рік	2012 рік
Відношення кредитного платежу до доходу	Сума щомісячних платежів за кредитом / сума щомісячних доходів фізичної особи	Не більше 0,4	0,22	0,23	0,21
Відношення зобов'язань до доходу	Сума щомісячних платежів позичальника / сума щомісячних доходів фізичної особи	Не більше 0,5	0,82	0,94	0,89
Коефіцієнт платоспроможності	Сума щомісячних доходів фізичної особи / (сума щомісячних платежів за кредитом + сума щомісячних платежів позичальника)	Більше 1	0,96	0,86	0,91

За даними всеукраїнського дослідження, середній розмір споживчого кредиту на одного позичальника становив 8 000 грн [4]. Тому розмір щомісячних платежів за кредитом за ставкою 22 % становив 748,76 грн.

Як видно з наведених розрахунків, рекомендоване значення першого коефіцієнта протягом усього аналізованого періоду виконується. Відношення суми щомісячних платежів за кредитом знаходиться на рівні 21 – 23 %. Протилежна ситуація спостерігається щодо показника відношення зобов'язань до доходу домогосподарства, він значно перевищує своє рекомендоване значення і свідчить про те, що майже весь обсяг доходів домогосподарства спрямовують на необхідні щомісячні витрати, тобто в їх розпорядженні залишається близько 10 % доходів щомісячно, що свідчить про високий кредитний ризик домогосподарств і можливу втрату платоспроможності. Така ситуація підтверджує коефіцієнт платоспроможності, який свідчить про те, що середньостатистичному домогосподарству не вистає джерел фінансування на виплату щомісячних платежів та платежів за кредитом.

У цілому середньостатистичне домогосподарство можна віднести до класу В [5], який характеризується наступним: сукупний чистий дохід боржника – фізичної особи – є нижчим, ніж сума внесків на погашення боргу за всіма активами банку щодо цього боржника за відповідний період, наявні негативні зміни щодо загального матеріального стану клієнта та/або його соціальної стабільності; зростання обсягу зобов'язань боржника – фізичної особи – свідчить про високу ймовірність несвоєчасного та/або неповною погашення суми боргу; коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність боржника – фізичної особи – і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитом, є несуттєво нижчими, ніж їх оптимальні значення.

Таким чином, була встановлена закономірність, що основними джерелами доходів домогосподарств України протягом усього аналізованого періоду були заробітна плата та стипендії, пенсії, які майже в повному обсязі спрямовуються на продукти споживання. На основі наявної інформації та враховуючи особливості функціонування домогосподарств, був запропонований метод оцінки кредитного ризику домогосподарств.

Наук. керівн. Внукова Н. М.

Література: 1. Вовк В. Я. Кредитування і контроль : навч. посібн. / В. Я. Вовк, О. В. Хмеленко. – К. : Знання, 2008. – 463 с. 2. Владичин У. В. Банківське кредитування / У. В. Владичин. – К. : Атака, 2008. – 648 с. 3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 4. Дослідження: Середній розмір споживчого кредиту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.bigmir.net/business/428567>. 5. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями : Постанова Правління НБУ від 25.01.2012 р. № 23 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>.

УДК 336.713:336.77

Міндіашвілі К. О.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Вивчено сутність, види та напрями діяльності банків у сфері управління ризиками кредитування сільськогосподарських виробників, які ґрунтуються на врахуванні особливостей функціонування суб'єктів аграрної сфери, що дозволить банкам зменшити ймовірні збитки.

Аннотация. Изучены сущность, виды и направления деятельности банков в сфере управления рисками кредитования сельскохозяйственных производителей, которые основываются на учете особенностей функционирования субъектов аграрной сферы, что, в свою очередь, позволит банкам уменьшить возможные убытки.

© Міндіашвілі К. О., 2013

Annotation. The article studies the nature, types and activities of banks in the credit risk management of agricultural producers, based on consideration of the functioning of the agricultural sector entities that will allow the banks to reduce probable losses.

Ключові слова: кредитування, АПК, ризик, кредитний ризик, управління кредитними ризиками, страхування.

Аграрний бізнес в економіці ринкового зразка, без сумніву, відіграє визначальну роль. Попри це, у переважній більшості сільськогосподарських підприємств України спостерігається брак необхідних власних коштів для фінансування відтворювальних процесів. Тому в безперервності відтворювального процесу і розвитку підприємницької діяльності в АПК важливу роль відіграє банківська система через запровадження прогресивних механізмів кредитування сільськогосподарських підприємств. З огляду на зазначене, подальшого розгляду та вивчення потребують шляхи мінімізації ризиків кредитування сільськогосподарських виробників.

Кредитній діяльності банківських установ, її ролі в економічному розвитку країни та дослідженню специфіки кредитних ризиків присвячено праці вітчизняних науковців О. Вовчак, А. Герасимовича, О. Дзюблюка, М. Крупки, Б. Луціва, А. Мороза, А. Скрипник, Т. Смовженко, З. Шеби-волока та багатьох інших [1 – 10].

Метою статті є визначення особливостей управління ризиками кредитування сільськогосподарських підприємств.

Важливим інструментом системи управління кредитними відносинами є контроль за цільовим використанням кредитних ресурсів. Сільськогосподарські підприємства теж повинні мати механізм управління кредитами. Він включає контроль за своєчасністю виплат за кредитними зобов'язаннями і аналіз власних можливостей сплати кредиту шляхом оцінки власного фінансового стану.

Кредитна діяльність банків визначається факторами, від яких залежить ступінь кредитного ризику. Цими факторами є недосконалий менеджмент, неадекватний первинний капітал, кон'юнктурні коливання, конкуренція, економічні коливання тощо. Для управління ризиковими операціями банку необхідно оцінити ступінь впливу того чи іншого виду ризику. Саме на результати цієї оцінки мають спиратись рішення, що спрямовані на адекватне використання ризикових ситуацій та формування системи заходів, які зменшують небезпеку виникнення збитків банку [11].

Тому до стратегічних напрямів відновлення роботи банківської системи на українську економіку потрібно віднести: формування внутрішнього довгострокового ресурсу; оптимізацію діяльності банків з іноземним капіталом, що спрямована на виконання основної функції банківської системи – кредитування української економіки; посилення нагляду за діяльністю банків на індивідуальній основі з акцентом на відносні, а не кількісні показники; зупинку інфляційних процесів і мінімізацію процентних ставок; формування інфраструктури ринку проблемних активів; розробку і реалізацію довготермінових заходів контролю за досягненням країною поставлених стратегічних цілей [4].

Важливо відзначити також, що на стабільності кредитних установ позначається економічність та ефективність використання коштів підприємств.

Тому кредитна установа має бути поінформована щодо діяльності своїх клієнтів та систематично аналізувати такі показники їх господарювання, як: 1) ліквідність балансу; 2) рентабельність використання коштів; 3) швидкість обороту капіталу, зокрема обертання обігових коштів як реальний економічний критерій ступеня ліквідності; 4) плани виробництва та їх відповідність умовам ринкової кон'юнктури товарів; 5) технічний рівень підприємств і перспективи його розвитку; 6) питома вага продукції, що виробляється для експорту, тощо [2].

Автор вважає, що однією з причин скрутного становища сільськогосподарського виробництва є відсутність контролю за кредитними ризиками. Внаслідок цього керівництво багатьох банків недовірливо ставиться до кредитування сільськогосподарських підприємств. На думку автора, однією з умов зниження ризиків комерційних банків у процесі кредитування є впровадження страхування кредитних ризиків. На вітчизняному кредитному ринку страхування кредитів практикується не так давно і не набуло необхідного розвитку. Існує кілька причин цього, а саме: висока вартість страхових послуг, складність процедури оформлення страхового договору, відсутність страхового аудиту, інформації про діяльність страхових компаній, а також відсутність кваліфікованих спеціалістів зі страхування ризиків [3].

При цьому, з метою мінімізації кредитних ризиків, підтримання задовільної якості кредитного портфеля, банки можуть використовувати різні методи оцінки кредитоспроможності суб'єктів аграрної сфери.

В ефективній діяльності фінансово-кредитних установ велику роль відіграє аналіз кредитоспроможності клієнтів, оскільки від фінансового стану клієнтів залежить фінансове становище самого банку. Позичальники також повинні надавати певні гарантії, зокрема: заставу майна або прав, уступку вимог і прав, передачу права власності, гарантії і поручництва, страхування тощо [7].

Якщо брати до уваги іноземний досвід, то банками США використовується так зване "правило шести Сі". У Великобританії в процесі аналізу кредитоспроможності використовують метод під назвою "Parts" (частини) [2]. Крім того, англійські банки використовують також такі системи оцінки потенційних позичальників, як системи PARSER і CAMPARI. У зарубіжній практиці широко використовується також метод оцінки кредитоспроможності на основі SWOT-аналізу. Світовий банк використовує систему CAMELS [7].

Однією зі складових кредитного аналізу є визначення джерел погашення кредиту. Звичайно, що першочерговим джерелом погашення кредиту та нарахованих відсотків мають бути грошові надходження суб'єктів аграрної сфери від звичайної операційної діяльності, тобто від реалізації продукції (робіт та послуг). Дохід суб'єкта аграрної сфери – це головне джерело погашення кредиту. У другу чергу можуть використовуватись для погашення кредиту активи підприємства, що оформлені у забезпечення кредиту. Третім джерелом погашення кредиту можуть слугувати грошові кошти

та активи гаранта, поручителя або страхове відшкодування ризиків. У якості гаранта та поручителя може виступати держава, юридичні та фізичні особи [13].

Страховання та гарантування кредитів може стати для банку досить ефективним методом зниження кредитних ризиків. При цьому може укладатись тристороння угода страхування ризику непогашення кредиту між банком, страховою організацією та позичальником або договір добровільного страхування відповідальності позичальника перед банком, або договір поруки (гарантії) повернення кредиту з платоспроможною особою. Таким чином, банк переносить ризик потенційних збитків на третю особу [3].

Банк, що займається кредитуванням суб'єктів аграрної сфери в іноземній валюті, має враховувати крім кредитного, також і валютний ризик, на який наражається позичальник. Втрати за валютними кредитами виникають у зв'язку з різкою зміною курсу іноземної валюти та відповідною зміною грошових потоків, що приводить до неможливості виконання позичальником, який не має експортної валютної виручки, своїх зобов'язань за кредитним договором. Найбільш небезпечним є валютний ризик для тих суб'єктів аграрної сфери, що не мають валютної виручки та продукція яких не прив'язана до валютного курсу [2].

Подальший розвиток та вдосконалення кредитних відносин банків із суб'єктами аграрної сфери можливі за умови оптимізації роботи банків з кредитними ризиками. Одним зі шляхів розширення кредитування суб'єктів аграрної сфери є якісна оцінка їх кредитоспроможності, яка повинна враховувати особливості їх функціонування. Врахування запропонованих пропозицій щодо особливостей оцінки становища підприємств дозволить мінімізувати кредитні ризики та підвищити ефективність банківського кредитування аграрної сфери економіки.

Наук. керівн. Погосова М. Ю.

Література: 1. Вовчак О. Д. Інвестування : [навч. посібн.] / О. Д. Вовчак. – Львів : Новий Світ-2000, 2007. – 544 с. 2. Дем'яненко М. Я. Кредитування сільськогосподарських підприємств: теорія і практика / М. Я. Дем'яненко // Облік і фінанси АПК. – 2005. – № 7. – С. 9–19. 3. Дзюблюк О. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи : монографія / О. В. Дзюблюк, Р. В. Михайлюк. – Тернопіль : Терно-граф, 2009. – 316 с. 4. Гудзь О. Є. Забезпечення сільськогосподарських підприємств кредитними ресурсами / О. Є. Гудзь // Економіка АПК. – 2010. – № 1. – С. 86–90. 5. Луців Б. Кредитно-інвестиційна діяльність банків України / Б. Луців // Світ фінансів. – 2005. – № 1. – С. 14–21. 6. Банківські операції : підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін. ; за ред. А. М. Мороза. – К. : КНЕУ, 2002. – 476 с. 7. Скрипник А. В. Інформаційна складова підвищення ефективності кредитування аграрного сектору / А. В. Скрипник, О. Н. Ткаченко // Вісник НБУ. – 2011. – № 11. – С. 32–38. 8. Кредитування і контроль : навч. посібн. / Т. С. Смовженко, Р. Р. Коцовська, В. М. Крупський та ін. – Львів : ЛІБС НБУ, 2004. – 259 с. 9. Смовженко Т. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи в умовах євроінтеграції України: організаційний аспект / Т. Смовженко, О. Другов // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 11. – С. 34–37. 10. Загорій Г. А. Про методи оцінки кредитного ризику / Г. А. Загорій // Гроші та кредит. – 2011. – № 6. – С. 31–37. 11. Алексєєв В. В. Оцінка ризиків кредитування з використанням методу аналізу ієрархій / В. В. Алексєєв // Банківська справа. – 2005. – № 12. – С. 36–42. 12. Калашнікова Т. В. Стан і тенденції розвитку кредитного забезпечення аграрної галузі України / Т. В. Калашнікова // Фінанси України. – 2010. – № 10. – С. 29–37. 13. Грушко В. І. Страхування кредитних ризиків / В. І. Грушко // Економіка АПК. – 2007. – № 8. – С. 94–100. 14. Пиріг Г. І. Генезис кредитних відносин у сільському господарстві / Г. І. Пиріг // Економіка АПК. – 2004. – № 2. – С. 64–69.

УДК 658.15:330.138

Педан В. А.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ "ВАРТІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА"

Анотація. Розглянуто основні підходи до з'ясування сутності поняття "вартість підприємства". Подано авторське розуміння аналізованого поняття, що враховує особливості функціонування підприємства та системи управління його вартістю.

Аннотация. Рассмотрены основные подходы к определению понятия "стоимость предприятия". Сформулировано авторское понимание этого понятия, которое учитывает особенности предприятия и системы управления стоимостью предприятия.

© Педан В. А., 2013

Annotation. The main approaches to defining the essence of "enterprise's value" concept are discussed. The article gives the author's understanding of a concept, which includes the features of an enterprise functioning and the system of enterprise value management.

Ключові слова: вартість, підприємство, бізнес, оцінка, дохідність.

Оцінна діяльність активно розвивається, проникаючи в усі сфери майнових відносин в Україні, що потребує подальшого розвитку її теоретичних засад.

Питанням оцінки вартості бізнесу та підприємства присвячені роботи таких вчених, як Козаченко Г. В., Корягін М. В., Щербаков В. А., Якупова Н. М. та ін. [1 – 7]. Проте окремі аспекти цього напрямку досліджень, одним із яких є аналіз понятійного апарату оцінювання, лише починають привертати увагу.

Метою статті є аналіз підходів до розуміння поняття "вартість підприємства" та визначення його авторського трактування.

Аналіз праць вчених щодо досліджуваної проблематики [1 – 7] дозволив виділити такі підходи до визначення сутності поняття "вартість підприємства". Систематизацію підходів за сутністю тлумачення поняття "вартість підприємства" подано в таблиці.

Таблиця

Основні підходи до визначення сутності поняття "вартість підприємства"

Підхід	Представник	Сутність
Адитивний (сумарний)	Щербаков В. А., Щербакова Н. А. [1]	Вартість підприємства – це сума вартостей усіх активів підприємства (матеріальних і нематеріальних)
Ціновий	Якупова Н. М. [2]	Вартість підприємства – це ціна, за якою можна придбати або продати підприємство
Комплексний за ефективністю	Козаченко О. В., Янчук Г. І. [3]	Вартість підприємства – це показник ефективності функціонування підприємства
Відкритий (зовнішній)	Корягін М. В. [4]	Вартість підприємства – це система взаємовідносин із зовнішнім середовищем
Стратегічний (перспективний)	Івашковська І. В. [5]	Вартість підприємства – це вартість грошових потоків підприємства в майбутньому
Ціннісний	Островська Г. Й. [6]	Вартість підприємства – це проекція цінності підприємства

Слід детальніше розглянути подані в таблиці підходи до тлумачення сутності поняття "вартість підприємства".

1. Вартість підприємства – вартість майнового комплексу або сума вартостей усіх активів (елементів) підприємства. Цей підхід базується на майновій основі, але суто майновим його назвати не можна: прихильників цього підходу слід поділити на дві умовні групи: 1) науковці [1], які розглядають вартість підприємства як майнову вартість (вартість майнового комплексу); 2) науковці [7], які, окрім майнової складової, у структурі вартості підприємства виділяють вартість нематеріальних (невідчутних) активів. Тобто цей підхід міг би називатись "майновим" або "балансовим", адже інформаційна база для визначення вартості в межах цього підходу представлена балансом підприємства.

2. Вартість підприємства – рівноважна ціна. На думку автора, помилкою є отождення поняття "вартість підприємства" і "ціна підприємства". Не заперечуючи вплив вартості підприємства на його ціну, слід зазначити, що за сутністю "вартість підприємства" має ширше змістоє значення, а поняття "ціна підприємства" має використовуватись під час операції купівлі-продажу чи обміну на інше підприємство або актив. Залежно від особливих інтересів покупця і продавця ціна підприємства може відхилитися від вартості підприємства, а збігатися вони будуть лише за умов існування ефективного ринку, що в умовах сучасного рівня розвитку вітчизняного ринку облікової інформації неможливо.

3. Вартість підприємства – показник (критерій, параметр, величина) ефективності діяльності підприємства. Автор погоджується з положенням, що підґрунтям для оцінки вартості підприємства може бути ефективність його функціонування як у цілому, так і окремих аспектів (прибутковість різних видів діяльності, очікувані перспективи (прогнозні параметри), збагачення акціонерів, досягнення стратегічних установок тощо). Але зважаючи на те, що підприємство є відкритою системою, яка обмінюється із зовнішнім середовищем різноманітними ресурсами (матеріальними, нематеріальними, інформаційними тощо), слід наголосити на недоцільності врахування виключно параметра ефективності в процесі оцінювання вартості.

4. Вартість підприємства – складна система взаємовідносин підприємства із зовнішнім середовищем. Вартість підприємства в умовах сьогодення – це величина, що прямо залежить від зовнішнього середовища та впливу непередбачених змін, що відбуваються в ньому, наприклад, зміни системи оподаткування тощо. Причина залучення інвестицій або додаткового капіталу для зростання вартості не може розкривати змісту даного поняття. Це лише одна з характеристик, яка притаманна поняттю, однак вона ще не дозволяє повністю розкрити його сутність.

5. Вартість підприємства – вартість (оцінка) очікуваних грошових потоків. Наслідуючи традиції розмежування підходів в оцінній діяльності, цей підхід слід віднести до дохідних, адже

відповідно до нього вартість підприємства визначається через здатність давати економічні вигоди (доходи) в майбутньому. Це альтернатива неідеальному, з позицій майбутніх очікувань, адитивному підходу, оскільки врахування здатності приносити підприємством дохід власнику чи інвестору безпосередньо залежить як від внутрішніх чинників (майнового стану підприємства), так і від зовнішніх факторів (рівня інфляції, ризикованості вкладень, використання сучасних методів оцінки). Проте слід зауважити, що незважаючи на певну сукупність позитивних рис, застосування цього підходу не дає змоги повною мірою обґрунтувати сутність поняття "вартість підприємства".

6. Вартість підприємства – грошовий вимір (еквівалент) економічної цінності підприємства. Цей підхід дуже схожий на комплексний підхід за ефективністю, що передбачає визначення вартості підприємства через встановлення ефективності функціонування підприємства, оскільки цінність має здатність проявлятися через певні ефекти (економічні, соціальні). Також цей підхід можна порівняти з ціновим, адже ціна – це вияв цінності підприємства. Але цінність можна інтерпретувати по-різному, внаслідок чого для власника і для потенційного покупця цінність підприємства буде різною.

Отже, автор дійшов висновку, що вартість підприємства – це об'єктивний показник діяльності підприємства, який відображає загальну вартість активів і цінність підприємства на дату оцінки.

Для визначення поняття "вартість підприємства" слід використовувати синтетичний підхід, який би враховував особливості функціонування підприємства. А тому, на думку автора, поняття "вартість підприємства" слід розглядати як об'єктивну величину, яка встановлюється у відповідний час і в певному просторі, за якою може бути здійснена угода купівлі-продажу на активному ринку, що розраховується на підставі сукупного використання облікової та ринкової інформації.

Подальший напрям дослідження полягає у вдосконаленні методичного забезпечення процесу управління ринковою вартістю підприємства з урахуванням авторського тлумачення досліджуваного поняття.

Наук. керівн. Медведєва І. Б.

Література: 1. Щербаков В. А. Оценка стоимости предприятия (бизнеса) / В. А. Щербаков, Н. А. Щербакова. – М. : Омега-Л, 2006. – 288 с. 2. Якупова Н. М. Стоимость предприятия в системе стратегического управления [Электронный ресурс] / Н. М. Якупова. – Режим доступа : http://vestnik.osu.ru/2003_6/21.pdf. 3. Козаченко А. В. Методы оценки стоимости предприятия: сущность и особенности применения / А. В. Козаченко, Г. И. Янчук // Экономика Крыма. – 2005. – № 13. – С. 69–74. 4. Корягін М. В. Підходи до визначення поняття вартості підприємства та їх розвиток [Електронний ресурс] / М. В. Корягін. – Режим доступу : http://archive.nbu.gov.ua/portal/natural/vnulp/menegment/2012_722/23.pdf. 5. Івашковська І. Управління вартістю компанії [Електронний ресурс] / І. Івашковська. – Режим доступу : http://www.ufin.com.ua/analit_mat/sdu/025.htm. 6. Островська Г. Й. Управління вартістю вертикально-інтегрованих підприємств нафтогазової промисловості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами (за видами діяльності)" / Г. Й. Островська. – Тернопіль : ТНЕУ, 2007. – 20 с. 7. Демченко Т. А. Моделювання оцінки вартості активів підприємства / Т. А. Демченко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 4. – С. 31–36.

УДК 685.15:005.334

Пелипенко К. Ю.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Наведено характеристику фінансових ризиків підприємства та методів управління ними. Доведено, що фінансові ризики є багатofакторним явищем і комплексне використання різних способів та шляхів їх мінімізації дасть підприємству змогу досягти найефективнішого результату його функціонування.

Аннотация. Охарактеризованы финансовые риски предприятия и методы управления ими. Доказано, что финансовые риски являются многофакторным явлением и комплексное использование различных способов и путей их минимизации представит предприятию возможность достичь эффективного результата его функционирования.

© Пелипенко К. Ю., 2013

Annotation. The article describes the financial risks of an enterprise and the methods of managing them. It is proved that the financial risks are multifactorial phenomenon, and the integrated use of different methods and ways to minimize them will give the company an opportunity to achieve an effective result of its operation.

Ключові слова: ризики, управління ризиками, фінансування, методи управління, підприємство, банк, хеджування, диверсифікація.

У процесі здійснення своєї діяльності кожне підприємство стикається з найрізноманітнішими видами ризиків, ступінь впливу яких в умовах євроінтеграційних процесів економіки України та глобалізації ринків фінансових послуг буде лише посилюватися. Тому питання управління фінансовими ризиками діяльності підприємства набувають особливої актуальності.

Питання сутності ризиків, причин їх виникнення, розробки методик оцінки та визначення шляхів зменшення ступеня їх впливу й управління ними знайшли висвітлення у працях таких науковців, як Гнилицька Л. В., Круш П. В., Партин Г. О., Піскунов Р. О., Попов В. М., Харченко В. А., Шмігельська З. К. та ін. [1 – 11].

Метою статті є висвітлення найбільш поширених методів управління фінансовими ризиками діяльності підприємства.

Ризики, що супроводжують фінансову та інвестиційну діяльність підприємства, виділяють в особливу групу фінансових ризиків, що за своєю сутністю відображають імовірність виникнення несприятливих фінансових наслідків у формі втрати доходу або капіталу підприємства в ситуації невизначеності умов здійснення його фінансової діяльності.

Через невизначеність зовнішнього середовища функціонування підприємства фінансові ризики мають об'єктивні причини. Проте причини їх виникнення різноманітні й поділяються на зовнішні та внутрішні. До основних зовнішніх причин формування фінансових ризиків можна віднести такі, як: слабка і нестабільна економіка країни, економічна криза, інфляція, неефективне державне регулювання банківської облікової ставки, підвищення рівня конкурентної боротьби, зниження цін на світовому ринку, політичні чинники тощо. Через зовнішнє походження означених причин підприємство не в змозі їх контролювати. До внутрішніх причин формування фінансових ризиків можна віднести: підвищення витрат на підприємстві, незадовільну фінансову політику, неефективне управління витратами, доходами і фінансовими результатами [1, с. 216].

Оскільки найбільш поширеним інструментом вкладення грошових коштів підприємства за необхідності їх збереження вважаються банківські депозити, слід детальніше розглянути ризики, що супроводжують означений процес.

На рис. 1 подано схематичне зображення причин, імовірності виникнення та ступеня впливу ризиків інвестування в банківські депозити.

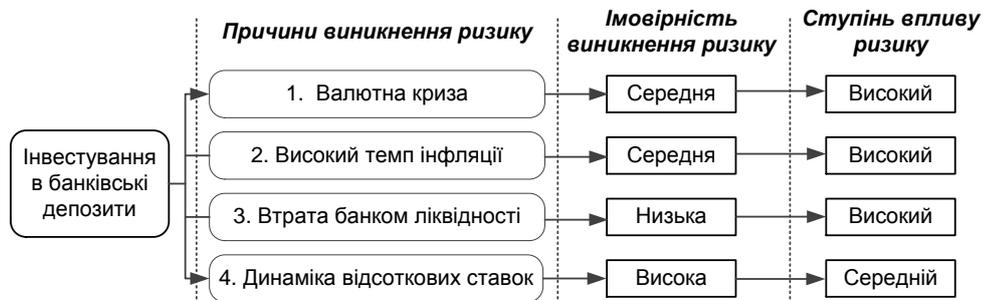

Рис. 1. Характеристика ризиків інвестування в банківські депозити

Відповідно до рис. 1, у процесі інвестування в банківські депозити виділяють такі види фінансових ризиків [1]:

депозитний ризик, який відображає можливість неповернення депозитних вкладів (непогашення депозитних сертифікатів). Він зустрічається досить рідко і пов'язаний з неправильною оцінкою і невдалим вибором комерційного банку для здійснення депозитних операцій підприємства;

інвестиційний ризик (ризик фінансового інвестування), який характеризує можливість виникнення фінансових втрат у процесі здійснення інвестиційної діяльності підприємства;

інфляційний ризик, тобто ризик знецінення грошових коштів у результаті інфляції. Такий ризик характерний для грошових коштів, які вкладуються, а також очікуваних фінансових результатів від їх інвестування;

процентний ризик – ризик, сутність якого полягає в непередбачуваній зміні відсоткових ставок на фінансовому ринку.

Схематичне зображення причин, імовірності виникнення та ступеня впливу ризиків інвестування в цінні папери подано на рис. 2.

Рис. 2. Характеристика ризиків інвестування в цінні папери

Характеризуючи ризики інвестування в цінні папери (див. рис. 2), слід зауважити, що з формуванням і управлінням портфелем цінних паперів пов'язаний інвестиційний ризик, тобто можливість (ймовірність) неотримання очікуваного доходу від портфеля цінних паперів. Однак частіше ризик інвестування в портфель цінних паперів трактується як ризик повної або часткової втрати вкладеного капіталу та очікуваного доходу.

Ризики, пов'язані з формуванням і управлінням портфелем цінних паперів, прийнято ділити на два види [9]: систематичний (недиверсифікований) та несистематичний (диверсифікований).

Систематичний ризик обумовлений макроекономічною ситуацією в країні, рівнем ділової активності на фінансових ринках. Цей ризик не пов'язаний з конкретним цінним папером, а визначає загальний ризик для всієї сукупності вкладень у фондові інструменти. Основними складовими систематичного ризику є: ризик законодавчих змін, інфляційний ризик, процентний ризик, політичний ризик, валютний ризик.

Несистематичний ризик – ризик, пов'язаний з конкретним цінним папером. Він включає такі важливі складові, як: селективний ризик, тимчасовий ризик, ризик ліквідності, кредитний ризик, відкличний, операційний ризик.

Отже, базуючись на характеристиках ризиків (див. рис. 1 та 2), а також їх видах, можна зробити висновок, що підприємство може зіткнутись з більшою кількістю фінансових ризиків саме в разі інвестування в цінні папери, що потребує акцентованої уваги до процесу управління ними.

Під управлінням ризиками, пов'язаними з інвестуванням у цінні папери (на основі формування портфеля цінних паперів або одиничних вкладень), розуміють пошук і застосування методів їх зниження та вимірювання.

Основні методи зниження ризиків, пов'язаних з інвестиціями в цінні папери, та їх характеристики подані в таблиці [4 – 11].

Охарактеризувавши основні методи зниження ризиків, слід відзначити, що найпоширенішими є: диверсифікація, хеджування та страхування.

Отже, обираючи методи зниження ступеня впливу ризику, керівництво підприємства має базуватися на положенні, що фінансові ризики є багатофакторним явищем і комплексне використання різних способів та шляхів їх мінімізації дасть змогу підприємству досягти найефективнішого результату його функціонування.

Таблиця

Основні методи зниження ризиків інвестування в цінні папери

Методи зниження ризиків	Характеристика методів
1	2
1. Диверсифікація ризиків	Перегляд набору цінних паперів у портфелі з метою зниження ризиків. При цьому ефект досягається тільки в тому випадку, якщо портфель формується з цінних паперів, прибутковість яких різною мірою реагує на вплив одних і тих же зовнішніх факторів
2. Хеджування ризиків (страхування) як окремих випадків диверсифікації	Страховання від інвестиційного ризику, а в разі формування портфеля цінних паперів – від портфельного ризику (як окремого випадку інвестиційного). Решта заходів щодо страхування інвестиційних ризиків так чи інакше зводяться до перегляду портфеля з метою підтримання його складу тільки з цінних паперів, що володіють необхідними інвестиційними якостями, у зв'язку з чим хеджування можна розглядати як окремий випадок диверсифікації
3. Перенесення збитків на іншу особу за допомогою гарантій або страхування	Здійснюється за допомогою гарантій або страховки. При цьому страховальник не зменшує своїх середніх втрат, а лише робить їх передбачуваними. Страховик же фактично займається диверсифікацією ризиків, укладаючи договори з різними страховальниками та страхуючи різні ризики
4. Розподіл ризиків між великою кількістю осіб ("диверсифікація навпаки")	Відбувається через створення різного роду спільних страхових пулів або фондів, у яких беруть участь багато осіб. При цьому збиток перерозподіляється на всіх учасників

1	2
5. Спеціальні механізми виконання угод, які знижують імовірність втрат за рахунок ускладнення і дорожчання технічних процедур	Резервування коштів на купівлю цінних паперів (валюти), депонування виставляються на продаж цінних паперів, використання внесків в клірингову палату і т. д. Перелічені заходи вимагають прийняття сторонами угоди додаткових зобов'язань і тому використовуються в основному на біржах

Подальший напрям дослідження полягає в удосконаленні процесу управління ризиками в процесі фінансування діяльності торговельного підприємства.

Наук. керівн. *Медведєва І. Б.*

Література: 1. Партин Г. О. Фінансові ризики підприємства та методи їх нейтралізації / Г. О. Партин, О. А. Бурба // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.9. – С. 215–220. 2. Кабешева К. С. Особливості управління фінансовими ризиками торговельного підприємства [Електронний ресурс] / К. С. Кабешева, В. М. Попов. – Режим доступу : www.kntu.kr.ua/statti/.../8.../Кабешева_КС.doc. 3. Якошь І. С. Карта ризиків як елемент програми управління ризиками / І. С. Якошь // Вісник економічної науки України. – 2010. – № 1. – С. 160–162. 4. Піскунов Р. О. Обґрунтування вибору методів і моделей щодо управління ризиками грошових потоків / Р. О. Піскунов // Вісник Університету банківської справи НБУ. – 2010. – № 1 (7). – С. 75–81. 5. Шмігельська З. К. Стратегія нейтралізації ризиків у інвестиційній діяльності [Електронний ресурс] / З. К. Шмігельська. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/evkpi/2012/8IP/62.pdf. 6. Харченко В. А. Визначення ризику у процесі управління грошовими потоками / В. А. Харченко // Економіка і організація управління. – 2008. – Вип. 4. – С. 65–72. 7. Гнилицька Л. В. Облікові технології управління ризиками при забезпеченні економічної безпеки підприємства / Л. В. Гнилицька // Фінанси, облік і аудит. – 2012. – № 19. – С. 253–265. 8. Круш П. В. Стандарт з управління ризиками підприємства: стан та перспективи впровадження діяльності [Електронний ресурс] / П. В. Круш, Ю. В. Тюленєва. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/evkpi/2011/5EP/40.pdf. 9. Українська О. О. Фінансові ризики суб'єктів господарювання: оцінка і зниження їх негативного впливу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.08 "Гроші, фінанси і кредит" / О. О. Українська. – Д., 2010. – 21 с. 10. Плонська Ю. О. Розробка алгоритму управління ризиками промислового підприємства / Ю. О. Плонська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 6. – С. 272–275. 11. Політика управління фінансовими ризиками підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kopiuka.org.ua/?p=137>.

Попова К. О.

УДК 336.717.3(477)

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ВИЯВЛЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ДЕПОЗИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Анотація. Проведено аналіз депозитного ринку України з 2007 року до липня 2013 року. Визначено основні тенденції та особливості розвитку ринку вкладів. Розглянуто структуру депозитного ринку в аспекті секторів економіки, строку залучення ресурсів та виду валюти вкладу.

Анотация. Проведен анализ депозитного рынка Украины с 2007 года по август 2013 года. Определены основные тенденции и особенности развития рынка вкладов. Рассмотрена структура депозитного рынка в аспекте секторов экономики, срока привлечения ресурсов и вида валюты вклада.

Annotation. The article analyzes the deposit market of Ukraine from 2007 to August 2013. The basic trends and characteristics of market deposits are defined. The structure of deposit market in terms of sectors, the term of attracting resources and types of deposit contribution are studied.

Ключові слова: вклад, депозитний ринок України, сектори економіки, строк вкладу, вид валюти.

На сучасному етапі розвитку економіки грошові ресурси, що акумулюються у формі депозитів, є важливим джерелом інвестування в національне господарство. Від стимулювання ресурсного потенціалу банку залежать зміцнення стійкості банківського сектору, підвищення довіри до нього з боку вкладників і кредиторів, поліпшення інвестиційної активності, розвиток усіх галузей економіки України і, як результат, вихід економіки з кризи та інтеграція національної банківської системи у світове співтовариство. У зв'язку з цим актуального значення набуває аналіз сучасного стану депозитного ринку, тенденцій та особливостей його розвитку.

Цій темі приділяють багато уваги спеціалісти і науковці: О. Заруцька, Н. Кожель, І. Лютий, А. Череп [1 – 4]. У своїх працях вони розглядали економічне значення депозитних операцій, їх вплив на ресурсну базу банку, технологію проведення депозитних операцій із фізичними та юридичними особами, але недостатньо уваги приділено саме особливостям розвитку та функціонування депозитного ринку України.

Метою статті є виявлення основних тенденцій розвитку та принципів становлення і функціонування депозитного ринку України. Розвиток депозитного ринку в Україні залежить від процесів, які відбуваються на грошово-кредитному ринку та в економіці загалом. Депозитний ринок відображає загальний стан і тенденції грошово-кредитного ринку, вплив на нього інфляційних процесів та тенденцій до зростання грошових доходів населення [1].

На рис. 1 розглянуто динаміку депозитів резидентів в аспекті секторів економіки з 2007 року до серпня 2013 року [5].

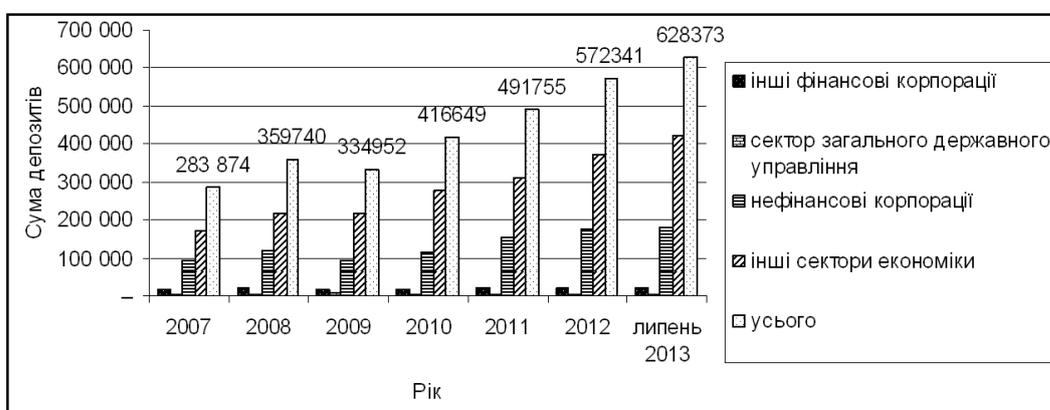

Рис. 1. Динаміка депозитів за секторами

Проаналізувавши рис. 1, можна зробити висновок, що з 2007 до 2013 року сума депозитів збільшилася в 3,21 раза й у структурі депозитів України переважають депозити інших секторів економіки (домашні господарства та некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства) і нефінансових корпорацій. У період з 2009 р. відбувся спад, причиною якого стала світова фінансова криза. У 2010 – 2013 рр. спостерігається стабілізація депозитного ринку. Найменшу питому вагу в структурі депозитів мають депозити сектору державного управління. Депозити інших фінансових корпорацій у структурі депозитного ринку значно не змінюються. На 01.07.2013 р. сума депозитів, залучених фінансовими корпораціями (крім Національного банку України), становить 628,373 млрд грн.

На рис. 2 наведено динаміку депозитів з 2007 р. до липня 2013 р. в аспекті їх строку [5].

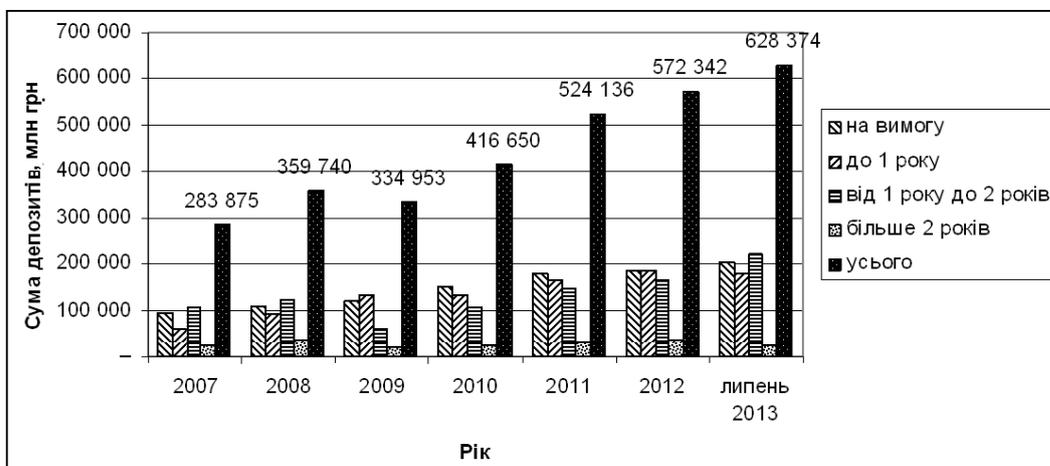

Рис. 2. Динаміка депозитів, залучених фінансовими корпораціями, за 2007 р. – липень 2013 р. залежно від строку залучення

Згідно з рис. 2 сума депозитів на вимогу з 2007 р. постійно зростає. Сума депозитів на строк до 1 року стрімко зростала до 2009 р., а в останні 2 роки відбувається незначне зменшення депозитів даного виду. У 2009 р. відбулося значне зменшення депозитів на строк від 1 до 2 років, що було наслідком падіння довіри до банків. Але вже у 2013 році загальна сума депозитів даного виду значно зросла. У структурі депозитів переважають депозити на вимогу, найменшу питому вагу мають депозити на строк більше 2 років, що свідчить про недовіру юридичних та фізичних осіб до фінансових установ і нестабільну економічну та політичну ситуацію в країні.

Було розглянуто динаміку депозитів залежно від валюти, в якій залучаються кошти, в період з 2007 року до липня 2013 року (рис. 3) [5].

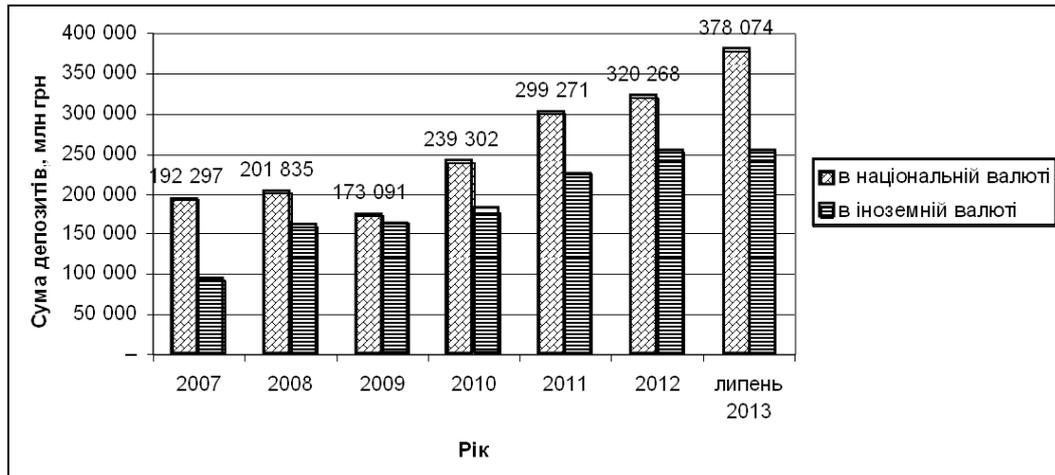

Рис. 3. Динаміка розподілу депозитів за видами валюти

Проаналізувавши рис. 3, можна помітити різке зменшення депозитів у національній валюті порівняно з депозитами в іноземній валюті. У 2008 року депозити в іноземній валюті збільшилися майже у 2 рази. До 2008 року депозити в гривні стрімко зростали, але після несподіваної зміни валютного курсу питома вага гривневих депозитів значно скоротилась.

Таким чином, за результатами проведеного дослідження можна стверджувати, що депозитний ринок України перебуває у стані стабілізації після світової фінансової кризи. До 2008 року відбувався активний розвиток вкладних операцій, зростала кількість депозитів на території України, збільшувався обсяг строкових депозитів, що свідчило про довіру до банківського сектору. На сьогодні переважають вклади на вимогу, ця тенденція не дає змогу банкам вести активну політику інвестування, робити чіткі прогнози з приводу як обсягів залучених ресурсів, так і пов'язаних з ними активних операцій.

В Україні більше користуються попитом короткострокові депозити – строком до двох років. Безумовно, банки можуть, виходячи зі своїх можливостей, запропонувати депозити строком на 10 років. Але, по-перше, процентна ставка за ними буде нижчою, ніж та, яка існує за внесками строком на рік. По-друге, населення психологічно ще не готове до таких довгострокових внесків.

Доведено, що важливим чинником зростання обсягів депозитного ринку в Україні є зростання грошових доходів юридичних та фізичних осіб, що за умов відсутності фінансового ринку як альтернативи інвестування визначає депозитні вклади як головне джерело портфеля активів. За цих умов особлива увага звертається на фінансові аспекти діяльності банку. Забезпечення фінансової стабільності комерційного банку в сучасних умовах базується на використанні механізму банківського менеджменту, складовою якого є депозитна політика комерційного банку. Відповідно, ефективність управління та функціонування банку значною мірою визначається ефективністю реалізації депозитної політики.

Наук. керівн. Внукова Н. М.

Література: 1. Заруцька О. Деякі тенденції ринку депозитів / О. Заруцька // Вісник НБУ. – 2010. – № 10. – С. 7–10. 2. Кожель Н. Основні тенденції змін у структурі вкладів на українському депозитному ринку як свідчення зміцнення довіри до банків / Н. Кожель // Вісник НБУ. – 2008. – № 11. – С. 43–45. 3. Лютий І. О. Банківський маркетинг : підручник для студ. вищ. навч. закл. / І. О. Лютий. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 776 с. 4. Череп А. Банківські операції : навч. посібн. / А. Череп. – К. : Кондор, 2008. – 410 с. 5. Офіційний сайт НБУ. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.

Магістр 2 року навчання
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ВИКОРИСТАННЯ ОПЦІОННОГО ПІДХОДУ ДО ОЦІНКИ ВАРТОСТІ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто теоретичні аспекти оцінки вартості власного капіталу підприємства згідно з опціонним підходом та надано практичні рекомендації щодо його використання.

Аннотация. Рассмотрены теоретические аспекты оценки стоимости собственного капитала предприятия согласно опционному подходу и даны практические рекомендации по его применению.

Annotation. Theoretical aspects of enterprise equity valuation according to the optional approach are examined and practical recommendations on its usage are given.

Ключові слова: опціонний підхід, реальний опціон, власний капітал, проблемне підприємство, оцінка власного капіталу.

У вітчизняній практиці оцінки використовуються дохідний, майновий (витратний) та ринковий (порівняльний) підходи, в рамках кожного з яких існують різні методи. Ці підходи недостатньо враховують переваги невизначеності та цінність управлінських рішень, що можуть бути прийняті керівниками підприємства.

Актуальною є проблема врахування можливостей зростання вартості підприємства та цінності управлінських рішень, що має місце там, де присутня невизначеність щодо майбутніх вигід підприємства.

Наявність даної невизначеності є ознакою реальних опціонів [1, с. 4]. Використання опціонного підходу в процесі оцінювання дозволяє врахувати гнучкість стратегії підприємства і переваги невизначеності.

Моделі опціонного ціноутворення можуть бути використані для оцінки будь-якого активу, що має опціонні характеристики, в тому числі власного капіталу підприємств, з деякими застереженнями [2, с. 48].

Науковими дослідженнями, присвяченими реальним опціонам, займалися такі вчені, як: Ф. Блек, М. Шоулз, А. Дамодаран, Т. Коупленд, К. Хоу, А. Діксіт, Козир Ю. В., Тюменева А. В. та ін. [1 – 6].

Проте існує багато невирішених питань застосування даного підходу в умовах України. Так, залишається нез'ясованим, як встановити, чи є підприємство проблемним, яку відсоткову ставку прийняти за безризикову, як в умовах нерозвиненості фондового ринку визначити вартість боргу та ін. [2, с. 48].

Метою статті є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо використання опціонного підходу в процесі оцінювання вартості власного капіталу підприємства.

Власний капітал підприємства є залишковою вимогою власників звичайних акцій: вони висувають претензії (вимоги) на всі грошові потоки, що залишилися після задоволення вимог держателів інших фінансових активів (інструментів) (кредиторів, власників привілейованих акцій та ін.) [2, с. 48].

У разі ліквідації підприємства принцип залишкової вимоги застосовується відносно інвесторів власного капіталу (власників звичайних акцій), які отримують те, що залишиться у підприємства після того, як будуть проведені виплати всім відомим кредиторам та іншим пріоритетним особам. Між тим, принцип обмеженої відповідальності захищає власників звичайних акцій публічних (відкритих) підприємств: якщо вартість підприємства виявиться меншою, ніж вартість непогашеного боргу, інвестори не можуть втратити більше суми їх інвестицій у підприємство. Отже, в разі ліквідації виплата акціонерам може бути записана як $V-D$, якщо $V>D$, або нуль, якщо $V\leq D$, де V – вартість підприємства, а D – номінал непогашеного боргу або інших зовнішніх зобов'язань. Кол-опціон з ціною виконання K на активи з поточною вартістю S має виплати щодо виконання $S-K$, якщо $S>K$, або нуль, якщо $S\leq K$. Таким чином, власний капітал може бути представлений як кол-опціон, де виконання опціону вимагає, щоб підприємство було ліквідоване і був виплачений номінал боргу (який відповідає ціні виконання) [5, с. 11].

Застосування моделі, яка розглядає власний капітал як кол-опціон, полягає в тому, що власний капітал буде мати вартість, навіть якщо вартість підприємства впала нижче від номіналу

непогашеного боргу. Такі підприємства будуть розглядатися інвесторами, бухгалтерами та аналітиками як проблемні, проте їх власний капітал все одно буде мати вартість. Оскільки опціони мають вартість через наявність тимчасової премії (тобто можливості того, що за час, який залишився до закінчення терміну життя опціону, вартість базового активу може зрости вище від ціни виконання), власний капітал підприємства має вартість [6, с. 16].

Опційний підхід до оцінки власного капіталу може бути використаний у випадку, коли має бути оцінене проблемне підприємство і коли його власний капітал може бути розглянутий як кол-опціон з ціною виконання, яка дорівнює номіналу боргу. При цьому ліквідація підприємства (і виплата боргу) створює еквівалент виконання опціону [4, с. 1092].

Для визначення, чи є підприємство проблемним, автор пропонує використовувати показник коефіцієнта Бівера [7], який розраховується за такою формулою:

$$K_B = \frac{ЧП + А}{ПЗ + ДЗ}, \quad (1)$$

де K_B – коефіцієнт Бівера;
 ЧП – сума чистого прибутку;
 А – сума амортизації;
 ПЗ – сума поточних зобов'язань;
 ДЗ – сума довгострокових зобов'язань.

Як видно з формули (1), коефіцієнт Бівера є відношенням фінансових ресурсів, якими володіє підприємство, а саме чистого прибутку та амортизаційних витрат до величини його позикових коштів (довго- та короткострокових).

Нормативні значення коефіцієнта Бівера розподіляються на три групи: для стійких підприємств; для підприємств за п'ять років до банкрутства; для підприємств за один рік до банкрутства. Для першої групи нормативне значення становить 0,4 – 0,45; для підприємств за п'ять років до банкрутства воно дорівнює 0,17; для підприємств за один рік до банкрутства нормативне значення становить -0,15 [7]. Отже, якщо даний показник має розраховане значення, близьке до 0,17 і нижче, то підприємство може розглядатися як проблемне і вартість його власного капіталу може бути визначена за опційним підходом.

Розглянемо можливість застосування опційного підходу до оцінки вартості власного капіталу одного з промислових підприємств м. Харкова.

Значення коефіцієнта Бівера для даного підприємства станом на кінець 2011 року складає 0,09, що дозволяє віднести дане підприємство до проблемних. Власний капітал (ВК) може бути виражений за допомогою опційної моделі Блека – Шоулза [3] таким чином:

$$BK = V \times N(d_1) - D \times e^{-rt} \times N(d_2), \quad (2)$$

$$де d_1 = \frac{\ln\left(\frac{V}{D}\right) + (r + 0,5\sigma^2)t}{\sigma t^{0,5}};$$

$$d_2 = d_1 - \sigma t^{0,5};$$

V – поточна вартість активів підприємства;

D – номінал непогашеного боргу;

σ^2 – дисперсія вартості активів підприємства;

t – строк до погашення боргу;

r – безризикова ставка процента, що нараховується безперервно і відповідає строку погашення боргу; ця ставка дорівнює натуральному логарифму від суми одиниці і безризикової ставки з нарахуванням постнумерандо, яка виражена як частка одиниці;

$N(d)$ – площа під кривою стандартного нормального розподілу або ймовірність того, що за нормального розподілу із середньої, рівної 0, і стандартного відхилення, рівного 1, результат буде відповідно меншим від d_1 і d_2 (або ще одне визначення: це кумулятивна нормальна ймовірність функції щільності).

Дисперсія вартості активів підприємства автором визначена за такою формулою:

$$\sigma_{firm}^2 = w_e^2 \sigma_e^2 + w_d^2 \sigma_d^2 + 2\rho_{e,d} w_e w_d \sigma_e \sigma_d, \quad (3)$$

де σ_{firm}^2 – дисперсія вартості активів підприємства;

σ_e^2 – дисперсія вартості власного капіталу підприємства;

σ_d^2 – дисперсія вартості зобов'язань підприємства;

w_e – частка власного капіталу підприємства у вартості його джерел фінансування;

w_d – частка зобов'язань підприємства у вартості його джерел фінансування;

$\rho_{e,d}$ – коефіцієнт кореляції між ціною власного капіталу та ціною зобов'язань підприємства.

За формулою (2) проведено оцінку вартості власного капіталу промислового підприємства, з такими припущеннями:

за вартість активів підприємства прийнято балансову вартість його активів на кінець 2011 року (фінансова звітність за цей рік є останньою, що знаходиться в публічному доступі), яка складає 886 756 тис. грн;

розрахований коефіцієнт Бівера дорівнює 0,09 і свідчить про те, що підприємство може стати банкрутом приблизно через 5 років. Тому можна припустити, що підприємство буде ліквідоване через п'ять років, тобто строк виконання опціону дорівнює 5 років ($t = 5$);

розмір боргу підприємства протягом п'яти років не буде збільшуватися і він дорівнює сумі, яка спостерігалася на кінець 2011 року і становила 709 568 тис. грн. Ця сума і буде ціною виконання кол-опціону;

за безризикову ставку постнумерандо прийнято ставку дохідності за облігаціями внутрішньої державної позики з терміном обігу 2 081 день (близько 5,7 років) (код облігацій – UA4000092134, дата випуску – 01.11.2010, дата погашення – 13.07.2016) [8]. Номінальна ставка дохідності за цими облігаціями складає 9,5 %. Отже безризикова ставка із безперервним нарахуванням складає: $r = \ln(1 + 0,095) = 0,0908$, або $r = 9,08$ %;

за вартість боргових зобов'язань прийнято значення відсотка за банківськими кредитами юридичним особам, оскільки корпоративні облігації підприємства не котируються на фондовому ринку;

дивіденди за акціями не виплачуються.

У таблиці наведена вартість 1 грн акціонерного капіталу з листа котирувань Української біржі з урахуванням того, що номінал однієї простої акції підприємства складає 0,25 грн, та 1 грн боргу.

Таблиця

Вартість акціонерного капіталу та боргу для підприємства

Дата	Показник		
	Ринкова ціна акції, грн	Вартість 1 грн акціонерного капіталу, грн/грн	Вартість 1 грн боргу, грн/грн
Жовтень 2010 року	2,45	9,8	0,26
Листопад 2010 року	2,45	9,8	0,24
Грудень 2010 року	2,45	9,8	0,24
Січень 2011 року	2,45	9,8	0,24
Лютий 2011 року	2,45	9,8	0,24
Березень 2011 року	2,45	9,8	0,184
Квітень 2011 року	2,5	10	0,184
Травень 2011 року	2,5	10	0,184
Червень 2011 року	2,5	10	0,184
Липень 2011 року	1,39	5,56	0,184
Серпень 2011 року	1,39	5,56	0,184
Вересень 2011 року	2,03	8,12	0,184
Жовтень 2011 року	2,03	8,12	0,184
Листопад 2011 року	1,99	7,96	0,184
Грудень 2011 року	1,99	7,96	0,184

Як видно з табл. 1, дисперсія (квадрат відхилення від середнього значення) місячної вартості власного капіталу та боргу дорівнює відповідно 2,40363 і 0,00088. Отже, дисперсія річної вартості власного капіталу складає $\sigma_e^2 = 12 \times 2,40363 = 28,84352$, дисперсія річної вартості боргу становить $\sigma_d^2 = 12 \times 0,00088 = 0,01056$. Річні стандартні відхилення: $\sigma_e = 5,37062$, $\sigma_d = 0,10276$. Розраховане значення коефіцієнта кореляції між вартістю власного капіталу та вартістю боргу ($\rho_{e,d}$) складає 0,46.

Беручи до уваги, що частка вартості власного капіталу та боргу в загальній вартості джерел фінансування підприємства на кінець 2011 року відповідно складала 19,98 та 80,02 % і розраховані вище показники, обчислено дисперсію активів підприємства за формулою (3).

Розраховане значення дисперсії активів промислового підприємства склало 1,23998; стандартне відхилення активів дорівнює 1,11354 ($d_1 = 7,58$; $d_2 = 5,09$; $N(d_1) = 1$; $N(d_2) = 1$).

Розраховані показники включені у формулу Блека – Шоулза (формула 2) і таким чином знайдено вартість опціону (у даному випадку вартість власного капіталу (ВК) підприємства):

$$BK = 886756 \times 1 - 709568 \times e^{-0,0908 \times 5} \times 1 = 436018,855 \text{ (тис. грн).}$$

Таким чином, вартість власного капіталу промислового підприємства, розрахована за опціонним підходом, складає 436 018,855 тис. грн, що перевищує балансову вартість власного капіталу на відповідну дату, що становить 177 188 тис. грн.

Проведений розрахунковий експеримент довів, що вартість власного капіталу підприємства, розрахована за опціонним підходом, перевищує його балансову вартість. Враховуючи це перевищення, можна стверджувати, що підприємство має високу цінність управлінських рішень, які можуть бути прийняті його керівництвом в умовах невизначеності.

Автором надані практичні рекомендації щодо використання опціонного підходу до оцінки вартості власного капіталу підприємства, а саме: для визначення проблемних підприємств рекомендовано використовувати коефіцієнт Бівера; весь борг підприємства запропоновано розглядати як банківський кредит, а вартість цього кредиту прийняти за вартість боргу; за безризикову відсоткову ставку запропоновано приймати ставку за облігаціями внутрішньої державної позики з періодом обігу, що приблизно дорівнює кількості років функціонування підприємства до настання банкрутства (його ліквідації). Для проведення подальших досліджень існує необхідність розробки алгоритму оцінки вартості власного капіталу підприємства за опціонним підходом.

Наук. керівн. Внукова Н. М.

Література: 1. Dixit A. Investment under Uncertainty / A. Dixit, R. Pindyck // Princeton University Press. – 1994. – No. 3. – P. 4–16. 2. Козырь Ю. В. Применение теории опционов для оценки компаний. Ч. 2 : Опционная оценка акций (собственного капитала) компании / Ю. В. Козырь // Рынок ценных бумаг. – 2010. – № 13. – С. 48–54. 3. Black F. The Valuation of Option Contracts and Test of Market efficiency / F. Black, M. Scholes // Journal of Finance. – 1972. – No. 2. – P. 27. 4. Дамодаран А. Инвестиционная оценка: инструменты и методы оценки любых активов / А. Дамодаран ; пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2006. – 1339 с. 5. Copeland T. Real options and strategic decisions / T. Copeland, K. Howe // Strategic Finance. – 2008. – No. 4. – Pp. 9–14. 6. Тюменева А. В. Природа опционной составляющей стоимости компании и способы ее оценки / А. В. Тюменева // Управление экономическими системами. – 2011. – № 34. – С. 15–21. 7. Beaver W. Financial Ratios as Predictors of Failure / W. Beaver // Journal of Accounting Research. – 1966. – Vol. 4. – P. 77–111. 8. Облигации: Украина [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ua.cbonds.info/emissions/issue/14171>.

Шилькова А. О.

УДК 004.738.5:336.717

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-БАНКІНГУ В УКРАЇНІ

Анотация. Розглянуто проблеми у сфері надання електронних банківських послуг, розвиток Інтернет-банкінгу в Україні. Визначено перспективи подальшого розвитку Інтернет-банкінгу в аспекті забезпечення потреб клієнтів у дистанційному банківському обслуговуванні.

Аннотация. Рассмотрены проблемы в сфере предоставления электронных банковских услуг, развитие Интернет-банкинга в Украине. Определены перспективы дальнейшего развития Интернет-банкинга в аспекте обеспечения потребностей клиентов в дистанционном банковском обслуживании.

Annotation. The development of Internet-banking in Ukraine and the problems in the area of online banking service are considered. The prospects for further development of Internet-banking in terms of meeting clients' needs in online banking service are defined.

Ключові слова: Інтернет-банкінг, електронні банківські послуги, дистанційне банківське обслуговування, онлайн-банк.

На сучасному етапі розвитку технологій та зростання ролі мережі Інтернет у практичній діяльності суб'єктів господарювання та фінансових посередників відбувається трансформація процесів надання традиційних фінансових послуг, а також формується ринок "електронних" фінансових послуг задля задоволення потреб у новітніх технологіях усіх суб'єктів фінансового ринку.

© Шилькова А. О., 2013

Впровадження Інтернет-банкінгу обумовлено розвитком банківської системи під впливом технологічного прогресу та потребою у дистанційному обслуговуванні клієнтів. Переважна більшість експертів вважають, що Інтернет є одним із найбільш ефективних інструментів просування банківських продуктів, що обумовлено значним поширенням використання Інтернету в цілому і активним Інтернет-просуванням банків. Дослідження Інтернет-банкінгу є актуальним, оскільки збільшується кількість українських банків, що надають послуги дистанційного обслуговування, та пропонується банками новий асортимент "електронних" банківських послуг.

Проблемою у сфері надання електронних банківських послуг є недостатній рівень розвитку систем Інтернет-банкінгу та неефективності забезпечення потреб розвитку банківської справи і потреб клієнтів у дистанційному банківському обслуговуванні.

Дослідженням тенденцій розвитку Інтернет-банкінгу в Україні займалися такі вчені, як: Новицький А. М., Одегова Л. Ю., Усатий Г. О., Цимбалюк В. С., Чуб О. О., Шалига Т. С. та ін. [1 – 6].

Метою даного дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка рекомендацій щодо вдосконалення систем Інтернет-банкінгу в українських банках задля задоволення потреб у дистанційних банківських послугах на сучасному етапі розвитку банківської системи.

Оскільки банки інтенсивно розвивають дистанційне обслуговування, необхідно визначитися з тим, що включає до себе даний вид банківського продукту. Законодавчо закріплено, що дистанційне банківське обслуговування – це комплекс інформаційних послуг за рахунком клієнта та здійснення операцій за рахунком на підставі дистанційних розпоряджень клієнта. Дистанційне обслуговування рахунку клієнт може здійснювати за допомогою систем "клієнт – банк", "клієнт – Інтернет – банк" (Інтернет-банкінг), "телефонний банкінг" тощо [7]. Таким чином, Інтернет-банкінг є однією з форм дистанційного банківського обслуговування, тобто це банківські послуги, які дають можливість клієнтам банку здійснювати через мережу Інтернет певний перелік банківських операцій, за винятком операцій з готівкою.

Згідно з фінансовим дослідженням GFK Ukraine, проведеним у 2013 р., лідерами на ринку дистанційного банківського обслуговування є такі банки, як: ПриватБанк, Дельта Банк, Райффайзен Банк Аваль, ПУМБ та УкрСиббанк [8].

Згідно з іншими експертними дослідженнями у цій сфері, найбільш функціонально повними системами Інтернет-банкінгу володіють такі банки, як: ПриватБанк, Idea Банк, ОТП Банк та ПУМБ. На думку більшості експертів-аналітиків, особливої уваги в процесі аналізу Інтернет-банкінгу в Україні потребує порівняння систем Інтернет-банкінгу за функціональними можливостями, а не за кількістю користувачів, оскільки розширення пропозиції банківських операцій у мережі Інтернет дозволить задовольнити зростаючий попит на електронний банкінг та розробити найбільш оптимальний пакет можливостей системи. Для цього побудовано таблицю, в якій подано порівняння функціональних можливостей систем Інтернет-банкінгу.

Таблиця

Порівняння функціональних можливостей систем Інтернет-банкінгу

Функціональні можливості	ПриватБанк	Дельта Банк	Райффайзен Банк Аваль	ПУМБ	УкрСиббанк	Idea Банк	ОТП Банк
1	2	3	4	5	6	7	8
Контроль за рухом коштів на власних рахунках	+	+	+	+	+	+	+
Міжнародні строкові перекази	+				+		
Міжнародні перекази SWIFT	+						+
Перерахування коштів з рахунків	+	+	+	+	+	+	+
Створення шаблонів	+			+		+	+
Сплата комунальних платежів	+				+	+	+
Купівля квитків на автобуси, залізничних квитків, авіаквитків	+						
Відкриття депозитів	+	+		+	+	+	
Поповнення/зняття депозитів	+	+	+	+	+	+	+
Пролонгація депозиту				+			
Погашення кредитів	+	+	+	+	+	+	+

1	2	3	4	5	6	7	8
Автоматичне погашення кредитів	+						
Поповнення електронних гаманців	+						+
Відкриття реальних та віртуальних карт	+			+	+	+	
Відкриття рахунку	+			+		+	
Регулярні платежі	+				+	+	+
Кількість	15	5	4	10	9	10	9

Розглянуті можливості системи Інтернет-банкінгу банків-лідерів на ринку дистанційного обслуговування клієнтів дозволяють виявити наступні тенденції. Перелік послуг, що надаються за допомогою мережі Інтернет, є схожим за функціональністю, при цьому головна відмінність полягає у ступені охоплення банком продуктів дистанційного обслуговування. Тобто можна виділити функціональні можливості, які притаманні більшості банків (наприклад, контроль за рухом коштів на власних рахунках, перекази коштів з одного рахунку клієнта на інший, переводи між рахунками в межах конкретного банку та рахунками різних банків, поповнення депозитних рахунків та погашення кредитів), дані "електронні" послуги закріплені в усіх системах Інтернет-банкінгу. Зокрема Приват-Банк здійснює у системі Інтернет-банкінгу "Приват24" такі специфічні операції, як автоматичне погашення кредитів, купівля квитків на автобуси, залізничних квитків, авіаквитків та ін. Слід зауважити, що не всі лідери, визначені дослідженнями GFK Ukraine, мають високий рівень функціональності. За проведеним аналізом функціональних можливостей можна зробити висновок, що найбільш широко охоплюють операції у мережі Інтернет системи таких банків, як ПриватБанк, ПУМБ, Idea Банк, УкрСиббанк та ОТП Банк.

Слід зауважити, що не всі найбільші банки за розміром активів рейтингу НБУ намагаються сформувати конкурентні переваги за допомогою електронних банківських послуг, тільки 12 із 17 таких банків надають послуги Інтернет-банкінгу, зі 178 банків, які отримали ліцензію на провадження банківської діяльності, тільки 49 надають дистанційний доступ до банківських послуг за допомогою Інтернету, з них менше половини власними зусиллями розробляли дану систему віддаленого обслуговування клієнтів, основною практикою залишається придбання системи, яка функціонує, що приводить до уніфікації ринку Інтернет-банкінгу. Слід зауважити, що більшість банків, які тільки впроваджують дистанційне банківське обслуговування, орієнтуються на ті банки, системи Інтернет-банкінгу яких є найбільш функціональними та фінансово ефективними. Тобто можна виділити 2 сегменти ринку дистанційного банківського обслуговування: системи Інтернет-банкінгу банків-лідерів, що формують конкурентні переваги за рахунок впровадження нових "електронних" банківських послуг (наприклад, ПриватБанк, УкрСиббанк, ПУМБ), та інші банки, які знаходяться на стадії розвитку власних систем Інтернет-банкінгу та в якості "електронних" послуг впроваджують послуги, розвинені в системах банків-лідерів.

Згідно з останніми даними досліджень GFK Ukraine, частка клієнтів банків, які використовують для управління коштами на рахунках через мережу Інтернет, збільшилася у 2013 р. до 38,4 %. Статистика свідчить, що поки що менше половини клієнтів використовують Інтернет-банкінг, але спостерігається тенденція до поширення використання Інтернет-банкінгу та прогнозується, що клієнти будуть надавати перевагу дистанційному банківському обслуговуванню [8].

Таким чином, як уже було зазначено, на сьогодні більшої значущості набуває набір функціональних можливостей систем Інтернет-банкінгу для задоволення зростаючих потреб клієнтів банків. Розвиток Інтернет-банкінгу в конкретному банку є перспективним напрямом розвитку банківської діяльності. Упровадження Інтернет-банкінгу та удосконалення його функціональності дозволяє банку сформувати конкурентні переваги і залучити нових клієнтів через новий асортимент "електронних" банківських послуг. Перевагою Інтернет-банкінгу для банку є значна мінімізація витрат, адже собівартість надання банківських послуг через Інтернет значно знижується порівняно з витратами на надання послуг традиційного фінансового обслуговування. Надання фінансових послуг "у віддаленому режимі" реалізується достатньо ефективно, оскільки не потребує фізичної присутності постачальника послуг і не супроводжується переміщенням матеріальних активів. Але значне розповсюдження Інтернет-банкінгу не дозволить повністю відмовитись від відкриття та утримання філій банку, оскільки для надання високоризикових послуг необхідне особисте спілкування з клієнтами, що дозволить зменшити деякі види ризиків. Хоча слід зауважити, що на даний момент в Україні стартує перший український "банк без відділень" (знаходиться на стадії реєстрації), прототип онлайн-банку. Клієнтську базу такого банку формують особи, які користуються банківськими послугами тільки в режимі "онлайн". Упровадження таких нових видів банківських установ також є одним із перспективних напрямів в Україні, у західному регіоні така практика успішно себе зарекомендувала та розвивається далі.

Проаналізувавши сучасний стан розвитку вітчизняного Інтернет-банкінгу, можна відзначити, що поступово банківські операції у віртуальній мережі стануть переважати над реальними, що є позитивною тенденцією, оскільки значно зекономлять не тільки кошти банківських установ на їх обслуговування, а й час та кошти користувачів Інтернет-банкінгу. На даному етапі розвитку банківської системи найновіші послуги, які може отримати клієнт, використовуючи систему Інтернет-банкінгу, – це можливість зробити замовлення на відкриття депозиту, кредиту, рахунку або впуску платіжної картки через онлайн-банкінг.

Розвиток Інтернет-банкінгу у таких перспективних напрямках, як впровадження широкого спектру функціональних можливостей Інтернет-банкінгу та відкриття онлайн-банків, дозволить вивести банки на новий рівень розвитку та найбільш ефективно взаємодіяти з клієнтами задля задоволення потреб ринку.

Отже, можна зробити висновок, що українська банківська система й зокрема Інтернет-банкінг як форма дистанційного банківського обслуговування інтенсивно розвиваються, що відображається у використанні новітніх технологій та розширенні спектру банківських послуг. Інтернет-банкінг є перспективним напрямом розвитку банківської системи, для оптимального його розвитку він повинен забезпечувати отримання повного набору банківських послуг клієнтами, підвищення його надійності та забезпечення якості обслуговування в мережі Інтернет.

Наук. керівн. Андрійченко Ж. О.

Література: 1. Новицький А. М. Електронний банкінг (організаційно-правове забезпечення) : монографія / А. М. Новицький, Г. О. Усатий, В. С. Цимбалюк. – Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2008. – 294 с. 2. Одегова Л. Ю. Цивільно-правове регулювання розрахунків з використанням Інтернет-банкінгу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Л. Ю. Одегова. – К., 2013. – 20 с. 3. Одегова Л. Ю. Поняття Інтернет-банкінга и его значение для гражданских правоотношений [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Pchdu/2011_1/010.pdf. 4. Чуб О. О. Розвиток Інтернет-банкінгу в глобальному середовищі / О. О. Чуб // Вісник Української академії банківської справи. – 2009. – № 1 (26). – С. 62–67. 5. Шалига Т. С. Дистанційне банківське обслуговування роздрібних клієнтів : монографія / Т. С. Шалига. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013. – 410 с. 6. Шалига Т. С. Теорія дистанційного роздрібно-банкінгу: класичні та новаторські концепції / Т. С. Шалига // Економіка та підприємництво : зб. наук. пр. молодих учених та аспірантів. – К. : КНЕУ, 2011. – Вип. 26. – С. 277–286. 7. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті : Постанова НБУ від 21.01.2004 р. № 22 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04>. 8. Офіційний сайт GfK Ukraine. – Режим доступу : <http://www.gfk.ua>.

УДК 519.86.338

Бондаренко Л. А.

Магістр 2 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ЯК ОСНОВА ЗРОСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Анотація. На основі даних про стан інноваційних процесів України проведено динамічний аналіз, виявлено основні проблеми інноваційного розвитку в країні.

Аннотация. На основе данных о состоянии инновационных процессов Украины проведен динамический анализ, определены основные проблемы инновационного развития в стране.

Annotation. The dynamic analysis was carried out basing on data about the state of innovation processes in Ukraine, the main important problems of innovation development in the country were determined.

Ключові слова: інноваційний розвиток, наукова сфера, інноваційна система.

Мета статті полягає у систематизації основних проблем інноваційного розвитку економіки України та визначенні її місця у світовому інноваційному просторі.

Головним чинником підвищення конкурентоспроможності економіки, здійснення прогресивних структурних зрушень у країні, оновлення реального сектору економіки, забезпечення сталого соціально-економічного розвитку держави є інновації, втілені в нових наукових знаннях, технологіях, товарах і послугах, організації виробництва. Але на сьогодні розвиток інноваційних процесів не став основою зростання національної економіки України.

© Бондаренко Л. А., 2013

Питання сучасного стану інноваційних процесів, шляхів впровадження інноваційної моделі розвитку в Україні є предметом активних наукових досліджень багатьох вітчизняних фахівців: П. Бубенка, В. Гейця, О. Григора, Я. Жаліло, Ю. Макогона, В. Новицького, Ю. Пахомова, М. Петрини, В. Семіноженка, Л. Федулової, А. Філіпенка та багатьох інших. Однак аналіз публікацій свідчить, що деякі важливі аспекти проблеми і донині залишаються недостатньо дослідженими [1].

Вибір інноваційної моделі розвитку економіки конкретизовано в численних законодавчих документах. Та незважаючи на це, сьогодні в Україні практично відсутній вплив держави на інноваційні процеси, не стимулюються інвестиції в наукові дослідження і розробки, продовжується деградація наукового потенціалу. Інноваційні процеси в Україні характеризуються як нестійкі й позбавлені чітких довгострокових стимулів.

Інноваційний процес є процесом, який органічно поєднує науку, технології, техніку, економіку, підприємництво й управління з метою гарантованого досягнення нового результату, що має комерційний успіх. Він охоплює комплекс відносин від розробки ідей і технологій до виробництва, обміну і споживання кінцевого продукту.

Головною перешкодою для інноваційного зростання в Україні є великі втрати науково-технічного потенціалу за роки незалежності. На сьогодні ситуація не змінилась, у країні спостерігається тенденція до скорочення наукових та науково-технічних працівників, кількість яких у 2012 р. порівняно з 1990 р. знизилася майже в 3,7 раза (рисунок), і на тисячу зайнятого населення припадає 4,2 особи наукових кадрів [2].

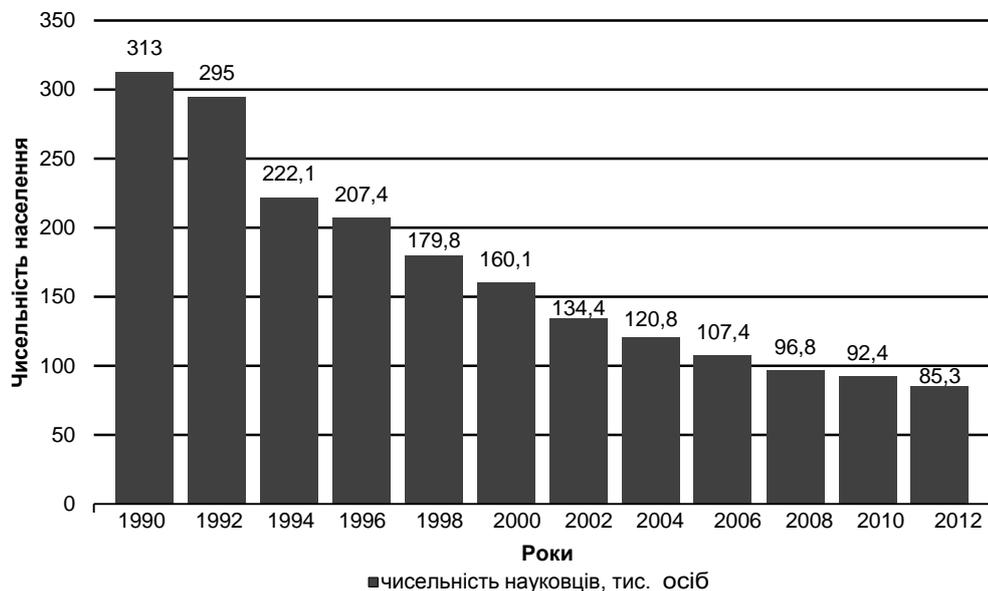

Рис. Чисельність науковців в Україні в 1990 – 2012 роках

При цьому зменшилася частка найбільш активної вікової групи науковців (30 – 50 років). У той же час у розвинутих країнах кількість наукових працівників збільшується в середньому на 2,5 – 3 % щорічно. Різне погіршення фінансування наукової сфери в Україні в 90-ті роки змусило науковців займатись іншими видами діяльності. До того ж із року в рік за межі України емігрує в середньому близько 50 тис. дипломованих фахівців, причетних до інноваційної діяльності. Зменшення висококваліфікованих наукових кадрів відповідно зменшує можливості виробляти нові знання [3].

Таким чином, проведений аналіз свідчить, що в Україні відбувається процес зниження рівня інноваційної діяльності. Спостерігаються тенденції до скорочення чисельності науковців, на вкрай низькому рівні перебуває інноваційна активність підприємств, впровадження нових технологічних процесів і освоєння нових видів техніки є нестійкими. Позитивні тенденції хоча і спостерігалися протягом кількох років, але мали переважно тимчасовий характер і змінювалися протилежними зрушеннями.

Фінансування інновацій в Україні здійснюється переважно за рахунок власних коштів підприємств. Іноземний інвестор не вкладає в необхідному обсязі фінансові ресурси в технологічні інновації. Держава є доволі пасивною у фінансуванні інноваційного розвитку (за рахунок державних коштів фінансуються лише 1 – 2 % інноваційних процесів в економіці) [2].

Практично з кожним роком Україна втрачає свій інноваційний потенціал і цим гальмує економічний розвиток та стабільність. За рейтингом Всесвітнього економічного форуму у 2010 р. у сфері формування факторів інноваційного розвитку Україна посіла 42 місце, за оснащеністю сучасними технологіями – 96, у світовому рейтингу глобальної конкурентоспроможності економіки – 82, що свідчить про неефективне використання власного інноваційного потенціалу [4].

В Україні існує національна інноваційна система, але вона є породженням і продовженням специфічної радянської інноваційної системи у контексті її організації та менеджменту. Це призводить до того, що національна інноваційна система не може вписуватися у глобальну інноваційну систему, яка створена розвинутими країнами, не може ефективно співпрацювати з нею і не може успішно конкурувати продуктами та послугами на зовнішніх ринках.

Економічний розвиток залежить від ефективної дії багатьох чинників, найважливішими серед яких є науково-технічна діяльність, накопичення наукових результатів і масове застосування нововведень.

До першочергових завдань формування ефективно функціонуючої інноваційної моделі економічного розвитку також належать [5]:

розробка і законодавче ухвалення засад та стратегічних орієнтирів розбудови в Україні економіки знань і суспільства знань, формування й забезпечення реалізації державної програми підвищення інноваційної культури суспільства;

створення й удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази регулювання діяльності в інноваційній сфері і формування сприятливого для інновацій бізнес-середовища;

удосконалення системи органів управління інноваційним розвитком, створення ефективних механізмів реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності із застосуванням програмно-цільових методів, концентрації на цих напрямках наукового потенціалу, фінансових та інформаційних ресурсів; індикативного планування соціально-економічного та науково-технологічного розвитку на інноваційній основі;

формування ефективної інноваційної інфраструктури впровадження інновацій, створення за участі держави венчурного інноваційного фонду і системи регіональних венчурних фондів, удосконалення механізмів комерціалізації та трансферу технологій;

вивчення світових тенденцій науково-технологічного та інноваційного розвитку, аналіз реальних можливостей потенціалу України, формування пріоритетів і перспективних напрямів практичних дій.

Таким чином, ефективне функціонування інноваційних процесів економічного розвитку ґрунтується на відповідному інституційному забезпеченні, передбачає виважену державну інноваційну політику, поєднану з визначеними напрямками активізації інноваційної діяльності, дозволяє досягти поставлених цілей інноваційного розвитку і зайняти вищі позиції у світовому економічному просторі.

Каталізатором активного інноваційного процесу повинна стати держава. Її інвестиційно-інноваційна політика має бути збалансованою та спрямованою на гармонійне доповнення внутрішніх інвестицій зовнішніми, забезпечення належних умов реалізації інновацій в економіці. Важливо забезпечити всі умови, щоб наука стала об'єктом і суб'єктом ринкових відносин.

Наук. керівн. Аксьонова І. В.

Література: 1. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / [Я. А. Жаліло, Я. Б. Базілюк, Я. В. Белінська та ін.] ; за ред. Я. А. Жаліла. – К. : НСД, 2011. – С. 332. 2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 3. Григор О. О. Аналіз науково-технічного та інноваційного потенціалу України / О. О. Григор // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 4. – С. 20–22. 4. Бубенко П. Т. Інституційна динаміка просторової організації економічного розвитку : монографія / П. Т. Бубенко. – Х. : ХНАМГ, 2011. – 295 с. 5. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко. – Х. : Константа, 2010. – 272 с.

УДК 330.322.2

Боярчук О. С.

Магістр 2 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

АНАЛІЗ ПРОЦЕСІВ ІНВЕСТУВАННЯ В ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Анотація. Досліджено основні тенденції процесів інвестування в основний капітал підприємств промисловості. Виявлено системні проблеми, що гальмують процеси інвестування власних коштів підприємств на повне та часткове оновлення основних фондів. Подано динаміку узагальнюючих показників ефективності функціонування промислового сектору України.

Аннотация. Исследованы основные тенденции процессов инвестирования в основной капитал предприятий промышленности. Обнаружены системные проблемы, которые тормозят процессы инвестирования собственных средств предприятий на полное или частичное обновление основных фондов. Представлена динамика обобщающих показателей эффективности функционирования промышленного сектора Украины.

© Боярчук О. С., 2013

Annotation. The basic tendencies of the processes of investing in the fixed assets of industrial enterprises have been investigated. The systemic problems which slow down the processes of investing enterprises' own resources for complete and partial capital renewals have been revealed. The dynamics of summarized indexes of the efficiency of Ukrainian industrial sector functioning is presented.

Ключові слова: капітальні вкладення, інвестиції, основний капітал, оновлення основних фондів, промислова політика.

Промислова політика України, яка сьогодні поглиблена негативними тенденціями, що спостерігаються у світовій економіці, характеризується недосконалим механізмом формування ресурсів для оновлення основних фондів підприємств промисловості. Їх технічний стан потребує суттєвих капітальних вкладень з метою часткового або повного відновлення та забезпечення достатнього рівня якості виробничих потужностей.

У забезпеченні ефективної реалізації модернізаційних реформ вагому роль відіграє інвестиційна діяльність. Динаміка інвестицій є фундаментальним параметром відтворювального процесу, що визначає можливості оновлення основного капіталу, проведення структурних реформ, формування базису стійкого довгострокового розвитку економіки. Лише у 2011 р. вдалося досягти зламу кількарічних негативних тенденцій в інвестиційній сфері. У 2012 р., попри уповільнення динаміки економічного зростання, обумовлене, насамперед, негативними тенденціями розвитку світової економіки, в Україні зберігається доволі висока динаміка інвестиційних процесів. Водночас спостерігається невідповідність обсягів і структурно-динамічних характеристик інвестиційних ресурсів потребам забезпечення розширеного відтворення та вирішення модернізаційних завдань.

Встановлення тенденцій та виявлення проблем уповільнення процесів інвестування в основний капітал підприємств промисловості є передумовою на шляху розробки дієвої державної політики розвитку промислового сектору економіки України.

Однією з основних проблем відтворення в українській економіці є критичний стан основних засобів, ступінь зношеності яких невпинно зростає, досягнувши 74,9 % у 2010 р. Експлуатація застарілих основних засобів призводить до спрямування значної частини капіталовкладень на підтримку існуючого технологічного рівня підприємств. Відсутність дієвих стимулів для інвестування у технологічне переобладнання виробництва призвела до критичного стану основних засобів у низці галузей промисловості. При цьому найкритичніша ситуація склалася на підприємствах машинобудівної галузі, де ступінь зношеності основних засобів становив 83,4 %, а також хімічної та нафтохімічної промисловості та виробництва коксу і продуктів нафтоперероблення, де цей показник наближався до 70 %. Водночас динамічніше відбувалось техніко-технологічне переоснащення у добувній, металургійній, харчовій промисловості та виробництві неметалевої мінеральної продукції, де стан основних засобів покращився.

Результативність реформ, пов'язаних із модернізаційними перетвореннями, насамперед, обумовлюється можливістю забезпечення їх відповідними інвестиційними ресурсами. Доведено, що конкурентоспроможність економіки на макrorівні пов'язана з тривалістю циклу відтворення основних виробничих фондів і, відповідно, продуктивних сил суспільства і визначається загальногосподарською ефективністю капіталовкладень [1].

Динаміка обсягу продукції та основних засобів наведена на рис. 1, динаміка індексу продукції промисловості у 2011 – 2012 роках – на рис. 2.

Узагальнюючим показником ефективності функціонування економіки країни в цілому є ВВП на одну особу, а промисловості – обсяги реалізованої продукції, індекс цін виробників промислової продукції, приріст основного капіталу, індекс продукції промисловості тощо.

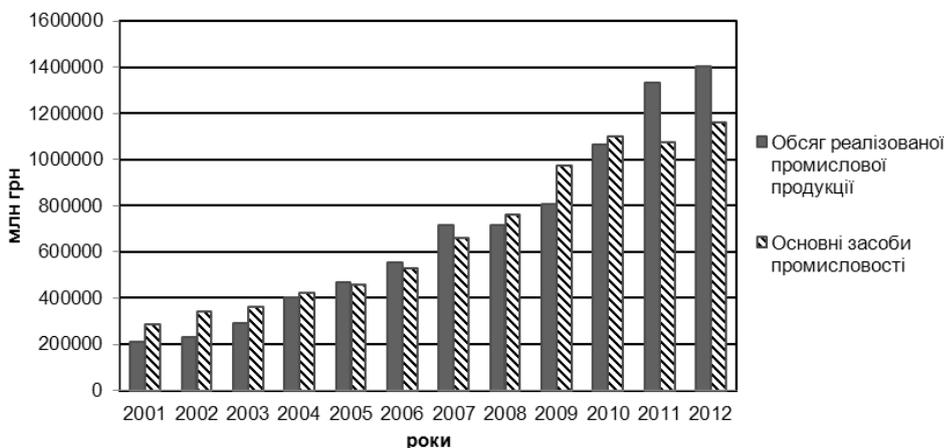

Рис. 1. Динаміка обсягу продукції, основних засобів

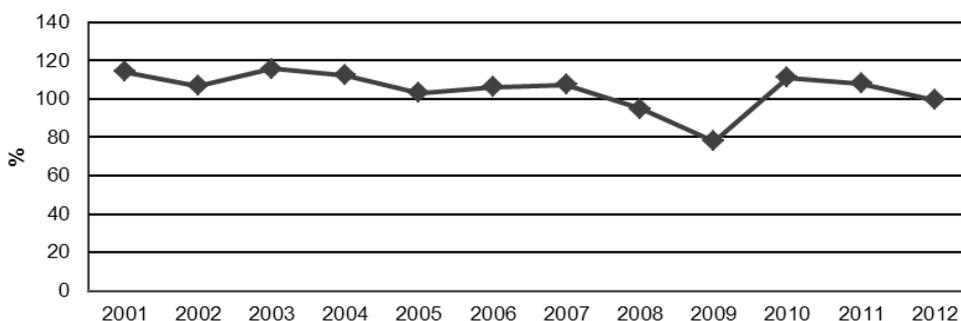

Рис. 2. Динаміка індексу продукції промисловості в 2001 – 2012 рр.

Для того щоб встановити залежність між обсягами випуску продукції у промисловості та процесами інвестування в основний капітал, доцільно дослідити взаємозв'язок та динаміку таких важливих економічних показників, як обсяг промислової продукції, вартість основних засобів, індекс обсягу та цін продукції у промисловості, обсяг ведення в дію нових основних засобів, ступінь зносу основних фондів, фондіввіддачу.

Починаючи з 2001 року і до 2004 року спостерігається перевищення вартості основних засобів над вартістю обсягу продукції промисловості, що пояснюється тим, що економіка України характеризувалась відсутністю процесів виробничого відтворення; втратою ринків збуту в результаті занадто високих цін на продукцію промисловості, що обумовлені бартеризацією економіки та низькою якістю продукції; стабільно низькими обсягами виробництва, що супроводжувалось недостатнім рівнем використання виробничих потужностей та суттєвими постійними витратами виробничого характеру. Індекс продукції промисловості також свідчить про економічний спад виробництва.

Підприємства промисловості не мають достатнього обсягу ресурсів для переведення економіки підприємств на інноваційно-інвестиційний шлях розвитку. Зростання обсягів продукції промисловості відбувається в більшій частині за рахунок випереджувального зростання цін на продукцію, зростання обсягу продукції промисловості за рахунок збільшення продукції у натуральному виразі дало змогу підвищити рівень завантаження виробничих потужностей.

Сучасний етап розвитку української економіки позначений прагненням реалізувати амбітну мету – забезпечити стає економічне зростання за рахунок системної технологічної модернізації та структурної перебудови економіки. Сприятливі вирішенню цього завдання покликана програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна влада". Серед основних напрямів реалізації програми визначено поліпшення умов залучення інвестицій. Тобто можна стверджувати, що протягом останніх 10 років у промисловості спостерігається зниження віддачі основних засобів, що зумовлено, поряд з іншим, недосконалою політикою підприємств, а також промисловою політикою держави щодо фінансування капітальних вкладень.

Однією з передумов неефективного використання основних засобів промислових підприємств є низька фінансова спроможність щодо придбання та введення в дію нових основних засобів.

Протягом 2000 – 2010 рр. позитивну тенденцію мають показники введення в дію нових основних засобів (рис. 3).

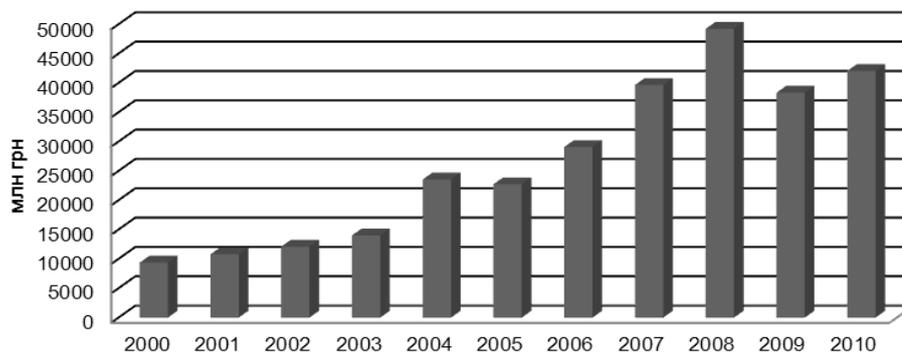

Рис. 3. Динаміка введення в дію основних засобів у 2000 – 2010 рр.

Існуюча активність капітальних вкладень не змінює високого рівня зношеності основних засобів. Коефіцієнт зносу в динаміці має стійку тенденцію до зростання. Так, у 2000 р. він становив 0,488; у 2004 р. – 0,583; у 2008 р. – 0,59; у 2010 році – 0,618. Стійка тенденція зростання ступеня зносу основних засобів у 2009 році зросла та досягла критичного рівня, тобто більше 60 %. Аналогічна тенденція зберігається також протягом 2010 року.

Такий низький рівень фінансування оновлення основних засобів у промисловості, поряд з високим ступенем зносу основних засобів (рис. 4), спричиняє зниження конкурентоспроможності

продукції вітчизняного виробника та потребує розробки заходів з активізації інвестування в основний капітал шляхом як на мікро-, так і на макрорівні.

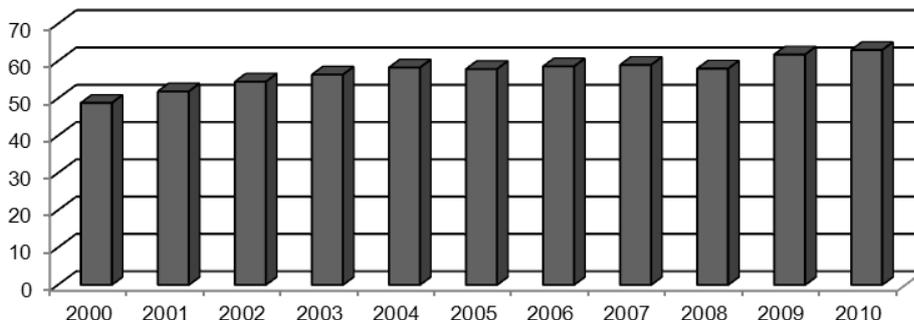

Рис. 4. Степінь зносу основних засобів у 2000 – 2010 рр.

За підсумками 2011 року майже третину всіх інвестиційних ресурсів (28,5 %), що надійшли у промисловість, було спрямовано у добувну галузь, 23,6 % – у виробництво електроенергії, газу та води, 10,5 % – у металургійну промисловість. За результатами січня – вересня 2012 р. ця диспропорція ще більш поглибилась: 32,5 % промислових інвестицій було спрямовано у добувну промисловість, з них 22,9 % – у добування паливно-енергетичних корисних копалин, 24,1 % склала частка виробництва електроенергії, газу та води, 10,4 % – металургії (рис. 5).

Інвестування у названі галузі промисловості сприятиме підвищенню їхнього рівня матеріально-технічної бази. Водночас низьке інвестиційне забезпечення переробних галузей (зокрема, лише 6,8 % промислових інвестицій було спрямовано у машинобудування у 2011 році, 7,9 % – у січні – вересні 2012 року) формує ризики для удосконалення структури економіки за рахунок підвищення частки високотехнологічних виробництв.

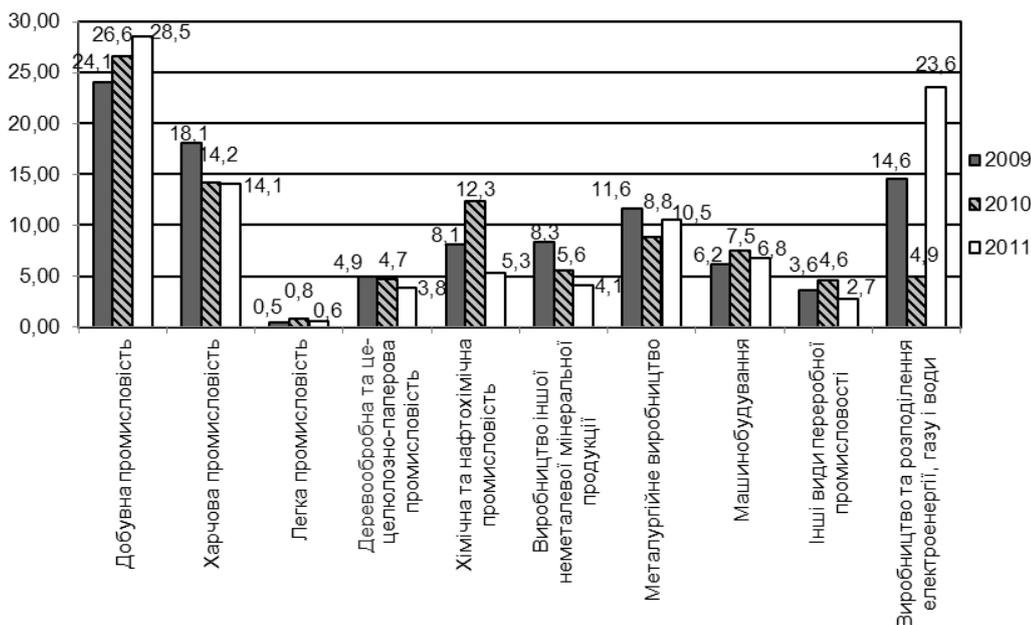

Рис. 5. Структура інвестицій в основний капітал за галузями промисловості, % (вся промисловість = 100 %)

За період з 2010 р. в Україні було здійснено широке коло заходів щодо вдосконалення інституційного та нормативно-правового забезпечення інвестиційної діяльності, унормовано багато проблемних питань. Розпочалось практичне запровадження низки механізмів стимулювання інвестиційної діяльності. Водночас ці дії часто характеризуються взаємною неузгодженістю, дублюванням, орієнтацією переважно на державне ресурсне забезпечення.

Успішне здійснення модернізації української економіки вимагає проведення послідовної системної державної політики, спрямованої на радикальне збільшення обсягу інвестицій та його спрямування, насамперед, на технологічне оновлення існуючих виробничих потужностей та створення нових виробництв. В умовах дефіциту інвестиційних ресурсів у реальному секторі національної економіки, обмежених можливостей державного інвестування та наявності низки ризиків для продовження висхідних тенденцій інвестиційної діяльності державі необхідно задіяти широкий

арсенал механізмів та інструментів, спрямованих на стимулювання інвестиційної діяльності корпоративного сектору економіки, залучення внутрішніх і зовнішніх інвестиційних ресурсів та створення ефективної системи управління інвестиційними процесами.

Наук. керівн. Гриневич Л. В.

Література: 1. Губанов С. Конкурентоспособность экономики – функция системы воспроизводства / С. Губанов // Экономист. – 2003. – № 4. – С. 17. 2. Статистичний щорічник України за 2011 рік / Держкомстат України ; за ред. О. Г. Осауленка. – К. : Консультант, 2011. – 631 с. 3. Гальчинський А. Становлення інвестиційної моделі економічного зростання України / А. Гальчинський, С. Львовчкін // Економіка України. – 2004. – № 6. – С. 4–11. 4. Шнипко О. Нагромадження основного капіталу як фактор конкурентоспроможності економіки / О. Шнипко // Економіка України. – 2005. – № 7. – С. 23–35.

УДК 336.774.3

Деміденко А. В.

Магістр 2 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ

Анотація. Наведено економіко-статистичний аналіз сучасного стану кредитної діяльності банків України та основні тенденції її розвитку. Обґрунтовано актуальність статистичного дослідження кредитної діяльності банків. Розглянуто проблему адекватної кількісної оцінки проблемних кредитів у кредитному портфелі банків, оскільки методології НБУ та міжнародних рейтингових агентств суттєво відрізняються.

Аннотация. Приведены экономико-статистический анализ современного состояния кредитной деятельности банков Украины и основные тенденции ее развития. Обоснована актуальность статистического исследования кредитной деятельности банков. Рассмотрена проблема адекватной количественной оценки проблемных кредитов в кредитном портфеле банков, поскольку методологии ее расчета НБУ и международных рейтинговых агентств существенно отличаются.

Annotation. The economic and statistical analysis of current state of Ukrainian banks' credit activity and the main trends of its development are presented. The topicality of statistical research of banks' credit activity is substantiated. The problem of adequate quantitative assessment of problem credits in banks' credit portfolios is studied, as the techniques of its calculating by the National Bank of Ukraine and by international rating agencies differ much.

Ключові слова: банківська система, кредитна діяльність банку, кредитний портфель банку, якість кредитного портфеля, проблемна заборгованість.

Мета статті полягає у визначенні шляхів достовірної та комплексної оцінки якості кредитного портфеля банків у взаємозв'язку з ефективністю банківської діяльності на макrorівні.

Банківське кредитування є одним із індикаторів та прискорювачів розвитку економіки країни. Ринок банківського кредитування в Україні у 2013 році є стабільним, проте існують і певні перешкоди на шляху до відновлення та ефективного функціонування кредитної діяльності банків. До основних перешкод належать значний обсяг проблемних кредитів, зниження довіри у населення до банківської системи, нестабільність законодавчої бази та ін.

За результатами оцінки міжнародного рейтингового агентства Standart&Poors станом на початок 2013 року питома вага проблемних кредитів українських банків знаходиться на рівні 40 % [1]. Більшість експертів розцінюють рівень платіжної культури та дотримання принципу верховенства закону як слабкі. У таких умовах для комерційних банків одним із найважливіших питань є питання аналізу кредитного портфеля, оскільки від нього залежить у подальшому рівень дохідності банківських активів.

Дослідження проблем подальшого вдосконалення функціонування банківської системи, зокрема процесу управління кредитним портфелем банку, привертає увагу таких вчених, як: Герасимович А. М., Денисенко М. П., Лаврушин О. І., Савлук М. І. та ін. [2 – 4]. Досягнення українських та зарубіжних вчених у галузі банківської справи, теорії кредиту, банківського менеджменту, теорії економічного ризику є теоретичною та методологічною основою поставленої проблеми. Проте на сьогоднішній день не існує єдиного підходу щодо оцінки якості кредитного портфеля.

Саме тому гостро постає питання комплексного аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища, в якому відбувається кредитна діяльність банків. Розробка забезпечення аналізу в частині

формування та управління кредитним портфелем банку передбачає, передусім, врахування усіх можливих факторів впливу та кількісно-якісну оцінку кредитних операцій.

Таким чином, дослідження кредиту на макrorівні включає аналіз ситуації, що склалася на ринку банківських послуг в Україні на певну дату та в динаміці. Розглядаються різноманітні фактори впливу на кредитну діяльність банківської системи наприклад: розвиток національної економіки, грошово-кредитна політика НБУ, діяльність міжнародних фінансових організацій та ін.

На першому етапі проводиться дослідження законодавчої бази та статистичний аналіз показників ефективності кредитної та фінансової діяльності банків на загальнодержавному рівні. Кожен банк має власну кредитну політику, але всі банки, незважаючи на обсяги фінансових операцій та форми власності, підпорядковуються законодавству та нормам грошово-кредитної політики НБУ. У рамках дослідження ситуації на макrorівні у роботі більше уваги приділяється аналізу банківського кредитування та якості кредитного портфеля. Дослідження кредитного портфеля, перш за все, орієнтовано на обсяг проблемної заборгованості та управління кредитним ризиком.

Для фінансової оцінки кредитної діяльності банків за 2007 – 2012 роки використовуються публічні дані банківської статистики, розміщені на сайті НБУ [5]. За результатами за станом на 1 січня 2013 року активи банківської системи за вирахуванням сформованих резервів, збільшилися на 6,92 % (або на 72 912 млн грн) порівняно із показниками на початок 2012 року. Кредитний портфель банків України має тенденцію до скорочення на початку 2013 року на 1,21 % (або на 9 993 млн грн). Порівняно із докризовим 2008 роком спостерігається приріст на 2,91 % (або 23 083 млн грн). Проте, такі показники ще не свідчать про досягнення рівня кредитування 2005 – 2007 років, адже до уваги не береться обсяг інфляції. А, як відомо, під час інфляції банківські активи можуть швидко зростати, навіть у реальному вираженні.

Обсяг проблемних кредитів у кредитному портфелі банків є головним показником його якості, проте тут постає проблема його адекватної кількісної оцінки. Оскільки визначення, яке використовується НБУ, включає в себе лише "прострочену" частину кредитів і не включає реструктуризовані та пролонговані кредити, то реальний обсяг проблемних кредитів значно більший. Оцінку сукупного проблемного кредитного портфеля банків України можна отримати лише шляхом експертних оцінок.

Міжнародне рейтингове агентство Fitch Ratings вважає, що поки що українським банкам не вдалося досягти помітного прогресу в скороченні обсягів проблемних кредитів, частка яких у портфелі банків залишається на рівні 45 – 50 %, а, наприклад, у Standard & Poor's вважають, що обсяг проблемних кредитів становить близько 40 % сукупних кредитів банківської системи (згідно з широким визначенням) [1].

Проблемна заборгованість за методологією оцінки НБУ у кредитному портфелі за 2007 – 2012 роки порівняно із тенденцією обсягу кредитного портфеля наведена на рисунку. Загальний рівень простроченої заборгованості у кредитному портфелі банківської системи України на початок січня 2013 року становить 8,9 %, що на 0,7 % менше ніж у січні 2012 року, коли рівень цього показника складав 9,6 %.

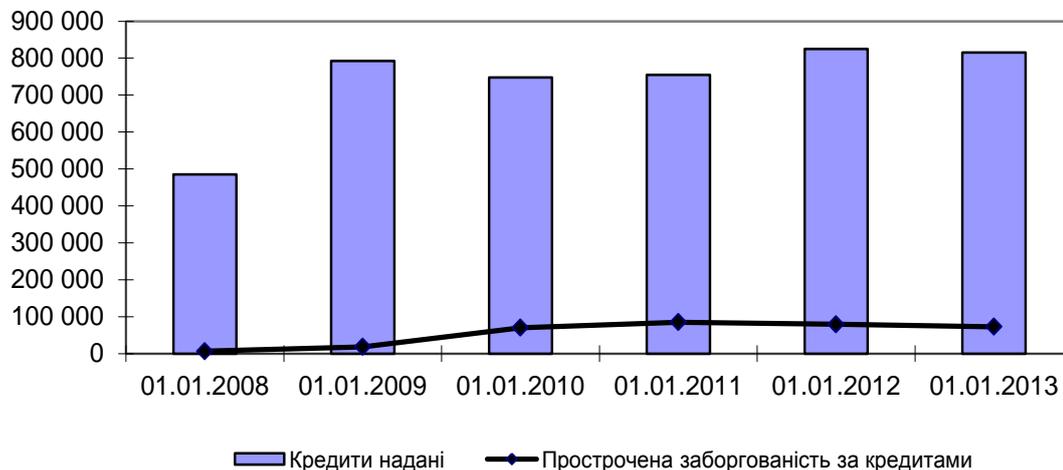

Рис. Динаміка кредитного портфеля банків України та його складових

Що стосується аналізу кредитного портфеля, портфельного кредитного ризику, то він характеризує сукупний ризик за всіма кредитними операціями та зобов'язаннями банку з кредитування і виявляється у зменшенні вартості активів банку [4]. Це пов'язано з тим, що зростання проблемної заборгованості призводить до зростання резервів за кредитними операціями банків за рахунок скорочення активів. Тому першочерговим завданням щодо роботи з якістю кредитного портфеля є ефективне управління ризиками.

Отже, якість кредитного портфеля досить важко точно оцінити, оскільки на неї впливає досить багато факторів, що не піддаються кількісній оцінці. Крім того, методика розрахунку проблемної заборгованості за офіційною статистикою НБУ та міжнародних рейтингових агентств суттєво відрізняються, навіть кожен окремий банк, спираючись на власну кредитну політику, використовує

різноманітні способи оцінки та управління рівнем проблемної заборгованості. Саме тому для її найбільш загального, повного та комплексного аналізу необхідно використовувати системний підхід. У подальших дослідженнях планується розробка власної комплексної системи показників та методів статистичної оцінки кредитної діяльності, враховуючи два рівні: рівень банківської системи та рівень кожного окремого банку.

Наук. керівн. Молдавська О. В.

Література: 1. Сайт економічних новин. – Режим доступу : <http://economics.unian.net>. 2. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович. – К. : КНЕУ, 2005. – 599 с. 3. Денисенко М. П. Гроші та кредит у банківській справі : навчальний посібник / М. П. Денисенко. – К. : Алеута, 2004. – 478 с. 4. Лаврушин О. И. Банковское дело: современная система кредитования : учебн. пособ. / О. И. Лаврушин, О. Н. Афанасьева, С. Л. Корниенко ; под ред. О. И. Лаврушина. – М. : КНОРУС, 2005. – 256 с. 5. Сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.

УДК 364.01

Крамаренко Я. В.

Магістр 2 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто основні теоретичні аспекти, виділено окремі проблеми та вказано їх причини. Запропоновано шляхи вирішення цих проблем. Проведено статистичний аналіз соціального захисту населення України з метою з'ясувати, яка спостерігається тенденція.

Аннотация. Рассмотрены основные теоретические аспекты, выделены отдельные проблемы и указаны их причины. Предложены пути решения этих проблем. Проведен статистический анализ социальной защиты населения Украины с целью определения того, какая наблюдается тенденция.

Annotation. The article describes the main theoretical aspects, highlights some of the problems and their causes. The ways of solving these problems are offered. A statistical analysis of the social protection of the population of Ukraine is carried out in order to reveal the tendency existed.

Ключові слова: соціальний захист, соціальна забезпеченість, соціальні виплати.

Мета статті полягає в оцінці стану соціального захисту населення України.

Основні пріоритети і напрями розвитку соціального захисту спрямовані на розвиток інституту соціального страхування, забезпечення молодих сімей, створення належних умов для забезпечення громадян житлом, надання пільг багатодітним сім'ям, малозабезпеченим громадянам [1].

Соціальне забезпечення – це форма вираження соціальної політики держави, спрямована на матеріальне забезпечення певної категорії громадян з коштів державного бюджету і спеціальних позабюджетних фондів у разі настання подій, визнаних державою соціально значущими (на даному етапі його розвитку) з метою вирівнювання соціального стану громадян порівняно з рештою членами суспільства.

В Україні існують такі форми соціального забезпечення:

обов'язкове державне пенсійне страхування;

обов'язкове державне соціальне страхування працівників підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності;

забезпечення за рахунок коштів соціальних фондів підприємств, творчих об'єднань, благодійних організацій і приватних добровільних внесків громадян;

утримання непрацездатних громадян у державних, комунальних і інших установах соціального призначення;

адресна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям, непрацездатним громадянам за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів;

недержавне пенсійне забезпечення громадян за договорами працівників з роботодавцями, недержавними пенсійними фондами та приватними пенсійними системами.

© Крамаренко Я. В., 2013

Види соціального забезпечення визначені ст. 46, 92 Конституції України. Під видами соціального забезпечення розуміються:

- 1) соціальні виплати (пенсії, допомоги);
- 2) пільги;
- 3) послуги, що надаються непрацездатним громадянам безкоштовно або на пільгових умовах за рахунок спеціальних джерел фінансування.

На сучасному етапі питання про соціальне забезпечення в Україні стоїть дуже гостро, оскільки бракує бюджетних коштів для повного фінансування усіх нужденних. Тому необхідно оптимізувати систему соціального забезпечення, виділити першочергові завдання, використати адресний метод фінансування. Необхідно вдосконалити методологію формування соціально орієнтованої бюджетної політики країни. Треба створити якісно нові механізми активізації соціальної політики в галузі заробітної плати і доходів населення, спрямовані на створення економіки ефективного попиту, підвищення ролі людського чинника [2].

Проаналізувавши ресурси державного бюджету, було зроблено висновки, що, в першу чергу, вони спрямовуються на фінансування основних захищених статей бюджету, зокрема на: соціальний захист у разі непрацездатності і соціальний захист ветеранів війни і праці, і потім на інші з них: соціальний захист і соціальне забезпечення, соціальне забезпечення пенсіонерів і допомогу на забезпечення житлом та ін.

Проаналізувавши структуру населення України, можна побачити, що населення поступово скорочується, це пов'язано з тим, що більшу частку населення складають пенсіонери. У країні існує суттєва демографічна проблема, а саме: спостерігаються низька народжуваність і висока смертність населення, а також інтенсивне старіння нації.

При проведенні динамічного аналізу було виявлено, що в 2011 році порівняно з попереднім 2010 роком спостерігається збільшення середнього розміру пенсії за віком на 116,4 грн, що у відносному вираженні склало 11,5 %, в цьому ж році порівняно з базовим 2001 роком сталося збільшення середнього розміру пенсії на 1 070,8 грн. Таким чином, найбільше збільшення середнього розміру пенсії за віком спостерігається в цьому періоді з 2010 по 2011 рік. Середні показники інтенсивності динаміки говорять про те, що з 2001 по 2011 рік середній розмір пенсії за віком збільшується на 29,8 %. Також динамічний аналіз показав, що в 2011 році порівняно з 2001 роком відбувається збільшення середнього розміру пенсії з інвалідності на 939,3 грн, також якщо порівняти 2011 рік із попереднім 2010 роком, то спостерігається збільшення середнього розміру пенсії з інвалідності на 149,2 грн, або у відносному вираженні на 17 %. Якщо спостерігати ситуацію в цілому з 2001 по 2011 рік, то можна говорити, що найбільший середній розмір пенсії з інвалідності спостерігався в цей період. З отриманих показників можна зробити висновок про те, що середні показники динаміки говорять про те, що упродовж 2001 – 2011 років відбувається щорічне збільшення середнього розміру пенсії з інвалідності на 27 % [3].

Після проведення індексного аналізу було виявлено, що розмір соціальної допомоги на одного пенсіонера в 2008 році порівняно з 2007 в середньому збільшився на 46,1 %, з 2008 по 2009 рік збільшився на 13,1 %, а також у проміжку з 2009 по 2010 рік розмір соціальної допомоги в середньому збільшився на 16,5 %. Кількість пенсіонерів знизилася з 2007 по 2008 рік на 2 %, з 2008 по 2009 рік на 1 %, але в 2009 році порівняно з 2010 роком спостерігається збільшення кількості пенсіонерів на 4,8 %.

Порівняльний розмір пенсії до прожиткового мінімуму на одну людину і до прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, наведено на рисунку.

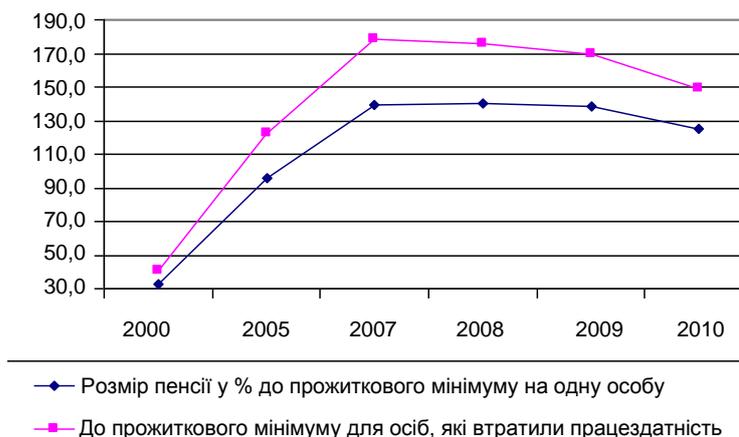

Рис. Співвідношення середнього розміру місячних пенсій і прожиткового мінімуму 2000 – 2010 років

Таким чином, з рисунка видно, що упродовж 2000 – 2010 років спостерігається щорічне збільшення, це пов'язано з тим, що щороку відбувається невелике збільшення прожиткового мінімуму, заробітної плати і пенсії. Розмір частки пенсії до прожиткового мінімуму поступово зростає, також як і до прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. Спостерігається, що в 2005

порівняно з 2008 роком відбувається зростання розміру пенсії до прожиткового мінімуму, також як і зростання розміру пенсії до прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність [3].

Таким чином, можна зробити висновки, що служби соціальної допомоги є невід'ємною частиною соціальної політики сучасної Української держави [4]. Їх необхідність – питання, що не вимагає обговорення, їх ефективність – проблема сучасної України. У наявності такі недоліки соціальних служб в Україні, як:

зациклення роботи тільки на "соціально незахищених верствах населення", тоді як інші великі групи людей залишаються без уваги;

відсутність єдиної соціальної політики;

низька (швидше недостатня) кваліфікація соціальних працівників;

мізерний набір соціальних послуг;

розвиток соціальної нерівності.

Крайній ступінь нерівності здатен призвести до нестабільності в суспільстві, соціальних вибухів, руйнування продуктивних сил. Тому в цивілізованих суспільствах політичні структури ведуть політику щодо пом'якшення соціальної нерівності, створення умов для задоволення хоча б мінімальних матеріальних і духовних потреб людей, що досягається шляхом податкової політики, розширенням і поглибленням соціальної роботи із захисту найбільш малозабезпечених верств населення.

Наук. керівн. Мілеєвський С. В.

Література: 1. Сташкін Б. Предмет права соціального забезпечення: погляд на проблему / Б. Сташкін // Право України. – 2000. – № 9. – С. 71–75. 2. Розенко П. Социальная защищенность граждан: возможности и потребности / П. Розенко // Правительственный курьер. – 2009. – № 17. – С. 13. 3. Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://ukrstat.org>. 4. Дорогань В. К. Проблемы и перспективы усовершенствования социального обеспечения населения / В. К. Дорогань // Региональные перспективы. – 2009. – № 11. – С. 59–62.

УДК 614.2

Майєр Ю. В.

Магістр 2 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Анотация. Проанализовано сучасний стан фінансування охорони здоров'я в Україні та його вплив на забезпечення населення медичними послугами на достатньому рівні й належній якості. Акцентовано увагу на досягненнях та проблемах сучасної української системи охорони здоров'я.

Аннотация. Проанализированы современное состояние финансирования охраны здоровья в Украине и его влияние на обеспечение населения медицинскими услугами на достаточном уровне и соответствующего качества. Акцентировано внимание на достижениях и проблемах современной украинской системы здравоохранения.

Annotation. The article studies the current state of health protection financing in Ukraine and its impact on providing the population with medical services at the proper level and of appropriate quality. The achievements and problems of modern Ukrainian system of health care are emphasized.

Ключові слова: проблема, система охорони здоров'я, фінансове забезпечення, ефективність функціонування.

Охорона здоров'я населення є важливою сферою суспільного життя, внутрішньою функцією і частиною соціальної політики держави. Складна економічна і політична ситуація в державі, економічна криза і вкрай недостатнє фінансуванням системи охорони здоров'я призвели до погіршення показників стану здоров'я населення України.

На сучасному етапі господарювання вітчизняна система охорони здоров'я не здатна сповна забезпечити процес реалізації конституційних прав громадян України у сфері медичного обслуговування. Виникнення складної ситуації спричинено дефіцитом фінансових ресурсів, зниженням якості медичної

© Майєр Ю. В., 2013

допомоги, незадовільним матеріально-технічним станом та зростанням масштабів "тіньового" сектору у сфері охорони здоров'я. Підвищити ефективність функціонування національної системи охорони здоров'я можна шляхом залучення додаткових джерел фінансових ресурсів і вдосконалення механізму її фінансування.

Дослідження теоретичних основ статистики охорони здоров'я і наукове обґрунтування ролі держави у фінансовому забезпеченні цієї галузі здійснювали представники різних наукових шкіл, зокрема: П. Самуельсон, Дж. Е. Стігліц, Г. Беккер, Т. Шульц, Дж. Кендрік та ін. Серед українських науковців, які вивчали економічні закономірності функціонування сектору медичного обслуговування і досліджували практику організації зарубіжних та вітчизняної систем охорони здоров'я, можна назвати А. Голяченка, В. Рудня, М. Шутова, В. Бідного, Ю. Вороненка та ін.

Однак слід зазначити, що в Україні приділено недостатньо уваги спеціальним дослідженням, які стосуються безпосередньо економіки охорони здоров'я, зокрема організації її фінансового забезпечення, бракує конкретних методичних розробок щодо аналізу кошторисних видатків медичних установ. Дефіцит бюджету галузі, що спостерігається впродовж усього періоду незалежності України, призвів до значного погіршення якості медичного обслуговування і стану здоров'я нації. Наявність цих та інших проблем обумовлюють актуальність даної теми дослідження, її теоретичну та практичну цінність.

Метою статті є узагальнення та поглиблення теоретичних основ управління охороною здоров'я й обґрунтування комплексу рекомендацій щодо підвищення ефективності її функціонування з урахуванням фінансових аспектів розвитку галузі.

Система охорони здоров'я – це надзвичайно складна та багатогранна галузь, діяльність якої передбачає створення й розвиток розгалуженої мережі лікувально-профілактичних, санітарно-епідеміологічних, інших оздоровчих закладів та залучення висококваліфікованих кадрів [1]. Це високотехнологічна, наукомістка і ресурсомістка галузь, яка за характером та специфікою є надзвичайно динамічною й потребує значних капіталовкладень. Від рівня забезпечення галузі матеріально-технічними, трудовими, фінансовими ресурсами значною мірою залежать якість медичного обслуговування і стан здоров'я населення. Одним із основних чинників, що впливає на успіх заходів із охорони здоров'я та соціально-економічну результативність даної галузі, є її фінансове забезпечення.

Загалом, для фінансового забезпечення вітчизняної системи охорони здоров'я використовують майже всі джерела фінансування, за винятком коштів фонду обов'язкового медичного страхування. Тому основними формами фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні є: бюджетне фінансування, добровільне медичне страхування, самофінансування і кредитування. Крім того, в період переходу до ринкової економіки державним та комунальним установам охорони здоров'я було дозволено некомерційну господарську діяльність (медичну і немедичну) і таким чином залучати додаткові фінансові ресурси. У результаті цього значно поширилася така форма фінансового забезпечення, як некомерційне самофінансування. Зміст некомерційного самофінансування полягає в тому, що його здійснюють на принципах самокупності, й воно передбачає просте відтворення витрат, пов'язаних із наданням медичної допомоги [1].

Упровадження механізмів некомерційного самофінансування діяльності бюджетних закладів стало вимушеним кроком держави через дефіцит фінансових ресурсів і неспроможність повноцінно утримувати цей сектор.

Схематично систему джерел та форм фінансового забезпечення вітчизняних державних і комунальних закладів охорони здоров'я зображено на рисунку.

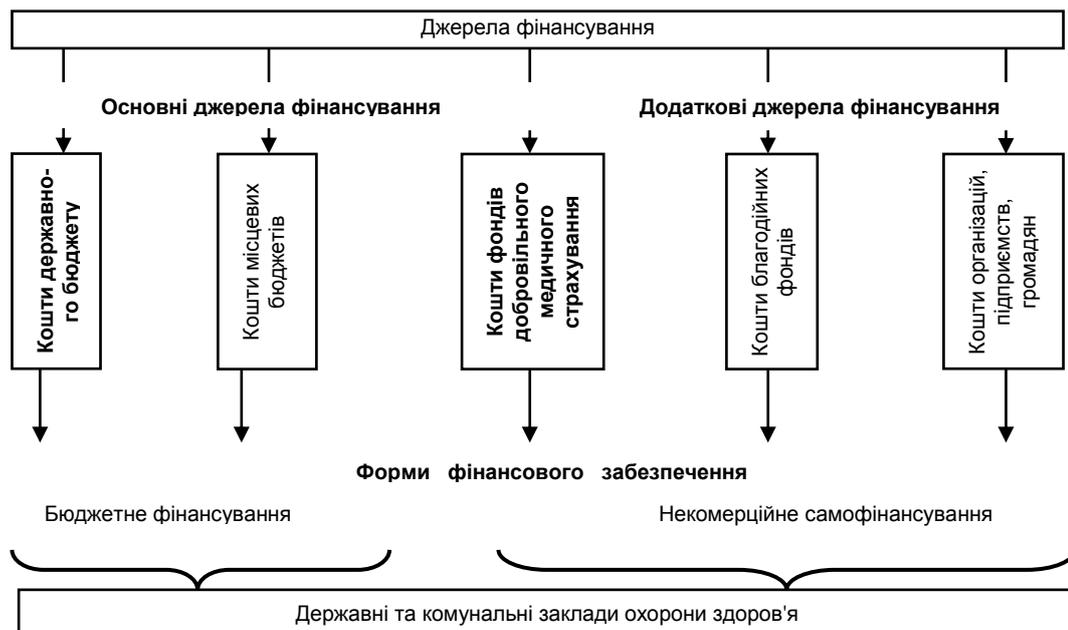

Рис. Джерела та форми фінансового забезпечення державних і комунальних закладів охорони здоров'я в Україні

Для країн, де функціонує страхова система охорони здоров'я, характерною є значна питома вага коштів підприємств і населення у загальній структурі джерел фінансування, тоді як функціонування державної моделі медичного обслуговування значною мірою залежить від обсягів бюджетного фінансування (табл. 1).

Таблиця 1

**Структура джерел фінансування охорони здоров'я
в окремих економічно розвинутих країнах світу**

Країни	Бюджетні кошти, %	Кошти підприємств, %	Особисті кошти, %	Витрати на 1 людину, дол. США
Бюджетна модель охорони здоров'я				
Великобританія	85	12,5	2,5	1 213
Фінляндія	72	21	7	1 363
Страхова модель охорони здоров'я				
Німеччина	19	43	38	...
Франція	5	65	30	1 835
Швейцарія	21	–	79	2 283

Як це видно з табл. 1, у Великобританії, де діє державна система охорони здоров'я, бюджетні ресурси займають 85 %, а у Франції на охорону здоров'я їх витрачають лише 5 %, де домінуючу роль відіграють кошти підприємств, які вони вносять на медичне страхування, – 65 %. Фінансове забезпечення кожної моделі відбувається шляхом використання багатьох джерел фінансування, й лише пріоритетне значення окремого джерела визначає її зміст і характерні риси.

Економічна криза та її наслідки призвели до зменшення загальних державних доходів і, відповідно, до скорочення реальних обсягів державного фінансування охорони здоров'я. Але паралельно з економічною стабілізацією відбулося і збільшення бюджетних витрат на охорону здоров'я.

Фінансування галузі охорони здоров'я в нашій країні є пріоритетним напрямом бюджетної сфери, але ці кошти не задовольняють мінімальних потреб галузі. Державне фінансування закладів охорони здоров'я характеризується останніми роками хронічною нестачею фінансових ресурсів, що вкрай ускладнює відновлення та розвиток галузі. Так, бюджетні витрати на зазначену галузь мають таку структуру (табл. 2).

Таблиця 2

**Структура державних витрат на охорону здоров'я України
за 2005 – 2012 роки, млн грн [2]**

Роки	Зведений бюджет	У тому числі			
		державний		місцеві	
		усього	у % до зведеного	усього	у % до зведеного
2005	7 537,9	1 582,3	21,0	5 955,6	79,0
2006	9 708,2	2 351,8	24,2	7 356,4	75,8
2007	12 159,4	3 447,8	28,4	8 711,6	71,6
2008	15 476,5	3 508,1	22,7	11 968,4	77,3
2009	19 737,7	4 099,7	20,8	15 638,1	79,2
2010	26 717,6	6 321,0	23,7	20 396,6	76,3
2011	33 559,9	7 365,5	21,9	26 194,4	78,1
2012	36 564,9	7 635,0	20,6	29 029,9	79,4

Як видно з табл. 2, видатки на охорону здоров'я як з боку держави, так і місцевих бюджетів характеризуються нестабільністю, що загострює проблеми галузі. Провідне ж місце у фінансуванні галузі належить органам місцевого самоврядування.

За рекомендацією ВООЗ показник видатків з державного бюджету на фінансування медичної галузі:

6,41 % ВВП розцінюється, як мінімальний рівень бюджетного фінансування (рівень виживання галузі);

3,2 % ВВП розцінюється як критичний, за якого відбувається зниження рівня і зменшення обсягу медичної допомоги на 1/3;

1,6 % ВВП і нижче – як позамежний, що розцінюється як рівень повного руйнування структури медичної галузі [3].

Результати аналізу даних табл. 3 свідчать про реальне щорічне підвищення на макрорівні держави показника загального обсягу видатків з бюджету держави для системи охорони здоров'я.

**Стан фінансових витрат на систему охорони здоров'я
з бюджету України в 2005 – 2012 рр. [2]**

Роки	Видатки на охорону здоров'я з бюджету (млрд грн)	Питома вага видатків на охорону здоров'я з бюджету відносно	
		ВВП (%)	загальної суми видатків (%)
2005	7,5	3,3	12,5
2006	9,7	3,6	12,8
2007	12,2	3,5	11,9
2008	15,5	3,5	10,9
2009	19,7	3,6	11,2
2010	26,7	3,7	11,7
2011	33,6	3,5	10,8
2012	36,6	4,0	11,8

Проте, відповідно до зазначеного, можна стверджувати, що вже більше десяти років система охорони здоров'я фінансується за критично низьким рівнем, що спричиняє довготривалий етап руйнування галузі, зниження рівня і зменшення обсягу медичної допомоги. Загальний обсяг видатків на фінансування медичної галузі у 2012 р. становив 4,0 % ВВП, що не відображає реальних потреб галузі та не може задовольнити відповідні потреби населення у гарантованому державою обсязі та на відповідному рівні.

Отже, ефективне функціонування галузі охорони здоров'я неможливе без належного її фінансового забезпечення. Проте просте збільшення бюджетних витрат на охорону здоров'я не підвищить ефективності її фінансування без дієвого реформування самої галузі та вдосконалення методів управління нею.

Наук. керівн. Раєвська О. В.

Література: 1. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 р. № 2801-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. 2. Державний комітет статистики України: статистична інформація [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua. 3. Бюджетний кодекс України станом на 09.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2456-17>. 4. Вдосконалення міжбюджетних відносин і стратегії державних видатків у сферах охорони здоров'я та освіти в Україні: Вибрані питання. – К. : ДП "Видавничий дім "Козаки", 2008. – 168 с. 5. Соціальна медицина та організація охорони здоров'я / під заг. ред. Ю. В. Вороненка, В. Ф. Москаленка. – Тернопіль : Укрмедкнига, 2000. – 680 с.

Мицик Н. С.

УДК 339.72

Магістр 2 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СТРУКТУРА СТАТИСТИЧНОЇ СУКУПНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ НА ПРИКЛАДІ ПАТ КБ "ПРАВЕКС-БАНК"

Анотація. Проаналізовано валютний бізнес ПАТ КБ "Правекс-Банк" та перспективи розвитку проведених операцій на міжбанківському ринку України. Виявлено, що основними операціями є грошові перекази за кордон. Доведено, що з кожним роком кількість та обсяг переказів зростає і це дає можливість прогнозувати подальше зростання валютного бізнесу.

Аннотация. Проанализированы валютный бизнес ПАТ КБ "Правекс-Банк" и перспективы развития проведенных операций на межбанковском рынке Украины. Определено, что основными операциями являются денежные переводы за границу. Доказано, что с каждым годом количество и объем переводов растет и это дает возможность прогнозировать дальнейший рост валютного бизнеса.

Annotation. The article analyzes currency business of JSC Commercial Bank "Pravex-Bank", and the prospects of the development of the transactions conducted in the interbank market of Ukraine. Transfers abroad are found out be the basic operations. It is proved that from year to year the number and volume of transfers grow, that gives the opportunity to predict the further growth of currency business.

Ключові слова: валютні операції, міжбанківський бізнес, грошові перекази, банківська система.

Загальні положення теорії економічної безпеки викладені у роботах таких зарубіжних та вітчизняних вчених, як: Алексеєнко М. Д., Білошапка В. С., Большакова О. Ю., Бутинець Ф. Ф., Герасимович А. М., Мороз А. М., Савлук М. І., Пуховкіна М. Ф., Єфремов І. О., Максименко А. В. [1 – 6].

Разом із тим в існуючих роботах не розкрито структуру статистичної сукупності міжнародних грошових переказів.

Метою статті є аналіз міжнародних валютних операцій, а саме міжнародних грошових переказів, виявлення компаній, за допомогою яких здійснюються найбільша кількість грошових переказів.

Статистична сукупність валютних операцій – це певна множина банківських операцій, поєднаних умовами існування й розвитку в комерційних банках. Так, банківську систему країни можна подати як статистичну сукупність НБУ та КБ України.

Склад елементів і спосіб їх об'єднання визначають структуру сукупності. Поліструктурні сукупності, за певними ознаками до яких відносять КБ, можна розглядати як неоднорідні за рівнем капіталізації або за фінансовим станом.

Слід розглянути склад валютних операцій у ПАТ КБ "Правекс-Банк", який наведено на рис. 1.

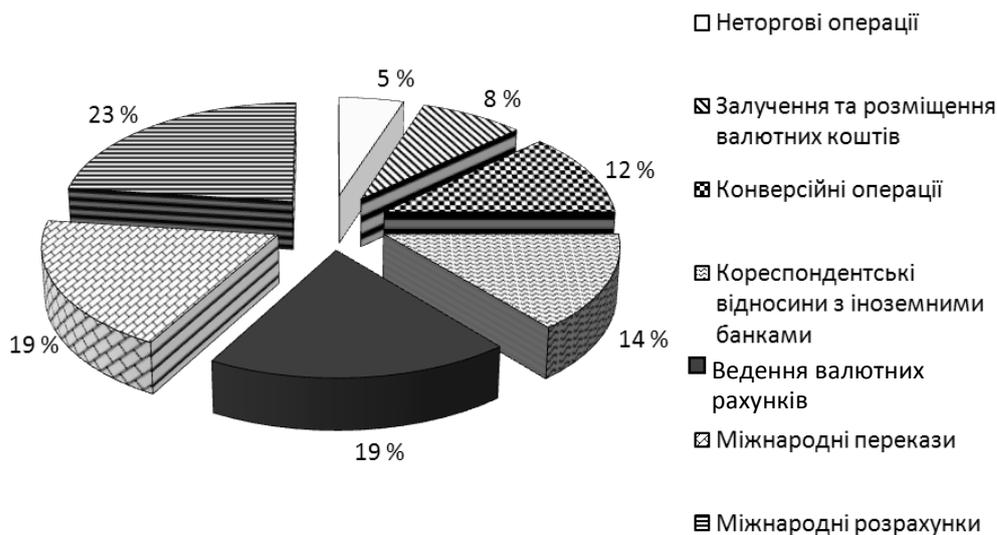

Рис. 1. Частка міжнародних валютних операцій в Правекс-Банку

Частка міжбанківських операцій у ПАТ КБ "Правекс-Банк" складає 19% від усіх валютних операцій банку. Варто розглянути, які бувають міжнародні операції та на які підгрупи вони поділяються.

У 2011 році ПАТ КБ "Правекс-Банк" продовжував бути одним із активних учасників міжбанківського ринку. Банк плідно співпрацював із постійними контрагентами, зміцнював ділові відносини з ними та активно залучав нових [7].

Слід розглянути міжнародні грошові перекази. Відділення ПАТ КБ "Правекс-Банк" – це універсальні центри міжнародних грошових переказів, де клієнти мають можливість самостійного вибору системи грошових переказів, що найбільше відповідає їх потребам.

Сьогодні клієнти ПАТ КБ "Правекс-Банк" можуть скористатися такими послугами міжнародних грошових переказів:

- 1) Western Union;
- 2) MoneyGram;
- 3) UNISStream.

Протягом 2011 року банк провів близько 7 тис. трансакцій на загальну суму 5,7 млн доларів США, при цьому темп зростання склав 122,2% відповідно. Треба побудувати таблицю грошових переказів всіх компаній (табл. 1).

Таблиця 1

Грошові перекази

Рік	Western Union		MoneyGram		UNIStream	
	об'єм	кількість	об'єм	кількість	об'єм	кількість
2001	27 254	62 039	22 985	2 136	3 426	2 734,2
2002	44 373,6	109 987	21 674	2 563	4 873	3 745,2
2003	52 233,5	130 780	15 889	3 278	5 237	4 278,4
2004	66 412,2	162 165	12 325	3 824	4 568	3 742,9
2005	74 712,5	184 998	8 658	3 956	3 869	2 574,1
2006	82 581,4	204 924	5 882	4 060	2 486	1 874,7
2007	101 134	237 098	20 964	13 264	2 065	1 656,2
2008	118 830	247 238	37 000	24 700	8 753	6 656,8
2009	135 894	256 785	41 356	35 869	9 537	7 154,5
2010	126 478	263 574	39 562	26 375	8 147	6 924,8
2011	152 357	269 421	36 248	24 785	7 634	5 745,6

За даними табл. 1 можна розрахувати основні статистичні показники. Використовуючи дані всіх трьох компаній, слід розрахувати за допомогою описової статистики показники об'єму грошових міжнародних переказів (табл. 2).

Таблиця 2

Об'єм грошових переказів

Значення	Western Union	MoneyGram	UNIStream
Середнє	89 296,38182	23 867,54545	5 508,636364
Стандартна помилка	12 271,64254	3 865,485655	784,01706
Медіана	82 581,4	2 1674	4 873
Стандартне відхилення	40 700,43386	12 820,36555	2 600,290 417
Дисперсія вибірки	1 656 525317	164 361 772,9	6 761 510,255
Експрес	-1,20576648	-1,53693472	-1,38332575
Асиметричність	0,063441288	0,113639789	0,309236301
Інтервал	125 103	35 474	7 472
Мінімум	27 254	5 882	2 065
Максимум	152 357	41 356	9 537
Сума	982 260,2	262 543	60 595
Рахунок	11	11	11
Рівень надійності (95,0 %)	27 342,9234	8 612,838734	1 746,898865

Слід розрахувати темпи зростання, приросту та абсолютний темп зростання міжнародних грошових переказів базисним методом (табл. 3).

Таблиця 3

Темпи зростання

Рік	Western Union			MoneyGram			UNIStream		
	Тзр, %	Тпр, %	ΔУ, тис.	Тзр, %	Тпр, %	ΔУ, тис.	Тзр, %	Тпр, %	ΔУ, тис.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2002	–	–	–	–	–	–	–	–	–
2003	1,6281	0,6281	17 120	0,943	-0,057	-1 311	1,4224	0,4224	1 447
2004	1,9165	0,9165	24 980	0,6913	-0,3087	-7 096	1,5286	0,5286	1 811
2005	2,4368	1,4368	39 158	0,5362	-0,4638	-10 660	1,3333	0,3333	1 142
2006	2,7413	1,7413	47 459	0,3767	-0,6233	-14 327	1,1293	0,1293	443

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2007	3,0301	2,0301	55 327	0,2559	-0,7441	-17 103	0,7 256	-0,2744	-940
2008	3,7108	2,7108	73 880	0,9121	-0,0879	-2 021	0,6027	-0,3973	-1 361
2009	4,3601	3,3601	91 576	1,6097	0,6097	14 015	2,5549	1,5549	5 327
2010	4,9862	3,9862	108 640	1,7993	0,7993	18 371	2,7837	1,7837	6 111
2011	4,6407	3,6407	99 224	1,7212	0,7212	16 577	2,378	1,378	4 721
2012	5,5903	4,5903	125 103	1,577	0,577	13 263	2,2283	1,2283	4 208

За даними розрахунками можна зробити висновок, що за весь досліджувальний період лише грошові перекази Western Union постійно збільшують свої об'єми. Найменша кількість грошових переказів здійснюється за допомогою UNISream. Слід детальніше розглянути дану ситуацію на графіку (рис. 2).

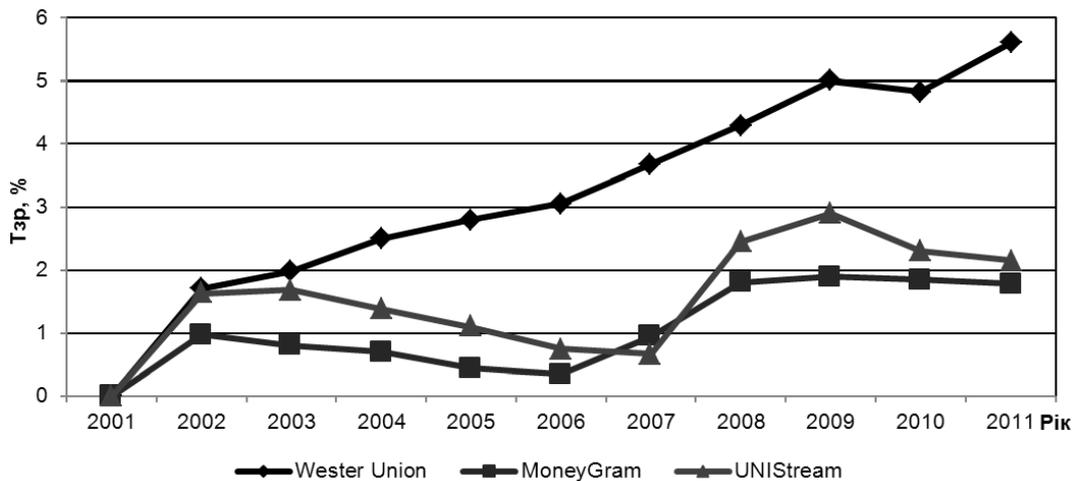

Рис. 2. Темп зростання об'єму міжнародних грошових переказів

На даному графіку добре видно різницю об'єму грошових переказів за всіма трьома компаніями. Чітко простежується, що у UNISream за 2006 – 2007 роки було різке зниження грошових переказів. Натомість за компанією Wester Union спостерігається постійне зростання об'єму переказів, лише у 2010 року було зниження, але до 2011 року ситуацію повернули до позитивних зростання.

Встановлено, що організація валютних відносин здійснюється в межах валютного ринку, який можна розглядати в широкому та вузькому розумінні. Валютний ринок у широкому розумінні (за своїм економічним змістом) можна розуміти як сукупність економічних відносин, що виникають при здійсненні операцій з відчуження іноземної валюти, а також операцій, пов'язаних із переміщенням валютних капіталів. У вузькому розумінні (з організаційної точки зору) валютні ринки розглядаються як сукупність певних інститутів та механізмів, які у своїй взаємодії забезпечують можливість здійснювати валютні операції із врахуванням поточної ринкової ситуації.

Наук. керівн. Погасій С. С.

Література 1. Аналіз діяльності комерційного банку / М. Д. Алексеєнко, В. С. Білошапка, О. Ю. Большакова та ін. ; за ред. Ф. Ф. Бутинця, А. М. Герасимовича ; Київ. нац. екон. ун-т ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – Житомир : Рута, 2001. – 384 с. 2. Банківські операції : підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін. – К. : КНЕУ, 2000. – 384 с. 3. Ефремов І. А. Учет и анализ валютных операций в коммерческих банках / И. А. Ефремов. – М. : Принтлайн, 1995. – 216 с. 4. Максименко А. В. Аналіз валютних операцій банку / А. В. Максименко // Тези доповідей міжнар. наук.-метод. конф. "Трансформація курсу "Економічний аналіз діяльності підприємства". – К. : КНЕУ, 2002. – С. 297–303. 5. Облік та аудит в комерційних банках / А. М. Герасимович, Т. В. Кривов'яз, О. А. Мазур та ін. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Герасимовича. – Львів : Вид. "Фенікс", 1999. – 512 с. 6. Корольков М. Теория международных финансов [Электронный ресурс] / М. Корольков. – Режим доступа : www.hse.ru/inter/mk/default.htm. 7. Сайт ПАТ КБ "ПРАВЕКС-БАНК". – Режим доступа : [www/pravex.com/user/memberfiles/documents/2011.docx](http://pravex.com/user/memberfiles/documents/2011.docx).

Магістр 2 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПАСИВІВ БАНКІВ УКРАЇНИ

Анотація. Проаналізовано динаміку пасивів банків України, у тому числі провідних банків із західноєвропейським капіталом та найбільших російських банків у банківському секторі України. Проаналізовано основні причини виходу банків із західноєвропейським капіталом з українського ринку банківських послуг, а також досліджено причини і наслідки інтенсивного входження російського капіталу в банківську систему України.

Аннотация. Проанализирована динамика пассивов банков Украины, в том числе ведущих банков с западноевропейским капиталом и крупных российских банков в банковском секторе Украины. Проанализированы основные причины ухода банков с западноевропейским капиталом с украинского рынка банковских услуг, а также исследованы причины и последствия интенсивного вхождения российского капитала в банковскую систему Украины.

Annotation. The article analyzes the dynamics of the liabilities of Ukrainian banks, including the leading banks with West Europe's capital and the largest Russian banks in the banking sector of Ukraine. Based on the analysis of the main trends the reasons for the banks with West Europe's capital to leave Ukrainian banking market were identified and the causes and consequences of intensive entering of Russian capital into the banking system of Ukraine were investigated.

Ключові слова: банківська система, пасиви, капітал, банки з іноземним капіталом.

Мета статті полягає в дослідженні динаміки пасивів банків України, а також змін концентрації іноземного капіталу в банківській системі України.

Банківська система є важливим елементом будь-якої країни, оскільки, мобілізуючи тимчасово вільні кошти, перетворює їх на капітал, що працює. Від оптимальної структури пасивів банків залежать такі показники їхньої діяльності, як рентабельність і ліквідність. В умовах дефіциту фінансових ресурсів особливої актуальності набуває статистичний аналіз пасивів банків, що дозволяє виявляти слабкі та сильні сторони банків України та визначати конкретні шляхи розв'язання проблем. Для якісної оцінки банківської системи в аспекті пасивів необхідно провести структурно-динамічний та коефіцієнтний аналіз показників.

Серед останніх наукових праць, у яких досліджуються пасиви банків, необхідно виділити роботи таких вчених, як: О. Васюренко, А. Мороз, І. Гігленко, О. Кириченко, О. Кіреєв, О. Другов, Т. Смовженко, В. Кажан, О. Павлюк та ін. [1 – 5].

При вивченні пасивів банків України аналіз динаміки є одним із найважливіших етапів, оскільки саме він дозволяє визначити швидкість зміни досліджуваних показників та виявити основні тенденції в їх розвитку. Динаміка пасивів банків України наведена на рис. 1.

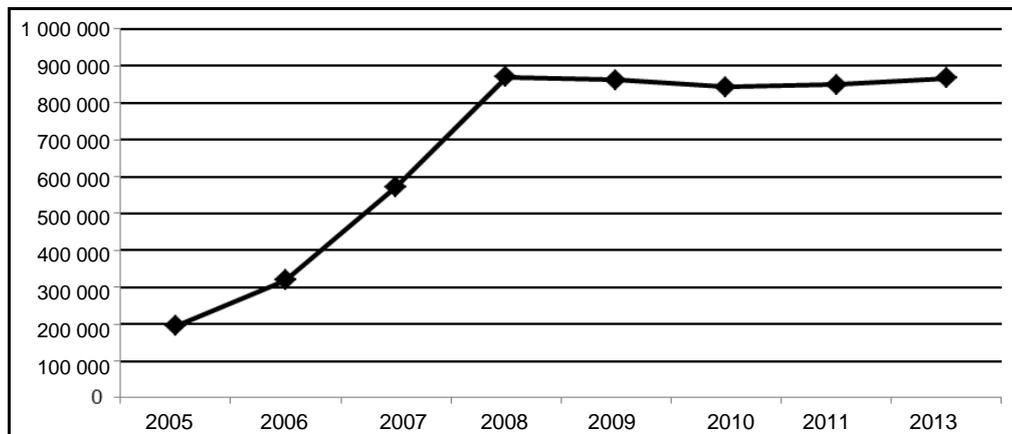

Рис. 1. Динаміка пасивів банків України з 2005 по 2013 роки

З графіка видно, що до 2008 року спостерігається зростання пасивів банків України, а після 2008 року відбувається незначний спад. Це безпосередньо пов'язано зі світовою фінансовою кризою, яка припадає на 2008 – 2009 роки. Оскільки банківська система дуже чутлива до зовнішніх економічних факторів, то цей несприятливий економічний стан відобразився на пасивах банків України. Але подолавши світову економічну кризу та її наслідки в 2012 та 2013 роках, показники знову почали збільшувати свій приріст, відновивши позитивну тенденцію.

Банківська системи України перебуває під впливом глобалізації економіки та інтеграції у світовий фінансовий простір. Разом з тим зміни, які відбуваються у напрямках та темпах розвитку банківської системи, кардинально впливають на внутрішню та зовнішню економічну стабільність держави. У зв'язку з цим аналіз динаміки іноземного капіталу в українській банківській системі набуває особливої актуальності.

Протягом 2005 – 2011 років кількість діючих банків з іноземним капіталом збільшилась із 19 до 55, у тому числі кількість банків зі 100-відсотковим іноземним капіталом збільшилась з 7 до 22 банків. Майже трикратне зростання кількості іноземних банків у банківській системі України супроводжувалось чотирикратним зростанням обсягу іноземного капіталу. За результатами 2011 року частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків України зросла до 41,9 %, що є рекордним показником для незалежної України [6]. Усе це зробило сьогоденний банківський сектор України висококонкурентним та більш сильним.

Сьогодні про вихід західноєвропейських банків з українського ринку можна говорити як про тенденцію, а не як про окремі випадки. До того ж останнім часом на ньому ускладнено перспективи для зростання. З України вже вийшли німецький Commerzbank, чеський PPF Credit, шведські SEB і Swedbank, французький Societe Generale [7; 8].

Проте найбільші західноєвропейські банки з розвинутою територіальною мережею і активами понад 20 мільярдів гривень лишаються на українському ринку.

На рис. 2 наведено динаміку пасивів дев'яти найбільших банків за величиною капіталу. Їм належить понад 50 % усього іноземного капіталу в Україні.

З рис. 2 чітко видно, що до 2009 року вони стрімко нарощували ресурсну базу на українському ринку банківських послуг, але, починаючи з 2010 року, спостерігаються суттєві втрати пасивів.

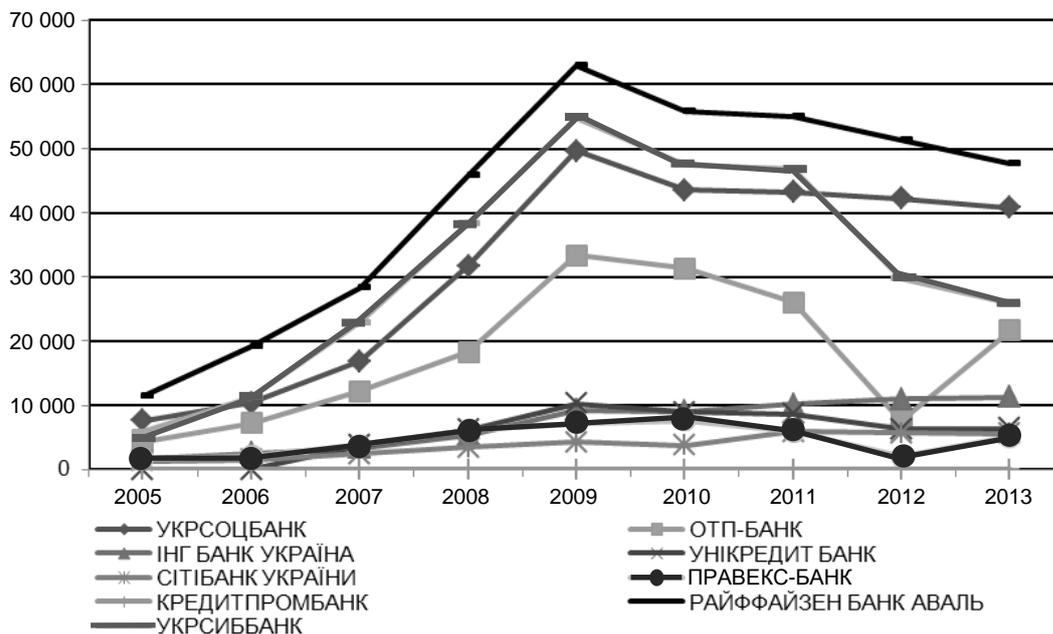

Рис. 2. Динаміка пасивів банків з іноземним капіталом

Тим часом експерти називають кілька причин виходу західних банків з українського ринку, серед яких криза в Європі, політична та економічна нестабільність в Україні, а також неефективність діяльності іноземних банківських установ у нашій державі, що змусило деякі банківські групи переглянути плани розвитку на нашому ринку.

У той час група російських банків в Україні на фоні європейських виглядає особливо контрастно: всі банки демонструють приріст активів і пасивів на українському банківському ринку. Динаміку пасивів російських банків із 2005 по 2013 рік наведено на рис. 3.

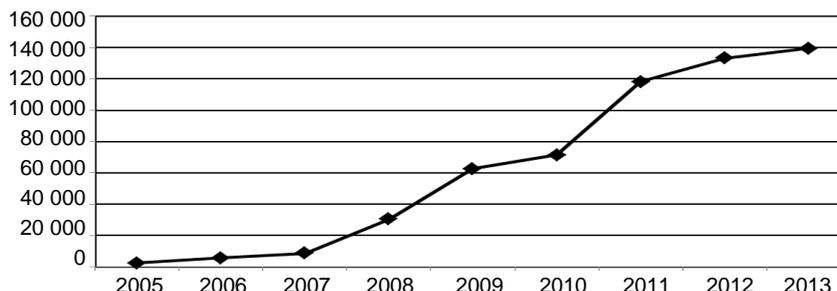

Рис. 3. Динаміка пасивів банків з російським капіталом

З рис. 3 видно, що починаючи з 2007 року, стала стрімко зростати частка російського капіталу в банківській системі України. Зокрема частка капіталу російських банків у відсотках до загального обсягу за банківською системою збільшилась з 1,54 % у 2005 до 12,28 % у 2013 році [6; 7].

Швидке зростання частки російського капіталу в банківській системі України підкріплюється геополітичними цілями їхніх власників: з одного боку – це можливість здійснювати політичний вплив, з іншого – через кредитування найпривабливіших промислових активів, зокрема стратегічних, сприяти їх переходу під контроль російського капіталу або навіть держави.

Таким чином, статистичний аналіз показав, що розвиток банківської системи за останні вісім років відбувався в умовах економічного зростання. Спад за деякими показниками спостерігався лише в післякризові роки (2009 та 2010 роки). Аналізуючи банківську систему України в аспекті присутності іноземного капіталу, слід зазначити, що зі зменшенням кількості західних інвесторів гальмуватиметься розвиток європейських стандартів ведення бізнесу, ризик-менеджменту і прозорості банків. Що стосується посилення позицій російського капіталу в банківській системі України, то це може призвести до підвищення загрози економічній безпеці держави та вимагає реалізації виваженої державної політики з метою мінімізації негативних проявів та стимулювання позитивних зрушень від поглиблення українсько-російських відносин у банківській сфері. Тому сьогодні Україна повинна особливо уважно обдумувати кожен крок у процесі співпраці з іноземними інвесторами, а особливо з Росією, адже кожен неправильний крок може сприяти поглибленню кризи в державі і залежності від економіки інших країн.

Наук. керівн. Молдавська О. В.

Література: 1. Васюренко О. В. Банківський нагляд : підручник / О. В. Васюренко, О. М. Сидоренко. – К. : Знання, 2011. – 502 с. 2. Кириченко О. А. Банківський менеджмент : навч. посібн. для вищ. навч. закл. / О. А. Кириченко, І. Гігленко, А. Ятченко. – К. : Основи, 2008. – 671 с. 3. Мороз А. М. Іноземні банки та іноземна валюта: окремі аспекти їх функціонування в Україні / А. М. Мороз // *Фінанси, облік і аудит* : зб. наук. пр. – К. : КНЕУ, 2009. – Вип. 13. – 313 с. 4. Новий етап розвитку банківської системи України: зростання участі іноземних інвесторів : монографія / [Т. С. Смовженко, О. І. Кіреєв, О. О. Другов та ін.] ; під ред. Т. С. Смовженко. – К. : УБС НБУ, 2009. – 231 с. 5. Павлюк К. В. Діяльність іноземних комерційних банків в Україні: тенденції та проблеми / К. В. Павлюк, В. А. Кажан // *Фінанси України*. – 2010. – № 6. – С. 143–150. 6. Асоціація українських банків. – Режим доступу : <http://aub.org.ua>. 7. Національний банк України. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua>. 8. Иностранный капитал в украинской банковской системе в 2012 году: оценка профессионалов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.prostobankir.com.ua>.

Сокольська Т. А.

УДК 330.322.0.11

Магістр 2 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Анотація. Проведено динамічний аналіз капітальних інвестицій в Україні, на основі даних про прямі іноземні інвестиції визначено перспективи розвитку інвестиційних процесів у країні.

Анотация. Проведен динамический анализ капитальных инвестиций в Украине, на основе данных о прямых иностранных инвестициях определены перспективы развития инвестиционных процессов в стране.

© Сокольська Т. А., 2013

Annotation. The dynamic analysis of the capital investment in Ukraine was carried out. Using data of the foreign direct investments of Ukraine the perspectives of development of investment processes in the country were determined.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, внутрішні інвестиції, зовнішні інвестиції.

Мета статті полягає у проведенні статистичного аналізу внутрішніх та зовнішніх інвестицій України та визначенні основних проблем внутрішнього та зовнішнього інвестування країни.

Інвестиції, внутрішні та зовнішні, є складним багатоступінчастим механізмом, здатним величезною мірою збільшити економічний потенціал України. Тому успіх, досягнутий у даній сфері, багато в чому визначає реалізацію всієї державної реформи [1].

На сучасному етапі розвитку Україна, внаслідок трансформаційних процесів у минулому, переживає період нестабільності і встановлення економічної, правової і соціальної структур. Будь-які зміни подібного характеру не проходять без значних витрат ресурсів, а зміни в масштабі цілої країни мають потребу в залученні капіталів колосального масштабу. На жаль, національна економіка не може забезпечити достатній рівень інвестування. Внутрішні інвестиції гальмуються нерозвинутістю вітчизняного фондового ринку, а також станом банківської системи України [2]. Щодо зовнішніх інвестицій, то країна не є інвестиційно привабливою.

Вивчення питань розвитку інвестиційних процесів займалися ряд вітчизняних вчених, серед яких Гринів Т. Т., Тесля С. М., Худавердієва В. А., Шик Л. М. та ін. Дослідження показують, що економіка України має гостру потребу у прямих іноземних інвестиціях. У більшості таких країн світу, як: США, Німеччина, Франція, Великобританія, Південна Корея, Тайвань, каталізатором інвестиційної активності став саме іноземний капітал, який відігравав активну роль у розвитку й перебудові їхніх економік [2].

Аналіз динаміки капітальних інвестицій протягом 2004 – 2010 років показав, що щорічні обсяги капітальних інвестиційних вкладень в економіку України збільшилися в 5,8 раза, що, порівняно з рівнем інфляції за даний період (близько 112 %), свідчить про реальну активізацію інвестиційних процесів. У середньому за даний період щорічні темпи приросту капітальних інвестицій становили 34,7 %. Починаючи з 2010 року обсяги капітальних інвестицій почали знижуватись і досягли в 2011 році 192 878 млн грн, збільшившись у 2012 році на 23, 2 % (рис. 1) [3].

Залучення іноземних інвестиційних ресурсів є досить актуальними вже протягом довгого періоду. Незважаючи на це, ситуація із зовнішніми капіталовкладеннями теж складається не кращим чином – унаслідок ненайсприятливішого інвестиційного клімату і нестабільністю законодавства. Хоча спостерігається тенденція до збільшення обсягів зовнішніх інвестиційних потоків, усе одно країна відчуває їх нестачу [4].

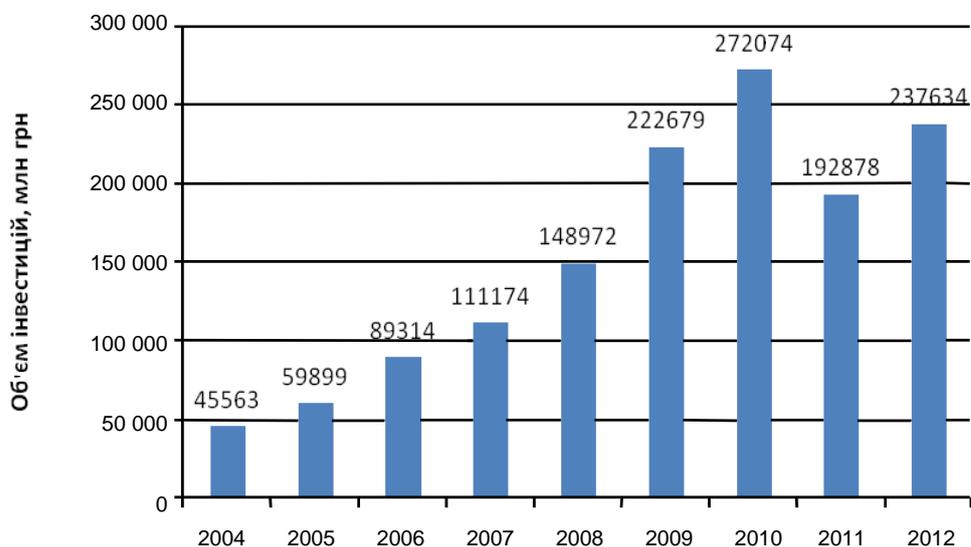

Рис. 1. Динаміка капітальних інвестицій в Україні в 2004 – 2012 рр.

Іноземний капітал може внести в країну досягнення науково-технічного прогресу і передовий досвід управління. Приплив закордонних капіталовкладень життєво важливий для досягнення середньострокових цілей, таких, як вихід із сучасного кризового стану, початковий підйом економіки. При цьому, природно, українські суспільні інтереси не збігаються з інтересами іноземних інвесторів, отже, важливо залучити капітали так, щоб не позбавити їхніх власників власних мотивацій, одночасно направляючи дії останніх на благо суспільних цілей [4].

Сьогодні саме невизначеність у законодавчій сфері обмежує інвестиційний процес, тобто спостерігається своєрідний парадокс: найсильніший інструмент із залучення закордонного капіталу одночасно є основною причиною, що утримує інвесторів від великих вкладень [4].

На практиці виділяють такі основні форми інвестування [4]:

реальні інвестиції (переміщення капіталу в промисловість, торгівлю, сферу послуг – безпосередньо в підприємства);

фінансові інвестиції (інвестиції в іноземні акції, облігації та інші цінні папери).

Важливою умовою залучення іноземних інвесторів є вирішення питання про власність на землю. В Україні іноземні інвестори керуються у своїй діяльності 70 нормативними актами різного рівня. Зміни і доповнення, внесені в чинне законодавство, не поліпшують умови інвестиційної діяльності [1].

Динаміка залучення прямих іноземних інвестицій, зображена на рис. 2, показує, що протягом періоду 2005 – 2012 рр. об'єми прямих іноземних інвестицій зростали [3]. Дані інвестиції в Україну сприяли: прискоренню економічного і технічного прогресу, впровадженню нових форм управління, оновленню та модернізації виробничого апарату, активізації конкуренції, розвитку малого та середнього бізнесу, підготовці кадрів, що відповідають вимогам ринкової економіки, розширенню експортного потенціалу країни, створенню нових робочих місць, підвищенню рівня зайнятості, зняттю соціальної напруженості, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, вирішенню проблем реформування економіки [3].

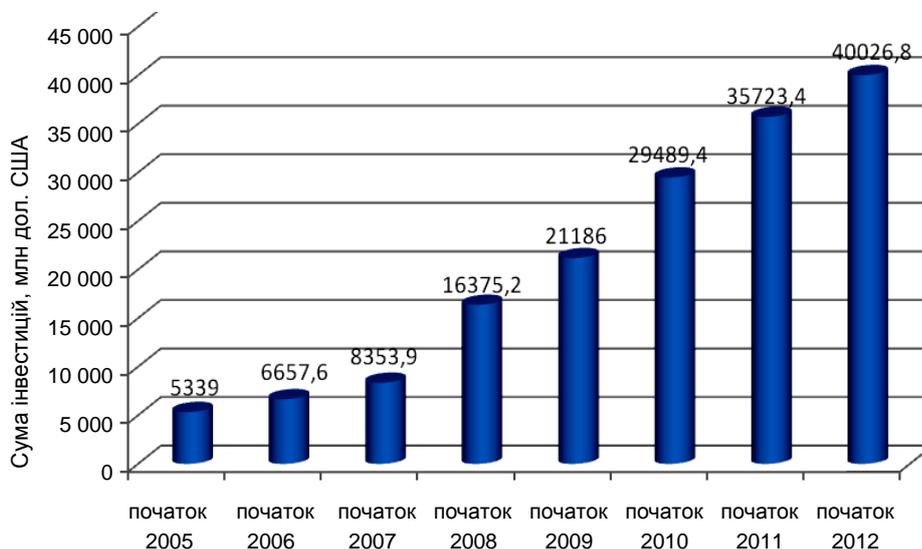

Рис. 2. Динаміка об'ємів прямих іноземних інвестицій в економіку України в 2005 – 2012 рр.

Як показує досвід західних країн, надходження іноземних інвестицій сприяє розвитку економіки країни, оздоровленню платіжного балансу за рахунок поточних операцій, технологічному оздоровленню економіки і зростанню досягнень науково-технічного прогресу.

Таким чином, для створення сприятливого інвестиційного клімату необхідні визначеність, у першу чергу, у законодавчій та економічній сферах, а також тривалий період часу, що буде сприяти розвитку міжнародного інвестиційного співробітництва, збільшенню припливу інвестицій через кордон та їх ефективному використанню.

Наук. керівн. Аксьонова І. В.

Література: 1. Гріцаєнко І. А. Економічний прогнатизм як домінанта інвестиційної політики України інтеграційних процесах / І. А. Гріцаєнко // Економіка та управління народним господарством. – 2008. – № 2. – С. 4–13. 2. Федоренко В. Г. Ефективність інвестування економіки / В. Г. Федоренко // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 2. – С. 7–10. 3. Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 4. Гурочкіна В. Підвищення ролі іноземних інвестицій у поліпшенні міжнародної виробничої спеціалізації України / В. Гурочкіна // Економіст. – 2012. – № 11. – С. 30.

Магістр 2 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ФОРМУВАННЯ СТАТИСТИЧНОЇ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто питання підвищення ефективності аналітичного процесу в дослідженні фінансової стійкості підприємства. Акцентовано увагу на специфіці оцінок фінансової стійкості. Визначено доцільність розгляду взаємозв'язку типів фінансової стійкості та стратегій.

Аннотация. Рассмотрены вопросы повышения эффективности аналитического процесса в исследовании финансовой устойчивости предприятия. Акцентировано внимание на специфике оценок финансовой устойчивости. Определена целесообразность рассмотрения взаимосвязи типов финансовой устойчивости и стратегий.

Annotation. The problems of increasing the efficiency of the analytical process in the study of financial stability of a company are considered. Attention is focused on specific estimates of financial stability. The feasibility of the relationship between the types of financial stability and strategies is defined.

Ключові слова: фінансовий стан, фінансова стійкість, платоспроможність.

Мета статті полягає у визначенні загальної схеми аналітичної оцінки фінансової стійкості підприємства.

Нові умови господарювання визначають й нові вимоги щодо виокремлення змістовної сутності економічних понять, що формують теоретичну основу певного дослідження. В цьому контексті не є винятком дослідження фінансового стану господарської структури.

Розгляд сутності "фінансовий стан" доречно розпочинати з традиційних, загальноживаних тлумачень, що формують етимологію поняття.

Так, перш за все, стан визначається як:
перебування у будь-якому положенні;
наявний стан речей і відносин між ними.

Тобто стан відображає вже існуюче положення, характеристики якого в реальності бувають тільки реалізованими.

У вітчизняній та закордонній літературі характеристиками фінансового стану виступає стійкість, надійність, незалежність, стабільність, гнучкість, сталість.

Стійкість визначає властивість не підпадати під вплив і може трактуватися як постійність, перебування в одному стані.

Надійність забезпечує досягнення мети, або рівень постійності, з яким певний інструмент вимірювання дозволяє надавати різним випадкам певні значення. Крім того, це можливість об'єктів, товарів зберігати необхідні властивості, виконувати задані функції протягом заданого строку. Тобто надійність треба сприймати як можливу вільність від похибки виміру. Вона буде тим вище, чим менше похибка виміру.

Незалежність передбачає існування поза залежністю від чого-небудь й виражається самостійністю або неможливістю виведення передбачення певної теорії й її заперечень з даної сукупності пропозицій [1].

Так, під стабільністю найчастіше розуміють стійкість, незмінність, постійність або перебування в одному стані.

Легкість зміни залежно від будь-чого або здатністю легко пристосовуватися до обставин й часто розв'язувати різні проблеми характеризується гнучкістю.

Сталість визначається як рівновага й становить певне співвідношення частин чи сторін певного процесу, що майже завжди має кількісне вираження або є "життєздатним розвитком", а за сенсом – "самопідтримуваним розвитком". Під рівновагою також розуміють всебічно збалансований розвиток.

Таким чином, здатність перебування в певному положенні (стані) може забезпечуватися такими характеристиками, як:

- властивість не підпадати під вплив;
- постійність виконання заданих функцій, зберігаючи свої характеристики в певних межах, що забезпечується певним рівнем точності виміру;
- самостійність існування;
- життєздатний збалансований розвиток;
- здатність легко пристосовуватися до нових обставин.

Виходячи з того, що наведені характеристики стану є певною мірою взаємопов'язаними, правомірно вибудувати таке: базовою характеристикою стану є його стійкість, котра проявляється залежно від існуючих умов, через стабільність та (чи) сталість й обумовлюється надійністю.

Розглядаючи стан як відображення властивостей певних об'єктів та їх відношень задля вирішення конкретного завдання дослідження, логічно слід виходити на поняття системи. Стан системи є характеристикою системи на даний момент її функціонування й визначається значеннями параметрів чи змінних у певний момент часу.

Щодо стану системи, то виокремлюють стан входу, внутрішній стан та стан її виходу.

Якщо стан входу системи є вектором значень вхідних параметрів і відображенням стану зовнішнього середовища, то внутрішній стан системи залежить від стану входу та початкового стану внутрішніх параметрів і є вектором значень її внутрішніх параметрів. Вихідні параметри, що є результатом діяльності, не завжди повністю, однозначно й своєчасно відображають стан системи.

Розвиток підприємства передбачає його зміну у часі. Загальновідомим є той факт, що якщо система здатна переходити з одного стану в інший, то мова йде про безперервний або дискретний процес зміни стану. Причому дискретний процес може розглядатися як система, що складається з сукупності станів, котрі пов'язані послідовністю їх зміни.

Залежно від зміни стану системи в часі виокремлюють:

- статичну систему, стан якої не змінюється в часі;
- динамічну – ту, що змінює свій стан в часі, або перехід з одного стану в інший здійснюється внаслідок деякого процесу.

Враховуючи те, що функція системи є її властивістю, виокремлюють стан системи через її функцію, що справедлива в зазначений момент часу.

Тобто стан системи можна розглядати як:

- стан її параметрів;
- стан її функції, що, у свою чергу, залежить від стану структури й параметрів.

Значення стану системи дозволяє прогнозувати значення її вихідних змінних. Для стаціонарних систем характерною є ситуація, коли функція не змінюється протягом певного періоду існування системи.

Якщо функція системи змінюється протягом часу, то система є нестационарною. Нестационарна система реагує на одні й ті ж збурення, що мали місце в різні періоди часу.

Серед загальних підходів до оцінки фінансової стійкості підприємства використовують:

- традиційний;
- ресурсний;
- ресурсно-управлінський;
- заснований на використанні схематичного аналізу;
- заснований на використанні теорії нечітких множин [2].

Якщо перші три підходи реалізуються в межах коефіцієнтного методу та дозволяють виокремити умови й показники, котрі наведені в порядку зменшення рейтингу значущості, то методи й моделі на основі стохастичного аналізу визначають надійність висновків щодо можливостей втрати фінансової стійкості.

Теорія нечітких множин дозволяє відбору окремих показників визначити міру ймовірності рівня фінансової стійкості, що визначається.

Таким чином, поєднання зазначених методів є доцільним за умов специфіки розвитку підприємства та рівня його платоспроможності.

Наук. керівн. Серова І. А.

Література: 1. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : навч. посібн. / О. Я. Базилінська. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 328 с. 2. Буряк Л. Д. Фінанси підприємств : навч.-метод. посібн. для самоств. вивч. дисц. / Л. Д. Буряк, Є. В. Вакуленко, А. П. Куліш. – К. : КНЕУ, 2003. – 165 с. 3. Бутинець Ф. Ф. Економічний аналіз : навч. посібн. / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : ПП "Рута", 2003. – 680 с.

Магістр 2 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

АНАЛІЗ ПРОЦЕСІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто процеси інноваційної діяльності в Україні. Наведено структуру напрямів інноваційної діяльності. Відстежено характеристики інтенсивності розвитку в часі, використано статистичні показники, одержані порівнянням рівнів.

Аннотация. Рассмотрены процессы инновационной деятельности в Украине. Представлена структура направлений инновационной деятельности. Прослежена характеристика интенсивности развития во времени, использованы статистические показатели, получаемые сравнением уровней.

Annotation. The paper describes the processes of innovation activities in Ukraine. The structure of the directions of innovative activity is presented. The characterization of intensity of development in time is traced, statistical indicators obtained by the comparison of the levels are used.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, процеси інноваційної діяльності.

Кінець ХХ – початок ХХІ століття характеризується бурхливими подіями у житті людського суспільства. Зрушення в економічних, політичних, соціальних структурах періодично кардинально змінюють усталений порядок речей, викликають бурхливий, непередбачуваний хід подій.

Для України дуже важливим аспектом є збереження промислового комплексу, його структурні зміни і забезпечення подальшого науково-технічного розвитку, що дасть можливість перейти від економіки з переважним обсягом виробництва низьких технологічних вкладень у створення і використання технологій більш високої якості. Важлива роль у цьому процесі належить інноваційній діяльності, активний розвиток якої має стимулювати держава за допомогою фінансових та юридичних інструментів.

Інноваційний процес – поняття комплексне і багаторівневе.

До нього належать не тільки оригінальні ідеї, розробка нової технології й одержання нового продукту. Надзвичайно важливі також поширення нововведення в інші галузі, адаптація нових технологій і продуктів для інших сфер, формування нових секторів ринку.

Тенденції інноваційного розвитку мають свої позитивні і негативні (стримуючі) риси.

Позитивні тенденції інноваційного розвитку:

створення сприятливих ринкових умов для впровадження інновацій в продуктивну діяльність та побут населення;

формування потенційних передумов зростання попиту на інноваційну продукцію у вітчизняній економіці;

посилення конкурентного тиску на внутрішньому і зовнішніх ринках, що поступово підштовхує підприємства до розуміння важливості інноваційної переорієнтації підприємства.

Негативні тенденції інноваційного розвитку:

відсутність науково-методологічної бази формування інноваційної системи;

повільне формування в Україні сучасного і масштабного ринку інноваційної продукції;

в Україні не завершилися процеси перерозподілу власності.

Сучасні процеси в економіці України не сприяють технологічним змінам належної інтенсивності. Висока інфляція в перші роки незалежності, постійна зміна інституційного середовища, невдала промислова політика сприяли тому, що багато інноваційних проектів перестали функціонувати. Різкі і непередбачувані зміни в умовах функціонування економіки України сприяли тому, що динаміка відновлення продукції була вкрай нерівномірною. Аналізуючи період 1999 – 2009 років за відносно стабільних макроекономічних умов, можна зазначити стабільно низький рівень оновлення продукції машинобудування.

Продовжувала змінюватися структура напрямів інноваційної діяльності. Протягом 1999 – 2009 років спостерігалася зниження частки інноваційно активних підприємств, що виконували наукові та науково-технічні роботи (ННТР) або купували їх результати (з 31,4 до 24,1 %).

У той же час протягом 2001 – 2010 років зафіксовано певні позитивні тенденції. Зросла кількість підприємств, які впроваджують засоби автоматизації та механізації. Активніше впроваджуються прогресивні технології.

З 2012 рік в Україні кількість промислових підприємств, що займалися інноваційною діяльністю, порівняно з 2011 роком виросла на 17,4 % – до 1,758 тис. підприємств. Про це повідомила прес-служба Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. Найбільше інноваційно активних підприємств розташовано у місті Києві, Харківській, Запорізькій, Миколаївській та Львівській областях.

Обсяг реалізованої цими підприємствами інноваційної продукції склав 36 157 млн грн. 332 підприємства реалізовували свою інноваційну продукцію за межі України, 24,7 % якої надходило в країни СНД, а майже кожне четверте підприємство реалізовувало продукцію, яка була новою для ринку. Обсяг такої продукції склав 14,5 млрд грн, більше половини якої (52,4 %) 105 підприємств поставили на експорт.

Найбільшу частку інновацій впроваджують підприємства авіабудування, медичної, суднобудівної, скляної, електротехнічної промисловості, хімічного, нафтового, сільськогосподарського машинобудування, металургії. Найпоширеніший напрям інноваційної діяльності – створення і впровадження нової продукції, тобто здійснення продуктивних інновацій. Уряд досі не створив механізму надання пільг промисловим підприємствам, які впроваджують інновації. Як показує зарубіжний досвід, головну роль у стимулюванні інноваційного розвитку промислових та інших підприємств України має відігравати держава, створюючи сприятливі умови для здійснення промисловими компаніями науково-дослідної діяльності, вводячи різні види податкових та амортизаційних пільг. Проблема полягає в тому, що в нашій країні дія цих пільг періодично призупиняється.

Одним із потужних засобів інноваційного розвитку вітчизняної економіки є державний фінансовий сектор. За допомогою бюджетних коштів потрібно стимулювати таких виробників, які не можуть розвиватися і функціонувати самостійно за рахунок власних ресурсів, особливо це стосується суб'єктів інноваційної сфери. Серед доходів бюджету особливе місце займають кошти, отримані від приватизації державного майна, які можуть слугувати потужним джерелом фінансування інноваційного оновлення та модернізації державних підприємств.

Для характеристики інтенсивності розвитку в часі використовуються статистичні показники, одержані порівнянням рівнів, у результаті чого отримано систему абсолютних і відносних показників динаміки: абсолютний приріст, коефіцієнт зростання, темп зростання, темп приросту, абсолютне значення 1 % приросту. Для характеристики інтенсивності розвитку за тривалий період розраховуються середні показники: середній рівень ряду, середній абсолютний приріст, середній коефіцієнт зростання, середній темп зростання, середній темп приросту, середнє абсолютне значення 1 % приросту.

Слід провести розрахунки за даними кількості організацій, які виконують наукові дослідження й розробки (рис. 1, табл. 1).

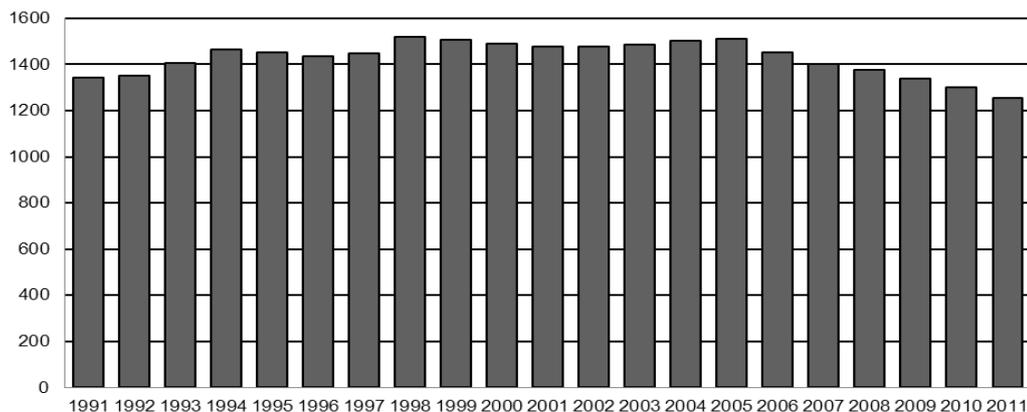

Рис. 1. Кількість організацій, які виконують наукові дослідження

Таблиця 1

Динаміка кількості наукоємних виробництв

Рік		1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Кількість організацій		1 344	1 350	1 406	1 463	1 453	1 435	1 450
Темпи зростання, %	Лан.	–	100,45	104,15	104,05	99,316	98,761	101,0
	Баз.	–	100,45	104,61	108,85	108,11	106,77	107,8
Темпи приросту, %	Лан.	–	0,446	4,1481	4,0541	-0,684	-1,239	1,045
	Баз.	–	0,446	4,6131	8,8542	8,1101	6,7708	7,886
Рік		1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Кількість організацій		1 518	1 506	1 490	1 479	1 477	1 487	1 505
Темпи зростання, %	Лан.	104,69	99,20	98,938	99,262	99,865	100,68	101,2
	Баз.	112,94	112,05	110,86	110,04	109,9	110,64	111,9
Темпи приросту, %	Лан.	4,6897	-0,791	-1,062	-0,738	-0,135	0,677	1,210
	Баз.	12,946	12,05	10,863	10,045	9,8958	10,64	11,97

Рік		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Кількість організацій		1 510	1 452	1 404	1 378	1 340	1 303	1 255
Темпи зростання, %	Лан.	100,33	96,159	96,694	98,148	97,242	97,239	96,31
	Баз.	112,35	108,04	104,46	102,53	99,702	96,949	93,37
Темпи приросту, %	Лан.	0,3322	-3,841	-3,306	-1,852	-2,758	-2,761	-3,68
	Баз.	12,351	8,0357	4,4643	2,5298	-0,298	-3,051	-6,62

У табл. 1 наведено дані щодо кількості наукоємних організацій, проведено розрахунок темпу зростання, темпу приросту, а також середньої кількості організацій та середнього темпу зростання.

Для того щоб зрозуміти, як розвивалися організації, слід побудувати графік, з якого помітно, що кількість організацій мали незначні і темпи зростання, і темпи зниження.

Темпи зростання і приросту у відсотках наведено на рис. 2 і 3.

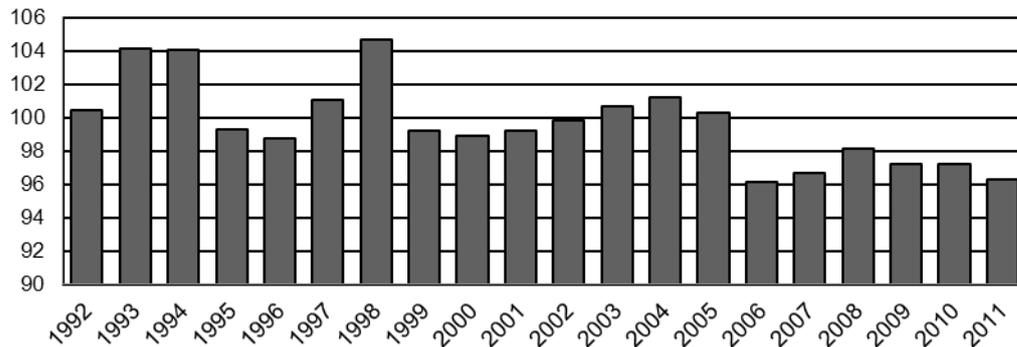

Рис. 2. Темпи зростання, %

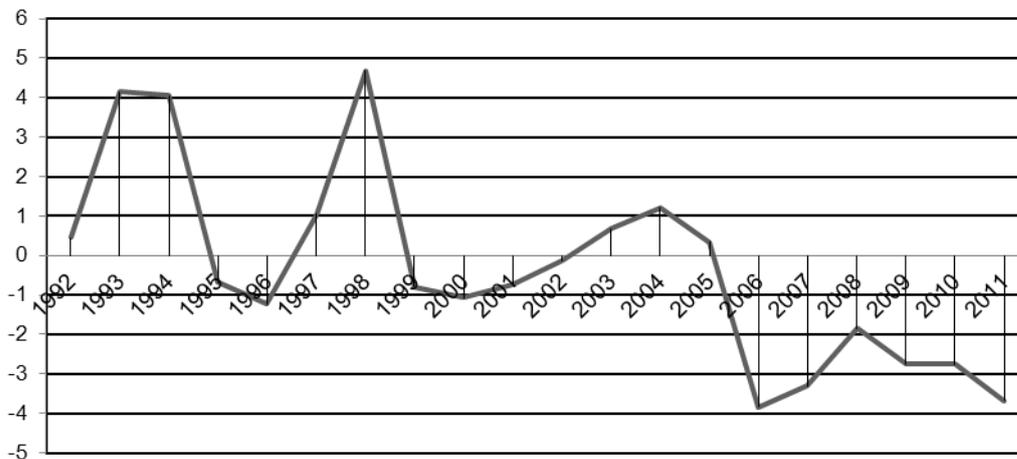

Рис. 3. Темпи приросту, %

Показники темпу приросту показують, на скільки відсотків збільшився рівень звітного періоду порівняно з попереднім або порівняно з початковим рівнем. У 2011 році порівняно з 2010 роком кількість організацій, які виконують наукові дослідження й розробки, зменшилася на 3,6, а порівняно з 1991 роком – на 6,6. Абсолютне значення 1 % приросту показує, скільки організацій треба створити в даному періоді, щоб рівень попереднього періоду зріс на 1 %. У даному прикладі, в 2006 році треба було 15,1, а в 2011 році треба було створити 13,03 організацій, тобто значно менше.

Можна сказати, що з цього динамічному аналізу кількість організацій, які виконують наукові дослідження й розробки, за 21 рік в основному зменшувалася, що створювало несприятливу обстановку в країні, оскільки організації, які займаються інноваціями, – це наше майбутнє.

В Україні досі не отримала достатнього рівня розвитку інституційна інфраструктура фінансової підтримки інноваційної діяльності. Так, позабюджетні галузеві фонди, фонди підтримки наукових ініціатив та спеціалізовані фінансово-кредитні установи не стали дієвими учасниками реалізації на макро- і мікрорівнях інвестиційно-інноваційної політики, спрямованої на технічну модернізацію підприємств, впровадження новітніх науково-технічних розробок і відродження вітчизняного конкурентоспроможного виробництва. Отже, фінансова політика інноваційного розвитку повинна

ґрунтуватися на логіці реалізації інноваційного продукту, а саме включати фінансове забезпечення освіти і науки (науково-дослідні роботи та програми), виробництва та продажу інноваційних продуктів. Ефективність фінансової політики інноваційного розвитку залежить від сприйняття інноваційного продукту, формування ринку інноваційних технологій і зростання попиту на них.

Нинішню ситуацію, що склалася в економіці України, відрізняє той факт, що за наявності в країні значних фундаментальних і технологічних заділів відбувається зниження активності інноваційної діяльності, пов'язаної, насамперед, із браком власних коштів у підприємств і обмеженістю бюджетного фінансування.

Таким чином, державна підтримка великих, системних інновацій повинна здійснюватися, в першу чергу, через реалізацію цільових інноваційних програм, органічно пов'язаних із середньостроковими перспективами розвитку реального сектору і соціально-економічними прогнозами. Потрібно обдуманно проводити політику залучення іноземних інвестицій.

Наук. керівн. Мілевський С. В.

Література: 1. Інвестиційно-інноваційна діяльність: теорія, практика, досвід : монографія / М. П. Денисенко [та ін.] ; за ред. М. П. Денисенка, Л. І. Михайлової. – Суми : Університетська книга, 2008. – 631 с. 2. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент : навч. посібн. / Н. В. Краснокутська. – К. : КНЕУ, 2003. – С. 448–469. 3. Мова Н. Інноваційна діяльність в Україні та напрями її розвитку / Н. Мова, В. Хаусів // Економіка України. – 2010. – 68 с. 4. Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://ukrstat.org>.

Черная О. В.

УДК 332.12

Магістр 2 года обучения

факультета экономической информатики ХНЭУ им. С. Кузнеца

ТЕОРИЯ ПОЛЮСОВ РОСТА: ОСНОВНЫЕ ПОНЯТИЯ И АКТУАЛЬНОСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ В РЕГИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКЕ УКРАИНЫ

Анотация. Приведено описание теории полюсов роста, рассмотрены взгляды на данную теорию таких ученых, как Ж.-Р. Будвиль, Ф. Перри, Дж. Фридман, Т. Хагерstrand, Павлов Ю. М., Г. Шотье, их вклад в модернизацию упомянутой теории. Также раскрыто практическое применение теории полюсов роста относительно региональной политики Украины и на ее основании сделаны выводы для дальнейшего улучшения социально-экономического развития страны.

Анотація. Наведено опис теорії полюсів зростання, розглянуто погляди на дану теорію таких вчених, як Ж.-Р. Будвіль, Ф. Перрі, Дж. Фрідман, Т. Хагерstrand, Павлов Ю. М., Г. Шотье, їх внесок у модернізацію зазначеної теорії. Також розкрито практичне застосування теорії полюсів зростання щодо регіональної політики України і на її підставі зроблено висновки для подальшого поліпшення соціально-економічного розвитку країни.

Annotation. This article presents the description of the theory of growth poles, it studies the views on this theory of such scholars as J. R. Boudevillie, F. Perry, J. Friedman, T. Hagerstrand, Pavlov Yu. M., G. Shote, their contribution into modernization of the mentioned theory. The article also revealed the practical application of the theory of growth poles to the regional policy of Ukraine and on this basis the conclusions were made for the further improvement of socioeconomic development of the country.

Ключевые слова: полюс роста, региональное развитие, промышленность, центр роста.

В настоящее время для Украины, как и для других постсоветских государств, одной из актуальных задач регионального управления выступает задача формирования механизмов активизации социально-экономического развития территорий. Это связано с рядом факторов, основными из которых являются: низкий уровень социально-экономического развития многих регионов государств, стагнация регионо- и градоформирующих видов экономической деятельности, рост территориальных диспропорций в развитии стран, расширение депрессивных ареалов, депопуляция и ухудшение условий и качества жизни населения.

© Черная О. В., 2013

Все это требует разработки и внедрения действенных мер государства в отношении региональной политики с учетом прогрессивного мирового опыта. Как свидетельствует мировая практика, при решении проблем регионального развития ключевую роль среди других мероприятий играет формирование системы полюсов роста. Создание этих полюсов связано со стимулированием отдельных видов экономической деятельности, которые характеризуются мощным мультипликативным эффектом и распространяют импульсы развития на окружающую территорию.

В условиях становления постиндустриального общества в качестве таких видов экономической деятельности выступают не только промышленные производства, но и отрасли третичного сектора экономики. Таким образом, в основе формирования полюсов развития лежит трансформация градоформирующей базы центров социально-экономической активности. Создание системы полюсов роста, в состав которой могут входить отдельные оси, узлы и зоны, направлено на сужение депрессивных ареалов в регионах государства, повышение уровня их социально-экономического развития [1].

Успехи региональной политики многих развитых стран мира основывались на широком использовании в практике региональной политики так называемых теорий кумулятивного роста. Суть этих теорий составляет базовое положение о формировании полюсов (центров) роста и распространении ими импульсов развития на окружающую территорию. Результатом развития этих полюсов и их сосредоточения в определенных регионах было формирование узлов и целых ареалов роста. Это обеспечило рост агломерационного эффекта в хозяйственной деятельности, экономии транспортных расходов, усиление диффузии инноваций, способствовало активизации развития периферии и полупериферии.

К числу основателей теорий кумулятивного роста принадлежат известные ученые: Г. Мюрдаль, Ж.-Р. Будвиль, Ф. Перри, Дж. Фридман, Т. Хагерстранд и др. Ими был разработан ряд моделей социально-экономического развития регионов. В частности, это модели полюсов роста (Ф. Перри, Ж.-Р. Будвиль, Х. Р. Ласуэн), роста городских агломераций (Х. Ричардсон), теория "центр – периферия" (Дж. Фридман), модель "вулкана" (Х. Гирш), модель "волн нововведений" (Т. Хагерстранд) и др. Правомочность и эффективность этих моделей нашла подтверждение в практике регионального развития многих стран мира.

Следует более детально рассмотреть теорию полюсов роста. Теория поляризованного развития, представляющая собой узловое направление в региональных исследованиях, наибольшую популярность получила в 60-е годы на Западе. Она обосновывает закономерности территориальной концентрации населения и хозяйств в определенных узловых элементах, способных оказывать воздействие на окружающие районы и стимулировать их развитие [2].

Сторонники теории поляризованного развития доказывали преимущества концентрации производства, особенно "динамичных", пропульсивных отраслей, в нескольких центрах, что, по их оценкам, дает немалый экономический эффект. Концепция полюсов роста была положена в основу региональных программ многих стран. Создание всякого рода полюсов и центров развития первоначально имело целью активизацию экономической деятельности в отсталых периферийных районах. Поляризация на районном уровне рассматривалась в большинстве случаев как средство территориальной деконцентрации на макроуровне, способное ослабить резкое доминирование отдельных суперрегионов или центров.

Концепция полюсов роста активно разрабатывалась французскими учеными – Ф. Перри и его учеником Ж. Будвилем. Общая теория Ф. Перри основывается на трех концепциях: доминирующей экономики, гармонизированного роста, всеобщей экономики. Отправной пункт теории Перри – "эффект доминирования", состоящий в изменении сущности и форм отношений между экономическими единицами. Этот эффект приводит к "поляризации производства" вокруг отрасли, где экономические единицы ведут себя как части единого целого. В итоге стихийная "агрессивная" конкуренция исчезает, а совокупная эффективность действий партнеров возрастает.

Под полюсами роста он понимал компактно размещенные и динамично развивающиеся отрасли промышленности и отдельные предприятия, в которых сосредоточен "импульс развития", оказывающий влияние на территориальную структуру хозяйства. Это происходит в результате концентрации нововведений, которые группируются вокруг лидирующей отрасли. Если эта отрасль является и пропульсивной, то есть способна оказывать положительный мультипликативный эффект, то она образует полюс роста. Таким образом, у Ф. Перри полюс роста – функциональное понятие.

Ф. Перри по тенденциям развития разделил отрасли производства на три группы:

1. Отрасли, развивающиеся медленно, деградирующие, с тенденцией постоянного снижения их доли в структуре экономики страны. Таковы, например, старые отрасли промышленности в большинстве экономически развитых стран: угольная, текстильная, судостроительная.

2. Отрасли с высокими темпами развития, которые не оказывают существенного влияния на развитие остальных отраслей народного хозяйства – производство предметов потребления, не требующих дальнейшей промышленной переработки.

3. Отрасли, которые не только быстро растут, но и порождают цепную реакцию возникновения и роста промышленных центров, вызывая общее индустриальное развитие страны. Это многие отрасли машиностроения, химической промышленности, электроэнергетика. Там, где получают развитие эти отрасли, и возникает полюс роста. Эти профилирующие отрасли находятся в тесной взаимосвязи между собой, образуя, по терминологии Ф. Перри, "комплекс отраслей", что в какой-то степени аналогично нашему пониманию территориально-производственного комплекса. При этом достигается индуцированный эффект, то есть эффект от проводимых мероприятий в результате импульсов, образующихся при взаимодействии движущих сил. Данный эффект возникает при изменении направлений связей внутри районов и между ними. Различают горизонтальные изменения, например, введение и развитие нового вида деятельности, ликвидацию и ограничение старых объектов и процессов, и вертикальные – изменение способов производства во взаимосвязанных отраслях, технологические новшества и т. д.

Таким образом, будучи непосредственно связанной с теориями роста, концепция полюсов роста подчеркивает не причины, а лишь формы проявления экономических и социальных процессов. Данная теория и используемые ею концепции не только служат для объяснения неравномерности экономического развития, но и указывают путь решения региональных проблем посредством создания в менее развитых районах искусственных "полюсов" или "точек" роста.

Относительно теории полюсов роста существуют и другие взгляды, дополняющие и развивающие первоначальные положения. Например, Ж. Бурвиль перенес эту теорию в конкретное экономическое производство, конкретный регион, дал региональное толкование полюса роста. Он объединил пространство и функцию в одно понятие – "полярность пространства". Однако не каждый региональный центр – полюс роста, а только тот, в котором есть пропульсивные отрасли. Задача развития регионов определяется тем, что необходимо найти отрасли, которые дадут "толчок" к развитию всей региональной системы. Ж. Будвиль показал, что в качестве полюсов роста можно рассматривать не только совокупности предприятий лидирующих отраслей, но и конкретные территории. Полюс роста можно трактовать как географическую агломерацию экономической активности или как совокупность городов, располагающих комплексом быстроразвивающихся производств [3].

Ж. Будвиль подготовил географическую почву для функционального понятия и объединил пространство и функцию общим свойством – полярностью. Из этого следует, что далеко не каждый региональный центр или узел является полюсом роста, а только тот, в котором представлены пропульсивные лидирующие отрасли, который способен к самостоятельному развитию в течение длительного времени, контролирует свое окружение и сообщает ему импульсы развития.

Широкое распространение получили два термина – полюс роста и центр роста. Этим и ограничивается функциональная и географическая часть. Под полюсом роста понимается набор отраслей, а под центром роста – географическая интерпретация полюса, то есть конкретный центр, город.

Среди сторонников идей Ф. Перри следует назвать, по мнению Павлова Ю. М., испанского ученого Х. Р. Ласуэн; он разрабатывает теорию процессов урбанизации и развития на основе теории полюсов роста и диффузии нововведений [3]. В частности, он предлагает следующие определения полюса роста:

1. Полюс роста – это региональный узел предприятий, связанный с экспортным сектором экономики региона, расположенный в одном или нескольких географических кустах (концентрациях) региона.

2. Система полюсов роста и каждый из них в отдельности растут за счет импульсов, рожденных общенациональным спросом, передающихся через экспортный сектор региона и воспринимаемых в процессе конкуренции между полюсами.

3. Импульс роста передается к периферийным второстепенным отраслям посредством рыночных связей между предприятиями, а к географической периферии – таким же образом, но с учетом факторов размещения.

Теория полюсов роста получила развитие в работах Г. Шотье об осях развития. Его основная идея заключается в том, что территории, расположенные между полюсами роста и обеспечивающие транспортную связь, получают дополнительные импульсы роста благодаря увеличению грузопотоков, развитию инфраструктуры. Поэтому они превращаются в оси (коридоры) развития.

Таким образом, можно сделать вывод, что различные ученые с разных точек зрения разрабатывали теорию полюсов роста, но их идеи имели общее основание. В основе концепции полюсов роста лежит представление о ведущей роли отраслевой структуры экономики и, в первую очередь, лидирующих отраслей. Те центры и ареалы экономического пространства, где размещаются предприятия лидирующих отраслей, становятся полюсами притяжения факторов производства, поскольку обеспечивают наиболее эффективное их использование. Это приводит к концентрации предприятий и формированию полюсов экономического роста. Следует отметить, что одним из методов, применяемых в региональной политике развивающихся стран, является создание полюсов роста, или центров развития. Политика создания полюсов роста в целях регионального развития направлена на тщательный выбор в проблемном регионе одного или нескольких потенциальных полюсов. Именно сюда направляют новые инвестиции вместо того, чтобы "точно" распределять их по всему району [1].

Теоретически полюс роста – это потенциальный пункт развития слабо поляризованного района. Практически же выбирается пункт, наиболее благоприятный с точки зрения ресурсов и географического положения; в дальнейшем полюс роста, будучи оснащенным инфраструктурными сооружениями и производственными предприятиями, превращается в центр развития. Следует выделить два основных типа таких центров развития.

К первому относятся центры, призванные инициировать миграцию и капиталовложения от гипертрофированного основного промышленного узла. Таких центров, как правило, немного – от одного до трех. Второй тип объединяет многочисленные мелкие центры, создаваемые в аграрных отсталых районах с целью их будущей индустриализации и ускорения экономического развития.

Согласно концепции поляризованного роста, импульсы, формирующие производственно-территориальную структуру, исходят от полюсов развития, представляющих собой центры концентрации производства. Сила воздействия полюсов зависит от того, что они собой представляют и какого рода импульсы от них исходят: развитие производственных связей, расширение рыночных связей, социальное притяжение [2].

Таким образом, рассмотрев понятия "пропульсивная отрасль" и полюс роста, приводимые в научной литературе различными авторами, можно считать, что полюса роста – территории,

в которых концентрируются отрасли промышленности и находятся пропульсивные отрасли. При этом пропульсивные отрасли – лидирующие отрасли, характеризующиеся максимальным объемом производства, оказывающие влияние на развитие экономики и обладающие динамичностью.

Следует рассмотреть применение теории полюсов роста относительно регионального развития Украины.

Как уже было указано ранее, для Украины нахождение факторов активации социально-экономического развития, то есть своеобразных полюсов роста, на сегодняшний день является одной из актуальнейших тем в области регионального развития.

Для начала можно рассмотреть кластерную характеристику регионов Украины по уровню социально-экономического развития за 2012 год, представленную на рис. 1 [4].

Рис. 1. Социально-экономическое развитие регионов Украины за 2012 год

На рис. 1 области, обозначенные диагональной штриховкой, представляют собой наиболее развитые территории, к ним относятся Харьковская, Донецкая, Днепропетровская и г. Киев. Пунктиром обозначены области со средним уровнем социально-экономического развития, к ним относятся Львовская, Киевская, Полтавская, Николаевская, Запорожская, Одесская, Луганская области и непосредственно АР Крым. Все остальные области, закрашенные белым, относятся к низкоразвитым территориям. Исходя из данных, указанных на карте, видно, что в Украине ярко выражена тенденция к неравномерности развития регионов и наиболее плохо развитыми территориями являются западная и центральная части страны.

Согласно теории Ф. Перри, полюсами роста являются те виды экономической деятельности, которые наиболее развиты в стране, зачастую это виды деятельности, которые непосредственно связаны с промышленным производством, машиностроением, энергетикой и др. Чтобы убедиться, что данное утверждение действительно и для Украины, следует рассмотреть, какой вклад вносит каждый вид деятельности в формирование ВВП страны, и тем самым определить наиболее развитые отрасли (рис. 2, данные представлены за 2012 год).

Рис. 2. Удельный вес видов экономической деятельности в ВВП Украины по состоянию на 2012 год

Очевидно, что эти мероприятия региональной политики должны коснуться, в первую очередь, пропульсивных видов экономической деятельности в определенных "фокусных точках" регионов – центрах социально-экономической активности, которые имеют наилучшие предпосылки и потенциал развития, достаточно высокую общественную активность населения и т. д.

Вместе с тем следует констатировать, что отмеченная проблема, несмотря на ее актуальность, все еще остается недостаточно проработанной и использованной как в концептуальном отношении, так и в практике региональной политики государства.

Научн. рук. Раевнева Е. В.

Литература: 1. Павлов К. В. Экономическое ядро: сущность, элементный состав и критерии его формирования / К. В. Павлов. – М., 2009. – 200 с. 2. Подгрушный Г. П. Полюса социально-экономического роста: проблемы формирования и роль в региональном развитии – Региональное развитие и сотрудничество / Г. П. Подгрушный. – 2012. – № 1–2. – 52 с. 3. Центр и периферия в региональном развитии / под. ред. О. В. Грицай. – М. : Наука, 2005. – 300 с. 4. Державна служба статистики. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua. 5. Нова державна регіональна політика. – К. : Видавництво "Крамар", 2009. – 232 с.

УДК 331.215.53

Половнюва А. О.

Магістр 2 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РІВНЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В УКРАЇНІ

Анотація. Проведено аналіз мінімальної та середньої заробітної плати в країнах світу та Україні. Особливу увагу приділено ролі мінімальної заробітної плати у формуванні соціальної політики країни. Проведено дослідження відповідності мінімальної та середньої заробітної плати в країні.

Аннотация. Проведен анализ минимальной и средней заработной платы в странах мира и Украине. Особое внимание уделено роли минимальной заработной платы в формировании социальной политики страны. Проведено исследование соответствия минимальной и средней заработной платы в стране.

Annotation. The minimum and average wages in world countries and Ukraine are analyzed. Special attention is paid to the role of the minimum wage in shaping social policy. The correspondence between minimum and average wages in the country is studied.

Ключові слова: заробітна плата, мінімальна заробітна плата, соціальний захист, рівень життя.

В умовах перебудови економіки України, створення нових соціальних та економічних відносин у суспільстві, розбудови держави як незалежної та самостійної, важлива роль відводиться питанням організації оплати праці, тому що прогрес суспільства та його конкретних суб'єктів (підприємств, організацій) реалізується, перш за все, через зміцнення та розвиток особистих матеріальних стимулів, основною формою яких є оплата праці. Заробітна плата є важливим засобом підвищення зацікавленості працюючих у результатах своєї діяльності, її продуктивності. До того ж у сучасних умовах господарювання основна частка у складі витрат на робочу силу (60 – 70 %) припадає на заробітну плату [1].

Метою статті є аналіз рівня мінімальної та середньої заробітної плати в Україні порівняно з іншими країнами світу.

Мінімальна зарплата в Україні є як гарантованою державою соціальною нормою, так і нижньою межею оплати праці найманого персоналу на підприємствах усіх форм власності. Тобто працедавець законодавчо не має права платити своїм співробітникам зарплату нижче за мінімальний показник.

На базі даних (табл. 1) шляхом ранжирування країн за щомісячним мінімальним рівнем заробітної плати наявний відповідний рейтинг. Аналіз проведено шляхом перерахунку місцевої валюти в євро за курсом центральних банків кожної з країн.

© Половнюва А. О., 2013

Таблиця 1

Мінімальний розмір оплати праці в світі (МРОП), євро

Країна	МРОП за годину в євро	МРОП у місяць в євро	МРОП у місяць у національній валюті
Швейцарія	–	1 900,00	2 200,00 швейцарських франків
Люксембург	8,69	1 682,76	
Ірландія	8,65	1 499,33	
Бельгія	7,48	1 440,67	
Нідерланди	7,96	1 398	
Франція	8,03	1 343,77	
Велика Британія	7,36	1 202	
США	9,05	1 030	1 305 дол. США
Ізраїль	4,90	920	4 300,00 шекелів
Греція	–	684	
Мальта	3,35	634,75	
Іспанія	3,78	633,30	
Словенія	3,03	510	
Португалія	2,62	500	
Польща	1,35	350	1 317 злотих
Туреччина	–	327	760 лір
Чехія	1,58	318	8 000 крон
Словаччина	1,00	307,70	
Естонія	1,80	290	
Латвія	1,60	285	200 лат
Литва	0,92	231	800 літ
Угорщина	8,32	229	
КНР	–	189,44	1 500 юанів женьмінбї
Румунія	0,52	140	600 леїв
Росія	0,72	127	5 400 рублів
Болгарія	0,47	123	240 левів
Україна	0,63	104,27	1 147 гривень
Білорусь	5,74	123,67	1 395 000 білоруських рублів
Казахстан	–	95	18 660 тенге

На рис. 1 наочно зображено відмінність між МРОП в Україні та в країнах світу.

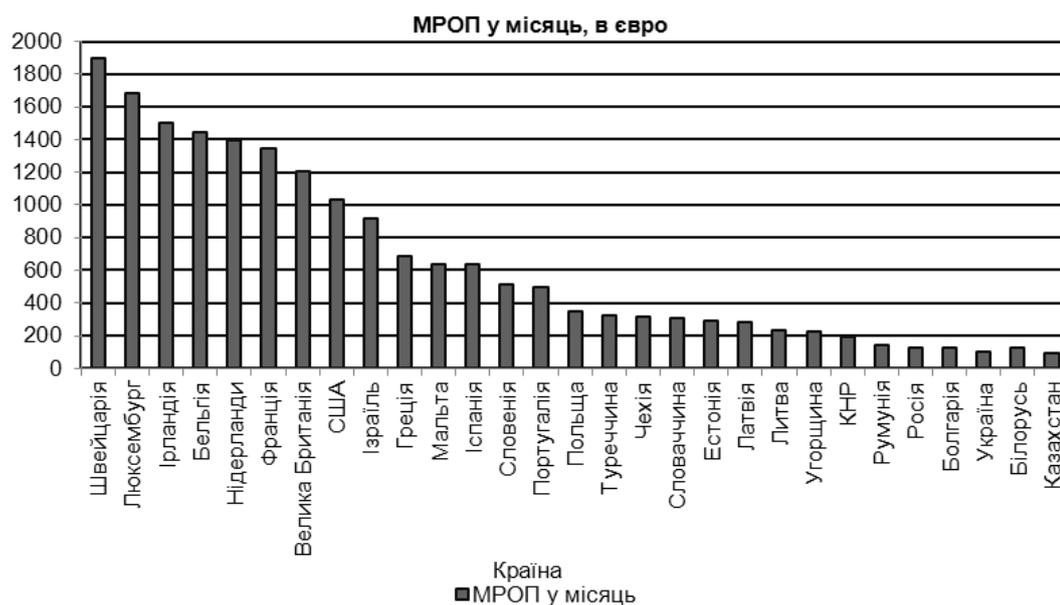

Рис. 1. Мінімальний розмір оплати праці в Україні та світі, євро

З рис. 1 та табл. 1 видно, що порівняно з країнами світу, що аналізувались, у нашій країні одне з найнижчих значень мінімальної заробітної плати. Це свідчить про рівень державної підтримки населення в соціальній сфері.

Світовий досвід переконує, що терміни корекції МЗП повинні, з одного боку, враховувати постійні зміни в динаміці цін і загальних доходів працівників із метою забезпечення захисту окремих категорій працівників, які мають найменші доходи, а з іншого – забезпечувати стабільність тарифної системи у разі прямого або побічного впливу на неї МЗП, зменшення ризику інфляційного тиску, пов'язаного зі зростанням рівня заробітної плати і цін. Чим коротший інтервал між термінами корекції, тим більше рівень мінімальної заробітної плати співпадає зі змінами окремих критеріїв, що на нього впливають.

Якщо мінімальна заробітна плата скоріше відображає той мінімальний дохід, який гарантує держава своїм громадянам, то за допомогою показника середньої заробітної плати по країні можна визначити вартість праці та доходи звичайних громадян. У табл. 2 наведено рівень середньої заробітної плати в країнах СНД та деяких розвинутих країнах світу.

Таблиця 2

Середня заробітна плата в країнах світу в 2012 році

Країни світу	Середньомісячна зарплата, дол. США
Росія	760
Казахстан	600
Азербайджан	450
Україна	350
Вірменія	330
Молдова	300
Киргизстан	220
Білорусь	210
Таджикистан	100
Німеччина	3 900
Швеція	3 400
Італія	3 000
Іспанія	2 800
Греція	2 600
Польща	1 700
Румунія	1 100
Болгарія	900
США	4 100
Японія	3 600

Згідно з новим звітом ООН [2] за величиною середньої заробітної плати працівників у 72 країнах світу середня заробітна плата працівників становить 1 480 доларів США, що перевищує рівень заробітної плати в Україні більше, ніж у 4 рази.

Рівень середньої заробітної плати в країнах світу зображено на рис. 2.

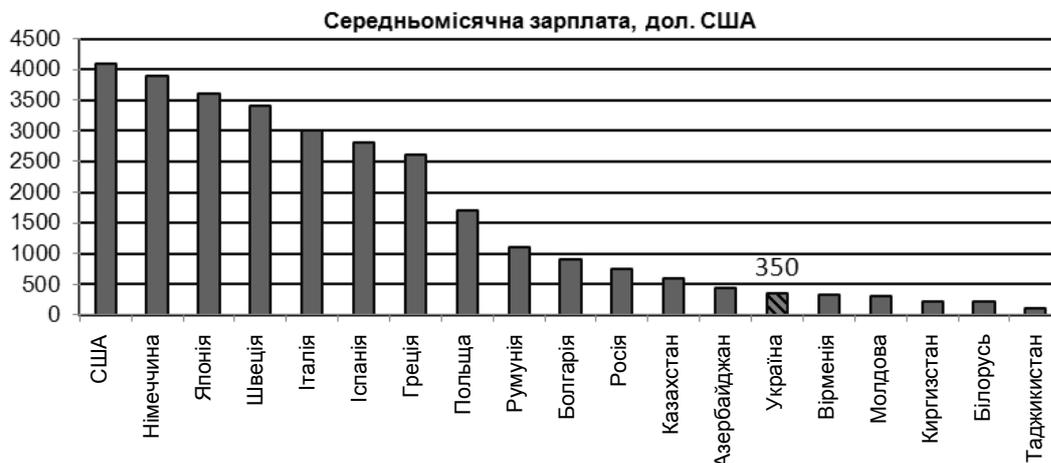

Рис. 2. Середньомісячна заробітна плата в країнах світу у 2012 році

Як видно з рис. 2, Україна знаходиться на четвертому місці за середньою заробітною платою серед країн СНД після таких країн, як Росія, Казахстан та Азейбарджан. Найменша середня зарплата в Таджикистані. Що стосується країн Європи, то тут лідирують скандинавські країни і Німеччина, у яких заробітна плата трохи нижче, ніж у США. У країнах східної Європи найбільша заробітна плата в Чехії і Польщі.

Відповідно до інформації Державного комітету статистики України [3] середня заробітна плата в середньому по країні у два рази вища, ніж мінімальна, але цього недостатньо для забезпечення потреб громадян.

Тому дуже важлива соціальна проблема перехідного періоду полягає у тому, що рівень продуктивності праці в економіці України не дає можливості гарантувати всім працюючим заробітну плату, не нижчу вартості мінімального споживчого бюджету. Більше того навіть середня заробітна плата нині в Україні далеко відстає від цієї величини.

Наук. керівн. Чанкіна І. В.

Література: 1. Макаренко О. І. Моделювання вартості персоналу / І. О. Макаренко // Держава та регіони. – 2008. – № 4. – С. 117–120. 2. Доклад "Заработная плата в мире в 2012 – 2013 гг." [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/dgreports/dcomm/publ/documents/publication/wcms_213968.pdf. 3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Осипчук В. В.

УДК 338.445

Магістр 2 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ЕКОНОМІКО-СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ АГРЕГОВАНИХ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ

Анотація. Проаналізовано агреговані макроекономічні показники, які відображають економічний стан та тенденцію розвитку економіки держави.

Аннотация. Проанализированы агрегированные макроэкономические показатели, которые отражают экономическое состояние и тенденцию развития экономики страны.

Annotation. The aggregated macroeconomic indexes, which represent economic position, and the tendency of state economic development are analysed.

Ключові слова: макроекономічні показники, валовий національний продукт, валовий регіональний продукт, валова додана вартість.

Загальні положення теорії макроекономічних показників викладені у роботах таких зарубіжних та вітчизняних вчених, як: Р. Кемпбелл, Л. Стенлі, А. Гальчинський, Б. Дратавер, О. Кривцов, В. Мельникова, С. Панчишин, А. Савченко, Л. Харкянен, Є. Ларіонова, Л. Нестеров, О. Лугінін, В. Сопко, В. Завгородній, Ю. Іванова, Р. Моторин, Е. Чекотовський, С. Герасименко, Ю. Пігарев, А. Штангрет, О. Копилюк.

Разом із тим у багатьох роботах істотно не розкриваються сторони даної проблеми макроекономічних показників.

Метою статті є аналіз агрегованих макроекономічних показників, які відображають економічний стан та тенденцію розвитку економіки держави.

Валовий регіональний продукт (ВРП) є узагальнюючим показником при комплексній оцінці економічного розвитку регіону, що дозволяє визначити його роль і місце в економіці країни, оцінити ефективність проведеної регіональної політики [1].

Структурні зрушення, які відбулися в результаті реформування та перебудови економіки протягом останніх років, знайшли відображення у динаміці зміни випуску, які наведені на рис. 1.

© Осипчук В. В., 2013

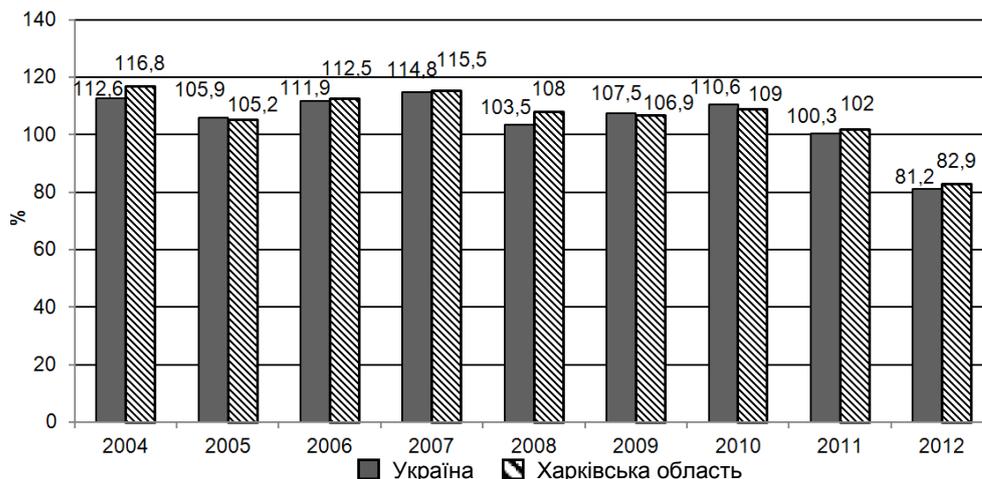

Рис. 1. Індекси фізичного обсягу випуску з 2004 по 2012 роки (у порівнянних цінах; відсотків до попереднього року)

Випуск та валова додана вартість за видами економічної діяльності у 2012 році характеризуються такими, що серед видів економічної діяльності у випуску пріоритет належить промисловості, а саме добувній, переробній промисловості, виробництву та розподіленню електроенергії, газу та води. Частка промисловості складає 37,0 % від загального випуску області. У 2012 році підприємствами Харківщини було вироблено промислової продукції на 20,3 % менше, ніж у 2011 [2].

У добувній промисловості обсяги виробництва скоротилися на піввідсотка, в переробній – на 23,3 %, у виробництві та розподіленні газу, тепла та води – на 14,8 %. Загалом із 13 основних видів діяльності тільки у добуванні паливно-енергетичних корисних копалин спостерігалось зростання обсягів промислового виробництва порівняно з попереднім роком – 3,2 %.

Найбільше скорочення індексів промислової продукції зафіксовано у добуванні корисних копалин, окрім паливно-енергетичних (на 58,9 %). На 37 – 45 % знизився випуск продукції у виробництві деревини та виробів із деревини, окрім меблів, у металургійному виробництві і виробництві готових металевих виробів, виробництві іншої неметалевої мінеральної продукції, на 30 – 34 % – в інших галузях промисловості, машинобудуванні, легкій промисловості, на 9 – 10 % – у виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, целюлозно-паперовому виробництві, видавничій діяльності, виробництві коксу та продуктів нафтоперероблення, на 5 % – у хімічній і нафтохімічній промисловості.

Зниження (–) обсягів продукції за основними видами промислової діяльності подані на рис. 2.

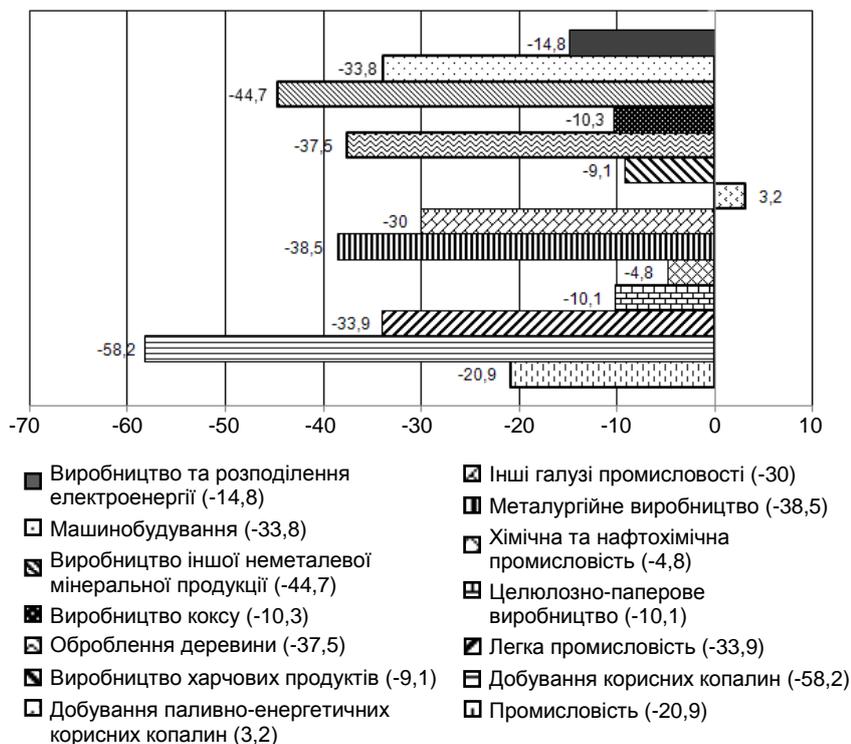

Рис. 2. Темпи приросту, зниження (–) обсягів продукції за основними видами промислової діяльності за 2012 рік

З рис. 2 видно, що відбувається спад промисловості на 20,9 %, легка промисловість зменшилась на 18,1 %, тільки при добуванні паливно-енергетичних корисних копалин спостерігається підвищення на 2,3 %.

У 2012 році відбувалось скорочення обсягів випуску за всіма видами економічної діяльності, окрім рибальства, рибництва, охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, індекси фізичного обсягу випуску яких склали відповідно 111,1 та 101,9 %. Найбільш швидкими темпами випуск скоротився у будівництві (на 36,5 %), діяльності готелів та ресторанів (на 25,2 %), переробній промисловості (на 22,9 %), торгівлі; ремонті автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (на 21,2 %) [3].

Валова додана вартість у розрахунку на одну особу (у фактичних цінах, грн) зображена на рис. 3.

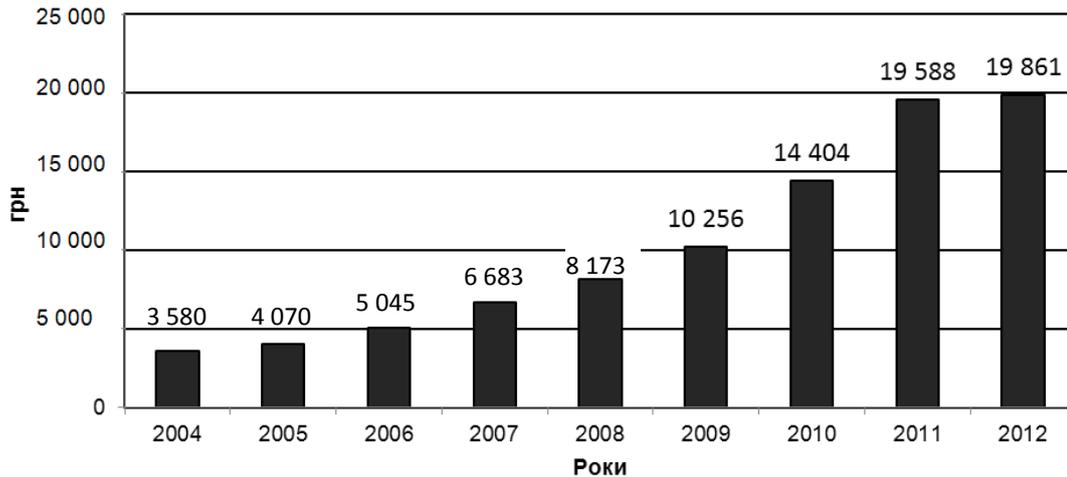

Рис. 3. Валова додана вартість у розрахунку на одну особу за 2004 – 2012 роки

З рис. 3 видно, що відбувалося зростання за валовою доданою вартістю на одну особу порівняно з 2011 роком на 279 грн, порівняно з 2010 роком на 5 457 грн, із 2004 роком на 16 281 грн. Таким чином, у 2012 році в області, як і в цілому по Україні, після достатньо динамічного розвитку спостерігалось падіння за основними макроекономічними показниками.

Кризові явища у країні негативно вплинули як на стан підприємств та організацій, так і економіки в цілому. Розуміння кризових явищ як інструментів виявлення прихованих проблем та шляхів попередження подальших спадів дасть можливість забезпечити стійке зростання економіки в майбутньому [4].

В ідеальній економіці реальний ВВП зростає би швидкими, сталими темпами, рівень цін залишався б незмінним або ж зростає досить повільно. У результаті незначними були б інфляція та безробіття.

Проте досвід свідчить про те, що економічні умови ніколи не залишаються сталими – піднесення прокладає шлях до спаду.

У роки спаду ВВП зайнятість та реальні доходи населення падають, прибутки зменшуються, люди втрачають роботу, невдовзі знову починається поживлення. Цей етап характеризується підвищенням життєвого рівня. Але за піднесенням настає новий спад економіки [5].

Зростання і падіння обсягів виробництва, цін, процентних ставок і зайнятості складають діловий цикл, що є характерною рисою ринкової економіки.

Наук. керівн. Погасій С. С.

Література: 1. Мельник А. Ф. Макроекономіка та макроекономічна політика : навч. посібн. / А. Ф. Мельник, Т. Л. Желток, О. В. Длугопольський. – К. : Знання, 2008. – 699 с. 2. Сопко В. В. Організація бухгалтерського обліку, контролю та аналізу / В. В. Сопко, В. П. Завгородній. – К. : КНЕУ, 2000. – 214 с. 3. Статистичний щорічник України за 2009 рік. – К. : Лелека, 2010. – С. 116. 4. Экономическая статистика / под ред. Ю. Н. Иванова. – 2-е изд. – М. : Каравела, 2002. – 168 с. 5. Моторин Р. Статистика : навч.-метод. посібн. для самостійного вивчення дисциплін / Р. Моторин, Е. Чекотовський. – К. : КНЕУ, 2005. – 265 с. 6. Савченко А. Г. Макроекономіка : навч.-метод. посібн. для самостійного вивчення дисципліни / А. Г. Савченко, Д. М. Свдокімова ; Державний вищий навч. заклад "Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана". – К. : КНЕУ, 2008. – 256 с.

Магістр 2 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОГНОЗУВАННЯ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

Анотація. Наведено опис стану промисловості України за допомогою методів економіко-математичного моделювання, а саме побудову моделі декомпозиції з подальшим прогнозуванням обсягів промислового виробництва на 2013 рік. Також розкрито використання методу Фостера – Стюарта для вибору моделі залежно від наявності тренда.

Аннотация. Приведено описание состояния промышленности Украины с помощью методов экономико-математического моделирования, а именно построение модели декомпозиции с последующим прогнозированием объемов промышленного производства на 2013 год. Также раскрыто использование метода Фостера – Стюарта для выбора модели в зависимости от наличия тренда.

Annotation. The article deals with the description of the state of industry in Ukraine with the help of methods of economic and mathematical modeling, namely developing the model of decomposition with the subsequent forecasting the volumes of industrial production for 2013. The article also reveals the use of Foster – Stewart method for selecting the model depending on the availability of the trend.

Ключові слова: промисловість, галузі промисловості, тренд, сезонність.

В умовах ринкової економіки важливим є постійний моніторинг змін у розвитку промислового комплексу України та дослідження зрушень у його структурі та динаміці. Тому аналіз структурно-динамічних зрушень розвитку промисловості є дуже актуальною темою для дослідження.

В Україні промисловість – достатньо розвинутий сектор економіки. Оскільки вона є однією з найважливіших та базових секторів економіки України, то її стан має величезний вплив на рівень розвитку країни в цілому, спеціалізацію економіки, а також визначає роль країни на світовому ринку.

Усе ж навіть під час проведення структурної перебудови промислового сектору економіки Україна має великі обсяги експорту, перш за все, в товарну номенклатуру включається продукція експортно-орієнтованих галузей, тобто хімічної промисловості, машинобудування та металургії, значно менші обсяги у продукції видобувної промисловості.

Аналіз даного сектору економіки України є достатньо складним через складність структури та ієрархічність. Тому необхідно обрати саме той метод аналізу, який допоможе якнайчіткіше визначити сучасний стан даного сектору. Оскільки проблема аналізу промислового комплексу є дуже важливою, вона не могла залишитись без уваги.

Аналіз розвитку промислового комплексу України виступає достатньо складним процесом. Моделювання його розвитку та прогнозування майбутніх обсягів виробництва можна дослідити за допомогою методу декомпозиції ряду динаміки.

Для моделювання розвитку промислового комплексу можна використати ряд даних, представлений показниками обсягу реалізованої промислової продукції за період з 2007 року до 2012 року в помісячному аспекті.

Щоб правильно проаналізувати ряд, необхідно спочатку обрати вид моделі та визначити наявність тренда. З цією метою можна скористатися методом Фішера, методом Фостера – Стюарта та методом середніх.

Дані методи побудовані на загальному принципі – знаходження границь нерівності, що допоможуть з'ясувати, існує тренд в середньому, тренд в дисперсії чи його не існує взагалі.

Слід розрахувати значення показників Фостера – Стюарта за такою формулою:

$$t_d = \frac{d}{S_2}, \quad (1)$$

де d – математичне очікування різниці U_i та L_i ;
 S_2 – стандартне відхилення даного ряду.

$$t_s = \frac{C - M}{S_1}, \quad (2)$$

де C – математичне очікування ряду суми U_i та L_i ;
 M – коефіцієнт варіації даного ряду;
 S_1 – стандартне відхилення даного ряду.

В Excel розраховуються значення невідомих складових у формулах, одержаний результат має вигляд:

$$t_d = \frac{0,2958}{0,4596} = 0,6435;$$

$$t_s = \frac{0,2958 - 0,4596}{1,554} = -2,737.$$

Тепер необхідно порівняти отримані значення з критерієм Стьюдента для обраного часового ряду, що дорівнює $t = 2$ при $k = 71$ та $\alpha = 0,05$.

Для визначення наявності тренда необхідно використати табл. 1.

Таблиця 1

Критерії визначення наявності тренда

Нерівність		Наявність тренда
$t_d > t$	$t_s > t$	Тренд у середньому
$t_d < t$	$t_s > t$	Тренд у середньому та в дисперсії
$t_d > t$	$t_s < t$	Невизначеність
$t_d < t$	$t_s < t$	Тренд відсутній

За результатами розрахунків можна сказати, що в часовому ряду присутній тренд у середньому та в дисперсії, адже значення t_d менше від критичного значення t -критерію Стьюдента, а t_s відповідно, більше: $|0,6435| < 2$, а $|-2,737| > 2$.

На наступному етапі необхідно визначити доцільний вид моделі, що зрештою буде побудована.

На рис. 1 наведені види моделей залежно від наявності тренда.

Отже, можна зробити висновок, що для обраного часового ряду необхідно будувати модель декомпозиції.

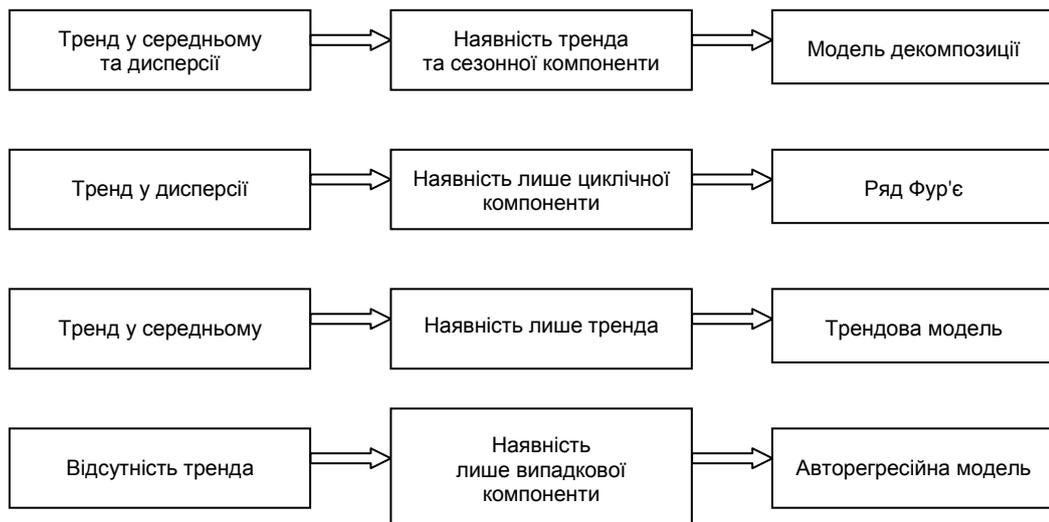

Рис. 1. Вид моделі залежно від наявності тренда

Існують декілька видів моделі декомпозиції – адитивна, мультиплікативна та змішана. Виходячи з візуального аналізу даних, застосовується мультиплікативна модель, коли розкид

значень має не постійні та різкі коливання, що збільшуються в геометричній прогресії; адитивну модель використовують за стабільного розкиду значень, що приблизно однаковий на всьому полігоні значень. На рис. 2 наведено графік зміни обсягів реалізованої продукції промисловості в помісячному розрізі в період 2007 – 2012 рр.

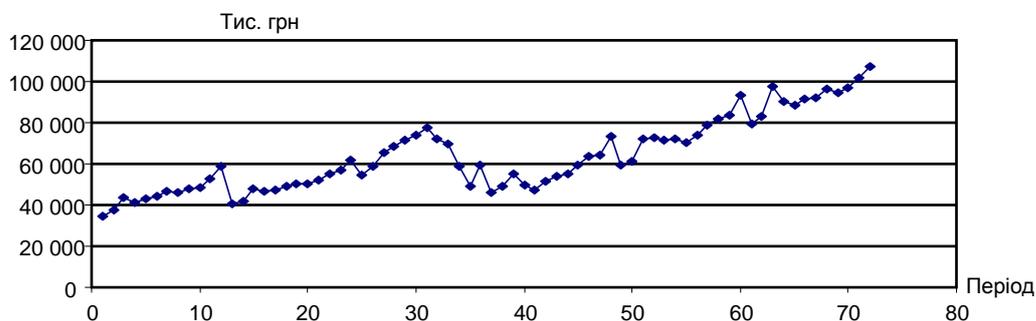

Рис. 2. Обсяг реалізованої промислової продукції

На рис. 2 видно, що обсяги реалізованої промислової продукції не мають у графічному зображенні коливань, що збільшуються у геометричній прогресії, а це вказує на те, що необхідно використовувати адитивну модель декомпозиції ряду.

Загальний вигляд моделі адитивної декомпозиції такий:

$$Y = T + S + E, \quad (3)$$

де T – трендові значення моделі;

S – сезонні коливання;

E – відхилення, похибки.

Спочатку слід знайти значення сезонної компоненти, адже сутність моделі декомпозиції полягає у послідовному розподілі ряду на складові частини з подальшим вивченням кожної окремої частини та об'єднанням їх у єдине ціле.

У програмі STATISTICA 8.0 слід ввести дані та отримати аналіз сезонної компоненти. Сезонні коливання – сезонна компонента часового ряду, яка часто накладається на основну тенденцію, зміни показників, які повторюються з року в рік у певні проміжки часу.

Сезонні коливання формуються під впливом не лише природно-кліматичних, але й соціально-економічних факторів. Сила і напрям дії окремих факторів формує різну конфігурацію сезонної хвилі. За своїм характером сезонна компонента може бути адитивною або мультиплікативною. Для адитивної компоненти характерні сталі коливання навколо середнього рівня чи тренда, для мультиплікативної – зростання амплітуди коливань з часом.

Сезонна компонента визначається для адитивної моделі декомпозиції як середнє значення ряду, що відповідає даній точці сезонного інтервалу. Для цього в програмі STATISTICA 8.0 можна використати спеціальну функцію і отримати результати, наведені в табл. 2. Оскільки лаг сезонності 12, то кожні 12 місяців повторюються і значення сезонності.

Таблиця 2

Значення сезонної компоненти (S)

Рік	2007 – 2013					
Місяць	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень
Сезонні компоненти	-7 163,3	-5 193,7	2 956,41	-23,53	-1 110,9	468,37
	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень
	862,31	402,79	1 680,53	528,82	-381,4	6 973,61

Далі визначається трендова компонента даного ряду. Тренд – це загальна тенденція, визначена певною спрямованістю зміни показників часового ряду [2].

У табл. 3 наведено види трендів, вигляд рівняння та коефіцієнт детермінації. Саме за наведеними даними можна визначити найбільш адекватний вид тренда.

Види трендів та вигляд рівняння тренда

Тренд	Вид рівняння	R ²
Лінійний	$y = 725,75 \times t + 37\,463$	0,782
Логарифмічний	$y = 14\,066 \times \ln(t) + 17\,266$	0,570
Експоненціальний	$y = 40\,607 \times e^{0,0114 \times t}$	0,779
Логістичний	$y = 29\,206 \times t^{0,2257}$	0,648
Поліноміальний	$y = -0,0057 \times t^4 + 1,1645 \times t^3 - 72 \times t^2 + 2\,046,8 \times t + 35\,053$	0,895

Як видно, найбільший коефіцієнт детермінації спостерігається, якщо будувати поліноміальний тренд четвертого порядку, його й потрібно використовувати далі в моделі. На рис. 3 наведено вигляд поліноміального тренда.

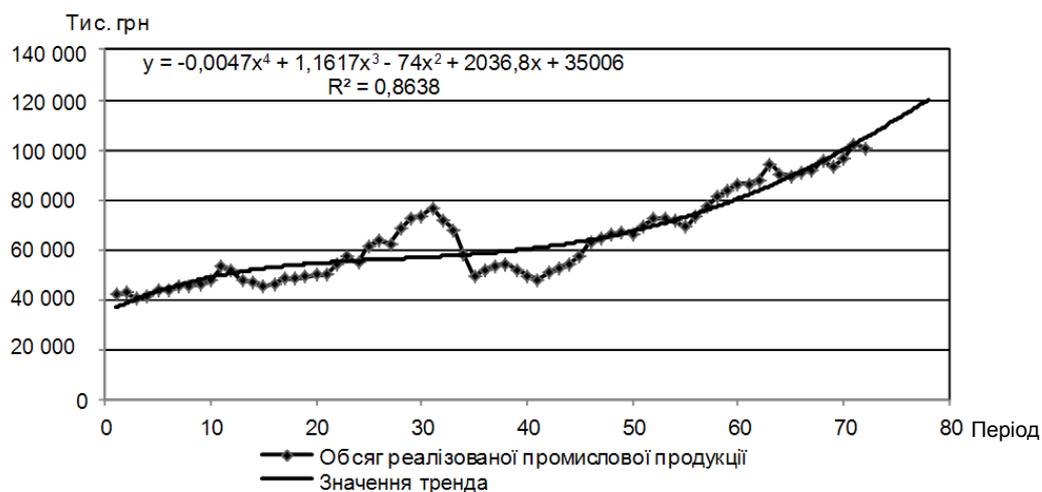

Рис. 3. Поліноміальний тренд 4 ступеня

Параметри трендової моделі знайдені за допомогою методу найменших квадратів, тобто трендова модель має вигляд:

$$y = -0,0057 \times t^4 + 1,1645 \times t^3 - 72 \times t^2 + 2046,8 \times t + 35053, \quad (4)$$

де t – період часу (місяць).

Тепер слід визначити модельні значення обсягу реалізованої промислової продукції. Розраховані дані видно на рис. 4.

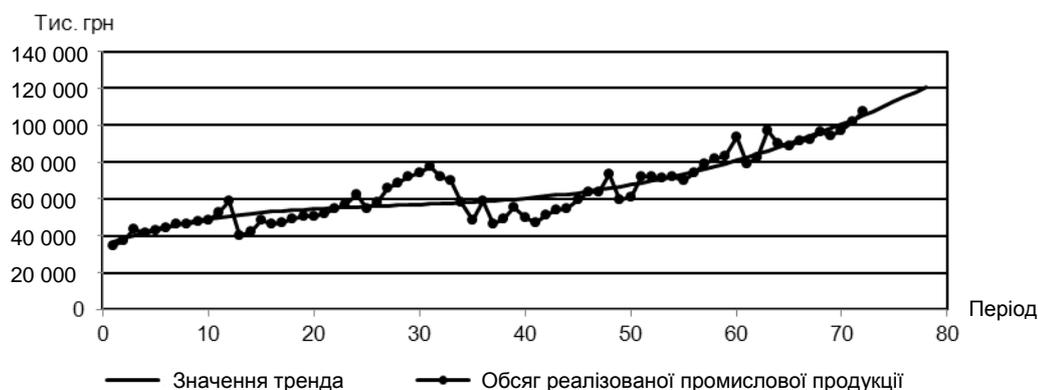

Рис. 4. Фактичні та теоретичні значення моделі

Визначивши модельні значення показника обсягу реалізованої продукції промисловості, можна знайти їх відхилення від фактичних значень, тобто визначити випадкову компоненту ряду. Для цього слід використати формулу (5):

$$E = Y_{\text{факт}} - Y_{\text{теор}} - S. \quad (5)$$

Після проведення розрахунків отримано ряд похибок, необхідних для розрахунку загальної похибки моделі.

Останнім кроком буде знаходження похибки модельних розрахунків за формулою:

$$m.a.p.e = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \frac{E}{Y} \times 100, \quad (6)$$

де n – кількість спостережень;

E – випадкова компонента;

Y – фактичні дані обсягів реалізованої промислової продукції.

Для запропонованих розрахунків:

$$m.a.p.e = \frac{1}{72} \times 1,228866 \times 100 = 1,63 \%$$

Похибка моделі менша за 5 %, тобто дана модель є адекватною та може використовуватися на практиці для аналізу обсягів реалізованої промислової продукції.

Далі необхідно визначити прогнозне значення обсягів реалізованої промислової продукції на наступний період, тобто на перше півріччя 2013 року в помісячному аспекті.

Використовуючи табл. 3, можна знайти значення сезонної компоненти для даної моделі декомпозиції, значення трендової компоненти розраховується за формулою (4).

Отримані результати наведені в табл. 4.

Таблиця 4

Прогнозні значення обсягів реалізованої промислової продукції

Рік	Місяць	Період	Сезонна компонента	Трендове значення	Прогнозне значення
2013	січень	73	-7 163,29	92 999,49	85 836,2
	лютий	74	-5 193,74	94 810,34	89 616,6
	березень	75	2 956,415	94 373,985	97 330,4
	квітень	76	-23,5255	97 971,126	97 947,6
	травень	77	-1 110,9	88 715,4	87 604,5
	червень	78	468,3736	88 052,326	88 520,7

Результати розрахунків та значення $m.a.p.e$ з достовірністю 98 % показують, що змодельовані значення обсягу реалізованої промислової продукції на перше півріччя 2013 року відповідають реальності. Тобто можна відзначити деяке зниження обсягів виробництва, але не надто значне, що повністю відповідає обраному тренду. Можна сказати, що промисловість України розвивається, але недостатність матеріального забезпечення та зовнішнього інвестування, застарілість технологій мають свій негативний вплив.

Україні необхідно, перш за все, почати виробляти конкурентоспроможну продукцію, що буде орієнтована на сучасного споживача, використовувати у виробництві новітні технології та досягнення НТП. Саме ці кроки допоможуть закріпити Україні позиції на світовому ринку й поліпшити стан національного виробництва.

Наук. керівн. Раєвська О. В.

Література: 1. Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>. 2. Пугачова М. В. Діяльність малих підприємств у промисловості України: неочікувані висновки / М. В. Пугачова // Статистика України. – 2011. – № 2 (53). – С. 47–54. 3. Зінчухов С. В. Аналіз сучасного стану промисловості України / С. В. Зінчухов // Держава та регіони. – 2009. – № 3. – С. 116–121. 4. Геєць В. Структура економіки і структурна політика її стабілізації / В. Геєць // Економіка України. – 2006. – № 4. – С. 17–18. 5. Годийчук Д. В. Украина промышленная / Д. В. Годийчук // Надежный и стабильный партнер. – 2007. – № 1. – С. 12–14.

ПОВЫШЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ КАК ОДИН ИЗ СПОСОБОВ МИНИМИЗАЦИИ БИЗНЕС-РИСКОВ

Аннотация. Исследованы бизнес-риски, их виды и методы борьбы с ними. Показана значимость повышения информационной безопасности предприятия в современных условиях.

Анотація. Досліджено бізнес-ризиків, їх види і методи боротьби з ними. Показано значущість підвищення інформаційної безпеки підприємства в сучасних умовах.

Annotation. This article studies business risks, their types and methods of removing them. The increasing importance of information security in the modern world is shown.

Ключевые слова: бизнес, бизнес-риски, утечка информации, информационные активы, DLP-система.

Целью исследования является определение всех возможных методов борьбы с разными видами бизнес-рисков на основе определения бизнес-рисков.

В современных условиях хозяйствования бизнес-риски являются неотъемлемой частью развития и управления бизнесом, а также играют важную роль при оценке стоимости бизнеса. Бизнес-риск является одной из неоднозначных в определении характеристик. На сегодняшний день выделяют два подхода к определению понятия "бизнес-риск". Так, по мнению Стефана Ароса и Рондальфа Вестерфилда, эти подходы трактуются таким образом:

1. Бизнес-риск – это риск, определяющий чувствительность денежного потока фирмы в связи с колебанием агрегированного денежного потока экономики в целом [1].

Его основными факторами являются отраслевые особенности организации материально-технической (то есть ресурсной) базы и финансирования деятельности фирмы, неопределенность в объемах продаж, производственных и коммерческих расходах.

2. Бизнес-риск (в более узком смысле) – как синоним понятия "операционный риск" (или производственный риск) [2].

Приведенные понятия – довольно близкие по определению трактовки, согласно которой бизнес-риск – это риск, который несут акционеры фирмы в случае, если она финансируется лишь за счет собственного капитала (то есть без привлечения заемного капитала), в этом случае объединение бизнес-риска (то есть операционного риска) и финансового риска называют общим риском деятельности фирмы (TotalFirmRisk) [3].

Обобщая названные определения, можно констатировать, что бизнес-риски – это по большей степени абсолютно все риски, которые могут так или иначе поставить деятельность бизнеса под угрозу.

Рассматривая виды рисков, компания "Ernst&Young" провела исследование, в котором приняли участие 641 компания из 21 страны мира. В числе основных были выделены следующие бизнес-риски [4]:

1. Ценовое давление.
2. Рост издержек и падение рентабельности.
3. Рыночные риски.
4. Макроэкономические риски.
5. Недостаток квалифицированных специалистов.
6. Утечка информации и информационная безопасность.
7. Несовершенство законодательств.
8. Новые технологии.

Просмотрев данные по каждому из этих пунктов, хотелось бы остановиться на утечке информации и информационной безопасности, так как именно на этот риск может повлиять руководство. Например, если это утечка конфиденциальной информации, что может являться для всего бизнеса просто смертельным.

Существует по меньшей мере четыре программных решения, призванных противостоять утечкам конфиденциальной информации. Устойчивым названием для этого класса продуктов стал термин DLP (от англ. DataLossPrevention). При грамотном внедрении DLP-системы, подготовке процедурных документов эти решения позволяют существенно снизить вероятность несанкционированного перемещения конфиденциальных данных вовне.

Необходимо представить такую ситуацию: предприятию необходима концепция защиты от утечки информации и надо подобрать соответствующий программный продукт. Но внедрение DLP-решения предполагает ведение достаточно длительных проектов, затрагивающих многие подразделения компании. Цена среднего внедрения такой системы в среднем составляет от 100 до 500 долларов в пересчете на одно рабочее место. Разумеется, принять решение об инициации такого проекта можно только имея аргументированное обоснование.

А поскольку речь идет о снижении вредоносных последствий события, которое может наступить с некоторой вероятностью, бизнес-руководителю гораздо легче рассматривать ситуацию в рамках анализа рисков для бизнеса.

Логика проста:

следует представить оценку вероятности наступления события;

нужно оценить возможный ущерб;

следует сопоставить со стоимостью владения системой борьбы с утечкой информации.

Итак, бизнес готов общаться только в категориях управления рисками (Riskassessment) и оценки срока возврата инвестиций в обеспечение информационной безопасности (ROSI).

Без проведения оценки бизнес-рисков и обоснования серьезности потенциальных потерь проект по внедрению DLP-системы активной поддержки менеджмента не получит.

Существует три ситуации, когда риски очевидны и нет необходимости в их серьезном обосновании, а именно:

1. Требование закона.

В случае существования императивных требований законодательных актов о наличии систем борьбы с утечкой данных, ущерб оценить несложно. Как правило, в самом нормативном акте содержится перечень соответствующих санкций за его нарушение.

Кроме того, в случае невыполнения требований нормативного акта компания попросту может не получить нужного ей разрешения на доступ в платежную систему, к государственному конкурсу, на торговую площадку и т. д.

2. Базовые требования по безопасности (security baseline).

Зачастую требования по внедрению какой-либо системы информационной безопасности явно указываются в базовых требованиях обеспечения безопасности.

Совсем недавно ИТ-руководителям приходилось объяснять бизнесу необходимость и оправданность затрат на эти системы. Сейчас сложилось понимание необходимости наличия минимального набора технических средств, которые обеспечивают достаточный уровень информационной безопасности. Это понимание, многократно описанное во всевозможных Securityguide и Securitybaseline, принимается сейчас экспертным сообществом, крупнейшими производителями в области информационной безопасности и подавляющим большинством практикующих специалистов.

3. Аналитика и внешняя статистика.

Удобным и не требующим затрат средством демонстрации размера потенциального ущерба могут являться внешние данные. Это аналитические отчеты Gartner и IDC, данные опросов, предоставляемые вендорами, статистика по индустрии и собственные данные предприятия за предыдущие годы.

Так, по данным, которые приводятся в материалах компании McAfee, средняя стоимость мероприятий только по информированию клиентов о случившейся утечке финансовой информации составляет 268 тыс. долл. Websense в своих материалах ссылкой на PonemonInstitute SVB Alliant приводит среднюю оценку только прямых затрат на инцидент в размере 1,4 млн дол.

В целом идентификация рисков сводится к определению информации (assets), бесконтрольная утечка которой вовне может повлиять на бизнес, и оценке угроз (threats) – по сути, сценариев утечки.

Далее приведен перечень некоторых информационных активов, как правило, подлежащих защите:

финансовая и бухгалтерская информация;

документы стратегического развития;

прогнозы по развитию бизнеса;

внутренние документы конкурентного анализа;

аналитика по рынкам;

протоколы собраний и совещаний;

внутренние приказы и распоряжения;

персональные данные сотрудников;

должностные инструкции по отдельным подразделениям;

описание мотивационных схем персонала;

договоры с поставщиками.

Подготовка общего рубрикатора конфиденциальной информации является первым шагом, необходимым для определения информационных активов, подлежащих защите. На практике такой рубрикатор довольно сильно зависит от области деятельности компании.

Оценка угроз утечки предполагает описание возможных сценариев неконтролируемой утечки данных всеми доступными способами. Среди лидеров каналов утечки: сетевые коммуникации (email, web-mail, ICQ) и сохранение данных на переносные USB-накопители.

На практике эффективным методом снижения рисков утечки является разумное "закручивание гаек" в части получения доступа к защищаемой информации. Даже до проведения полноценного анализа рисков вполне реально выявить случаи избыточного доступа для отдельных групп сотрудников, запретить его и тем самым исключить часть угроз.

После того как создан рубрикатор данных, защищаемых от утечек, и выявлены реальные возможности несанкционированного перемещения данных угрозы, становится возможным проведение качественной оценки потенциальных потерь.

Общими негативными последствиями влияния на бизнес в результате утраты контроля над потенциальными бизнес-рисками являются:

- снижение числа новых и отток существующих заказчиков;
- потеря доверия поставщиков и партнеров;
- ослабление позиций в конкурентной борьбе;
- утрата технологических секретов;
- снижение котировок акций и утрата доверия инвесторов;
- снижение стоимости бренда;
- влияние на рейтинги компании;
- санкции контролирующих органов;
- судебные разбирательства;
- необходимость затрат на устранение последствий.

Главной задачей качественного анализа является расстановка приоритетов по списку выявленных рисков в зависимости от степени их влияния на бизнес.

На практике установленный приоритет может повлиять на очередность, с которой информационные ресурсы будут попадать в число защищаемых по мере внедрения системы борьбы с утечками.

В большинстве случаев руководству достаточно получить реестр рисков (основанный на рубрикаторе защищаемой информации) и результат качественного анализа рисков. Но в некоторых случаях требуется представить оценку ущерба, выраженную в числах.

Для иллюстрации количественной оценки возможных потерь для бизнеса (прямых затрат и неполученной прибыли) можно использовать следующую схему:

- 1) выделяется один из классов данных согласно разработанному рубрикатору конфиденциальной информации;
- 2) определяются все виды негативного влияния на бизнес вследствие утечки данных этого класса;
- 3) детализируется список затрат, необходимых для устранения последствий утечки.

Но полноценная оценка риска предполагает не только анализ масштабов ущерба, но и оценку вероятности наступления события. Существует несколько подходов, позволяющих получить такую оценку вероятности, а именно:

1. Внутренняя статистика инцидентов.

Практически неприменима в случае, когда компания только задумывается о развертывании системы противодействия утечкам. Даже если в компании сформировалась какая-то статистика по замеченным утечкам, нельзя оценить число оставшихся незамеченными.

2. Внешняя статистика.

Можно найти вероятностные оценки для отдельных типов событий. Но все, что касается инцидентов по утечкам, обычно надежно скрывается. Вероятностной оценки, основанной на собранной информации по рынку аналитики, для данной области не построить.

3. Экспертная оценка.

Неплохие результаты может дать проведение экспертной оценки возможности наступления угрозы. Эксперт должен будет выделить существующие каналы утечки конфиденциальной информации, описать реалистичные сценарии и вынести свою оценку возможности реализации для каждого из этих сценариев. Опираясь в своей работе он может на опыт предыдущих проектов, руководства производителей DLP-систем и принцип "если могут – значит воруют". Результатом обычно является дискретная шкала оценки вероятности от "очень низкой" до "очень высокой".

4. Экспериментальная оценка.

Этот метод является наиболее эффективным методом оценки реалистичности угрозы. Именно экспериментальное развертывание системы слежения за перемещением конфиденциальной информации поможет дать ответ на вопрос о реалистичности угрозы для компании.

Эксперимент сводится к развертыванию в рабочей системе пилота DLP-системы. Существующие на рынке системы неплохо подходят для быстрых "пилотных" проектов. Это связано с возможностью быстрого обучения на образцах конфиденциальных документов. Реальный срок развертывания пилота в боевой системе даже крупной организации – около двух месяцев. Разумеется, существует ряд ограничений, которые необходимо соблюдать, чтобы эксперимент получился "чистый":

- закрытость проекта;
- реальные потоки информации;
- проверка критичных данных.

В результате работы такого "пилотного" решения за срок порядка 30 – 45 дней скапливается достаточно оперативной информации, анализ которой позволяет сделать выводы о реалистичности

угрозы неконтролируемой утечки данных и о том, какие могут быть использованы сценарии утечек в условиях данной среды.

Лучшим аргументом реалистичности угрозы является отчет DLP-системы о том, сколько всего переправили вовне сотрудники компании по ошибке, непониманию или злему умыслу.

И после этого бизнес-руководство принимает решение. В результате всей этой работы на рассмотрение руководства выносится отчет, содержащий, с одной стороны, картину рисков, с другой – структуру совокупной стоимости владения системой противодействия утечкам информации.

В свою очередь, совокупная стоимость владения DLP-системой должна включать цену лицензий на ПО, серверов, работ по внедрению продукта, затрат на обучение персонала, подготовку рубрикатора конфиденциальной информации, написанию процедур и политик и видения бизнеса.

Приведенный набор условий позволяет сделать вывод, что такие процедуры хоть и могут достигать весьма высоких ценовых порогов, но в то же время данные процедуры куда важнее и "дешевле" чем покрытие убытков после той или иной утечки информации.

В целом бизнес-риски каждую минуту окружают работу того или иного бизнеса и только руководство вправе решать какой из этих рисков будет первый в списке по минимизации риска или его сведению до минимума.

Научн. рук. Грачев В. И.

Литература: 1. Ross S. Corporate Finance / S. Ross, R. Westerfield, S. Jaffe. – 7th ed. – Irwin : McGraw-Hill, 2005. 2. Ross S. A. Fundamentals of Corporate Finance / S. A. Ross, R. W. Westejjeld, B. D. Jordan. – Irwin, Inc., 1991. 3. VanHome. – Gitman. – P. 139. 4. Недосекин А. О. Комплексная оценка риска банкротства корпорации на основе нечетких описаний [Электронный ресурс] / А. О. Недосекин. – Режим доступа : http://sedok.narod.ru/sc_group.html.

УДК 330.522

Середа К. В.

Магістр 2 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

НАЦІОНАЛЬНЕ БАГАТСТВО: ОСНОВИ СТАТИСТИЧНОЇ ОЦІНКИ

Анотація. Розглянуто основні методи визначення національного багатства, що є основою статистичної оцінки. Зазначено, що з метою розвитку статистики національного багатства відповідно до рекомендацій міжнародної методології ООН вимагає формулювання поняття національного багатства як економічної категорії та об'єкта статистичного дослідження.

Аннотация. Рассмотрены основные методики определения национального богатства, что является основой статистической оценки. Указано, что с целью развития статистики национального богатства в соответствии с рекомендациями международной методологии ООН требует формулировки понятия национального богатства как экономической категории и объекта статистического исследования.

Annotation. This article describes the main methods of determining the national wealth, which is the basis of statistical evaluation. It is mentioned that with a view to developing the statistics of national wealth in accordance with the recommendations of the international methodology UN requires the formulation of the concept of national wealth as an economic category and the object of statistical research.

Ключові слова: національне багатство, активи, методи статистичної оцінки.

Метою статті є визначення складу і структури національного багатства, що відображаються у статистичній практиці на основі різних методологічних підходів.

Національне багатство (НБ) становить важливу економічну категорію суспільного відтворення, обсяг і склад якої виступають характеристикою економічного потенціалу країни.

Основним складовим елементом сукупного економічного потенціалу національної економіки є національне багатство. Його обсяг визначає масштаби й темпи економічного зростання, що робить актуальною його оцінку як одного з показників функціонування національної економіки.

© Середа К. В., 2013

За оцінками Інституту економіки РАН і Світового банку, сьогодні національне багатство всіх країн світу складає 550 трлн дол., в числі яких половина знаходиться у Франції, Німеччині, Італії, Канаді, Японії, США, Великобританії.

Національне багатство США визначено в кількості 24 трлн дол. у поточних цінах. Сукупний обсяг національного багатства країн СНД становить 80 трлн дол.

Обсяг національного багатства дозволяє:

1. Визначити обсяг благ – товарів і послуг, що в національній економіці знаходяться на певному часовому проміжку.

2. Визначити сукупну вартість ресурсного природного потенціалу, оскільки від нього безпосередньо залежать темпи економічного зростання.

3. Здійснити комплексний облік нематеріальних ресурсів національної економіки.

У вітчизняній практиці економічного аналізу оцінка національного багатства на рівні держави не здійснювалася. Пов'язані з ним дані наведені тільки в частині оцінок нефінансових і виробничих активів, майна домашніх господарств [1].

На практиці для підрахунку національного багатства використовуються елементи системи національних рахунків (СНР). Це дозволяє визначити його приблизний обсяг, але при цьому не вимагає серйозних матеріальних і фінансових витрат. Для цього використовується така складова СНР, як сукупність інституційних одиниць за секторами.

Наукові дослідження цієї складної категорії проводяться економістами всього світу постійно, але до цих пір немає єдності у визначенні її сутності.

Так, за методологією балансу народного господарства (БНГ) під національним багатством розумілася сукупність продуктів праці, які накопичені поколіннями і залучені в економічний оборот природних ресурсів.

А за методологією системи національних рахунків до складу національного багатства включаються не тільки сукупність матеріальних благ, створених працею людини, і використовуваних природних ресурсів, а й чисті фінансові активи.

Новаторською на сьогоднішній день визнається методика, розроблена фахівцями Світового банку та запропонована в рамках роботи з визначення індикаторів розвитку з метою аналізу структури національного багатства, ролі окремих його елементів в економічно розвинених країнах і країнах, що розвиваються.

Слід зазначити, що автори даної методики з метою проведення порівнянь між країнами були змушені зробити в своїх розрахунках ряд серйозних спрощень. Так, зосередившись тільки на економічному потенціалі, не була проведена оцінка соціального капіталу, під яким розуміли "сукупність мереж, взаємовідносин, норм та інститутів, що впливають на продуктивність економіки".

Важливим моментом для визначення загального обсягу національного багатства є найбільш повна оцінка його елементів. У вітчизняній статистиці ця проблема є досить актуальною й обумовлена значною мірою відсутністю методології оцінки та практики розрахунку тих елементів багатства, які ніколи не оцінювалися, оскільки становили державну власність або не були матеріальними, і, отже, не враховувалися у складі НБ [2].

Як комплексна економічна категорія, національне багатство характеризується системою статистичних показників. У ній виділяються такі підсистеми показників:

- 1) обсягу національного багатства в цілому і його компонентів;
- 2) стану окремих компонентів НБ;
- 3) простого й розширеного відтворення НБ і його компонентів;
- 4) використання НБ;
- 5) ефективності використання НБ;
- 6) динаміки національного багатства.

Тому статистика національного багатства покликана вирішувати такі завдання:

1. Чітке визначення економічного змісту національного багатства, компонентів, що входять до його складу, та їх меж.

2. Підготовка відповідних класифікацій за різними ознаками (формами власності, натурально-речовим складом, галузями і секторами економіки та ін.).

3. Вироблення єдиних методологічних принципів оцінки конкретних елементів багатства: землі, природних ресурсів, нематеріальних активів і т. д.

4. Розробка необхідної інформаційної бази для відображення обсягу, структури та динаміки національного багатства і його окремих елементів.

5. Розробка та затвердження статистичного інструментарію для спостереження за елементами національного багатства.

6. Розробка методології розрахунку похідних показників для економіко-статистичного аналізу ролі елементів національного багатства у розвитку економіки країни.

Таким чином, національне багатство становить сукупну вартість усіх економічних активів матеріальних (природні ресурси) і нематеріальних (нефінансових і фінансових активів) у ринкових цінах, що знаходяться у власності резидентів даної країни на території країни чи за її межею, а також за вирахуванням їх фінансових зобов'язань, як резидентам, так і нерезидентам.

Нарощування національного багатства відбувалося вкрай нерівномірно, під впливом різних як об'єктивних, так і суб'єктивних причин. Темпи його збільшення знаходилися в прямій залежності від світових економічних криз і внутрішніх політичних проблем [3].

Перехід до методології СНР, переглянутої ООН у 1993 р., що внесло значні зміни у поняття і зміст цієї економічної категорії переважно за рахунок розширення складових її активів, поставив перед статистичною наукою і практикою всіх країн сукупність методологічних та організаційних проблем, що потребують вирішення в найближчій перспективі.

Цілком об'єктивно назріла потреба в розробці нових механізмів ефективного використання природно-ресурсного потенціалу країни для забезпечення інфраструктурної трансформації національної економіки та виведення її на позиції стійкого зростання та розвитку.

Наук. керівн. Серова І. А.

Література: 1. Богачов В. Н. К вопросу теории и методологии национального богатства / В. Н. Богачов. – М. : ИЕ РАН, 2010. – С. 2073. 2. Андриянов В. Национальное богатство, природні та трудові ресурси / В. Андриянов // Суспільство і економіка. – 2010. – № 4–5. – С. 127–1962. 3. Бухвальд С. М. Национальное богатство в умовах формування ринкових відносин / С. М. Бухвальд. – К. : Наука, 2009. – 192 с. 4. Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://ukrstat.org>.

УДК 351.744

Беренич А. В.

Фастівець Т. О.

Студенти 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ВИКОРИСТАННЯ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

Анотація. Визначено сучасний стан лісових ресурсів України. З'ясовано, що основною проблемою є недостатня забезпеченість України лісовими ресурсами через нестабільне фінансування даної галузі. Встановлено, що для поліпшення ситуації необхідно: внести зміни у нормативно-правове забезпечення сфери використання та охорони лісових ресурсів України; прискорити розвиток галузей промисловості, які ефективно переробляють деревину; використовувати не тільки деревину, але й макулатуру як сировину для розвитку целюлозно-паперової промисловості.

Аннотация. Определено современное состояние лесных ресурсов Украины. Выяснено, что основной проблемой является недостаточная обеспеченность Украины лесными ресурсами из-за нестабильного финансирования этой отрасли. Установлено, что для улучшения ситуации необходимо: внести изменения в нормативно-правовое обеспечение сферы использования и охраны лесных ресурсов Украины; ускорить развитие отраслей промышленности, эффективно перерабатывающих древесину; использовать не только древесину, но и макулатуру в качестве сырья для развития целлюлозно-бумажной промышленности.

Annotation. The current state of forest resources of Ukraine is determined. It is found out that the basic problem is insufficiency of forest resources coverage in Ukraine because of unstable financing of this industry. It has been established that for improving the situation it is necessary: to make alterations to regulatory support of the sphere of use and guard of forest resources of Ukraine; to accelerate the development of branches of industry, effectively processing wood; to use not only wood but also waste paper as raw material for development of pulp and paper industry.

Ключові слова: лісові ресурси, відновлення лісів, дефіцитність лісових ресурсів, вторинні сировинні ресурси.

Лісові ресурси посідають одне з чільних місць в ресурсній базі економіки України. Як джерело виробничого постачання, лісові ресурси відіграють важливу роль у розвитку всього національного господарського комплексу України. Україна належить до лісодефіцитних держав, що пояснює відсутність значних запасів лісових ресурсів, які виступають основою для розвитку лісопромислового комплексу, однак вона має значні корисні натуральні якості своїх лісових ресурсів (водоохоронні, захисні, кліматичнорегулятивні, санаторно-гігієнічні, оздоровчі). Тому особливої уваги потребує сучасний стан лісових ресурсів України та напрями їх використання, що й обґрунтовує актуальність цієї статті.

Метою статті є визначення сучасного стану лісових ресурсів України, а також виявлення напрямів їх ефективного використання та відновлення.

© Беренич А. В., Фастівець Т. О., 2013

Лісові ресурси, як важлива багатопланова частина промислового комплексу України, потребують вивчення, аналізу проблем галузі і можливих шляхів вирішення, для підвищення ефективності їх використання.

Згідно з даними Державного агентства лісових ресурсів України, загальна площа лісового фонду України складає близько 10 млн гектарів, у тому числі покрита лісом – 8,6 млн га. Лісистість досягла лише 14,3 %, що значно менше, ніж лісистість більшості розвинених країн світу (Угорщина – 18 %, Франція – 27,8 %, Румунія – 28,1 %, Польща – 28,7 %, Німеччина – 29 %, США – 32,7 %, Болгарія – 34,4 %). Запаси деревини в Україні складають 1,3 млрд м³. Нерівномірність розміщення лісових ресурсів є наслідком різноманітних природних умов, але більшою мірою – впливу господарської діяльності людини, яка призвела до їх знищення [1].

За результатами досліджень Національного аграрного університету встановлено, що в лісах України знаходилось 945 млн т фітомаси, в якій акумульовано понад 469 млн т вуглецю. Усього в Україні у 2012 р. заготовлено за всіма видами рубок лісу 11 410 тис. м³ ліквідної деревини, в тому числі шляхом спецвикористання лісових ресурсів – 5 000,7 тис. м³. Обсяги спеціального використання лісових ресурсів шляхом заготівлі деревини в порядку рубок головного користування за 2012 р. становлять 81,8 % від розрахункової лісосіки та 82,4 % від виділеного ліміту лісосічного фонду [2]. Порівняно з 2011 р. ці показники зменшились на 4,4 %. Це пов'язано як зі значним падінням обсягів деревообробного виробництва, так і з неплатоспроможністю споживачів.

Як свідчать статистичні дані Державної служби статистики України, у 2012 р. вироблено продукції лісового господарства у фактичних цінах на суму 3 138,1 млн грн, що на 244,7 млн грн (7,2 %) менше, ніж у 2011 р. Частка продукції лісозаготівель у загальному обсязі продукції становила на 84,6 % [3]. Із загальних обсягів заготовленої деревини лісоматеріали круглі становили 6 181,6 тис. м³ (39 %), дров'яна деревина для технологічних потреб – 3 390,8 тис. м³ (21 %), дрова для опалення – 4 219,2 тис. м³ (27 %). У 2012 р. лісгосподарськими підприємствами освоєно 84 % розрахункової лісосіки, в рахунок якої від рубок головного користування фактично заготовлено 6,7 млн м³ ліквідної деревини, у тому числі за господарствами: твердолистяному – 1,9 млн м³, м'яко-листяному – 1,2 млн м³, хвойному – 3,6 млн м³ [4].

Дефіцитність лісосировинних ресурсів в Україні (лісистість території – 14,3 %, за оптимальної 19 – 23 %; за рахунок власного виробництва потреби в деревині щороку задовольняються на 25 – 27 %) завжди спонукала її фахівців до пошуку внутрішніх сировинних резервів [5].

Основними проблемами забезпечення лісопромислового комплексу є недостатня лісистість території України, незначні запаси стиглого та перестійного лісу й невисока продуктивність середньовікових і пристигаючих лісів. Це, у свою чергу, створює труднощі щодо забезпечення лісопромислового комплексу місцевою сировиною, а народного господарства і населення – кінцевою продукцією з деревини. Ці труднощі ускладнюються тим, що скорочується постачання деревини з Російської Федерації.

Для успішного вирішення цього завдання необхідно розробити національну довгострокову програму підвищення ефективності відтворення лісових ресурсів і раціонального їх використання. Доцільно в короткий строк досягти зменшення залежності підприємств лісопромислового комплексу від імпорту деревини. Для остаточного вирішення цієї проблеми необхідний тривалий період. Разом із тим є можливість частково вирішити її у більш короткий строк. У першу чергу, це більш ефективне використання ресурсів деревини та її заміників, які є на численних підприємствах і в організаціях [2; 4 – 6].

Крім того, до проблем використання лісових ресурсів країни слід віднести неефективне (переважно як дрова) використання деревини, яка заготовлюється в процесі рубання вздовж залізничних і автомобільних доріг. І це відбувається в умовах гострого дефіциту деревини, коли її можна використати як повноцінну сировину для виготовлення целюлози, картону, деревостружкової плити, деревоволокнистої плити та іншої ефективної в споживанні продукції. У пожезахисних смугах можна щорічно заготовляти 2,5 млн м³ деревини. Україна для виробництва картону та іншої продукції використовує тільки 500 тис. т макулатури, в той час як є можливість збільшити її споживання до 1 млн т на рік [6].

Значна частка круглих лісоматеріалів в Україні використовується без попередньої механічної та хіміко-механічної обробки (стовпи, паливо тощо), тому їх необхідно замінити більш ефективними. Очевидно, що сучасні умови розвитку України вимагають більш ефективного використання деревини та прискореного розвитку ресурсозберігаючих виробництв і технологій [6].

Отже, для вирішення зазначених проблем у сфері використання лісових ресурсів необхідне істотне поліпшення відтворення лісосировинних ресурсів:

по-перше, плантаційне лісорозведення (особливо на непридатних для сільськогосподарського виробництва землях), вирощування насаджень зі швидкорослих деревних порід, введення в лісові культури модрина японської та інших продуктивних деревних порід з метою їх вирубування в процесі проміжного користування лісом;

по-друге, підвищення ефективності відтворення захисних смуг уздовж транспортних шляхів не тільки для посилення їх захисних функцій, але й для отримання повноцінної кондиційної деревини, забезпечення заліснення всіх малопродатних для сільськогосподарського виробництва земель.

Таким чином, визначено сучасний стан лісових ресурсів України, у результаті чого можна зробити висновок, що основною проблемою є недостатня забезпеченість України лісовими ресурсами через нестабільне фінансування даної галузі. Для поліпшення ситуації необхідно: по-перше, прискорити розвиток галузей промисловості, які ефективно переробляють деревину (перш за все, целюлозно-паперову); по-друге, використовувати як сировину для розвитку целюлозно-паперової

промисловості не тільки деревину, але й макулатуру, вторинні сировинні ресурси сільського та комунального господарств; по-третє, внести зміни у нормативно-правове забезпечення сфери використання та охорони лісових ресурсів щодо визнання лісу як угіддя носієм цінності.

Наук. керієн. Шумська Г. М.

Література: 1. Моніторинг лісів Державного агентства лісових ресурсів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dklg.kmu.gov.ua/forest/uk/publish>. 2. Толчанова З. Шляхи реформування лісового господарства України [Електронний ресурс] / З. Толчанова. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/nvnu/ekonomika/2012_7/2.pdf. 3. Статистичні дані Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 4. Сенякевич І. Економіка галузей лісового комплексу : навч. посібн. / І. Сенякевич. – К. : Знання, 2011. – 168 с. 5. Дзяна Г. Проблеми збереження лісів [Електронний ресурс] / Г. Дзяна, С. Пасічна. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Edu/2011_21/fail/Dziana.pdf. 6. Охорона та раціональне використання природних ресурсів і рекультивация земель : навч. посібн. / за заг. ред. П. П. Надточія. – Житомир : Видавництво "Державний агроекологічний університет", 2007. – 420 с.

УДК 339.923.061.1

Вершиніна В. О.

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СТАН ТА ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА РОЗВИТКУ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Анотація. Наведено загальну характеристику та проведено детальний аналіз провідних галузей паливно-енергетичного комплексу України. Визначено напрями підвищення ефективності функціонування паливно-енергетичного комплексу на основі використання нетрадиційних видів джерел енергії, а саме: енергії сонця, вітру, біомаси, твердого палива та інших, що дозволить державі зекономити фінансові ресурси, а також зберегти природно-ресурсний потенціал для майбутніх поколінь.

Аннотация. Представлена общая характеристика и проведен детальный анализ ведущих отраслей топливно-энергетического комплекса Украины. Определены направления повышения эффективности функционирования топливно-энергетического комплекса на основе использования нетрадиционных видов источников энергии, а именно: энергии солнца, ветра, биомассы, твердого топлива и других, что позволит государству сэкономить финансовые ресурсы, а также сохранить природно-ресурсный потенциал для будущих поколений.

Annotation. General description of leading industries of fuel and energy complex of Ukraine is presented and their detailed analysis is conducted. The directions of increasing the efficiency of fuel and energy complex functioning are determined on the basis of the use of non-traditional types of energy sources, namely: the energy of the sun, wind, biomass, hard fuel etc., that will allow to economize the financial resources of the state, and also to save natural and resource potential for the future generations.

Ключові слова: паливно-енергетичний комплекс України, паливно-енергетичний баланс, нетрадиційні джерела енергії, майбутні покоління.

Прискорений соціально-економічний розвиток України нерозривно пов'язаний із рівнем розвитку всіх галузей паливно-енергетичного комплексу (ПЕК), який включає в себе сукупність галузей промислового виробництва палива, його переробки, використання та виробництва електроенергії. Його розвиток значною мірою обумовлює темпи, масштаби та економічні показники зростання виробництва, створює необхідні умови для подальшого покращення умов праці та підвищення рівня життя людей [1]. При цьому розвиток паливно-енергетичного комплексу необхідно підпорядкувати завданню стійкого забезпечення потреб України в усіх видах палива та енергії за умови планомірного проведення в усіх галузях і сферах народного господарства цілеспрямованої енергозберігаючої політики. Це обґрунтовує необхідність дослідження та здійснення оцінки розвитку ПЕК України.

© Вершиніна В. О., 2013

Метою статті є визначення сучасного стану ПЕК України, здійснення оцінки його основних галузей та виявлення проблем подальшого розвитку цього міжгалузевого комплексу.

З точки зору глобальних енергетичних процесів Україна має вигідне геополітичне та географічне становище. У зв'язку із цим вона відіграє значну роль як транзитна держава. Інтеграція української енергосистеми до європейської є складовою стратегічної мети України щодо входження до Європейського Союзу (ЄС). На відміну від країн нової хвилі розширення ЄС, Україна має достатньо потужні та розвинуті газо-, нафтотранспортні та електричні мережі, поєднані з транспортними мережами ЄС і країн Співдружності Незалежних Держав (СНД), що дозволяє їй брати участь у формуванні Європейської енергетичної політики та спільного енергетичного ринку, відігравати важливу роль в енергетичній співпраці країн СНД і ЄС. Започатковано проекти участі українських компаній у видобутку вуглеводнів в інших країнах світу (Казахстані, Туркменістані, Лівії, Ірані, Іраку тощо) та в будівництві електростанцій і електромереж (у В'єтнамі, на Кубі). Особливістю паливно-енергетичного балансу України є висока питома вага вугілля та атомної енергії і незначна – гідроенергії та нафти. Вугільна промисловість в Україні є давньою і традиційною галуззю, яка посідає провідне місце серед паливних галузей. Україна має великі запаси (до 200 млрд т) високоякісного вугілля, яке здебільшого залягає на значній глибині у Донецькому, Львівсько-Волинському та Придніпровському (буре) басейнах. 75 % вугілля використовується як паливо, 25 % – як технологічна сировина для чорної металургії, хімічної промисловості та деяких інших галузей. Найбільшим у країні районом видобутку кам'яного вугілля залишається Донецький басейн [2].

За даними Інформаційно-аналітичного звіту "Про розвиток вугільної промисловості України", який надає Міністерство енергетики та вугільної промисловості України [3], за січень 2013 року видобуто 6 956,4 тисяч тонн вугілля, що на 830,5 тисяч тонн (на 13,6 %) перевищує плановий показник та на 290,9 тисяч тонн (на 4,0 %) менше від показника січня 2012 року. Енергетичного вугілля видобуто 4 886,5 тисяч тонн, що більше від запланованого обсягу на 206,5 тисяч тонн (на 4,4 %). Порівняно з січнем 2012 року видобуток зменшився на 216,3 тисяч тонн (на 4,2 %). Коксівного вугілля видобуто 2 069,9 тисяч тонн. Завдання виконано на 143,2 %, що понадпланово забезпечило 624,0 тисяч тонн вугілля. Порівняно із січнем 2012 року видобуток зменшено на 74,6 тисяч тонн (на 3,5 %).

Нафтова промисловість України характеризується низькими показниками, хоча потенційні можливості видобутку та переробки нафти значно більші. Вона представлена нафтовидобувною та нафтопереробною галузями, які виникли в Передкарпатті ще у XIX ст. На початку XX ст. цей район був відомим у Європі центром нафтової промисловості. У середині шістдесятих років було розвідано Дніпровсько-Донецьку нафтогазову провінцію. Причорноморсько-Азовська провінція є найбільш молодого і перспективною для видобутку нафти й газу в Україні [2].

За даними Інформаційно-аналітичного звіту "Про стан виробничої діяльності підприємств нафтогазового комплексу", який надає Міністерство енергетики та вугільної промисловості України [4], з початку 2013 року в Україні видобуто 1 024,4 тисяч тонн нафти з газовим конденсатом і 6,9 млрд куб. м газу. Порівняно з відповідним періодом минулого року видобуток нафти із конденсатом зменшився на 5,6 %, а газу – збільшився на 1,1 %. Обсяги пошуково-розвідувального та експлуатаційного буріння по підприємствах Національної акціонерної компанії "Нафтогаз України" за січень – квітень 2013 року становлять 43,7 тисяч м розвідувального та 46,5 тисяч м експлуатаційного буріння. Порівняно з відповідним періодом 2012 року обсяги розвідувального буріння зменшились на 10,2 тисяч м, а експлуатаційного – збільшились на 2,9 тисяч м. Загальні обсяги перекачування нафти за січень – квітень 2013 року склали 5 582,0 тисяч тонн, що на 14,0 % (або 907,0 тисяч тонн) менше порівняно з відповідним періодом минулого року. Транзит нафти через територію України склав 4 944,0 тисяч тонн, що на 3,1 % (на 157,0 тисяч тонн) менше порівняно з відповідним періодом минулого року, а для потреб України обсяг перекачування нафти склав 638,0 тисяч тонн, що на 54,1 % (на 751 тисяч тонн) менше порівняно з відповідним періодом минулого року.

Газова промисловість є досить молодого і перспективною галуззю. Природний газ – найбільш ефективна паливна та хімічна сировина. Його видобуток було розпочато в Україні в 50-х роках XX ст., і на сьогодні день видобувається до 20 млрд куб. м газу, що задовольняє власні потреби в ньому на 20 – 25 %. Використання газу в 2 рази дешевше порівняно з нафтою. Ресурси природного газу в Україні за січень – квітень 2013 року склали 51,15 млрд куб. м (за відповідний період 2012 року – 59,3 млрд куб. м). Споживачі України за цей період 2013 року використали 24,5 млрд куб. м природного газу (за відповідний період 2012 року – 26,3 млрд куб. м) [4].

Щорічне збільшення споживання електроенергії як населенням, так і галузями національної економіки України відповідає сучасним тенденціям, які склалися у світі: сучасні темпи розвитку людства потребують все більшої кількості енергії, тоді як енергетичних ресурсів на Землі залишається все менше і менше. За даними спеціалістів [2], за умови збереження сучасних темпів розвитку цивілізації розвіданих ресурсів вугілля вистачить на 600 років, нафти – на 90, природного газу – на 50, урану – на 27 років. Практично невичерпні лише запаси термоядерного палива – водню.

Оскільки наша країна відзначається відчутною енерго- і паливозалежністю від інших країн, а потреби народногосподарського комплексу країни за рахунок власних ресурсів нафти і газу задовольняються на 10 – 20 %, вугілля – на 80 %, існує лише один спосіб подолання паливно-енергетичної кризи – перехід до масштабного використання відновлюваних джерел енергії, зокрема сонячної, вітрової, енергії біомаси, геотермальної, припливної та ін. За оцінками експертів, у 2012 р. 41,76 % енергії людство отримувало за рахунок використання нафти, частка газу становила 21,16 %, вугілля – 24,72 %, атомні електростанції забезпечували 6,25 %, гідроелектростанції – 6,11 %. Відновлювані джерела енергії (сонця, вітру, біомаси, геотермальної, припливної тощо) забезпечували менше 1 % потреб людства в енергії [5].

Сьогодні в Україні використання нетрадиційних видів джерел енергії зростає з кожним роком. Так, із кінця 2009 р. на території приватного підприємства "Джерело" Великобурлуцького району

Харківської області працює установка з виготовлення палива з місцевої сировини – соломи. Це дозволяє економити значні фінансові кошти. Крім того, у бюджетній сфері (дитячих садках, школах, поліклініках та ін.) Житомирської області діє близько 14 сучасних котелень, які переведені на місцеві види палива (всі види твердого палива – від дров до фрезерного торфу). Таких прикладів в Україні багато: вітрові та сонячні теплоелектростанції в Автономній Республіці Крим тощо [5; 6].

Отже, здійснено загальну характеристику та проведено детальний аналіз провідних галузей паливно-енергетичного комплексу України, що дозволило виявити напрями покращення його стану за рахунок використання нетрадиційних видів джерел енергії (сонця, вітру, біомаси, твердого палива, геотермальної, припливної тощо) для економії фінансових ресурсів і збереження природно-ресурсного потенціалу для майбутніх поколінь.

Наук. керівн. Шумська Г. М.

Література: 1. Регіональна економіка : підручник / під заг. ред. д. е. н. Н. Л. Гавкалової. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2011. – 410 с. 2. Ясковець Ю. В. Розвиток паливно-енергетичного комплексу України в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Ю. В. Ясковець. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/knp/2010_196_1/knp_236-240.pdf. 3. Інформаційно-аналітичний звіт "Про розвиток вугільної промисловості України" Міністерства енергетики та вугільної промисловості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/publish/category?cat_id=194359&page. 4. Інформаційно-аналітичний звіт "Про стан виробничої діяльності підприємств нафтогазового комплексу" Міністерства енергетики та вугільної промисловості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/doccatalog/document?id=239090>. 5. Ященко А. Чи може Україна обійтися без російського газу [Електронний ресурс] / А. Ященко. – Режим доступу : <http://www.unian.net/ukr/news/6756.html>. 6. Мурадова О. Сучасний стан розвитку паливно-енергетичного комплексу України [Електронний ресурс] / О. Мурадова. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_ep/2011_6/files/EC611_17.pdf.

УДК 314.114(477)

Гніцевич О. А.

Плахотник М. В.

Студенти 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

АНАЛІЗ СУЧАСНОЇ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В ХАРКІВСЬКОМУ РЕГІОНІ

Анотація. Проведено аналіз сучасної демографічної ситуації в Харківському регіоні. На основі статистичних даних виявлено основні тенденції відтворення населення в Харківському регіоні. Запропоновано здійснювати регулювання демографічної ситуації на державному та регіональному рівнях на основі: перегляду існуючих проектів і програм регіонального соціально-демографічного розвитку, створення нових програм, які будуть спрямовані на поліпшення стану здоров'я і підвищення тривалості життя населення.

Аннотация. Проведен анализ современной демографической ситуации в Харьковском регионе. На основе статистических данных выявлены основные тенденции воспроизводства населения в Харьковском регионе. Предложено осуществлять регулирование демографической ситуации на государственном и региональном уровнях на основе: пересмотра существующих проектов и программ регионального социально-демографического развития, создания новых программ, которые будут направлены на улучшение состояния здоровья и повышение продолжительности жизни населения.

Annotation. The analysis of modern demographic situation in Kharkiv region is conducted. On the basis of statistical information the basic tendencies of reproduction of population in Kharkiv region are exposed. It is suggested to carry out the adjusting of demographic situation at state and regional levels on the basis of: the revision of existing projects and programs of regional socio-demographic development, the creation of new programs which will be directed on the improvement in health and increase of population lifetime.

Ключові слова: чисельність населення, демографічна ситуація, природний та міграційний рух населення, відтворення населення, тривалість життя населення.

© Гніцевич О. А., Плахотник М. В., 2013

Демографічний чинник є одним із визначальних для забезпечення стабільного й безпечного розвитку держави, а проблеми подолання демографічної кризи, досягнення сталого демографічного розвитку, нормалізація відтворення населення є першочерговими для України та її регіонів. Тому особливо актуальним питанням на сучасному етапі розвитку України є регіональний аналіз демографічної ситуації, а також виявлення загальних проблем і напрямів їх вирішення.

Метою статті є проведення аналізу демографічної ситуації в Харківському регіоні, обґрунтування основних проблем у цій сфері, а також розробка напрямів їх вирішення.

На демографічну ситуацію країни та її регіонів впливають такі чинники, як динаміка чисельності, статевовікова структура, показники здоров'я, природний і механічний рух населення [1]. У зв'язку із цим слід провести аналіз чисельності населення, природного й міграційного руху України та Харківського регіону для виявлення загальних тенденцій, які склалися на сучасному етапі розвитку нашої держави.

Проведений аналіз сучасної демографічної ситуації, а також її динаміки протягом останніх років свідчить про наявність в Україні поряд із соціально-економічними проблемами глибокої демографічної кризи. За даними Державного комітету статистики України [2], протягом останніх трьох років можна відстежити, що з кожним роком чисельність населення України постійно зменшується.

Як свідчать дані Державної служби статистики України [2], на 01.01.2013 р. чисельність населення України склала 45 млн 553 тисячі осіб, тобто чисельність населення порівняно з аналогічними періодом 2012 р. скоротилася на 80,6 тисяч осіб, а порівняно з аналогічним періодом 2011 р. – на 225,5 тисяч осіб. Станом на 1 липня 2013 р. чисельність населення України становила 45 млн 469 тисяч 812 осіб. За січень – червень 2013 р. чисельність населення скоротилася на 83,2 тисяч осіб (3,7 особи на 1 000). Стосовно природного руху населення в Україні можна відзначити наступне. Станом на 01.01.2013 р. в Україні народилось 520,7 тисяч дітей (11,4 на 1 000), померли – 663,1 тис. осіб (14,5 на 1 000). Природне скорочення населення становило 142,4 тис. осіб, що на 19,5 тис. менше, ніж за аналогічний період. Позитивним моментом є те, що в деяких регіонах спостерігався природний приріст населення: у м. Київ (6 047 осіб), у Закарпатському (4 155 осіб), Рівненському (4 014 осіб), Волинському (1 636 осіб), Чернівецькому (271 особа), Івано-Франківському (300 осіб) регіонах. В інших регіонах було зафіксовано природне скорочення населення, що коливалось від 668 осіб (у м. Севастополь) до 27 657 осіб – у Донецькому регіоні [2]. Слід відзначити цей позитивний момент за останні кілька років.

Аналіз статистичних даних Харківського регіону дозволив виявити такі тенденції. Так, на 01.01.2013 р. чисельність населення Харківського регіону склала 2 744,4 тисяч осіб, у тому числі міського – 2 204,9 тисяч осіб та сільського – 539,5 тисяч осіб. Порівняно з аналогічним періодом 2012 р. чисельність населення регіону збільшилась на 2,2 тисяч осіб, що в розрахунку на 1 000 населення складало 0,8 особи. Збільшення чисельності населення області відбулось виключно за рахунок міграційного приросту (15,1 тисяч осіб, або 5,5 осіб на 1 000 населення), водночас зафіксовано природне скорочення (12,9 тисяч осіб, або 4,7 осіб на 1 000 населення) [3].

На демографічну ситуацію в Україні значно впливають міграційні процеси, оскільки міграційний рух населення є одним із чинників, які формують чисельність населення. Аналіз статистичних даних Головного управління статистики в Харківській області [3] показав, що станом на 01.01.2013 р. в Харківський регіон всіма міграційними потоками було охоплено 97,5 тисяч осіб. Потік прибулих складав 56,3 тисяч осіб, а вибулих – 41,2 тисяч осіб. Отже, за цей період додатне сальдо міграції складало 15,1 тисяч осіб, у тому числі в міських поселеннях – 15,8 тисяч осіб, а в сільській місцевості сальдо було від'ємним – 0,7 тисяч осіб.

Як відомо, загальна міграція поділяється на три потоки: внутрішньорегіональну, міжрегіональну та міждержавну. У складі внутрішньорегіональної міграції (43,2 % від усіх прибулих та 59,2 % від усіх вибулих) переважав рух населення із сільської місцевості у міські поселення. За рахунок цього станом на 01.01.2013 р. міське населення збільшилось на 294 особи. Міжрегіональна міграція в Харківському регіоні (32,1 % від усіх прибулих та 39,0 % від усіх вибулих) за аналізований період мала додатне сальдо, яке складало 1,9 тисяч осіб. Серед прибулих у Харківський регіон переважали мігранти з Донецького (19,1 %), Луганського (15,6 %), Полтавського (11,5 %), Сумського (8,3 %) та Дніпропетровського (7,9 %) регіонів. Серед вибулих в інші регіони найбільше виїхали у Донецький (16,9 %), Луганський (11,0 %), Полтавський (10,9 %), Сумський (8,5 %) та Дніпропетровський (8,1 %) регіони. Отже, найбільш суттєвим міжрегіональний міграційний обмін був з регіонами України, які межують із Харківщиною [3].

Особливої уваги потребує міждержавна міграція населення. Станом на 01.01.2013 р. міждержавна міграція Харківського регіону (24,7 % від усіх прибулих та 1,8 % від усіх вибулих) мала додатне сальдо – 13,1 тисяч осіб. У регіон прибуло 13,9 тисяч іммігрантів, вибуло за межі України 0,7 тисяч емігрантів. Найбільш суттєвим сальдо міграції в потокообміні з іншими країнами було з Туркменістаном (більше, ніж 4 тисячі осіб), Іраком (більше, ніж 1 тисяча осіб), Китаєм (більше, ніж 1 тисяча осіб), Азербайджаном (0,8 тисяч осіб), Марокко (0,7 тисяч осіб) та Нігерією (0,6 тисяч осіб). Наймобільніші вікові групи, які складають більшу частину всього населення, задіяного в міграційних процесах, – це групи від 15 до 19 та від 20 до 24 років. Значний міграційний приріст населення у віковій групі 15 – 19 років – це вступ до навчальних закладів, а відтік у віці 20 – 24 роки – закінчення навчальних закладів [3].

Найбільшою загрозою для України та її регіонів є негативні наслідки природного руху населення, зокрема зростання рівня смертності населення. Основними факторами передчасної смерті населення є поширення нездорового способу життя, нерациональне харчування, стреси, екологічні умови, погіршення умов праці [4]. Спираючись на статистичні дані [2; 3], можна сказати, що рівень

смертності в Україні та її регіонах поступово зменшується, що дуже впливає на економічне зростання держави. Однак поки що рівень народжуваності залишається недостатнім для забезпечення природного відтворення населення і в найближчій перспективі не зможе суттєво вплинути на процеси його природного зменшення. Серед негативних факторів, що впливають на демографічну ситуацію в Україні, також можна виділити високу дитячу смертність: кожна десята дитина помирає у віці до 1 року. Кількість дітей і підлітків у державі така сама, як і людей похилого віку.

Отже, в цілому демографічна ситуація в Україні та її регіонах, зокрема в Харківському регіоні, є несприятливою. У першу чергу, це викликано неефективною політикою країни відносно найменш захищених категорій населення, а також несприятливими соціально-економічними умовами проживання населення країни. Усе це свідчить про необхідність застосування особливого підходу щодо урегулювання демографічної кризи в Україні. Для цього необхідно переглянути наявні проекти і програми соціально-демографічного розвитку держави, а також створити нові, які були б спрямовані на поліпшення стану здоров'я і збільшення тривалості життя населення. Це дозволить забезпечити належне фінансування та ефективне витрачання бюджетних коштів.

Наук. керівн. Шумська Г. М.

Література: 1. Регіональна економіка : підручник / під заг. ред. д. е. н. Н. Л. Гавкалової. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2011. – 410 с. 2. Статистичні дані Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 3. Статистичні дані Головного управління статистики в Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/pres-vipuski-za-2013-r-lyutij>. 4. Власенко Н. Демографічна ситуація в Україні покращилась [Електронний ресурс] / Н. Власенко. – Режим доступу : <http://www.rbc.ua/ukr/top/show/chislenost-naseleniya-ukrainy>.

УДК [338.47:656](477.54)

Д'яченко К. О.

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОГО КОМПЛЕКСУ В ХАРКІВСЬКОМУ РЕГІОНІ

Анотація. Проведено аналіз транспортного комплексу Харківського регіону. Визначено сучасний стан залізничного, автомобільного, авіаційного та міського електричного транспорту Харківського регіону. Виявлено проблеми розвитку транспортного комплексу Харківського регіону та запропоновано напрями їх вирішення.

Аннотация. Проведен анализ транспортного комплекса Харьковского региона. Определено современное состояние железнодорожного, автомобильного, авиационного и городского электрического транспорта Харьковского региона. Выявлены проблемы развития транспортного комплекса Харьковского региона и предложены направления их решения.

Annotation. The analysis of a transport complex of Kharkiv region is conducted. The modern state of railway, motor-car, aviation and city electric transport of Kharkiv region is determined. The problems of development of a transport complex of Kharkiv region are exposed and directions of their solution are offered.

Ключові слова: транспорт, регіональний транспортний комплекс, залізничний транспорт, автомобільний транспорт, авіаційний транспорт, міський електричний транспорт, проблеми розвитку транспортного комплексу.

Як відомо, транспорт є однією з найважливіших галузей суспільного виробництва, що повною мірою забезпечує потреби населення та суспільного виробництва в перевезеннях. Тому особливо актуальною проблемою ефективного функціонування Харківського регіону є детальний аналіз транспортного комплексу та пошук напрямів підвищення рівня його розвитку.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану розвитку транспортного комплексу Харківського регіону, визначення основних проблем його функціонування та напрямів вирішення цих проблем.

© Д'яченко К. О., 2013

Однією з найважливіших складових виробничої й соціальної інфраструктури Харківського регіону є транспортний комплекс, який забезпечує господарські зв'язки між різними територіально-адміністративними одиницями, задовольняє потреби народного господарства та населення в перевезеннях, істотно впливає на всі сфери життя суспільства – економічну, соціальну, екологічну та ін. [1].

Транспортний комплекс Харківського регіону представлений такими складовими, як залізничний, автомобільний, авіаційний, міський електричний транспорт.

Залізничний транспорт – одна з найбільш важливих галузей народного господарства. Перевагами цього виду транспорту є велика розгалуженість та низькі тарифи [2]. Пропускна спроможність залізничної мережі значно перевищує поточні обсяги руху. Залізничний транспорт Харкова представлений Південною залізницею, яка залишається одним з основних елементів транспортної мережі області. Довжина колій у регіоні перевищує 1,5 тис. км, що дозволяє Харківській області посісти третє місце в Україні.

Харківський залізничний вузол пропускає величезний транзитний потік вантажів та сортує їх. За даними статистичної звітності у 2012 р. усіма видами транспорту перевезено (відправлено) 45,9 млн т вантажів, вантажообіг склав 24 673,0 млн км. Порівняно з 2011 р. обсяги вантажних перевезень зросли на 9,2 %, вантажна робота – на 3,7 %, при цьому вантажообіг залізничного транспорту збільшився на 3,3 %. На Південній залізниці загальне навантаження збільшилось на 5,4 % і становило 31,6 млн т вантажів.

Щодоби з вокзалів залізниці, розташованих у Харкові, відправляються понад 100 пасажирських та приміських поїздів. Південною залізницею у 2012 р. відправлено 31,0 тис. вантажних і 123,8 тис. приміських поїздів, із яких 32 вантажних і 164 пасажирських заїзнилися у середньому на 48 та 33 хвилини кожний відповідно [3]. Наявність суперсучасного приміського терміналу на ст. Харків-Пасажирський, пропускна здатність якого складає п'ять тисяч пасажирів на добу, дозволила розвантажити головний вокзал від пасажиропотоку з поїздів далекого та місцевого сполучення північного напрямку.

Надзвичайно важливу роль у житті області відіграє автомобільний транспорт. До складу пасажирського транспорту Харкова й Харківської області на сьогодні входять 186 автоперевізників різних форм власності, які обслуговують 626 автобусних маршрутів. Кількість рухомого складу, який працює на маршрутах загального користування, становить 1 072 автобусів [1].

Необхідно зазначити, що автомобільним транспортом (з урахуванням обсягів підприємств – фізичних осіб) перевезено майже 14,3 млн т вантажів, що на 18,7 % більше, ніж у 2011 р., виконано вантажообіг в обсязі 2 965,7 млн км, який збільшився за цей період на 6,8 % [1]. Усіма видами пасажирського транспорту перевезено 638,4 млн пасажирів, що на 3 % більше, ніж у 2011 р., виконано пасажирську роботу в обсязі 11 065,5 млн пас./км, що склало 99,6 % від рівня минулого року.

Послугами автомобільного транспорту (з урахуванням перевезень фізичними особами-підприємцями) скористалося 137,0 млн пасажирів, що на 9 % більше, ніж у 2011 р. Перевізниками – юридичними особами – перевезено 117,8 млн. Пасажирів порівняно з минулим роком збільшилось на 21,1 %. Суб'єктами малого бізнесу – фізичними особами, які на сьогодні виконують всі види маршрутних перевезень: внутрішньоміські, приміські, міжміські, міжнародні, за 2012 р. перевезено 19,2 млн пасажирів.

Авіаційний транспорт – один із наймолодших видів сполучення. Його перевагами є швидкість, щорічне функціонування, можливість доставки вантажів у важкодоступні райони [3]. Авіатранспортом здійснюють переважну більшість трансконтинентальних пасажироперевезень та перевезень товарів з невеликим строком зберігання на значні відстані. Важливим фактором розвитку авіаційного транспорту є наявність у м. Харкові міжнародного аеропорту "Харків", який є одним із найбільших у Східній Україні. У рамках підготовки до Чемпіонату Європи з футболу 2012 року влітку 2009 р. було розпочато реконструкцію злітно-посадкової смуги, в результаті якої її було подовжено до 2 500 м зі збільшенням класифікаційного числа штучного покриття аеродрому до 50, що надало аеропорту можливість приймати літаки класу "Аеробус А320" та "Боїнг 737" [4]. Також було побудовано новий міжнародний термінал, а старий реконструйовано і перетворено на термінал з обслуговування VIP-пасажирів. Слід зазначити, що за період проведення харківських матчів Євро-2012 з 8 до 18 червня міжнародний аеропорт "Харків" обслужив 750 зльотів-посадок повітряних суден з 52,5 тис. пасажирів на борту [4]. Також слід зазначити, що з аеропорту м. Харкова транспортною авіацією відправлено 250,7 тис. пасажирів, у тому числі у міжнародному сполученні – 197,9 тисяч. Порівняно з 2011 р. відправлення пасажирів у цілому збільшилось на 64,8 %, у міжнародному сполученні – на 73,3 %.

Велике значення для населення та гостей Харкова має міський електричний транспорт – метрополітен, трамвай та тролейбус. Саме ці види транспорту забезпечують майже 90 % пасажирських перевезень в обласному центрі. Щодня послугами всіх видів електротранспорту користуються більше 1,5 млн пасажирів.

Харківський метрополітен посідає друге місце в Україні за довжиною ліній та кількістю пасажироперевезень. На сьогодні діють три лінії метрополітену загальною довжиною 35,59 км, на яких розміщено 28 станцій. Харківським метрополітеном у 2012 р. перевезено 239,3 млн пасажирів, з яких безплатно – 45,6 млн.

Трамваями та тролейбусами міста в цілому перевезено 196,4 млн пасажирів, що порівняно з минулим роком більше на 10,7 %. Питома вага пільгового контингенту, перевезеного трамваями і тролейбусами, дорівнює 64,1 %, або 125,9 млн пасажирів [3].

Отже, можна зробити висновок, що в Харківському регіоні досить розвинений транспортний комплекс і він посідає помітне місце в Україні. Транспортний комплекс м. Харкова представлений

такими складовими, як залізничний, автомобільний, авіаційний, міський електричний транспорт. Найбільш розвинутим транспортом у Харківському регіоні є залізничний транспорт. Отже, для підвищення рівня розвитку транспортного комплексу Харківського регіону необхідно не тільки щорічно удосконалювати наявний транспорт та збільшувати його кількість, але й вкладати у розвиток транспортного комплексу значні кошти. Впровадження цих заходів сприятиме збільшенню матеріального добробуту Харківського регіону.

Наук. керівн. Шумська Г. М.

Література: 1. Палант А. Ю. Економічний аспект розвитку транспортного комплексу Харківського регіону [Електронний ресурс] / А. Ю. Палант. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php>. 2. Офіційний сайт Державної адміністрації залізничного транспорту України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uz.gov.ua/passengers>. 3. Статистичні дані Головного управління статистики в Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/pres-vypusky>. 4. Офіційний сайт міжнародного аеропорту "Харків". – Режим доступу : <http://hrk.aero>.

УДК 669.1

Карпова К. В.

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ В УКРАЇНІ

Анотація. Визначено сутність та здійснено оцінку сучасного стану металургійного комплексу в Україні. На основі аналізу основних нормативно-правових актів та наукових публікацій провідних вчених виявлено основні проблеми розвитку металургійного комплексу України. Запропоновано заходи, які сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності металургійного комплексу України.

Аннотация. Определена сущность и проведена оценка современного состояния металлургического комплекса в Украине. На основе анализа основных нормативно-правовых актов и научных публикаций ведущих ученых выявлены основные проблемы развития металлургического комплекса Украины. Предложены мероприятия, которые будут способствовать повышению конкурентоспособности металлургического комплекса Украины.

Annotation. The essence of metallurgical complex of Ukraine is determined and its current state is estimated. On the basis of the analysis of basic legal acts and scientific publications of the leading scientists the basic problems of development of metallurgical complex in Ukraine are revealed. The measures which will be instrumental in the increase of competitiveness of metallurgical complex in Ukraine are offered.

Ключові слова: металургійний комплекс, чорна металургія, залізорудний район, інвестиційно-інноваційний розвиток.

Оцінка стану розвитку металургійного комплексу України (МКУ) визначається, насамперед, його потенціалом. Промисловий потенціал МКУ є фундаментальним елементом економіки держави. Ресурсний потенціал МКУ визначається наявними покладами залізної та марганцевої руди, тобто основних сировинних матеріалів для виробництва металу. За обсягами виробництва металургійна промисловість України посідає сьоме місце у світі. Та, незважаючи на значний вклад металургійного комплексу в економіку країни, він має певні недоліки та проблеми, що й обґрунтовує актуальність дослідження проблем, пов'язаних із функціонуванням та розвитком МКУ.

Мета роботи – виявлення основних проблем розвитку МКУ, а також розробка заходів, які забезпечують стабільну його роботу.

Як відомо, фундаментом індустріального розвитку багатьох країн світу є чорна металургія. Від чорної металургії, в першу чергу, залежить розвиток важкої промисловості. Без металургії як виробника конструкційних матеріалів неможливий розвиток машинобудування, а у зв'язку з цим

і розвиток науково-технічного прогресу. Її продукція є основою розвитку будівництва, усіх видів транспорту, особливо залізничного і трубопровідного. Вона має велике значення для оснащення необхідною технікою сільського господарства.

У період існування СРСР розвиток чорної металургії в Україні відбувався швидкими темпами. Були реконструйовані і розширені старі малопотужні заводи в Алчевську, Макіївці, Єнакієвому, Донецьку, Маріуполі, Дніпропетровську тощо.

Сучасний стан чорної металургії України характеризується небувалим кризовим спадом, який різко проявився з 1995 р. З 50-ти доменних печей простоювали або працювали не на повну потужність 27, з 65-ти мартенівських печей – відповідно 28, з 23 конвертерів – 11, а з 69-ти прокатних станів – лише 30. На окремих заводах рентабельність знизилася до 4 – 5 %. Відкрите акціонерне товариство (ВАТ) "Дніпровський металургійний комбінат імені Ф. Е. Дзержинського" став збитковим, а ВАТ "Макіївський металургійний комбінат імені С. М. Кірова" – збанкрутів [1].

Чорна металургія України відзначається високою виробничою і територіальною концентрацією підприємств. У результаті реконструкції і розширення старих заводів середня потужність одного металургійного заводу становить близько 2,5 млн т чавуну і більш ніж 2 млн т сталі на рік. Основна частина металу в країні випускається заводами потужністю понад 2 млн т на рік. Переважна більшість металургійних підприємств України – це сучасні потужні комбінати. Найбільшими металургійними комбінатами України, потужність яких становить 5 млн т і більше металу за рік, є Публічне акціонерне товариство (ПАТ) "Металургійний комбінат "Азовсталь", ВАТ "Запорізький металургійний комбінат "Запоріжсталь", ПАТ "АрселорМіттал Кривий Ріг" (раніше "Криворіжсталь") [2].

Незважаючи на кризовий стан, металургія України є основним постачальником валютних надходжень у державу. Вартість експортної продукції чорної металургії України становила в окремі роки понад 3 млрд доларів США, а її частка в загальному експорті трималась на рівні понад 40 %. Крім того, у країні СНД експортується більша частина металопродукції України. За даними Державної служби статистики України [2], у першому півріччі 2013 р. у товарній структурі вітчизняного експорту зросла частка чорних металів (до 31,3 %), енергетичних матеріалів (6,9 %), а також руд, шлаків і золи (4,5 %).

Критерієм Світового банку у класифікації країн за рівнем розвитку індустрії є показник металоємності основних фондів, який для країн з високим рівнем індустрії становить понад 1 000 т/км². Як результат – скорочення металофонду 1991 – 2012 рр. на 150 млн т. Україна за даним критерієм втрачає статус розвиненої індустріальної держави. Протягом останніх 11 років в Україні спостерігалось стабільне зменшення обсягів металофонду – з 668 млн т у 2000 р. до 591 млн т у 2012 р. Крім того, через недостатні інвестиції в основні фонди в останні роки зберігається висока частка металофонду (понад 56 %), що вже зношений на 100 % і фактично перебуває в аварійному стані [3].

За статистичними даними [2], балансові запаси України щодо залізорудних оцінюються приблизно у 30 млрд т. Розвідані промислові запаси цієї сировини становлять близько 20 млрд т, що складає близько 20 % світових запасів. Це може забезпечити безперебійну роботу українських гірничодобувних підприємств ще років на 50 – 80. Частка України у світовому виробництві залізняка становить близько 7 %, а у світовій торгівлі – близько 3 %. Вітчизняна гірничорудна промисловість за обсягами видобутку поступається тільки таким світовим лідерам, як Бразилія, Австралія, Китай, Індія, США і Росія. Сьогодні могутній гірничо-металургійний комплекс є основою української економіки. Залізорудні родовища й побудовані поблизу них металургійні підприємства формують до чверті вітчизняного валового внутрішнього продукту (ВВП). Унаслідок економічного спаду в країні і стагнації світових цін у період з 1991 р. до 2012 р. виробництво цього ресурсу різко зменшилося до 50 – 53 млн т. Завдяки поштованню ринку до 2008 р. обсяги видобутку виростили до 78 млн т, що приблизно на 20 млн т перевищує потреби внутрішнього ринку, а на кінець 2012 року – збільшилися на 7 % [2].

За даними Інституту геологічних наук НАН України, на території України розвідано більше 80 родовищ залізняка, з якого лише на 30-ти ведуться розробки. Основні запаси (70 %) і видобуток (більше 80 %) припадають на Криворізький залізорудний басейн. Балансові запаси руд Криворізького басейну становлять близько 14,9 млрд т, промислові – 5,8 млрд т. Вони характеризуються як багатими (що не потребують збагачення), так і бідними рудами. Сьогодні експлуатується більше 90 % запасів багатих руд і більше 50 % – бідних. Руди Криворізького басейну становлять більше 50 % усіх розвіданих запасів багатих руд в Україні: вміст заліза у багатих рудах у середньому становить 58,5 %. Проте розробка багатого залізняка не забезпечує потреби металургії. Необхідно також враховувати, що обсяги запасів багатих руд тут невеликі. За деякими оцінками, їх вистачить усього на 10 – 20 років. Тому одночасно з видобутком багатих руд ведеться розробка бідних руд – залізистих кварцитів з рівнем вмісту заліза дещо більше 30 % [4].

Керченський залізорудний район знаходиться на Кримському півострові на площі близько 10 тис. км². Промислові запаси Керченського залізорудного району оцінюються в 1 млрд т. Але переважно вони представлені бурими залізняками із вмістом заліза менше 40 %. Освоює родовище ВАТ "Камиш-Бурунський залізорудний комбінат". На сьогодні видобуток проводиться в незначному обсязі, оскільки через низький вміст заліза він нерентабельний [5].

Незважаючи на те що МКУ має досить добрі перспективи для розвитку (має власну сировинну базу, високий науково-технічний і великий експортний потенціал), аналіз його сучасного стану дозволив виявити низку негативних моментів. По-перше, незначна частка металургійного виробництва спрямована на забезпечення потреб внутрішнього ринку, що є дуже важливим в економіці України. По-друге, наявна структурна недосконалість і значний знос основних фондів вітчизняних підприємств металургійного комплексу (65 %). По-третє, це висока, порівняно з провідними промислово

розвинутими країнами, матеріало- та енергоємність металургійної продукції. По-четверте, розвиток металургійного комплексу спричиняє ускладнення екологічної обстановки у великих промислових центрах.

Для вирішення проблем у розвитку МКУ у Концепції Державної цільової науково-технічної програми розвитку і реформування гірничо-металургійного комплексу на період до 2020 року передбачаються два варіанти: орієнтація на імпорт промислового обладнання і технології за рахунок іноземних кредитів; інноваційно-інвестиційний шлях, спрямований на створення і впровадження сучасних технологій та обладнання [6].

Отже, встановлено, що оптимальним шляхом розв'язання проблеми підвищення конкурентоспроможності МКУ є шлях інвестиційно-інноваційного розвитку, який забезпечує комплексний розвиток галузі за рахунок реалізації заходів, спрямованих на технічне оновлення виробництва, використання науково-технічного потенціалу, формування високотехнологічного виробництва. Крім того, основними заходами на шляху до кардинального оновлення металургійної галузі мають стати розвиток та вдосконалення корпоративного управління металургійних підприємств, зокрема оптимізація структури корпоративних відносин, розробка та реалізація ефективної дивідендної політики, спрямованої на підвищення інвестиційної привабливості акціонерних товариств для максимальної їх капіталізації.

Наук. керієн. Шумська Г. М.

Література: 1. Регіональна економіка : підручник / за ред. Н. Л. Гавкалової. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2011. – 464 с. 2. Статистичні дані Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 3. Офіційний сайт Світового банку. – Режим доступу : <http://www.worldbank.org/eca/russian>. 4. Офіційний сайт Інституту геологічних наук НАН України. – Режим доступу : <http://igs-nas.org.ua>. 5. Чентуков Ю. І. Розвиток чорної металургії України в умовах кризи / Ю. І. Чентуков // Економіка промисловості. – 2012. – № 56 (4). – С. 82–86. 6. Концепція Державної цільової науково-технічної програми розвитку та реформування гірничо-металургійного комплексу на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://industry.kmu.gov.ua>.

УДК 330.132

Костильова О. М.

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ДОСЛІДЖЕННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ПРОБЛЕМ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

Анотація. Здійснено аналіз сучасного стану водних ресурсів у Харківській області. Виявлено основні проблеми використання цих ресурсів, головною серед яких є оздоровлення річки Сіверський Донець. Запропоновано підвищити ефективність очисних споруд та впровадити нові технології захисту природи на основі залучення коштів місцевого та державного бюджетів, а також коштів приватних інвесторів.

Аннотация. Осуществлен анализ современного состояния водных ресурсов в Харьковской области. Выявлены основные проблемы использования этих ресурсов, главной среди которых является оздоровление реки Северский Донец. Предложено повысить эффективность очистных сооружений и внедрить новые технологии защиты природы на основе привлечения средств местного и государственного бюджетов, а также средств частных инвесторов.

Annotation. The analysis of current state of water in Kharkiv region resources is carried out. The basic problems of the use of these resources are revealed. The main one is restoration of the river Siverskyi Donets. It is suggested to promote the efficiency of cleansing structures and inculcate new technologies of nature protection on the basis of raising funds of local and state budgets, as well as private investors' funds.

Ключові слова: водозабезпеченість території, водні ресурси, дослідження водних ресурсів, проблеми використання водних ресурсів, регіональні програми.

© Костильова О. М., 2013

Водні ресурси є національним багатством будь-якої країни і однією з найважливіших засад її економічного розвитку. Вони забезпечують усі сфери життя і господарської діяльності людини, визначають можливості розвитку промисловості та сільського господарства, розміщення населених пунктів, організацію відпочинку й оздоровлення людей. Усе це обґрунтовує актуальність дослідження стану водних ресурсів Харківської області та виявлення проблем їх використання.

Метою роботи є визначення проблем забезпечення й використання водних ресурсів у Харківській області, а також розробка рекомендацій щодо вирішення цих проблем.

Водні ресурси України становлять $92,4 \text{ км}^3$, з яких для використання доступні $56,6 \text{ км}^3$ на рік. Харківська область є однією з найбільших областей України за територією та населенням і водночас має надзвичайно низьку забезпеченість водними ресурсами ($1,8 \%$ від загальної кількості водних ресурсів України) [1].

За даними Державної екологічної інспекції в Харківській області [2], забезпечення населення області якісною питною водою є однією з пріоритетних проблем, від розв'язання якої залежить збереження здоров'я, поліпшення умов діяльності і підвищення рівня життя населення. Міністерство екології та природних ресурсів України також неодноразово наголошувало на проблемі якості питної води.

Згідно з дослідженнями відповідних установ у Харківській області за поточний рік, можна зробити висновок про те, що стан якості водних об'єктів задовільний. Це можна пояснити забрудненням річок зворотними водами внаслідок недостатньо ефективної роботи очисних споруд міст і промислових підприємств. З усього річкового стоку, який формується в області, майже 80% використовується у регіональному господарському комплексі. Проблемою у Харківській області є також забезпечення населення водою, оскільки цей показник є одним із найнижчих у країні (в Україні цей показник менший у 10 разів порівняно з іншими державами СНД). Державна екологічна інспекція у Харківській області також підкреслила, що сьогоденний стан водних артерій області викликає тривогу. Нехтування протягом останніх десятиліть усіма правилами і принципами раціонального природокористування призвело до порушення екологічної рівноваги великих рік, до повного висихання малих річок та озер. Основні причини – це спорудження водосховищ, великомасштабні меліорації, будівництво ряду великих промислових комплексів та об'єктів, величезні обсяги водозабору для промисловості та зрошення, значні обсяги забруднень. Крім того, спостерігається деградація екосистеми Сіверського Донця та інших річок області, вимирають цінні види риб, на дні акумулюється велика кількість відкладень важких металів, радіонуклідів, піддаються ерозії річкові береги. Великою проблемою в Україні є забруднення поверхневих вод. У природні водні об'єкти скидаються стічні води, разом із якими у водойми потрапляють у значній кількості нафтопродукти, завислі речовини, нітрати, хлориди, сульфати, фосфор та ін.

Отже, сучасні водогосподарські та екологічні проблеми Харківської області набули не тільки регіонального, але й загальнодержавного значення. Раціональне використання водних ресурсів, охорона річок, інших водних об'єктів від забруднення, засмічення та виснаження – найбільш важливий аспект збереження води, найважливішої частини екосистеми області та України в цілому [2].

Як свідчать статистичні дані [2], на території Харківської області протікають 867 річок, з них 172 річки довжиною більше 10 км (у тому числі 6 річок середніх і одна велика – Сіверський Донець), розташовано 57 водосховищ, 2 538 ставків, де зарегульовано $1\,735,85$ млн м^3 води, а також 583 озера. На сьогоднішні підземні води Харківської області набувають все більшого значення в зв'язку зі щораз вищими потребами в якісних водах з метою розширення сільськогосподарського і промислового водопостачання. Усе це вимагає певних заходів із боку регіональних органів влади щодо покращення екологічної ситуації водних ресурсів області, а також прийняття відповідних цільових програм для більш раціонального використання цих ресурсів на території Харківської області.

Як відомо, для водопостачання м. Харкова та інших населених пунктів Харківської області використовуються три незалежні водні джерела, два з яких знаходяться на значній відстані від м. Харкова: річка Сіверський Донець з Печенізьким водосховищем (383 млн м^3) – на відстані 40 км від м. Харкова; канал Дніпро-Донбас з Краснопавлівським водосховищем (близько 410 млн м^3) – на відстані 140 км від м. Харкова; підземні води з артезіанськими свердловинами глибиною 80 – 800 м, розташовані у м. Харкові та Харківській області.

Можна констатувати, що основними споживачами води є промислові об'єкти та комунальні господарства, хоча також важливу роль відіграє сільськогосподарська промисловість. Слід зазначити, що новою загрозою для водних ресурсів області є видобуток сланцевого газу, що розпочато на території Харківської та Донецької областей. Для цього потрібна велика кількість водних ресурсів, яких і так не вистачає. Технології отримання сланцевого газу дуже недосконалі та завдають великої шкоди екології, для одного гідровибуху потрібно 7 500 т суміші хімікатів, води та піску. І це дуже нераціонально з огляду на те, що води обмаль. Упродовж тривалого історичного розвитку в Україні сформувався водогосподарський комплекс, який включає величезні гідротехнічні споруди, канали для пересилання води з багатоводних у маловодні райони, гідромеліоративні системи, великі та малі водосховища, озера й лимани, ставки і водойми, річкову мережу, всі водогосподарські організації, науково-дослідні і навчальні заклади, проектно-конструкторські, будівельні та пошукові організації. Завдання полягає в тому, щоб на основі всіх досягнень науково-технічного прогресу перетворити його в автоматизовану систему регулювання водності рік, природних і штучних водойм і водозабезпечення господарського комплексу Харківської області. У Харківській та інших областях України і надалі має тривати водогосподарське будівництво з метою досягнення максимального забезпечення водою всіх господарських потреб [3].

Таким чином, проведено аналіз стану водних ресурсів Харківської області та визначено проблеми їх використання. Виходячи із проведеного аналізу, можна зробити висновок, що забезпечення водними ресурсами в Харківській області недостатнє, а політика держави через неузгодженість дій відповідних органів влади і відсутність достатніх грошових ресурсів є неефективною. Усе це впливає на погіршення стану водоймищ та інших водних об'єктів Харківської області. Крім того, головною проблемою залишається оздоровлення р. Сіверський Донець, яка протікає не тільки на території України, але й на території Російської Федерації, що значно ускладнює ситуацію. Отже, для підвищення рівня забезпечення водними ресурсами, потрібно приділити увагу охороні водних ресурсів, підвищити ефективність очисних споруд та впровадити нові технології захисту природи. Це пропонується здійснювати не тільки за рахунок коштів місцевих та державного бюджету, але й за рахунок залучення коштів приватних інвесторів.

Наук. керівн. Шумська Г. М.

Література: 1. Офіційний сайт Державного агентства водних ресурсів України. – Режим доступу : <http://www.scwm.gov.ua/index>. 2. Державна екологічна інспекція у Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ecoinsp.kharkov.ua>. 3. Жемерова В. Водні ресурси Харківської області та соціально-економічні аспекти їх дослідження [Електронний ресурс] / В. Жемерова. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prvse/2012_1/4_7.pdf.

УДК 339.661

Кушніренко В. В.

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОЦІНКА СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ХІМІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Анотація. Здійснено аналіз сучасного стану хімічної промисловості в Україні. Виявлено основні проблеми функціонування та розвитку базових галузей хімічної промисловості в Україні. Запропоновано пріоритетні напрями вирішення проблем подальшого розвитку вітчизняної хімічної промисловості.

Аннотация. Осуществлен анализ современного состояния химической промышленности в Украине. Выявлены основные проблемы функционирования и развития базовых отраслей химической промышленности в Украине. Предложены приоритетные направления решения проблем дальнейшего развития отечественной химической промышленности.

Annotation. The analysis of current state of chemical industry in Ukraine is carried out. The basic problems of functioning and development of basic branches of chemical industry in Ukraine are revealed. Priority directions of solving the problems of further development of domestic chemical industry are offered.

Ключові слова: хімічний комплекс, продукція хімічної промисловості, матеріалоемне виробництво, конкурентоспроможність хімічної продукції, енергоефективність, застосування енергозберігальних технологій.

У сучасному світі нам важко уявити життя без продукції, яка виробляється хімічними підприємствами. Продукція цих підприємств оточує людей на кожному етапі їх життєдіяльності: у побуті, на роботі тощо. Хімічна промисловість є однією з тих галузей, продукція яких є експортоорієнтованою. Так, підприємства хімічної промисловості за своїм експортним значенням посідають в Україні друге місце (після чорної металургії) в структурі експортного потенціалу вітчизняної економіки (8 – 9 % експорту країни) [1]. Насичення сучасного ринку товарами різного призначення залежить від роботи підприємств хімічної промисловості як однієї з базових галузей економіки нашої країни, тому, на думку автора, оцінка стану та перспективи розвитку хімічного комплексу України є актуальною проблемою.

Метою роботи є проведення аналізу стану хімічної промисловості, а також виявлення основних напрямів її розвитку в Україні.

© Кушніренко В. В., 2013

Хімічний комплекс – це один із базових промислових комплексів в економіці, який відіграє важливу роль для країни і визначає розвиток як науки, так і багатьох інших галузей господарства, які є споживачами хімічної продукції або використовують у виробництві технологічні процеси, застосовувані в хімії (металургія, машинобудування, сільське господарство, будівництво, легка промисловість та ін.) Крім того, товари хімічної промисловості знаходять широке використання і в повсякденному житті людей (миючі, поліруючі засоби, лакофарбова продукція та ін.) [2]. Виробництво продукції хімічної промисловості належить до матеріалоемного виробництва, тому більшість заводів в Україні розташовані поблизу сировинних баз (покладів кам'яного вугілля, торфу, сірки, вапняку тощо).

Аналіз стану хімічної промисловості в Україні за останні роки дозволив виявити як переваги, так і проблеми її розвитку. Так, до переваг хімічної промисловості можна віднести наявність потужних і відносно сучасних хімічних заводів. Наприклад, Відкрите акціонерне товариство "Рівнеазот" один із найбільших заводів хімічної промисловості України, отримав протягом 2011 – 2012 рр. на переоснащення та модернізацію своїх виробничих потужностей 57,63 млн дол. США, що дало змогу зменшити його витрати на виробництво продукції і, як наслідок, підвищити конкурентоспроможність продукції, що випускається [2]. Крім того, до конкурентних переваг хімічної промисловості також відносять розгалужену транспортну інфраструктуру та економіко-географічне положення України, що дозволяє їй бути вигідним "мостом" для транзитних перевезень продукції хімічної промисловості між державами Європи, Азії та Близького Сходу.

Отже, хімічна промисловість України має досить великий потенціал для розвитку. Цьому сприяє збільшення випуску та асортименту продукції. Однак існують певні проблеми як державного, так світового масштабу. Основними проблемами розвитку хімічної промисловості України є: по-перше, недостатній розвиток прогресивних виробництв (полімерів технічного використання, полімерних сплавів і сумішей, реактивів, лікарських препаратів тощо); по-друге, досить висока ціна на енергоносії, що підвищує собівартість хімічної продукції. Слід зауважити, що протягом останніх років ціна на газ для хімічних підприємств зросла на 49 %; по-третє, падіння попиту на продукцію хімічної промисловості (наприклад, аміак, карбамід, аміачну селітру) внаслідок зниження попиту на неї на європейських ринках.

Серед основних проблем розвитку хімічної промисловості, на думку професора О. Гавриш, можна назвати такі [3]:

відірваність підприємств від джерел сировини, як територіально, так і за фінансовою політикою (формування цін), належності різним власникам;

коливання попиту на продукцію промислового призначення;

низькі темпи інноваційного техніко-технологічного оновлення;

відсутність диверсифікації джерел енергопостачання;

неефективний менеджмент;

відсутність екологічної безпеки для регіону розташування підприємств галузі.

Отже, з метою підвищення рівня конкурентоспроможності галузей хімічної промисловості України є доцільним:

по-перше, збільшення кількості ринків збуту, що дає змогу зменшити залежність від кон'юнктури одного ринку;

по-друге, активне виведення з експлуатації надлишкових потужностей найбільш енергоємних виробництв, продукція яких не має попиту, а також застарілих і техногенно небезпечних виробництв, максимальне завантаження діючих виробничих потужностей;

по-третє, технічне переозброєння більшості виробництв для зменшення енергоємності технологій, зниження собівартості хімічної продукції.

Крім того, систему управління і організації підприємств хімічної промисловості України необхідно переорієнтувати на такі принципи: обов'язкове застосування енергозберігальних технологій; екологічний аудит інвестиційних проектів розвитку галузі; запровадження мало- і безвідходних технологій і технологічних процесів переробки промислових відходів; виведення з експлуатації екологічно шкідливих виробництв; розширення власної сировинної бази на основі залучення альтернативних джерел коксохімічної (вторинної) і відновлювальної рослинної сировини замість нафтопродуктів.

Таким чином, хімічна промисловість України сьогодні неспроможна самостійно вийти з кризового стану і потребує залучення для певної частини її суб'єктів стимуляційних правових норм і сприятливого податкового режиму. Крім того, є доцільним залучення інвестиційних ресурсів приватних інвесторів.

Наук. керівн. Шумська Г. М.

Література: 1. Перерва П. Г. Антикризовий механізм санації та реструктуризації підприємств хімічної промисловості [Електронний ресурс] / П. Г. Перерва. – Режим доступу : <http://www.edu.ua/article/download/14567>. 2. Тарасова Н. В. Сучасні проблеми розвитку хімічного комплексу України [Електронний ресурс] / Н. В. Тарасова. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2007_3/0967.pdf. 3. Гавриш О. А. Стратегія розвитку хімічної промисловості [Електронний ресурс] / О. А. Гавриш. – Режим доступу : http://keip.kpi.ua/kaf_doc/Sb_10_2012.pdf.

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

АНАЛІЗ СТАНУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ В ХАРКІВСЬКОМУ РЕГІОНІ

Анотація. Розглянуто сутність інвестицій та інвестиційної активності підприємств. Проведено статистичний аналіз інвестиційної активності підприємств у Харківському регіоні. Доведено, що в Україні необхідно здійснювати комплексну оцінку стану й потенціалу регіонів з урахуванням рівня їх інвестиційної активності.

Аннотация. Рассмотрена сущность инвестиций и инвестиционной активности предприятий. Проведен статистический анализ инвестиционной активности предприятий в Харьковском регионе. Доказано, что в Украине необходимо осуществлять комплексную оценку состояния и потенциала регионов с учетом уровня их инвестиционной активности.

Annotation. The essence of investments and investment activity of enterprises is considered. The statistical analysis of investment activity of the enterprises in Kharkiv region is conducted. It has been revealed, that in Ukraine it is necessary to carry out the complex estimation of the state and potential of regions taking into account the level of their investment activity.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна активність, регіональний аналіз, комплексна оцінка стану і потенціалу регіонів, потенційні інвестори.

Актуальність інвестиційної політики в Україні та її регіонах пояснюється, перш за все, потребою в ресурсному забезпеченні довгострокового економічного розвитку. Подолання спаду виробництва, інфляції та безробіття, здійснення структурних реформ в економіці України та її регіонах, а також відсутність необхідних внутрішніх заощаджень загострюють потребу в залученні зовнішніх коштів для відновлення макроекономічної рівноваги та забезпечення сталого економічного зростання. Разом із припливом іноземних інвестицій відбувається залучення досягнень науково-технічного прогресу та досвіду у сфері менеджменту та управління. Усе це обґрунтовує необхідність аналізу стану інвестиційної активності в Харківському регіоні.

Вирішенню проблем підвищення ефективності інвестиційної діяльності підприємств присвячені роботи як вітчизняних, так і закордонних вчених-економістів: І. Бланка, М. Герасимчук, В. Гриньової, В. Коуди та ін. [1 – 3]. Однак значна кількість теоретичних і практичних проблем недостатньо досліджені та методично забезпечені.

Метою дослідження є аналіз стану інвестиційної активності в Харківському регіоні, а також визначення основних напрямів підвищення ефективності інвестиційної діяльності в регіонах України.

Активізація залучення інвестицій в економіку країни через створення сприятливого інвестиційного клімату має вагоме практичне значення. Обсяги залучених інвестицій і напрями їх освоєння є критеріями визначення рівня економічного розвитку регіонів, їх конкурентоспроможності та можливості самозабезпечення регіонального добробуту. Залучення інвестицій на регіональному рівні, крім суто економічних питань підвищення ефективності розвитку місцевого виробництва, дає можливість вирішувати й соціальні, й екологічні питання.

Як відомо, інвестиції, визначаючи процес економічного зростання в цілому, є базисом для здійснення діяльності суб'єктів господарювання. У сучасній ситуації інвестиції виступають найважливішим засобом забезпечення умов виходу України зі стану економічної кризи, здійснення структурних зрушень у народному господарстві, впровадження сучасних досягнень технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро- і макрорівнях. Активізація інвестиційного процесу є одним із найбільш дієвих механізмів подальших соціально-економічних перетворень у регіонах України. Згідно із Законом України "Про інвестиційну діяльність", інвестиціями можуть бути всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток або досягається соціальний ефект [4].

На даному етапі розвитку економіки України ефективна діяльність підприємств щодо довгострокової перспективи, забезпечення високих темпів їх розвитку й підвищення конкурентоспроможності значною мірою визначаються рівнем їх інвестиційної активності та діапазоном інвестиційної діяльності. Інвестиційна діяльність підприємства становить цілеспрямовано здійснюваний процес пошуку необхідних інвестиційних ресурсів, вибору ефективних об'єктів (інструментів) інвестування, формування збалансованої за обраними параметрами інвестиційної програми (інвестиційного портфеля) і забезпечення її реалізації. Основною метою інвестиційної діяльності є забезпечення найбільш ефективних шляхів реалізації інвестиційної стратегії підприємства на окремих стадіях його життєвого циклу, а також формування перспективної організаційної структури й інвестиційної культури [5; 6].

Істотною допомогою в реалізації зазначеної мети надає аналіз інвестиційної діяльності підприємства. З його допомогою формуються стратегія й тактика розвитку інвестиційної діяльності підприємства, обґрунтовуються плани й управлінські рішення в цій сфері, здійснюється контроль за їхнім виконанням, виявляються резерви підвищення ефективності інвестицій, оцінюються результати реальних і фінансових інвестиційних проєктів у цілому й за окремими їх видами. Слід зазначити, що в процесі управління інвестиційною діяльністю підприємства приділяється особлива роль регіону, в якому працює зазначене підприємство, та аналізу стану його інвестиційної діяльності. Для того щоб інвестиційна діяльність здійснювалася ефективно, необхідно проводити державне регулювання цієї діяльності. Державне регулювання інвестиційної діяльності полягає в гарантіях прав суб'єктів і захисту інвестицій. Держава гарантує, насамперед, стабільність прав, що дуже важливо при довгострокових інвестиціях. Інвестиції можуть бути припинені лише у випадку стихійних лих, визнання інвестора банкрутом, надзвичайного положення й екологічних порушень [2; 7].

За даними Головного управління статистики в Харківській області [8], на 31 грудня 2012 р. обсяг внесених з початку інвестування в економіку регіону прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) становив 2 170,4 млн дол. США, що на 22,9 % менше від обсягів інвестицій на початок 2012 р., та в розрахунку на одну особу населення складає 795,7 дол. США. З країн ЄС унесено 1 832,0 млн дол. США інвестицій (84,4 % від загального обсягу акціонерного капіталу), із країн СНД – 42,5 млн дол. США (2 %), з інших країн світу – 295,9 млн дол. США (13,6 %). Інвестиції надійшли із 66 країн світу. До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає більше 93 % загального обсягу прямих інвестицій, входять: Франція – 845,5 млн дол. США, Кіпр – 596,1 млн дол. США, Велика Британія – 236,7 млн дол. США.

Аналіз інвестиційної активності підприємств промисловості Харківського регіону показав, що на підприємствах промисловості зосереджено 380,0 млн дол. США (17,5 %), у тому числі переробної – 358,5 млн дол. США, з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води – 21,6 млн дол. США. Серед галузей переробної промисловості у виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції внесено 146,0 млн дол. США прямих інвестицій, у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 81,4 млн дол. США, хімічну та нафтохімічну промисловість – 47,6 млн дол. США, машинобудування – 20,9 млн дол. США. У фінансових установах акумульовано 983,7 млн дол. США (45,3 % від загального обсягу) прямих інвестицій, в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям, – 588,8 млн дол. США (27,1 %).

Слід зазначити, що підприємства м. Харкова мають 80,7 % прямих іноземних інвестицій регіону. Серед районів Харківського регіону найбільші вкладення у Чугуївському – 191,5 млн дол. США (8,8 %) та Харківському – 172,5 млн дол. США (7,9 %). Заборгованість українських підприємств за кредитами та позиками, торговими кредитами та іншими зобов'язаннями (борговими інструментами) перед прямими іноземними інвесторами на 31 грудня 2012 р. становила 302,0 млн дол. США.

Отже, загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу та боргових інструментів) на 31 грудня 2012 р. становив 2 472,3 млн дол. США. Обсяг прямих інвестицій (акціонерного капіталу) з регіону в економіку країн світу на 31 грудня 2012 р. становив 12 935,7 тис. дол. США, у тому числі у країни СНД – 12 604,6 тис. дол. (97,4 % загального обсягу), у країни ЄС – 279,8 тис. дол. (2,2 %), в інші країни світу – 51,3 тис. дол. (0,4 %). Прямі інвестиції з регіону здійснено до 5 країн світу, переважна їх частка спрямована до Російської Федерації (97,1 %). Видом економічної діяльності основних інвесторів прямих інвестицій з регіону, обсяги яких становили 10 549,9 тис. дол. США (81,6 %), є машинобудування. Вимоги українських прямих інвесторів за борговими інструментами до підприємств прямого інвестування за кордоном на 31 грудня 2012 р. становили 7,5 тис. дол. США. Загальний обсяг прямих інвестицій (акціонерного капіталу та боргових інструментів) в економіку країн світу на 31 грудня 2012 р. становив 12 943,2 тис. дол. США [9].

Таким чином, інвестиції – найважливіша економічна категорія розширеного відтворення, яка відіграє ключову роль у реалізації структурних зрушень в економіці регіонів України. Метою регіональних інвестиційних програм повинна стати переорієнтація значних ресурсів на розвиток галузей, що задовольняють споживчі запити населення. При цьому необхідно здійснювати комплексну оцінку стану і потенціалу регіону з врахуванням рівня його інвестиційної активності. Це дасть змогу прийняти ґрунтовні рішення стосовно можливості створення інтеграційних угруповань з іншими угрупованнями з метою підвищення їх інвестиційної активності та привабливості для потенційних інвесторів.

Наук. керівн. Шумська Г. М.

Література: 1. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент : учебный курс / И. А. Бланк. – К. : Эльга-Н, Ника-Центр, 2001. – 448 с. 2. Герасимчук М. Джерела і структура капітальних вкладень / М. Герасимчук // Економіка України. – 2006. – № 12. – С. 32–34. 3. Гриньова В. М. Інвестування : підручник / В. М. Гриньова, В. О. Коюда. – Х. : Знання, 2008. – 452 с. 4. Про інвестиційну діяльність : Закон України № 1560-ХІІ від 18.09.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47. – С. 646. 5. Воробець Т. І. Необхідність фінансових інвестицій в умовах ринкової економіки / Т. І. Воробець // Науковий вісник "Фінанси, банки, інвестиції". – 2010. – № 1. – С. 39–43. 6. Глазунов В. Н. Финансовый анализ и оценка риска реальных инвестиций : научное издание / В. Н. Глазунов. – М. : Финстатинформ, 1997. – 135 с. 7. Дрич А. Основні способи досягнення інвестиційної привабливості України / А. Дрич // Вісник НБУ. – 2010. – № 4. – С. 40–41. 8. Статистичні дані Головного управління статистики в Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php>. 9. Черепаха В. Обґрунтування аналізу стану інвестиційної діяльності в Харківському регіоні [Електронний ресурс] / В. Черепаха. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_gum/Uproz/2012_1/u1201ch2.pdf.

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СПЕЦИФІКА ЗДІЙСНЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У ПІВДЕННОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ РАЙОНІ УКРАЇНИ

Анотація. Визначено специфіку здійснення зовнішньоекономічної політики на території Південного економічного району України. Виявлено проблеми розвитку морського господарського комплексу на території економічного району. Запропоновано напрями ефективного функціонування Південного економічного району України.

Аннотация. Определена специфика осуществления внешнеэкономической политики на территории Южного экономического района Украины. Выявлены проблемы развития морского хозяйственного комплекса на территории экономического района. Предложены направления эффективного функционирования Южного экономического района Украины.

Annotation. The specificity of pursuing foreign economic policy on the territory of South economic district of Ukraine is determined. The problems of development of marine economic complex on the territory of the economic district are revealed. Directions of the effective functioning of South economic district of Ukraine are offered.

Ключові слова: економічна інтеграція, функціональні комплекси, економічний район, морський господарський комплекс, експорт, імпорт.

В умовах сучасної глобалізації стратегічною метою України стала стрімка модернізація економіки та підвищення конкурентоспроможності національних компаній на світовій арені. Регіональна політика стала основою для реалізації зазначених перспектив [1]. Південна Україна (або ж Південний економічний район) визначається як один із найвагоміших об'єктів міжнародних зв'язків. Тому аналіз зовнішньоекономічної діяльності Південного економічного району є доцільним і актуальним на даному етапі інтеграції України в Європейський Союз. Проведення зазначеного аналізу дасть можливість об'єктивно оцінити переваги та недоліки сучасного стану Південного економічного району як соціально-економічної системи України.

Метою даного дослідження є визначення специфіки здійснення зовнішньоекономічної політики на території Південного економічного району України, а також виявлення проблем його розвитку.

Для виявлення особливостей розвитку Південного економічного району слід проаналізувати його природо-ресурсний потенціал. Так, Південний економічний район, до складу якого входять Автономна Республіка Крим (АРК), Миколаївська, Херсонська, Одеська області та м. Севастополь, займає 18,8 % території та містить 15,5 % природних ресурсів держави (мінерально-сировинні – 2,8 %, водні – 22,2 %, земельні – 20 %, лісові – 4,7 %, фауністичні – 20,5 % і природно-рекреаційні – 27,4 %). Найбільшою перевагою цього економічного району є його вигідне економіко-географічне положення (ЕГП), а точніше – вихід до моря. Цей аспект забезпечує вагомий внесок Південного економічного району в міжнародні відносини держави, оскільки територія країни включає найдовшу приморську смугу та 19 із 40 морських портів Причорномор'я [1].

Зважаючи на ЕГП Південного економічного району, найдоцільнішим буде зосередження уваги саме на морегосподарському комплексі, що забезпечує тісні міжнародні економічні зв'язки з іншими країнами світу, які також мають вихід до моря.

Оскільки специфіка здійснення зовнішньоекономічної діяльності району певною мірою ґрунтується на функціонуванні морегосподарського комплексу, то необхідно дослідити проблеми та перспективи його розвитку. На жаль, тенденції розвитку свідчать лише про одне: умови фінансово-економічної кризи 2008 – 2009 років суттєво вплинули на діяльність комплексу та знизили показники його продуктивності. Для прикладу можна навести дані UNCTAD (Конференції ООН з торгівлі та розвитку): станом на 01.01.1993 р. сукупний дедвейт торговельного флоту країни становив 6,177 млн т, у рейтингу найбільших морських країн світу Україна посідала 25-те місце. На 01.01.2012 р. дедвейт становив 0,99 млн т, країна спустилась до 70-го місця. З наведених статистичних свідчень можна зробити єдиний висновок: Україна в умовах інтеграції не зосереджує свою політику на "морській" проблемі, а орієнтується зовсім на інші сфери. Отже, це рішення є необґрунтованим, оскільки південні регіони впродовж 1993 – 2011 рр. демонстрували значний рівень

продуктивності та встановлювали тісні міжнародні контакти шляхом морської політики. Та з темпами кризи послабилася й зовнішньоекономічна діяльність району, оскільки морегосподарський комплекс вже не в змозі повною мірою забезпечити експорт продукції. А державних інвестицій недостатньо з огляду на зниження темпів виробництва та скорочення штату підприємств (як приклад – чисельність працівників Ренінського порту за останні 3 роки скоротилася з 3 000 до 1 249 осіб). До того ж докорінної перебудови потребує структура імпорту, яка також залежить від морських зв'язків, що забезпечують південні регіони. Удосконалення цих питань надасть змогу державі впевненіше почуватися на світовому ринку та нарешті позбутися штучної відокремленості від нього [2; 3].

Південний економічний район характеризується також рекреаційним, машинобудівним і агропромисловим функціональними комплексами, діяльність яких здійснюється в кожній області району та незначною мірою експортується (найчастіше – в країни СНД). Проблематика розвитку окремих комплексів подібна до морегосподарської. А основними напрямками їх розвитку вважають посилення потенціалу сервісу та рекреаційної сфери загалом, а також залучення всіх рекреаційних ресурсів задля ефективної діяльності [4].

Таким чином, з огляду на перелічені аспекти здійснення зовнішньоекономічної діяльності південних регіонів, можна дійти висновку, що Південний економічний район – важлива адміністративно-територіальна та господарська одиниця країни, що потребує значної перебудови. Основні комплекси регіонів – економічно ослаблені внаслідок кризи, а природо-ресурсний потенціал реалізований не повною мірою, що впливає на рівень експорту держави. Аналіз статичних даних приводить до висновку, що саме орієнтація на розвиток провідних комплексів району (морегосподарського, рекреаційного) дасть змогу отримати баланс між експортом та імпортом і високу результативність міжнародних відносин із країнами-лідерами. Специфіка зовнішньоекономічної діяльності Південного економічного району не досягає високих показників на даному етапі, проте в найближчій перспективі економічна інтеграція держави суттєво вплине на її розвиток та надасть можливість Південній Україні внести свої корективи та забезпечити країні гідне місце в системі міжнародних економічних зв'язків.

Наук. керівн. Шумська Г. М.

Література: 1. Регіональна економіка : підручник / за ред. Н. Л. Гавкалової. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2011. – 464 с. 2. Гриневецький С. Україна: із морської держави на "країну біля моря"? [Електронний ресурс] / С. Гриневецький. – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/ECONOMICS/ukrayina_iz_morskoyi_derzhavi_na_krayinu_bilya_morya.html. 3. Гриневецький С. Морська галузь: чи пройшла Україна точку неповернення? [Електронний ресурс] / С. Гриневецький. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/article/podrobici>. 4. Княженко І. Особливості зовнішньоекономічної діяльності регіонів України [Електронний ресурс] / І. Княженко. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/VKnutd/2009_3/128_132.pdf.

Ульяніч К. В.

УДК 323.364.14

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто теоретичні аспекти реалізації соціальної політики на державному та регіональному рівнях. Особливу увагу приділено основним напрямкам реалізації сучасної державної соціальної політики в Україні та процесам, які відбуваються в соціальній сфері.

Аннотация. Рассмотрены теоретические аспекты реализации социальной политики на государственном и региональном уровнях. Особое внимание уделено основным направлениям реализации современной государственной социальной политики в Украине и процессам, которые происходят в социальной сфере.

Annotation. The theoretical aspects of realization of social policy are considered at state and regional levels. Special attention is paid to basic directions of realization of modern public social policy in Ukraine and to the processes which take place in the social sphere.

Ключові слова: соціальна сфера, соціальна політика, соціальний захист населення, реалізація державної соціальної політики.

© Ульяніч К. В., 2013

В умовах трансформації економіки України гостро постала проблема соціального захисту населення. Соціальна політика будь-якої держави передбачає визначення глибинних тенденцій розвитку в усіх сферах соціально-політичного життя, що обумовлюють процес розвитку соціального буття й соціальної безпеки людини та цілеспрямований вплив на них суб'єктів регулятивної діяльності. Перед державою постала проблема забезпечення і підтримки малозабезпечених прошарків населення [1].

Пріоритет людського фактора в управлінській діяльності в духовній та соціальній сфері, а відтак і в соціальній політиці активно розробляють і аналізують такі відомі фахівці, як: В. Андрущенко, А. Багурін, І. Бичко, Г. Дмитренко, І. Ільїн, А. Кравченко, М. Лукашевич, М. Михальченко, В. Пазенок, М. Туленков, А. Чернявський, Д. Хелбрун, Г. Щокін та ін. Вивченням соціальних питань на регіональному рівні займаються такі вчені, як: С. Вовканич, С. Злупко, Ю. Краснов, О. Новікова, А. Ягодка, О. Яременко та ін. Однак, незважаючи на те, що значна кількість наукових публікацій присвячена вивченню питань щодо соціальної сфери, все ж залишаються відкритими питання, що пов'язані з реалізацією соціальної політики держави. Це обґрунтовує доцільність детального вивчення пріоритетних напрямів реалізації державної соціальної політики в Україні.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування необхідності дослідження сучасної структури соціальної політики України, аналіз її стану та виявлення пріоритетів її реалізації в Україні.

Поняття "соціальна сфера" було запроваджене ще за радянських часів і базувалося на тому, що така сфера визначалася і нині досить часто визначається як сукупність суспільних відносин і норм, які активно впливають на різнопланову діяльність людей [2].

З багатьох відомих визначень найбільш поширеним і вдалим вважається таке: "Соціальна політика – це діяльність держави з управління розвитком соціальної сфери суспільства, спрямована на задоволення інтересів і потреб населення" [2, с. 64]. Вона охоплює всі сфери життєдіяльності людини – працю, побут, культуру, відпочинок.

Вирішення проблем, пов'язаних із функціонуванням соціальної сфери, як підкреслюється в джерелі [3], є прерогативою держави як у стабільний, так і в трансформаційній економіці.

Відносини між суспільством і особою соціальна політика регулює, головним чином, через упорядкування відносин між суспільством і соціальними групами. Важливим принципом соціальної політики було й залишається управління інтересами і через інтереси людей.

Реалізація соціальної політики в Україні скерована на забезпечення конституційного права громадян на достатній життєвий рівень, що закріплено також у Законі України "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії", прийнятому у 2000 році [4], у якому визначені основні державні соціальні гарантії.

Слід погодитися з думкою, відповідно до якої соціальна політика, її формування і практична реалізація мають особливо важливе значення для нестабільних суспільств так званого перехідного типу, яким, зокрема, є нині й Україна. І викликано це тим, що в таких суспільствах економічні перетворення супроводжуються відповідними суперечностями, неузгодженостями, а то й економічними та соціальними кризами, інфляцією, потрясіннями. У таких суспільствах соціальна політика має обумовлюватися, формуватися і реалізовуватися, а це найголовніше, з урахуванням відповідних фінансових обмежень, дефіциту, інфляції.

Соціальна політика держави має базуватися на відповідній економічній основі. У роботі [5] висловлена думка, що економічною основою соціально орієнтованої держави є багатокладність форм власності. Їх взаємодія та конкуренція забезпечують гнучкість економіки, пристосування виробництва до потреб споживання, що досягається відповідністю процесів усупільнення ефективного поєднання різних рівнів господарського маневру – народногосподарського, міжгалузевого, галузевого, внутрішньогалузевого тощо.

Разом із цим, як підкреслено в роботі [5], у соціальній сфері виявляються риси її недосконалості та невідповідності сучасним потребам людей (це стосується співвідношення між мінімальною заробітною платою, розміром пенсій, стипендій та прожитковим мінімумом).

Ефективне здійснення соціальної політики можливе в разі органічної єдності об'єктивного й суб'єктивного. Співвідношення між ними демонструє ступінь урегульованості процесів соціального буття, ефективність здійснення соціальної політики. Застосування у практиці соціальної політики зазначеного принципу означає, як підкреслює М. Кравченко [5], насамперед, пізнання та врахування об'єктивних законів суспільного розвитку загалом і соціальної сфери зокрема, свідоме використання їх у процесі реалізації такої політики. Цей принцип потребує якнайповнішого аналізу суб'єктами соціальної політики в процесі виконання своїх функцій усіх суспільних явищ, соціальної сфери, конкретності та розв'язання їх суперечливості. Реалізація цього принципу дає змогу своєчасно виявити і розв'язати суперечності процесу соціального розвитку, формування й збагачення цінностей соціального буття.

Ще одним важливим напрямом реалізації соціальної політики в Україні є створення всеосяжної системи соціального захисту громадян. Ця система є науково обґрунтованою низкою заходів з відповідними виконавцями, завдання яких полягає в тому, щоб захищати різні верстви населення, будь-якого громадянина від економічної та соціальної деградації внаслідок втрати або різкого зниження доходу, виробничої травми або професійного захворювання, хвороби, інвалідності, безробіття, втрати годувальника, народження дитини. Система соціального захисту має гарантувати працездатним громадянам однакові умови для підвищення добробуту за рахунок власної праці та ініціативи.

Нині важливою умовою для здійснення соціальної політики є всебічна її демократизація, постійне поєднання зовнішнього (відносно людини) управлінського, регулятивного впливу з її внутрішньою самостійністю та активністю в реалізації соціального потенціалу, неприпустимість

заорганізованості – усі ці категорії об'єднують оптимізацію процесу організації. Особливого значення набуває організація діяльності суб'єктів соціальної політики, спрямована на створення об'єктивних і суб'єктивних умов для ефективної самореалізації особистістю цінностей соціального буття на основі самоорганізації.

Таким чином, сьогодні не втрачає свої актуальності пошук соціального консенсусу щодо завдань довготривалого стійкого соціально-економічного розвитку українського суспільства, який, на думку вітчизняних вчених [6], є одним із визначальних завдань як державної соціальної політики в Україні, так і всіх політичних та економічних сил, орієнтованих на соціальний прогрес. Тому надалі доцільно приділяти особливу увагу дослідженню методів реалізації соціальної політики, в тому числі на регіональному рівні.

Наук. керівн. Шумська Г. М.

Література: 1. Соціальна політика та економічна безпека / О. М. Головінов, М. С. Горожанкіна, Л. І. Дмитриченко та ін. – Донецьк : Каштан, 2004. – 335 с. 2. Гриненко А. М. Соціальна політика : навч. посібн. / А. М. Гриненко. – К. : КНЕУ, 2003. – 309 с. 3. Мужикова Н. М. Адаптація соціальної політики та трудового законодавства України до стандартів ЄС / Н. М. Мужикова, В. Ф. Пузирний, Л. А. Семиног. – Чернігів : Деснянська правда, 2007. – 170 с. 4. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України № 2017-III від 05.10.2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 48. – С. 40. 5. Кравченко М. В. Сутність, проблеми та перспективи розвитку соціального захисту населення / М. В. Кравченко // Державна політика в соціогумантарній сфері : навч. посібн. / В. П. Трошинський, П. К. Ситнік, В. А. Скуратівський та ін. ; за заг. ред. О. Ю. Оболенського. – К. : Вид-во НАДУ, 2007. – 255 с. 6. Кравченко М. В. Першочергові завдання соціального розвитку регіонів на нинішньому етапі розвитку українського суспільства / М. В. Кравченко // Державне управління та місцеве самоврядування : матеріали конференції. – Х. : Вид-во ХАІ НАДУ "Magіstr", 2008. – С. 169–170.

Чалый В. В.

УДК [338.45:620.9](477)

Студент 2 курса
факультета экономики и права ХНЭУ им. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В УКРАИНЕ

Аннотация. Рассмотрена экономическая сущность понятия "энергетическая безопасность". Проанализировано состояние внедрения нетрадиционных источников энергии в Украине. Исследованы проблемы обеспечения энергетической безопасности Украины. Предложено обеспечить энергетическую безопасность в Украине путем создания разнонаправленной многополюсной энергетики, учитывающей приоритетные направления для каждого региона отдельно.

Анотація. Розглянуто економічну сутність поняття "енергетична безпека". Проаналізовано стан впровадження нетрадиційних джерел енергії в Україні. Досліджено проблеми забезпечення енергетичної безпеки України. Запропоновано забезпечити енергетичну безпеку в Україні шляхом створення різноспрямованої багатополісної енергетики, що враховує пріоритетні напрями для кожного регіону окремо.

Annotation. The economic essence of the concept "energy security" is considered. The state of introduction of non-traditional energy sources in Ukraine is analysed. The problems of providing energy security of Ukraine are investigated. It is suggested to provide energy security in Ukraine by means of developing multidirectional multipolar energetics, taking into account priority directions for every region separately.

Ключевые слова: энергетическая безопасность, топливно-энергетические ресурсы страны, энергетический баланс, нетрадиционные источники энергии, ветроэнергетика.

Проблемы, связанные с различными видами государственной безопасности в целом и с энергетической в частности, сегодня являются как никогда актуальными. Обеспечение энергетической безопасности как важнейшей составляющей всей системы экономической и национальной

© Чалый В. В., 2013

безопасности является одним из условий устойчивости системы экономических, социальных и экологических параметров, определяющих качество жизни населения и являющихся, по своей сути, показателями эффективности государственного управления.

Исторический опыт показывает, что развитые государства из-за нехватки энергоресурсов начали посягать на большие запасы энергоресурсов стран, обладающих ими, что и стало одной из важнейших причин мировых войн в XX веке. Поэтому нужно исследовать, анализировать, изучать энергетические проблемы современности, особенно энергетическую безопасность как мира в целом, так и отдельных стран, отраслей, семей, человека. От этого зависит, возможно, и само существование нашей цивилизации. Это обуславливает актуальность изучения вопросов, связанных с обеспечением энергетической безопасности Украины как одного из наиболее важных элементов экономической и национальной безопасности.

Целью исследования является рассмотрение экономической сущности понятия "энергетическая безопасность", а также выявление проблем обеспечения энергетической безопасности Украины на современном этапе ее развития.

Само понятие "энергетическая безопасность" впервые было введено в 1947 году, когда в США был принят законодательный документ о национальной безопасности. Подходы к проблеме энергетической безопасности можно условно разделить на две школы. Первая рассматривает, прежде всего, проблемы устойчивости нынешних рынков, цен, конфликтов вокруг транзита энергоресурсов и другие текущие проблемы. Вторую школу составляют ученые, которые заняты прогнозами экономического роста, энергопотребления и влиянием на долгосрочное развитие цен, проблемами диверсификации источников энергии, борьбы между атомной и теплоэнергетикой, основанной на газе, проблемами транзита [1].

Успешное развитие экономики Украины в значительной степени зависит от решения вопроса с энергоносителями. Недостаточный объем собственных энергоносителей вынуждает к их импортированию. Поэтому важнейшей задачей экономики является их бережное использование. Украина ежегодно потребляет около 210 млн т условного топлива топливно-энергетических ресурсов (ТЭР) и относится к энергодефицитным странам, так как покрывает свои потребности в энергопотреблении приблизительно на 53 %, импортирует 75 % от необходимого объема природного газа и 85 % сырой нефти и нефтепродуктов. Такая структура ТЭР экономически нецелесообразна, порождает зависимость экономики Украины от стран-экспортеров нефти и газа и является угрозой для ее энергетической и национальной безопасности.

Одним из вариантов альтернативных перспективных источников в Донецкой, Луганской, Львовской и Волынской областях может стать использование в качестве источника топлива и энергии метана вентиляционного воздуха, угольных шахт и месторождений. На долю Украины приходится, по разным оценкам, 12 – 25 трлн куб. м этого топлива. Метановые проекты могут предусматривать полный спектр способов применения этого ресурса. Среди них – перенаправление метана в газопроводы или его ожижение, использование при производстве электроэнергии и в топливных элементах, обогрев жилых домов и шахт, и даже использование для заправки автомобилей в сжатом виде. По подсчетам Горно-химического комбината "Луганскуглепереработка", реально на поверхность может быть выведено около 268 млрд куб. м шахтного метана. Поскольку в Украине 75 % шахт находятся под угрозой взрыва, то это направление в стране является достаточно приоритетным [2].

Существенный вклад в энергетический баланс Буковины, Закарпатья и Львовской области может внести восстановление гидроэлектростанций на малых реках. В настоящее время в стране функционирует не более 80 станций совокупной мощностью около 100 МВт (равнозначно одному блоку теплоэлектростанции). Вместе они производят около 300 млн кВт·ч в год, занимая в энергобалансе Украины всего 0,2 %. Их оборудование изношено, водохранилища заилены, забор воды на неэнергетические нужды растет, крепление водосливных и береговых участков размывается, а неисправности в дамбах все чаще становятся причиной подтоплений. Проведенные исследования показали, что строительство малых гидроэлектростанций (МГЭС) не только даст возможность обеспечить Западную Украину электроэнергией, но и позволит регулировать гидрологический режим малых рек и повысит эффективность противопаводковых мероприятий. По разным оценкам, общий гидроэнергетический потенциал малых рек Украины составляет от 12,5 до 17,5 млн МВт·ч электроэнергии в год. Наибольшим потенциалом обладают река Тиса (8,2 млрд кВт·ч в год), река Днестр (3,7 млрд кВт·ч в год) и река Прут (2,4 млрд кВт·ч в год) [3].

Для Украины самым перспективным направлением из всех нетрадиционных источников являются переход на солнечную энергию и ветроэнергетику. В свою очередь, Одесская, Херсонская, Днепропетровская области и Автономная Республика Крым являются самыми перспективными регионами страны с точки зрения гелиоэнергетики, реально достижимые показатели которой оцениваются здесь в 270 – 340 тыс. МВт·ч в год. Сегодня темпы ее развития превысили самые смелые ожидания – только за прошедший 2012 год суммарная мощность солнечных станций увеличилась на 27,7 ГВт (до 67,4 ГВт), а выработка электроэнергии составила около 80 млрд кВт·ч. Ветропотенциал территории Украины – 330 млн МВт/ч. Это в 6 000 раз превышает общую генерирующую мощность нашей энергосистемы. Впрочем, пока доля электроэнергии, получаемой из ветра, в Украине составляет менее 1 % от общего производства. В 2012 году все ветровые двигатели в стране сгенерировали менее 2 млн кВт·ч, тогда как общее производство превысило 170 млрд кВт·ч [4]. Производство ветровой и солнечной энергии в энергобалансе Украине за 2009 год составило 4 тыс. т, за 2010 год – 8 тыс. т, за 2011 год – 10 тыс. т, за 2012 – 22 тыс. т в нефтяном эквиваленте [5].

В 2011 – 2012 гг. Украина развивала возобновляемую энергетику интенсивнее, чем традиционную. По состоянию на 01.04.2013 года 86 компаний эксплуатировали 139 электростанций на возобновляемых источниках энергии. Установленная мощность отечественных альтернативных электростанций в 2012 году увеличилась на 57,5 % – до 645,1 МВт·ч, а выработка электроэнергии – в 2,2 раза, до 815,9 млн кВт·ч. Однако, несмотря на более чем двукратное увеличение производства, их доля в балансе электроэнергии осталась крайне низкой – 0,45 % по итогам 2012 года (0,22 % – в 2011 году). На сегодняшний день Украина остается страной, где в большей степени потребляется энергия, выделенная за счет сжигания традиционных природных топлив, которые относятся к невозобновляемым ресурсам. Это ведет к нарастающему загрязнению окружающей среды вредными выбросами. Нетрадиционные источники энергии, в отличие от традиционных, экологичны и возобновляемы, так как их основой служит энергия Земли и Солнца. Украина имеет довольно мощный потенциал в определении альтернативных энергетических источников. По словам немецкого эксперта Я. Кнаака "самый лучший для солнечной электростанции участок в Германии – это самый худший участок в Украине". Для Украины энергетическая безопасность – это не переход на альтернативные источники энергии, а использование эффективных (с точки зрения преобразования энергии) технологий [6].

Таким образом, энергетическую безопасность для нашей страны можно обеспечить только путем создания разнонаправленной многополюсной энергетики, учитывающей приоритетные направления для каждого региона отдельно.

Научн. рук. Шумская А. Н.

Литература: 1. Зеркалов Д. В. Энергетическая безопасность : учебн. пособ. / Д. В. Зеркалов. – К. : Основа, 2012. – 222 с. 2. Рябцев Г. Альтернативная энергетика [Электронный ресурс] / Г. Рябцев. – Режим доступа : <http://oilreview.kiev.ua/2013/09/02>. 3. Марцинкевич А. Гидроэнергетика Украины: взгляд в будущее [Электронный ресурс] / А. Марцинкевич. – Режим доступа : <http://www.dal.by/news/119>. 4. Арапов Е. Перспективы развития солнечной энергетики в Украине [Электронный ресурс] / Е. Арапов. – Режим доступа : <http://news-land.com/news/detail/id/977816>. 5. Статистические данные Государственной службы статистики Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 6. Статистические данные Министерства энергетики и угольной промышленности [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://mpe.kmu.gov.ua>.

Черкашин С. В.

УДК 338.432(477.54)

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ

Анотація. Здійснено аналіз розвитку агропромислового комплексу Харківського регіону, визначено сучасні тенденції розвитку основних галузей агропромислового комплексу Харківського регіону. Виявлено, що для підвищення ефективності функціонування підприємств агропромислового комплексу Харківського регіону необхідно впроваджувати в їх діяльність прогресивні технології. Обґрунтовано використання цільового фінансування з боку державних і місцевих органів влади, а також з боку приватних інвесторів.

Анотация. Осуществлен анализ развития агропромышленного комплекса Харьковского региона, определены современные тенденции развития основных отраслей агропромышленного комплекса Харьковского региона. Определено, что для повышения эффективности функционирования предприятий агропромышленного комплекса Харьковского региона необходимо внедрять в их деятельность прогрессивные технологии. Обосновано использование целевого финансирования со стороны государственных и местных органов власти, а также со стороны частных инвесторов.

Annotation. Analysis of the development of agroindustrial complex of Kharkiv region is carried out, modern trends of the progress of basic industries of agroindustrial complex of Kharkiv region are determined. It is established, that for increasing the efficiency of functioning of the enterprises of agroindustrial complex of Kharkiv region it is necessary to inculcate progressive technologies in their activity. The use of target financing on the part of public and local organs of power, as well as on the side of private investors is proved.

Ключові слова: регіон, агропромисловий комплекс, регіональні агропромислові комплекси, тенденції розвитку галузей, виробництво валової сільськогосподарської продукції, новітні технології.

© Черкашин С. В., 2013

Агропромисловий комплекс (АПК) посідає важливе місце в промисловості України. Він є складовою частиною виробничої сфери, об'єднує напрями діяльності, які мають важливе значення для забезпечення населення продуктами харчування, промисловість – сировиною [1]. Саме тут нині створюється майже 1/3 валового внутрішнього продукту, а в сільській місцевості проживає приблизно така ж частка усього населення України. Водночас агропромислове виробництво за продуктивністю й ефективністю відстає від усіх країн-членів Європейського Союзу. Особливо слід підкреслити значущість окремих регіональних АПК в Україні, зокрема АПК у Харківському регіоні. Це зумовило необхідність розгляду пріоритетних напрямів розвитку основних галузей АПК Харківського регіону.

Метою статті є аналіз основних галузей АПК Харківського регіону та визначення сучасних тенденцій їх розвитку.

Для того щоб визначити основні напрями сучасного розвитку АПК Харківського регіону, необхідно проаналізувати базові показники діяльності сільськогосподарських підприємств різних його галузей. За даними Головного управління статистики в Харківській області [2], станом на 01.01.2013 р. індекс обсягу сільськогосподарського виробництва області становив 92,5 % (станом на 01.01.2012 р. – 148,3 %) у тому числі у сільськогосподарських підприємствах – 86,8 % (159,0 %), у господарствах населення – 99,4 % (137,1 %). При цьому виробництво продукції галузі рослинництва зменшилось на 10,1 %, тваринництва – зросло на 0,6 %. Питома вага Харківського регіону в загальному обсязі виробництва продукції сільського господарства України становила 5,5 % порівняно із 5,7 % у попередньому періоді.

Слід зазначити, що станом на 01.01.2013 р. всіма категоріями господарств одержано зернових та зернобобових культур 2,7 млн т, або на 21,8 % менше. У загальному валовому зборі питома вага зерна, призначеного для продовольчих потреб, становила 40 %, тоді як за аналогічний період попереднього року – 46,8 %. Пшениці озимої, основної із продовольчих зернових культур, одержано 1 004,3 тис. т. Порівняно з аналогічним періодом попереднього року, у якому погодні умови були більш сприятливими для вегетації озимих культур, її обсяг зменшився більш ніж на третину. Зниження валових зборів мало місце і щодо інших зернових культур, а саме: кукурудзи – на 16,7 % (її отримано 1 049,5 тис. т), ячменю ярового – на 1,8 % (492,8 тис. т), гречки – понад чверть (22,9 тис. т), проса – на 45,1 % (18,2 тис. т), ячменю озимого – на 83 % (2,1 тис. т). Проте обсяги вироблених зернобобових культур зросли на 20,7 % і становили 56,7 тис. т, жита озимого – на 2,7 % (24,9 тис. т), вівса – на 24,3 % (24,6 тис. т), пшениці ярової – на 77,9 % (14 тис. т) [2].

Аналіз основних видів сільськогосподарських культур, за якими Харківський регіон займає перше місце серед інших регіонів країни, показав, що на 01.01.2013 р., внаслідок зниження врожайності соняшника (на кожному гектарі недібрано по 1,7 ц насіння), його валовий збір зменшився на 3,8 % і склав 878,8 тис. т. Продуктивність 1 гектара цукрових буряків зросла з 273 до 350 ц. Однак через скорочення площі збору на більш ніж 30 % загальне виробництво місцевої цукросировини знизилось на 11,1 % і становило 875,5 тис. т коренів. Більшість зерна, цукрових буряків та насіння соняшнику вироблено сектором сільськогосподарських підприємств, а картоплі, овочів та фруктів – господарствами населення.

Щодо галузей тваринництва, слід зазначити, що на 01.01.2013 р. стан тваринництва характеризувався такими показниками: всього в Харківській області вироблено 111,7 тис. т м'яса, 514,2 тис. т молока, 1 140,5 млн штук яєць. Порівняно з відповідним періодом попереднього року виробництво молока зросло на 8,8 %, м'яса та яєць – скоротилося на 2,3 та 12,1 % відповідно. Частка господарств населення у загальному виробництві м'яса становила 66,9 %, молока – 59 %, яєць – 28,8 %. Решту м'яса та молочної продукції, а також 71,2 % загальної кількості яєць в області вироблено аграрними підприємствами. Слід зазначити, що 01.01.2013 р. порівняно з 01.01.2012 р. вирощування худоби та птиці в живій вазі в сільськогосподарських підприємствах (крім малих) зменшилось на 6,7 % і склало 41,6 тис. т. Відношення обсягів вирощування худоби та птиці до реалізації на забій становило 114 % (на 01.01.2012 р. – 109,8 %).

Виходячи з аналізу статистичних даних Головного управління статистики в Харківській області [2], можна зробити висновок, що розвиток регіональних АПК, зокрема Харківського АПК, відбувається дуже повільними темпами, а через складні економічні умови в багатьох його галузях спостерігається скорочення обсягів виробництва і реалізації аграрної продукції. Для вирішення цієї проблеми доцільним є покращення умов функціонування аграрних підприємств (розробка і реалізація відповідних програм з належним фінансуванням тощо). Причому це слід розглядати як стратегічне завдання, а всі заходи, що передбачаються в цьому напрямі, як пріоритетні.

Крім того, необхідна фінансова підтримка не лише з місцевого, але й з державного бюджетів, а також приватних інвесторів, оскільки йдеться про якісно новий чинник зростання агропромислового виробництва й ефективного вирішення продовольчої проблеми в державі. Наприклад, застосування новітніх досягнень науки й техніки, прогресивних технологій та високотехнологічних напрацювань, випуск нових і екологічнобезпечних видів продуктів харчування, що користуються підвищеним попитом на внутрішньому та зовнішньому ринках, дадуть змогу досягти високої ефективності сільського господарства й мати потрібні кошти для вирішення складних завдань соціального розвитку й інфраструктурної перебудови села [3].

Таким чином, у ході проведеного аналізу сучасного стану АПК Харківського регіону виявлено, що провідні галузі регіонального АПК розвиваються досить повільно й неоднорідно. Ця неоднорідність обумовлена дією різних факторів на формування АПК регіону. Для підвищення ефективності функціонування підприємств, що належать до галузей АПК, необхідно впроваджувати в їх діяльність

новітні досягнення науки й техніки, прогресивні технології тощо. Прискорити цей процес допоможе цільове фінансування з боку державних і місцевих органів влади, а також з боку зацікавлених у цьому приватних інвесторів.

Наук. керівн. Шумська Г. М.

Література: 1. Регіональна економіка : підручник / під заг. ред. д. е. н. Н. Л. Гавкалової. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2011. – 410 с. 2. Статистичні дані Головного управління статистики в Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/pres-vipuski-za-2013-r/649-pres-vipuski-za-2013-r-sichen>. 3. Баран С. Методи підвищення ефективності інноваційної діяльності в аграрному секторі [Електронний ресурс] / С. Баран. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/Portal/chem_biol/nvnltu/19_7/135_Baran_19_7.pdf.

Яковенко Г. Ю.

УДК 314.15:355.45

Студент 2 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ДЕМОГРАФІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Анотація. Досліджено сутність та основні завдання державної демографічної політики. Обґрунтовано необхідність державного регулювання демографічних процесів в Україні, а також запропоновано заходи щодо підвищення ефективності реалізації державної демографічної політики в Україні.

Анотация. Исследованы сущность и основные задачи государственной демографической политики. Обоснована необходимость государственного регулирования демографических процессов в Украине, а также предложены мероприятия по повышению эффективности реализации государственной демографической политики в Украине.

Annotation. The essence and main tasks of government's population policy are studied. The necessity of state regulation of demographic processes in Ukraine is justified, and the measures to improve the efficiency of state population policy in Ukraine are suggested.

Ключові слова: демографічна ситуація, державна демографічна політика, депопуляція населення, природний рух населення, міграційні процеси.

Демографічні проблеми в Україні набувають дедалі загрозливіших масштабів. Серед них чільне місце посідає депопуляція населення. Якщо на початку своєї незалежності Україна мала одну з найбільших серед країн Європи чисельність населення (близько 52 млн осіб), то вже на початок 2012 року ця цифра склала 45,6 млн осіб. Це можна пояснити низкою загрозливих тенденцій, що властиві сучасній демографічній ситуації в Україні: падінням рівня народжуваності, втратою традицій багатодітності, інтенсифікацією рівня смертності, зменшенням кількості шлюбів, старінням населення, інтенсифікацією трудової еміграції працездатного населення країни тощо. Усе зазначене обґрунтовує актуальність проблеми державного регулювання демографічних процесів в Україні.

Окремі теоретичні і практичні аспекти формування та реалізації демографічної політики в Україні є предметом аналізу О. Грішної, А. Дегтяра, Е. Лібанової, С. Мокієнка, О. Осауленка та ін. Незважаючи на значну кількість публікацій у цій сфері, проблеми визначення пріоритетних завдань та розробка ефективних напрямів реалізації державної демографічної політики потребують подальшого дослідження.

В умовах демографічної кризи державне регулювання демографічних процесів набуває особливого значення. Державне регулювання демографічного розвитку соціально орієнтованого суспільства досягається у процесі поступового перетворення і вдосконалення всіх видів соціальних відносин, видів і форм життєдіяльності населення, на яке повинна бути спрямована соціально-економічна політика. Тому демографічний розвиток має розглядатися не тільки як складова частина, але і як стратегічна орієнтація соціально-економічного регулювання. При цьому завдання в галузі демографічного розвитку повинні вирішуватися за допомогою зусиль всіх видів соціальної політики (в галузі праці і заробітної плати, зайнятості, освіти та професійного навчання, охорони здоров'я, соціального забезпечення тощо) [1].

© Яковенко Г. Ю., 2013

Як відомо, демографічна політика – це система загальноприйнятих на рівні управління і концептуально об'єктивних засобів, за допомогою яких держава та її соціальні інститути передбачають досягнення встановлених якісних та кількісних цілей демографічного розвитку, що відповідають перспективним цілям соціально-економічного розвитку держави загалом [2, с. 306–307]. Вона складається з таких елементів, як: 1) вплив на умови праці, тобто визначення межі працездатного віку, тривалості робочого дня, турбота про охорону праці тощо; 2) поліпшення життєвих умов усіх верств населення – підвищення заробітної плати та рівня доходів, покращення житлових умов, забезпечення медичним обслуговуванням та ін.; 3) заходи, спрямовані на те, щоб суспільство впливало на процеси природного руху населення.

Головними напрямками демографічної політики держави є стимулювання народження певної кількості дітей, зміцнення сім'ї і сімейних відносин, зниження рівня захворювань і смертності, припинення депопуляції і безсистемної міграції, створення умов для формування ефективної структури населення і трудових ресурсів, зниження рівня безробіття [1].

Основним офіційним документом, що визначає позиції нашої держави щодо проблеми демографічного розвитку, є Стратегія демографічного розвитку в період до 2015 року [2]. Метою цієї Стратегії є поліпшення якісних характеристик рівня життя населення та гармонізація процесів його відтворення на основі відродження духовності української нації та національних традицій, відновлення сімейних цінностей, забезпечення морального здоров'я сім'ї, запобігання соціальному сирітству.

Отже, для досягнення стратегічної мети демографічного розвитку в Україні його першочерговими завданнями повинні стати: по-перше, стабілізація народжуваності та доведення її в довгостроковій перспективі до рівня, що забезпечує простий режим демографічного відтворення; по-друге, поліпшення здоров'я населення, скорочення смертності та збільшення середньої тривалості життя; по-третє, зміцнення інституту сім'ї, шлюбно-сімейних відносин і поліпшення умов життєдіяльності; по-четверте, вдосконалення регулювання міграційних процесів [2].

Виходячи з перерахованих завдань, основними напрямками реалізації державної демографічної політики в Україні є:

1) сфера підвищення народжуваності і зміцнення сім'ї. Цей напрям повинен реалізовуватися за рахунок:

формування сприятливого соціально-психологічного клімату в суспільстві для утворення сім'ї та позитивної налаштованості громадян на сімейні цінності;

виховання у батьків відповідальності за народження здорової дитини шляхом обов'язкового медико-генетичного консультування осіб, які вступають у шлюб, і виконання батьками всіх медичних приписів;

створення для жінок умов, що дозволяють їм гармонійно поєднувати материнські функції з виконанням професійних обов'язків;

посилення державної допомоги жінкам і сім'ям, які мають дітей, у першу чергу малозабезпеченим; підвищення якості, розширення форм і видів медичного обслуговування жінок репродуктивного віку, забезпечення охорони їх праці, захист життя і здоров'я, охорона материнства і дитинства в процесі розробки та реалізації програм розвитку охорони здоров'я та інших соціальних програм;

забезпечення прийнятної для сім'ї співвідношення її доходів та вартості житла, розмірів її оплати, оренди та найму;

пільгове кредитування і субсидування сімей з дітьми, які здійснюють будівництво та придбання житла у власність тощо;

2) сфера зміцнення здоров'я, збільшення тривалості життя та скорочення смертності. Цей напрям повинен реалізовуватися шляхом:

створення умов для забезпечення доступу широких верств населення до засобів збереження та поліпшення здоров'я, якісного медичного та санаторно-курортного обслуговування;

впровадження сучасних стандартів якості медичної допомоги населенню незалежно від місця проживання і фінансових можливостей сім'ї та ін.;

3) у сфері регулювання міграційних процесів. Цей напрям повинен реалізовуватися на основі: оптимізації територіальних, міждержавних і міжрегіональних переміщень населення з урахуванням масштабів, інтенсивності і напрямів, на основі поєднання державних і особистих інтересів громадян;

підвищення ефективності процесів внутрішньої міграції (особливо із села в місто і з міста в село), раціоналізація напрямів міграційних потоків з урахуванням інтересів соціально-економічного розвитку країни та її регіонів;

захисту прав та інтересів мігрантів, у тому числі вимушених переселенців і біженців;

збільшення можливостей легального працевлаштування громадян України за кордоном та забезпечення їх соціальної захищеності тощо.

Основний вплив держави на демографічні процеси може здійснюватися за допомогою механізмів державного управління, головними серед яких можна назвати:

по-перше, правовий механізм регулювання демографічної політики (створення єдиних законодавчих та адміністративних норм поведінки);

по-друге, економічний механізм регулювання демографічної політики (надання прямої грошової допомоги, дотацій із Державного бюджету або місцевих бюджетів, непрямих грошових допомог);

по-третє, інформаційно-психологічний механізм регулювання демографічної політики (використання засобів масової інформації, мистецтва з метою формування суспільної думки, норм і стандартів демографічної поведінки, певного демографічного клімату в суспільстві) [3].

Отже, державна демографічна політика має бути спрямована на підтримку того типу відтворення населення країни, що сприяє поліпшенню його якості, на збільшення народжуваності,

на збереження і зміцнення соціального, фізичного і психічного здоров'я поколінь, а також на поліпшення соціально-професійних характеристик населення. Тільки така єдність може забезпечити Україні сприятливі демографічні перспективи.

Таким чином, необхідність управління демографічним розвитком потребує проведення відповідної демографічної політики, яка зумовлюється необхідністю задоволення суспільної потреби у відтворенні населення, його розміщення на території та в масштабах і пропорціях, які відповідали б перспективам соціально-економічного розвитку; впливом суспільної та індивідуальної свідомості на демографічну поведінку; загрозливістю деяких демографічних тенденцій для національної безпеки.

Наук. керівн. Шумська Г. М.

Література: 1. Дегтяр А. Теоретико-методологічні засади розробки та реалізації державної демографічної політики в Україні [Електронний ресурс] / А. Дегтяр. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/2012_2/doc/5/08.pdf. 2. Економічна енциклопедія : у 3 т. / редкол. С. В. Мочерний. – К. : Академія, 2002. – Т. 1. – 864 с. 3. Про затвердження Стратегії демографічного розвитку в період до 2015 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.06.2006 № 879 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 26. – Ст. 161.

Жолудєв О. С.

УДК 658.512:005

Магістр 2 року навчання
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПЕРЕВАГИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОЦЕСНОГО ПІДХОДУ

Анотація. Розглянуто основні принципи, розроблено аналіз і порівняння процесного та функціонального підходів до управління, аргументовано доведено переваги впровадження процесного підходу в сучасному економічному середовищі.

Аннотация. Рассмотрены основные принципы, разработаны анализ и сравнение процессного и системного подходов к управлению, аргументированно доказаны преимущества внедрения процессного подхода в современной экономической среде.

Annotation. This article describes the basic principles, analysis and comparison of process and functional approaches to management, demonstrates argued benefits of implementing the process approach in the current economic environment.

Ключові слова: функціональний підхід, процесний підхід, бізнес-процес, стандарт ISO 9001, менеджмент якості.

Упровадження процесного підходу є ключовою вимогою стандарту ISO 9001, з якого, по суті, починаються вимоги цього стандарту (п. 4.1а): "Організація повинна визначити процеси, необхідні для системи управління якістю та їх застосування в межах організації" [1]. Що ще важливіше – застосування цього підходу розглядається у світі як одна з ключових умов успішного функціонування організації, як одна з базових концепцій сучасного менеджменту.

Звичайно, у більшості організацій, які сертифікували систему управління якістю за стандартом ISO 9001, виконані кроки з упровадження процесного підходу: визначені процеси, призначені їхні власники, розроблені їх документовані описи й показники їх моніторингу. Але часто ці кроки виконуються формально і процеси не стають чимось реальним у житті організації, не використовуються як дієвий інструмент для управління нею. Реальне впровадження процесного підходу замінюється розробкою набору документів, які описують порядок виконання різних робіт в організації. Нерідко у вітчизняних організаціях словом "процес" називають відповідний документ. І у багатьох випадках цей документ є єдиним, що об'єднує діяльність різних підрозділів в якусь цілісність (процес). Можна сказати, що в таких організаціях процес – це діяльність, описана в одному документі (описі процесу); досить анулювати такі документи, і від процесного підходу в організації не залишиться і сліду.

Дослідження у сфері процесного й функціонального підходів до управління підприємством знайшли своє відображення в роботах вітчизняних і зарубіжних вчених: В. Андрієнко, О. Виноградової, В. Єліферова, І. Ладико, В. Рєпіна, В. Федюкіна, Б. Андерсена, М. Хаммера, Д. Чампі, А. Шеєра та багатьох інших. Віддаючи належне науковій та практичній значущості праць згаданих авторів, необхідно відзначити, що певне коло завдань, пов'язаних із науково-практичним обґрунтуванням необхідності впровадження й використання процесно-орієнтованого підходу до управління підприємствами, не досить сформовано і вимагає їх подальшого розвитку.

© Жолудєв О. С., 2013

ISO

"Управління розвитком", №22(162)2013

Мета цієї статті – визначити переваги впровадження "реального процесного підходу". Для цього слід порівняти два підходи до управління: функціональний та процесний.

Логіка розвитку функціональних організаційних систем полягає в тому, що при виникненні нової функції або ускладненні існуючих відбувається їх відокремлення шляхом створення нових структурних підрозділів в організаційній структурі управління. Аналіз організаційних систем цього виду дозволяє стверджувати, що їм притаманні такі основні закономірності:

1) при їх створенні, насамперед, відбувається відокремлення органів управління, тобто формується апарат управління або суб'єкт управління;

2) взаємовідносини по вертикалі (відносини підпорядкування по ієрархічних рівнях управління) більш міцні, ніж горизонтальні (відносини між функціональними підрозділами);

3) розвиток таких систем відбувається, головним чином, екстенсивно: кількісне зростання потенціалу системи призводить до збільшення апарату управління й ускладнення організаційних зв'язків.

Відповідно до методології, передбаченої стандартами ISO серії 9000:2007, процес – це діяльність, спрямована на досягнення встановленої мети, яка має кількісне вираження – результат. Тому для реалізації процесного підходу організаційна система повинна переорієнтуватися з функціонального управління на управління результатами, сукупність яких повинна забезпечити підвищення ефективності системи та конкурентоспроможності підприємства.

Необхідно порівняти процесний та функціональний підходи більш детально в таблиці.

Таблиця

Порівняння системного та процесного підходів управління

Критерій	Функціональний підхід	Процесний підхід
Пріоритетна мета	Одержання прибутку	Якість діяльності й продукції, постійні вдосконалення
Відносини з партнерами	Ситуаційна взаємодія	Стратегічна взаємодія
Організаційна структура	Лінійна, функціональна, лінійно-функціональна (штабна)	Адаптивні організаційні структури, що орієнтуються на нововведення
Кількість рівнів управління	4 – 12	3 – 4
Роль ієрархії стосовно бізнес-процесів на підприємстві	Сповільнює й ускладнює бізнес-процес, гальмує його вдосконалювання	Організує й підтримує структуру бізнес-процесів, створює середовище для вдосконалювання
Сприйняття персоналу	Біхевіористичний підхід	Гуманістичний підхід
Теорії мотивації	Теорія Х	Теорія V і Z
Компетентності персоналу	Низький рівень професіоналізму, вузька спеціалізація	Високий рівень компетентності, широка спеціалізація
Очікування персоналу	Задоволення поточних потреб	Якісний розвиток
Орієнтація результату роботи	На менеджмент	На споживача
Об'єкт контролю	Технологія, процедури	Результат
Повноваження й відповідальність	Централізація	Децентралізація
Виробничі системи	Масове виробництво	Дбайливе (ощадливе) виробництво
Комунікації	Переважно вертикальні	Переважно горизонтальні
Реакція на зміни	Реактивна	Інтерактивна
Стиль управління	Авторитарний	Демократичний
Удосконалювання процесів діяльності	Субоптимізація (виходячи з показників функціональних підрозділів)	Оптимізація (виходячи з показників ефективності підприємства в цілому)
Устаткування	Високопродуктивне, вузькоспеціалізоване, важко переналагоджуване	Високопродуктивне, широко спеціалізоване, легко переналагоджуване
Адаптивна здатність	Низька	Висока
Ставлення до споживача	Виготовляє те, що може, і вмовляє споживача, що це саме те, що йому потрібно	Виготовляє саме те, що потрібно споживачеві
Вимір ефективності	Система економічних і фінансових показників, виміри в основному здійснюються на заключному етапі виробничо-управлінського циклу	Комплексна система показників, виміри здійснюються на всіх етапах виробничо-управлінської діяльності
Фактор економічної переваги	Капітал	Інформація (знання), персонал
Критерії ефективності	Відношення результатів до витрат	Економічна ефективність із урахуванням параметрів якості й задоволення потреб різних груп інтересів (споживачів, персоналу, суспільства)
Особливості економічного оточення	Відносна стабільність потреб. Негативний вплив макроекономічних зрушень (кризи)	Невизначеність і мінливість потреб. Позитивний вплив макроекономічних зрушень (можливості)
Опорна концепція	Механістична бюрократія	Менеджмент якості

З урахуванням проведеного аналізу можна зробити певні висновки щодо переваг впровадження підприємством процесного підходу до управління [2 – 5]: зосередження на кожному процесі сприяє кращому задоволенню споживачів; створення цінності стосовно кінцевої продукції зосереджено

в процесах; визначення меж розглянутого процесу, а також постачальників і споживачів дозволить забезпечити кращу взаємодію й розуміння вимог, які варто задовольнити; зниження ризику субоптимізації при управлінні цілісним процесом, що проходить крізь безліч відділів; відхід від фрагментарної відповідальності під час призначення менеджерів процесів, відповідальних за процес; управління процесами дозволяє створити кращі підстави для контролю ресурсів і часу виконання робіт; урахування динамічного характеру розвитку організацій; істотне скорочення витрат на управління, що досягається за рахунок виключення дублювання й зайвих ланок управління; упровадження горизонтальних структур управління з незначною ієрархією (3 – 4 рівні управління), основою яких є бізнес-процеси. Це стає можливим у результаті істотного збільшення норми керованості (за деякими оцінками [5] норма керованості збільшується в три рази), оскільки при цьому керівник не контролює технології виконання робіт, а кожний виконавець чітко уявляє очікувані результати; упровадження автоматизації інтегрованих бізнес-процесів організації, а не через декомпозицію функцій управління, що відбувалося раніше при впровадженні автоматизованих систем управління (АСУ); зниження рівня бюрократизації в системах управління; підвищення розуміння персоналом своїх обов'язків (він виконує вимоги споживачів у рамках свого процесу й висуває вимоги до постачальників ресурсів). Із цим багато в чому пов'язана орієнтація процесного управління на якість продукції, що випускається; зниження невизначеності в прийнятті рішень, оскільки зменшення ієрархічних рівнів у структурах управління дозволяє зменшити трансформацію інформації; створення творчого колективу в рамках процесних груп; здійснення оцінки процесів діяльності через більш точне нормування кожної операції, а також проведення оцінки вартості операцій, визначення центрів витрат і структури витрат у тих місцях, де раніше це було практично неможливо; розширення можливості створення в організаціях дієздатної системи управління якістю.

Наук. керівн. Котлик А. В.

Література: 1. Система управління якістю. Вимоги : ДСТУ ISO 9001-2009. [Чинний від 01.09.2009 р.]. – К. : Держпоживстандарт України, 2009. – 26 с. 2. Андерсен Б. Бизнес-процессы. Инструменты совершенствования / Б. Андерсен ; пер. с англ. С. Ариничева. – М. : РИА "Стандарты и качество", 2003. – 272 с. 3. Ладыко И. Ю. Управление крупным предприятием : монография / И. Ю. Ладыко, А. В. Козаченко, А. Н. Ляшенко. – К. : Либра, 2006. – 384 с. 4. Репин В. В. Процессный подход к управлению. Моделирование бизнес-процессов / В. В. Репин. – М. : РИА "Стандарты и качество", 2004. – 408 с. 5. Хлебников Д. Кризис функционального управления / Д. Хлебников // Новые рынки. – 2002. – № 3. – С. 38–44.

Маклакова М. Г.

УДК 658.8:338.124.4

Студент 4 курсу
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОРГАНІЗАЦІЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗИ

Анотація. Розглянуто управління маркетинговою діяльністю, надано рекомендації для організації маркетингової діяльності в період кризи. Розглянуто основні маркетингові функції, від яких підприємство не повинне відмовлятися в період кризи.

Анотация. Рассмотрено управление маркетинговой деятельностью, даны рекомендации для организации маркетинговой деятельности в период кризиса. Рассмотрены основные маркетинговые функции, от которых предприятие не должно отказываться в период кризиса.

Annotation. Marketing management is considered, recommendations on the organization of marketing activities in the period of crisis are given. The main marketing functions, which are essential for an enterprise under crisis conditions are considered.

Ключові слова: маркетинг, маркетингові функції, Інтернет-маркетинг, конкурентоспроможність, криза, цільові споживачі.

В умовах кризи кожне підприємство намагається скоротити свої витрати і при цьому бажає не втрачати конкурентоспроможність. Найчастіше підприємства скорочують витрати, пов'язані з просуванням товарів на ринок, а також з навчанням персоналу. Тобто прибирають найпомітніші витрати, у зв'язку з цим вони отримують додаткові грошові кошти. Подібні заходи можливі, але є

© Маклакова М. Г., 2013

недостатньо далекоглядними. У тих випадках, коли компанія скорочує свої витрати на маркетингову діяльність, у майбутньому вона може втратити свої конкурентні переваги на ринку. Саме тому є доречним визначити організацію маркетингової діяльності підприємства в умовах кризи та віднайти оптимальне рішення для кожного окремого підприємства.

Дослідженню даної проблеми велику увагу приділили В. Гончарук, І. Ман, М. Попова, Ю. Чаплінський. Можна погодитись з висловом Д. Шкардуна, що зміна структури попиту і його скорочення приводять до появи нових ринкових ніш і породжує можливості для серйозного переділу ринку [1]. Таким чином, правильно організовані заходи, направлені на вихід підприємства з кризи, можуть не тільки допомогти йому зберегти своє становище на ринку, а ще й розширити свою діяльність та заповнити нову нішу. Тут є доречним вислів Володимира Савчука, що в умовах кризи компанія не може собі дозволити витратити ресурси на непрофільні (недохідні) види діяльності [2]. Варто, у першу чергу, сфокусувати увагу маркетологів на перспективних продуктах і видах діяльності, зосередивши на цьому сегменті всі маркетингові витрати. Наразі, відсутня єдина точка зору на вибір інструментів, які використовують маркетологи у період кризи. Змінюються інструменти просування, канали продажів, створення цінностей для споживачів тощо.

Метою даної статті є розгляд функцій маркетингу та виділення тих функцій, від яких підприємство не повинно відмовлятися у період кризи.

Існує чотири групи функцій маркетингу: аналітичні, виробничі, збутові та управлінські функції. У період кризи підприємство може частково відмовитися від деяких функцій та зосередити свою увагу на інших.

Основною метою аналітичної функції маркетингу є зменшення невизначеності й ризику діяльності компанії. Вона включає в себе: вивчення ринку, споживачів, вивчення фірмової та товарної структури ринку та аналіз внутрішнього середовища організації. У період кризи аналітичні функції є досить важливими. Компанія повинна приділити увагу: прогнозуванню попиту на її ринку, дослідженню поведінки цільових споживачів в умовах кризи задля отримання відповідної реакції покупців на заходи компанії.

Виробничі функції маркетингу включають у себе: виробництво нових товарів, розробку нових технологій, матеріально-технічне постачання, управління якістю готової продукції та її конкурентоспроможністю. Результатом реалізації всіх цих функцій маркетингу повинен стати випуск конкурентоспроможної продукції необхідного асортименту. У кризовому стані асортимент продукції слід переглянути. Дорогі позиції можна замінити на більш оптимальні для споживачів, а розробку престижної серії продукції слід відкласти, оскільки у цей час вона буде користуватися малим попитом.

Збутові функції маркетингу включають у себе: організацію системи товароруку й сервісу, організацію системи формування попиту та системи стимулювання збуту, товарну політику та цінову політику. Здійснення збутових функцій маркетингу має величезне значення для будь-якої фірми, тому що товар виробляють для того, щоб його продавати. Прогнозування збуту є однією з найважливіших функцій у період кризи. Збут напряму пов'язаний із інструментами маркетингу (ціною, товаром, просуванням та місцем) та істотно впливає на подальшу діяльність підприємства. Також слід оптимізувати рекламу. Для цього підприємству потрібно визначити свою цільову групу споживачів, вивчити їх потреби, знати можливу поведінку покупців у різноманітних ситуаціях. Після вибору та аналізу своєї цільової групи треба вибрати найкращі способи демонстрації реклами та відмовитися від менш ефективної реклами, яка була до цього. У кризу все частіше компанії використовують Інтернет-маркетинг, він є альтернативним рішенням проблеми для багатьох компаній.

Управлінські функції маркетингу включають у себе: організацію стратегічного та оперативного планування, інформаційне забезпечення, організацію контролю маркетингу. Тут визначається загальна стратегія фірми і формуються оперативні завдання. Компаніям треба переглянути свої короткострокові та довгострокові цілі й забезпечити концентрацію ресурсів у вибраних напрямках.

Отже, організація маркетингової діяльності підприємства в період кризи буде включати в себе: пошук нових ринкових можливостей, визначення перспективних ринків й атаку слабких конкурентів на привабливих ринках (завдяки сервісу, додаткових послуг і т. д.), ліквідацію діяльності в тих сегментах, де фірма слабка;

перегляд асортименту продукції, послуг; у складній ситуації він зазвичай звужується, що дозволяє знизити витрати; в асортимент слід ввести більш економічні торгові марки, більш дешеві товари, кожне підприємство повинно випускати товари різних марок, орієнтовані на споживачів із різними доходами;

оптимізацію цін, з ними потрібно працювати коректно та гнучко; коректування збутової політики та каналів розподілу; зміну умов роботи збутової мережі, просування товарів новими методами і продаж їх більш економічними способами;

коректування каналів просування (рекламні та стимулюючі матеріали), щоб зробити відповідні витрати більш раціональними і скоротити їх; аналіз уже використовуваних каналів просування й намагання знайти нові.

Наук. керівн. Котлик А. В.

Література: 1. Шкардун Д. Маркетинг в период кризиса [Электронный ресурс] / Д. Шкардун // сайт "Реклама, маркетинг, PR". – Режим доступа : <http://www.sostav.ru/columns/crisis/2009/0007/>. 2. Савчук В. П. Стратегия + Финансы. Уроки принятия бизнес-решений для руководителей : монография / В. П. Савчук. – К. : Companion Group, 2009. – 352 с. 3. Феоктистова Е. М. Маркетинг: теория и практика : учебн. пособ. / Е. М. Феоктистова, И. Н. Красюк. – М. : Высшая школа, 2006. – 187 с. 4. Хайруллин Р. Функции маркетинга [Электронный ресурс] / Р. Хайруллин // сайт "Маркетинг, продажи, бизнес". – Режим доступа : <http://www.nicemanager.com/marketing/530-funkcii-marketinga.html>.

Магістр 1 року навчання
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ТЕОРЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ "ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА"

Анотація. Розглянуто поняття "організаційна структура", проаналізовано інтерпретації різних авторів; запропоновано нове трактування терміна "організаційна структура", що дозволить чіткіше зрозуміти, що таке організаційна структура підприємства.

Аннотация. Рассмотрено понятие "организационная структура", проанализированы интерпретации разных авторов; предложена новая трактовка термина "организационная структура", что позволит четче понять, что представляет собой организационная структура предприятия.

Annotation. The concept of organizational structure is studied, the interpretations of different authors are analysed; a new interpretation of the term "organizational structure" allowing to clearly understand the organizational structure of a company is proposed.

Ключові слова: організаційна структура, управління, цілі організації, ефективність, економічний розвиток.

Підприємства на сучасному етапі розвитку економічних відносин досі мають низьку ефективність господарської діяльності. Процес створення основних елементів ринкової інфраструктури на початку XXI ст. супроводжувався нестабільним рівнем виробництва в багатьох галузях економіки України. Недосконалість сформованих за роки реформ ринкових механізмів, відсутність державної інноваційної політики й ефективної системи управління вітчизняними підприємствами позбавляють вітчизняну економіку перспектив стабільного економічного зростання. Нагальна потреба технічного переозброєння й реконструкції виробництва, підвищення інноваційного потенціалу при відсутності стабільних джерел фінансування може бути реалізована тільки при забезпеченні ефективного управління підприємством, щоб правильно забезпечити управління підприємством, потрібно розуміти, що становить організаційна структура, це й обумовлює актуальність даної роботи.

Організаційну структуру підприємства досліджували: Дідковська Л. Г., Гордієнко П. Л., М. Хаммер, М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі, А. Хоскінг, Т. Коно, Д. Бодді, Р. Пейтон.

Багато авторів дають своє поняття організаційній структурі. Слід узагальнити це поняття. У таблиці наведені деякі інтерпретації організаційної структури.

Таблиця

Визначення поняття "організаційна структура"

Автор	Трактування терміна "організаційна структура"	Джерело
М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі	Структура організації (організаційна структура) – це логічні взаємовідносини рівнів управління та функціональних областей, побудовані в такій формі, яка дозволяє найбільш ефективно досягати цілей організації	[1, с. 689]
А. Хоскінг	Організаційна структура – це цілісна система, спеціально розроблена таким чином, щоб, працюючи в її рамках, люди могли найбільш ефективно досягти поставленої перед ними мети	[2, с. 69]
Т. Коно	Організаційна структура – це спосіб групування робіт та проведення лінії підпорядкування, що об'єднує роботи	[3, с. 331]
Д. Бодді, Р. Пейтон	Структура організації – це сукупність методів розділення процесу праці на конкретні робочі завдання та координації їх виконання	[4, с. 526]

Кожен автор розуміє поняття "організаційна структура" по-своєму: це і логічні взаємовідносини, і цілісна система, і спосіб групування робіт, і сукупність методів – усіма цими словами можна охарактеризувати організаційну структуру. Всі ці поняття є правильними, але вони не охоплюють того об'єму, що становить організаційна структура підприємства.

З огляду на це автором статті було розроблено нове трактування терміна "організаційна структура", що дозволить ясніше зрозуміти, що таке організаційна структура підприємства.

Організаційна структура – це цілісна система взаємовідносин рівнів управління та функціональних областей, що розроблена для ефективної діяльності організації та дозволяє найбільш ефективно досягати цілей організації.

Після вибору стратегії та розробки подальшого плану керівництво має провести ретельну перевірку структури організації, щоб з'ясувати, чи сприяє вона досягненню загальнофірмових цілей. Стратегія визначає структуру. При реалізації або зміні стратегії керівництво завжди має

враховувати її взаємозв'язок зі структурою й об'єднати формування структури організації та планування. Структура ґрунтується на стратегії і повинна забезпечувати її ефективність настільки, наскільки це можливо з точки зору загальної ситуації.

Отже, від організаційної структури залежить ефективність діяльності підприємства, тому дуже важливо чітко розуміти, що таке організаційна структура. При виборі правильної організаційної структури організація буде ефективно досягати своїх поставлених цілей, внаслідок чого стане більш конкурентоспроможною.

Наук. керівн. Кривобок К. В.

Література: 1. Мескон М. Х. Основы менеджмента / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури ; пер. с англ. – М. : Дело, 1999. – 800 с. 2. Хоскинг А. Курс предпринимательства : практическое пособие / А. Хоскинг ; пер. с англ. – М. : Международные отношения, 1993. – 352 с. 3. Коно Т. Стратегия и структура японских предприятий / Т. Коно ; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1987. – 384 с. 4. Бодди Д. Основы менеджмента / Д. Бодди, Р. Пейтон ; пер. с англ. – СПб. : Изд. "Питер", 1999. – 816 с. 5. Дідковська Л. Г. Менеджмент : навч. посібн. / Л. Г. Дідковська, П. Л. Гордієнко. – К. : Алерта, КНТ, 2007. – 516 с. 6. Менеджмент : навч. посібн. / Л. І. Федулова, І. В. Сокирник, В. В. Стадник та ін. – К. : Либідь, 2003. – 445 с. 7. Хаммер М. Реинжиниринг корпорации: Манифест революции в бизнесе / М. Хаммер, Дж. Чампи ; пер. с англ. – СПб. : СПбГУ, 1997. – 352 с.

УДК 331.108.43:331.101.3

Польшина І. М.

Магістр 2 року навчання
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОЦІНКА ПЕРСОНАЛУ ЯК ВАЖЛИВА ЛАНКА ЙОГО МОТИВАЦІЇ

Анотація. Розглянуто поняття "оцінка персоналу", наведено основні методи оцінки персоналу, недоліки та переваги цих методів. З'ясовано переваги проведення оцінки для підприємства та окремо для співробітника.

Аннотация. Рассмотрено понятие "оценка персонала", приведены основные методы оценки персонала, недостатки и преимущества этих методов. Выявлены преимущества проведения оценки для предприятия и отдельно для сотрудника.

Annotation. The concept of personnel evaluation is studied, the main methods of personnel assessment, advantages and disadvantages of these methods are presented. The advantages of conducting the assessment for the company and for the employee are found out.

Ключові слова: оцінка персоналу, мотивація, підприємство, методи оцінки персоналу, співробітник.

Персонал є головним ресурсом будь-якого підприємства. Саме від його професійного розвитку, рівня кваліфікації, здібностей та вмінь залежать розвиток та ефективність роботи підприємства. Але досить складно лише за документами про освіту визначити здібності персоналу до праці та його професіоналізм. Тому на підприємствах застосовують оцінку персоналу, яка служить критерієм професійних здібностей персоналу, показує особисті якості та перспективні можливості співробітників.

Багато дослідників питань менеджменту персоналу, наприклад, Шекшня С. В., В. Єгоршин, Шкатулла В. І., Травін В. В., Дятлов В. А., розглядали питання оцінки персоналу. Однак найбільш повно проблема взаємозв'язку оцінки персоналу та мотивації досліджена в працях західних науковців.

Серед них можна виділити Аллана Мохрама, Девіда де Врайса, Гаррі Десслер, Х. Бернардіра та ін.

Метою статті є розкриття поняття "оцінка персоналу", ознайомлення з основними методами оцінки персоналу, розгляд сфери застосування, переваг та недоліків цих методів; визначення переваг проведення оцінки як для підприємства, так і для співробітника.

Оцінка персоналу – система, яка дозволяє виміряти результати роботи та рівень професійної компетентності співробітників, а також їх потенціалу в розрізі стратегічних завдань підприємства [1].

У ході оцінки роботодавець порівнює співробітника, який займає ту чи іншу посаду, з фахівцем, ідеально відповідним для цієї позиції.

Оцінка персоналу виступає як потужний інструмент мотивації праці. На базі проведеної оцінки персоналу формується система мотиваційних винагород персоналу.

До основних методів оцінки персоналу відносяться: атестація, оцінка результатів (Management By Objectives (MBO)), управління результативністю (Performance Management (PM)), "360 градусів", асесмент-центр.

Існує багато переваг проведення оцінки як для підприємства, так і для співробітника. Далі наведені основні з них.

Переваги оцінки для компанії [2]:

1. Визначення результатів роботи, рівня знань і навичок персоналу компанії.
2. Можливість ротації кадрів і створення кадрового резерву.
3. Створення цілеспрямованої програми розвитку персоналу.
4. Мотивація персоналу.
5. Побудова корпоративної культури.
6. Організаційний розвиток.

Переваги оцінки для співробітника:

1. Визначення місця та ролі кожного співробітника в компанії – по горизонталі й вертикалі.
 2. Ясне розуміння поставлених завдань, критеріїв успішності їх виконання, залежності розміру заробітної плати і премій від результатів праці.
 3. Можливість отримати зворотний зв'язок від безпосереднього керівника.
 4. Гарантія того, що досягнення не залишаться без уваги (якщо система працює ефективно).
 5. Можливість професійного та кар'єрного зростання.
- Слід розглянути сфери застосування, переваги та недоліки методів оцінки в таблиці.

Таблиця

Рішення, переваги та недоліки методів оцінки [2]

Метод оцінки	Сфери застосування	Переваги	Недоліки
Атестація	підвищення або зниження розміру оплати; переведення на іншу посаду; звільнення; повторна атестація; навчання	пророблений і випробуваний метод; за підсумками приймаються юридичні рішення; колегіальність у прийнятті рішення	негативне сприйняття методу співробітниками, стрес; застосовується не для всіх категорій працівників; великі трудові та часові затрати; немає зворотного зв'язку із співробітниками; оцінка результатів у минулому
MBO	перегляд заробітної плати; виплата премій та бонусів; нематеріальна мотивація – звання, грамоти, відзнаки	співробітник розуміє критерії успішності своєї роботи ще до початку виконання завдань; елементи трансляції стратегії підприємства; елементи зворотного зв'язку; оптимальні тимчасові витрати	суб'єктивізм методу (керівник оцінює успішність); орієнтація на минулі заслуги, а не на розвиток у майбутньому
PM	перегляд заробітної плати; виплата премій та бонусів; складання індивідуального плану розвитку співробітника; кар'єрне пересування по горизонталі або по вертикалі; включення до кадрового резерву	ясне розуміння критеріїв оцінки співробітника і його місця в організації; тісний зв'язок зі стратегією і KPI; трансляція корпоративної культури через компетенції; орієнтація на довгострокове навчання і розвиток співробітників; отримання зворотного зв'язку протягом усього року, а не в його кінці й на початку	великі часові витрати; застосовується на підприємстві з розвинутою корпоративною культурою, з високим рівнем менеджменту і спрямованістю в майбутнє; велика попередня робота департаменту з управління персоналом і лінійних керівників (до декількох років)
"360 градусів"	визначення сильних і слабких сторін і областей розвитку; не застосовують для кадрових рішень (заробітна плата, просування у службовій діяльності, нарахування премій)	об'єктивна та всебічна оцінка; довіра, більш відкритий зворотний зв'язок; врахування думки зовнішніх клієнтів; зміцнення корпоративної ідентичності (для цього виробляються компетентності, що відповідають корпоративній культурі)	оцінка тільки компетентностей, але не результатів діяльності; дуже високий ступінь конфіденційності; витрати на зовнішніх провайдерів; труднощі саморозкриття щодо менеджменту підприємства
Асесмент-центр	підбір кандидатів на керівні посади; висування кандидатів до кадрового резерву	найбільш об'єктивна оцінка; встановлення особистих контактів учасників як елемента командоутворення та згуртування	великі витрати на проведення або купівлю технологій для внутрішнього користування; великі часові витрати на інструктаж; високий рівень стресу при отриманні зворотного зв'язку, опір проведенню заходу

Таким чином, можна зробити висновок, що оцінка діяльності персоналу відіграє велику роль у мотивації персоналу. Адже від того, наскільки правильно буде оцінений персонал і в подальшому винагороджений стосовно оцінки, залежить майбутній успіх будь-якого підприємства.

Тому для підвищення ефективності оцінювання персоналу необхідно: поширення сучасних методів оцінки на всі категорії персоналу; розширення доступу персоналу до результатів його оцінки; активне включення персоналу в процес його оцінки.

Наук. керівн. Котлик А. В.

Література: 1. Вучкович-Стадник А. А. Оценка персонала: четкий алгоритм действий и качественные практические решения / А. А. Вучкович-Стадник. – М. : Эсмо, 2008. – 192 с. – (HR-библиотека). 2. Методи оцінки персоналу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.hr-portal.ru>. 3. Менеджмент персоналу : навч. посібн. / В. М. Данюк, В. М. Петюх, С. О. Цимбалюк та ін. ; за заг. ред. В. М. Данюка, В. М. Петюха. – К. : КНЕУ, 2004. – 398 с. 4. Савченко В. А. Управління розвитком персоналу : навч. посібн. / В. А. Савченко. – К. : КНЕУ, 2002. – 351 с.

УДК 631.162

Смирнова А. І.

Магістр 2 року навчання
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Анотация. Розглянуто особливості використання інформації в процесі прийняття управлінських рішень. Визначено поняття управлінського рішення та управлінської інформації. Виявлено критерії оцінки інформації та розглянуто основні етапи прийняття управлінських рішень.

Аннотация. Рассмотрены особенности использования информации в процессе принятия управленческих решений. Определены понятия управленческого решения и управленческой информации. Выявлены критерии оценки информации и рассмотрены основные этапы принятия управленческих решений.

Annotation. The article is devoted to the peculiarities of the use of information in decision-making. The concepts of management decision and management information are defined. The criteria of assessment of the information and the main stages of decision-making are revealed.

Ключові слова: інформація, управлінське рішення, процес, ефективність.

Розробка управлінських рішень є одним із найбільш важливих управлінських процесів. Від ефективності управлінських рішень багато в чому залежить успіх справи, а часом і саме існування фірми. Тому дуже важливо приймати грамотні, економічно обґрунтовані управлінські рішення.

Успішне функціонування підприємств у схильному до трансформації економічному середовищі може забезпечити тільки той керівник, який оперативно стежить за змінами, використовуючи актуальну й повну інформацію, володіє методологією вироблення оптимальних управлінських рішень і вміє доводити їх до реалізації.

Мета роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні ролі інформації в процесі прийняття управлінських рішень.

Дослідженню інформаційної складової прийняття управлінських рішень приділили увагу багато вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких: Г. Саймон, Колпаков В. М., Василенко В. А., Літвак Б. Г., Ейдельман Я. Л., Годин В. В., Селиверстова А. В. [1 – 4].

У роботі [1, с. 42] управлінське рішення (УР) розглядається як творчий акт суб'єкта управління (індивідуальної чи групової особи), що визначає програму діяльності колективу стосовно ефективного розв'язання проблеми, яка назріла, на основі знання об'єктивних законів функціонування керованої системи й аналізу інформації про її стан.

Мета управлінського рішення полягає у виборі та прийнятті правильного управлінського рішення для досягнення поставлених перед організацією цілей.

Процес прийняття рішень складається із взаємопов'язаних етапів: підготовка рішення, прийняття рішення, реалізація рішення [4].

Підготовка та реалізація управлінських впливів здійснюється уповноваженими на це керівниками на підставі аналізу інформації про ситуацію, що потребує прийняття УР. Особливо це важливо зараз, коли керівникам доводиться приймати рішення в умовах всезростаючої невизначеності, викликаної загостренням конкурентної боротьби, динамічних, прискорених змін соціально-економічних умов, лавиноподібним наростанням обсягу інформації, з урахуванням якої доводиться приймати рішення.

Для того щоб визначити, яка інформація необхідна для прийняття управлінських рішень, необхідно, перш за все, визначити, що ж таке інформація.

Поняття інформації в загальному розумінні – це дані або відомості про навколишній світ (об'єкт, процес, явище, подію), які є об'єктом перетворення (включаючи зберігання, передачу і т. д.), що використовуються для прийняття рішень, управління.

Інформація як управлінська категорія – це нові відомості, що характеризують управлінську ситуацію, що знижують рівень невизначеності відносно майбутнього, сприйняті та оцінені як корисні для вирішення тих чи інших завдань управління [5, с. 15].

Підготовка певного рішення вимагає забезпечення всебічної його інформованості, обґрунтованості. На рисунку наведено критерії, за допомогою яких оцінюється якість інформаційних матеріалів [6]:

1. Об'єктивність – це інтегральний критерій, який поєднує в собі такі часткові критерії:

повнота інформації (наявність відомостей, включаючи суперечливі, які необхідні та достатні для прийняття рішення);

точність інформації (ступінь відповідності інформації оригіналу);

несуперечливість інформації (окремі частини однієї й тієї самої інформації не мають суперечити одна одній);

переконливість інформації (доведеність, достовірність інформації).

2. Лаконічність – стислість та чіткість викладення інформації (досягається за рахунок високої згуртованості інформації без втрати її необхідної повноти).

3. Актуальність – відповідність інформації об'єктивним інформаційним потребам.

4. Своєчасність – здатність задовольняти інформаційну потребу у прийнятний для виконання строк.

5. Комунікативність – властивість інформації бути зрозумілою для адресата.

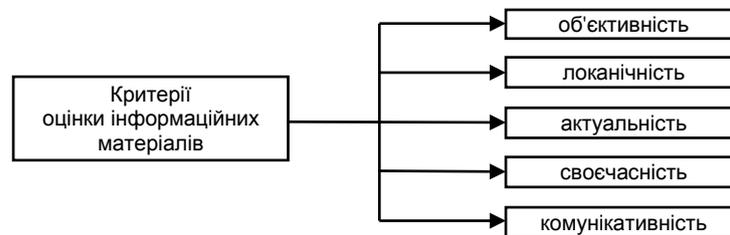

Рис. Критерії оцінки інформаційних матеріалів

Сильвесторова А. В. зазначає, що інформація є одним із основних ресурсів зростання продуктивності підприємства, оскільки саме вона дозволяє [5]:

встановлювати стратегічні цілі та завдання підприємства і використовувати можливості, що відкриваються;

приймати обґрунтовані та своєчасні керуючі рішення;

координувати дії розрізнених підрозділів, направляючи їх зусилля на досягнення загальних поставлених цілей.

Тому на будь-якому підприємстві організовується і систематично ведеться робота в таких основних напрямках:

виявлення проблем та визначення інформаційних потреб;

відбір джерел інформації;

збір інформації;

обробка інформації та оцінка її повноти та значущості;

аналіз інформації та виявлення тенденцій в обраних сферах;

розробка прогнозів і альтернатив поведінки підприємства;

оцінка альтернатив різних дій, вибір стратегії і прийняття керуючих рішень для реалізації стратегічних планів.

Цінність одержуваної інформації залежить від точності завдання, адже правильно поставлене завдання визначає необхідність конкретної інформації для прийняття рішення.

Інформація виступає сполучною ланкою між об'єктом і суб'єктом управління, характеризуючи стан об'єкта управління в статичній та динамічній, і забезпечуючи підготовку керуючого впливу у вигляді управлінського рішення і характеристику результату його реалізації. Чим повніше й об'єктивніше інформація, тим ефективніше прийняті управлінські рішення і, отже, результати від їх реалізації. Таким чином, інформація в процесі управління є головним предметом і результатом праці керівників і спеціалістів.

Наук. керівн. Мазоренко О. В.

Література: 1. Василенко В. А. Теорія і практика розробки управлінських рішень : [навч. посібн.] / В. А. Василенко. – К. : ЦУЛ, 2003. – 42 с. 2. Годин В. В. Информационное обеспечение управленческой деятельности / В. В. Годин. – М. : Высшая школа ; Мастерство, 2001. – 239 с. 3. Колпаков В. М. Теория и практика принятия управленческих решений / В. М. Колпаков. – К. : МАУП, 2007. – 274 с. 4. Мескон М. Х. Основы менеджмента / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури ; [пер. с англ.]. – М. : Дело, 1992. – 72 с. 5. Селиверстова А. В. Совершенствование механизма отбора информации для принятия управленческих решений : автореф. / А. В. Селиверстова. – Челябинск, 2002. – 15 с. 6. Чашина О. Ю. Новый підхід до прийняття управлінських рішень на основі концепції якості / О. Ю. Чашина // Проблеми науки. – 2003. – № 4. – С. 13–16.

Студент 4 курсу
факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ТЕОРЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотация. Розглянуто поняття маркетингової діяльності підприємства, його сутність та теоретичні особливості процесу організації маркетингової діяльності підприємства.

Аннотация. Рассмотрены понятие маркетинговой деятельности предприятия, его сущность и теоретические особенности организации маркетинговой деятельности предприятия.

Annotation. The concept of marketing activity, its essence and theoretical aspects of organization of marketing activity of an enterprise are considered.

Ключові слова: організація системи маркетингу, маркетингова діяльність, організація маркетингової діяльності.

У сучасних умовах розвитку економіки, що постійно прискорюється, на жодному підприємстві не можливо обійтися без планомірного й обґрунтованого процесу організації маркетингової діяльності підприємства. Цей процес є не спонтанним явищем, кожна стадія потребує уваги, часу та вельми уважного аналізу. У зв'язку з цим дослідження теоретичних та методичних підходів до організації процесу маркетингової діяльності підприємства є вельми актуальним.

Теоретичні основи організації маркетингової діяльності підприємства досліджувалися різними вченими, як вітчизняними, так і іноземними: Ф. Котлером, Козловим В. А., Зав'яловим П. С., Демидовим В. Е., Голубковим Е. П., Родіним В. Г. Але треба зазначити, що велика кількість проблем у сфері маркетингової діяльності ще повністю не розкрита і багато підприємств повинні звикнути до умов, які диктує нам країна.

В економічній літературі наведені різноманітні підходи щодо організації маркетингової діяльності на підприємстві, але на даному етапі не має цілісного взаємопов'язаного комплексу організації маркетингової діяльності, що ще раз підтверджує актуальність обраної теми дослідження.

Метою та завданням є дослідження теоретичних основ процесу організації маркетингової діяльності на підприємстві.

Сутність маркетингу як управлінської діяльності полягає в тому, що ця діяльність спрямована на орієнтацію виробництва, створення видів продукції, яка відображає вимоги ринку [1].

Під сутністю маркетингу розуміють таку систему управління підприємством, яка, насамперед, вивчає та враховує попит і вимоги ринку для обґрунтованої орієнтації виробничої діяльності підприємств на випуск конкурентоспроможних видів продукції, що відповідають визначеним техніко-економічним характеристикам, у заздалегідь встановлених обсягах [1].

Під поняттям маркетингова діяльність Ф. Котлер розуміє: "Різновид діяльності, який за допомогою інформації пов'язує виробників зі споживачами та громадськістю" [2].

Метою маркетингу є, з одного боку, створення умов для пристосування виробництва до суспільного попиту, потреб ринку; розроблення системи організаційно-технічних заходів для вивчення ринку, інтенсифікації збуту, а з іншого – шляхом використання засобів, прийомів, усієї системи маркетингу вплив на сферу реалізації: попит, пропозицію, ціни, умови збуту, канали розподілу.

Маркетингова діяльність підприємства завжди починається з комплексного дослідження ринку, тому що воно орієнтоване на задоволення потреб споживачів.

Одним із ключових понять маркетингу є розробка комплексу маркетингу.

Розробка комплексу маркетингу включає чотири основні групи чинників [3]:

- 1) товар – набір виробів і послуг, який пропонує фірма цільовому ринку;
- 2) ціна – сума, яку споживачі повинні сплатити за товар. Ціна повинна відповідати сприйнятій споживачем цінності продукту;
- 3) методи розподілу – діяльність фірми з доведення товару до споживача (підбір оптових і ринкових торговців, доставка товару, викладення товару, об'єм запасів);
- 4) методи стимулювання – діяльність фірми з поширення інформації про властивості й достоїнства товару, знижки, конкурси, розпродаж, презентації, що притягують інтерес споживачів до товару.

Розглянувши теоретичні аспекти процесу організації маркетингової діяльності підприємства, було з'ясовано, що подальший розвиток фірми залежить не тільки від фінансових результатів

її діяльності в цілому, але й від правильної та чіткої організації маркетингової діяльності, тому що за ринкових умов господарювання керівництву підприємства необхідні дослідження купівельних переваг, прогнозування обсягів продажу, розрахунки ефективності реклами продукції.

Наук. керівн. Кривобок К. В.

Література: 1. Маркетинг: выбор лучшего решения / Е. П. Голубков, И. Н. Герчикова, Е. Н. Голубкова и др. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 1993. – 250 с. 2. Котлер Ф. Основы маркетинга / Ф. Котлер. – М. : Изд. "Прогресс", 1991. – 265 с. 3. Родин В. Г. Основы маркетинга / В. Г. Родин. – М. : ИНФРА-М, 1992. – 289 с. 4. Балабанова Л. В. Маркетинговое управление конкурентоспособностью предприятий: стратегический подход / Балабанова Л. В. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2008. – 294 с. 5. Козлов В. А. Реклама в системе маркетинга / В. А. Козлов. – М. : ИНФРА-М, 1990. – 311 с.

Шевцов О. В.

УДК 65.016:65.012.23

Студент 4 курсу

факультету менеджменту та маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

РОЛЬ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ В РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розкрито поняття "бізнес-план розвитку" і визначено роль бізнес-планування в розвитку підприємства.

Аннотация. Раскрыто понятие "бизнес-план развития" и определена роль бизнес-планирования в развитии предприятия.

Annotation. The essence of "development business plan" concept is revealed and the role of business planning in enterprise development is determined.

Ключові слова: бізнес-план, підприємство, конкуренція, бізнес, ринок, управління, організація, розвиток, стратегія, менеджмент, планування.

Бізнес-план розвитку підприємства – це стратегічно сплановані кроки підприємства на своєму розвитку. Стратегічне планування є однією з функцій управління, яка є процесом вибору цілей організації і шляхів їх досягнення. Стратегічне планування забезпечує основу для всіх управлінських рішень. Тому більшість підприємств і організацій орієнтовані на вироблення стратегічних бізнес-планів розвитку, або інакше бізнес-планів розвитку підприємства [1, с. 34–35].

Динамічний процес стратегічного планування є тією парасолькою, під якою ховаються всі управлінські функції, не використовуючи переваги стратегічного планування, організації в цілому й окремі люди будуть позбавлені чіткого способу оцінки мети і напряму корпоративного підприємства. Процес стратегічного планування забезпечує основу для управління членами організації, а так само основу для розвитку підприємства [2, с. 145–146].

Як свідчить зарубіжна практика управління підприємствами, які досягли значних успіхів у бізнесі, серед безлічі впроваджених методів менеджменту використовується бізнес-планування. Керівники цих підприємств освоїли основні методологічні підходи до бізнес-планування й ефективно реалізують закладену в них системну логіку в повсякденну управлінську діяльність. За допомогою бізнес-планування вони навчилися виділяти головні пріоритети розвитку, контролювати й ефективно управляти ресурсами, передбачати вірогідні зміни в бізнесі, вирішувати питання фінансування. Дослідження діяльності зарубіжних фірм, що систематично проводяться, свідчать, що причинами абсолютної більшості банкрутств компаній є прорахунки або відсутність бізнес-планування [3, с. 332–333].

Проте використання бізнес-планування для вироблення й обґрунтування рішень з управління на вітчизняних підприємствах – це, швидше, виняток, ніж правило. Багато підприємств ще не мають можливості, а хто і просто не вміє займатися бізнес-плануванням на майбутнє. Практика свідчить, що більшість керівників усе ще не володіють методологією та філософією бізнес-планування і скептично відносяться до його корисності. У той же час потреба у докорінних змінах менеджменту назріла вже давно. Значна частина промислових підприємств "лежить", а галузі легкої та харчової промисловості пошавилися в основному на хвилі збільшеної кон'юнктури ринку. При цьому в них застосовується все той же неефективний менеджмент. Можливі несприятливі

© Шевцов О. В., 2013

зміни кон'юнктури і економічних умов у країні, нерозвиненість вітчизняних фінансових і кредитних ринків не дозволяють "застиглому" менеджменту навіть процвітаючих підприємств зберегти свій потенціал [4, с. 12–13].

Сьогоднішній вітчизняний ринок інтенсивно розвивається, стає все важчим отримувати надприбутки, орієнтуючись на випадок і імпровізацію. Менеджменту вітчизняних компаній доведеться вчитися працювати в умовах стабільніших, але невисоких рівнів доходів [5, с. 256–257].

Проектуючи все зазначене на реалії обставин у нашій країні, можна відзначити, що стратегічне планування стає усе більш важливим для підприємств, які вступають у жорстку конкуренцію як між собою, так і з іноземними суб'єктами господарської діяльності. Без бізнес-планування розвитку підприємства буде досить важко грамотно і без втрат вийти на планований ринок, а надалі розвиватися й вести конкурентну боротьбу.

Бізнес-план розвитку підприємства, безумовно, дуже важливий для зростаючої фірми. Стратегічне планування – це процес здійснення сукупності систематизованих і взаємопов'язаних робіт з визначення довгострокових цілей і напрямів діяльності підприємств. Саме на цьому етапі при грамотному плануванні можна закласти великий економічний потенціал у підприємство.

Наук. керівн. Боярська М. О.

Література: 1. Коломойцев В. Е. Універсальний словник економічних термінів: інвестування, конкуренція, менеджмент, маркетинг, підприємництво : навч. посібн. / В. Е. Коломойцев. – К. : Молодь, 2000. – 383 с. 2. Немцов В. В. Стратегічний менеджмент : навч. посібн. / В. В. Немцов, Л. С. Довгань. – К. : УВПК "ЕксОб", 2001. – 560 с. 3. Кандиба А. М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності : підручник / А. М. Кандиба. – К. : Аграрна наука, 2004. – 508 с. 4. Будзан Б. Менеджмент в Україні: сучасність і перспективи / Б. Будзан. – К. : Основи, 2001. – 349 с. 5. Менеджмент організацій : підручник / за заг. ред. Л. І. Федулової. – К. : Либідь, 2004. – 448 с.

UDC 331.108

I. Ostapenko

2nd year Master's degree student
of Management and Marketing Department of KhNUE

INTERNAL TRAINING CENTER AS AN ALTERNATIVE WAY OF STAFF DEVELOPMENT

Annotation. The article deals with the influence of creation of the internal corporate training center on ensuring and improvement of the efficiency of enterprises. Modern concepts of reducing training costs are discussed and differences in the various approaches to staff development are examined. Basic functioning areas of the internal training center are developed with a view to improving company performance and enhancing its competitiveness.

Анотация. Розглянуто вплив створення внутрішнього центру професійного розвитку персоналу на забезпечення і підвищення ефективності діяльності підприємств. Відображено сучасні концепції скорочення витрат на навчання та визначено відмінності в різних підходах до розвитку персоналу. Розроблено основні напрями функціонування внутрішнього навчального центру з метою подальшого зростання ефективності діяльності, а також підвищення конкурентоспроможності підприємств.

Аннотация. Рассмотрено влияние создания внутреннего центра профессионального развития персонала на обеспечение и повышение эффективности деятельности предприятий. Отражены современные концепции сокращения расходов на обучение и отмечены отличия в разных подходах к развитию персонала. Разработаны основные направления функционирования внутреннего обучающего центра с целью последующего роста эффективности деятельности, а также повышения конкурентоспособности предприятий.

Keywords: personnel development, training, coaching, internal training center, staff efficiency, evaluating of personnel.

The main objectives of functioning of an enterprise are increasing the profit, expansion of economic activity, increasing the share of the product market, establishing mutually beneficial relationships with all stakeholders such as partners, suppliers, customers and staff. Thus, the activity of enterprises in modern economy has to be effective from economic and social points of view.

© I. Ostapenko, 2013

One of the most important factors increasing the efficiency of companies is an actively forming and functioning system of professional development of staff. This explains the relevance of the research topic and its main purpose.

Issues of professional development of staff are broadly covered in works of leading domestic and foreign scientists such as D. Goddess, A. Grishnova, G. Dmitrenko, A. Yehorshyna, V. Kolyesova, O. Kuznetsova, A. Levchenko, E. Libanova, V. Lycha, V. Savchenko, L. Filshteyn and others. However, a more detailed consideration requires approaches to evaluate the impact of professional development of staff on the efficiency and competitiveness of enterprises [1].

The purpose of this article is to develop a methodological framework to assess the impact of the role of establishment in the organization's own internal corporate training structure, creation of a training center instead of expensive training with the help of external trainers and training companies.

Often, a comprehensive program of training and development is to produce a series of trainings on certain topics that are close to each other. But this approach does not provide a sufficient degree of influence and connection between the achievement of the purposes of training and development and business objectives for organizational development.

Tasks that can be solved by the introduction of the training center are [2]:

systematization of training;
short-term and long-term quality planning training programs, taking into account the development of all staff and specific categories / personalities and implementing a quality and human resources management;

the use of a single standard in education;

providing employees with quality training programs and the improvement of knowledge;

providing timely service for business and personnel data;

training tailored to the needs and characteristics of specific business structure and its personnel;

methodological support for the introduction of new products and services;

continuous analysis and monitoring effectiveness of training of employees;

training based on corporate values, including historical, cultural, and so on.

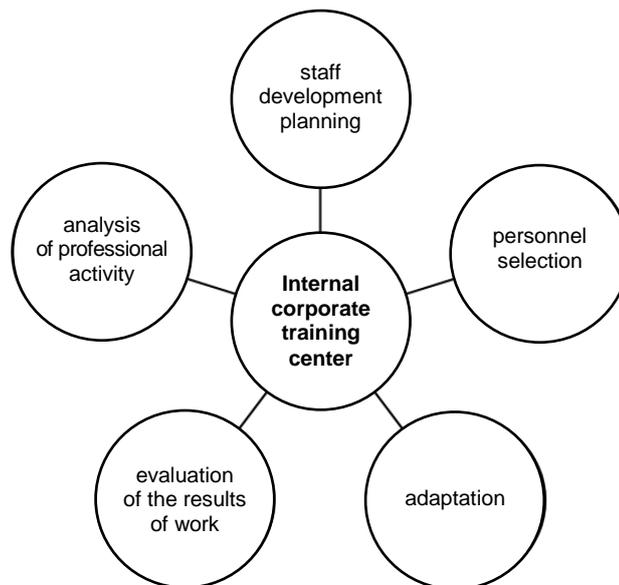

Fig. Location of the training center in the education system [1]

Information that is formed based on certain components of the life of the organization, and the information that must come to the training center is displayed in the Figure [1] and in the form of short notes and directions for use in the training center given below.

Personnel selection implies matching the new employee's qualification with the position to which the employee is appointed, revealing the knowledge and skills gaps on the basis of which the subsequent training and development is performed, identifying the training needs of a new specialist.

Adapting the staff includes introduction of new employees in the office, familiarising the specialists with the content, terms of employment and immediate surroundings, planning and participating in the processes of mentoring and coaching [3].

Analysis and evaluation of performance results considers the staff compliance with functional responsibilities according to job requirements.

Certification and assessment of staff is formation of a set of training programs aimed at improving the knowledge, skills and abilities for successful performance of individual employees or groups of experts.

Planning staff development means determining the appropriate number of staff to perform certain tasks, taking into account the business development of the company.

Before starting to search for an internal trainer for the company, the management need to decide on the coacher's professional level. Professionals in any field are hard to find, their services tend to cost much.

If the company plans to attract a single coach who will conduct various training sessions for employees at different levels and areas of functional activities, then the coach should be more professional. When a company has a training center with several coaches and developed corporate training standards, it may attract a prospective coach with high motivation to work and development, who can grow into a professional that will meet the specific company needs [3].

Not to be mistaken with a choice of a coach for the company, it needs to thoroughly prepare for the search of a suitable candidate. It is necessary to clearly define in advance the requirements to be met by the corporate trainer to ensure the proper competencies and personality. It is also necessary to define the selection criteria. It is necessary to evaluate all candidates by the selected criteria.

Uniform rules as to "standardized curriculum" do not exist as different business orientations require their own characteristics.

Training courses and programs should be modular, with different layouts of training courses (full-time study in combination with an electronic distance learning), which will significantly enhance the learning efficiency and use of the workload of staff.

In conclusion it should be noted that the creation of a training center is an effective instrument for the development of staff and one of the most important components of a single system of personnel management of the company.

The prospects for further research in this direction are primarily associated with the need to develop effective methods of quantitative evaluation of the impact of professional development training on the level of the enterprise performance and enhancing its competitiveness.

Наук. керівн. Мазоренко О. В.

References: 1. Bob Aubrey. *Managing Your Aspirations: Developing Personal Enterprise in the Global Workplace* / В. Aubrey. – McGraw-Hill, 2010. – 545 p. 2. Егоршин А. П. *Организация труда персонала : учебник* / А. П. Егоршин, А. К. Зайцев. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 320 с. 3. Build an internal training center [Electronic source]. – Access mode : http://www.hrm.ua/article/stroim_vnutrennij_uchebnyj_centr. 4. Человеческое развитие : новое измерение социально-экономического прогресса : учебное пособие / под общ. ред. проф. В. П. Колесова. – М. : Права человека, 2008. – 636 с. 5. Small Businesses Need Innovation – New Company May Have Their Solution [Electronic source]. – Access mode : <http://www.sfgate.com/cgi-bin/article.cgi?f=/g/a/2010/10/25/prwebprweb4693214.DTL>.

UDC 658.8:004.78

A. Lebedyeva

4th year student
of Management and Marketing Faculty of KhNUE

THE SUBSTANTIATION OF THE NECESSITY FOR IMPLEMENTING ELECTRONIC COMMERCE AT THE ENTERPRISE

Annotation. The article considers the necessity of implementation of electronic commerce at the enterprise in current conditions to increase the economic indicators at the enterprise. The benefits of electronic commerce and the effects of implementing electronic commerce at the enterprise are studied. The peculiar features of the legislation base that regulates electronic commerce are researched.

Анотація. Розглянуто необхідність впровадження електронної комерції на підприємстві в сучасних умовах як можливість збільшення економічних показників підприємства. Визначено переваги електронної комерції, а також ефекти впровадження електронної комерції на підприємстві. Досліджено особливості законодавчої бази, що регулює електронну комерцію.

Аннотация. Рассмотрена необходимость внедрения электронной коммерции на предприятии современных условиях как возможность увеличения экономических показателей предприятия. Определены преимущества электронной коммерции, а также эффекты внедрения электронной коммерции на предприятии. Изучены особенности законодательной базы, которая регулирует электронную коммерцию.

Keywords: electronic commerce, development, enterprise, effects, benefits, law, improvement.

© A. Lebedyeva, 2013

In the emerging global economy, e-commerce and e-business have increasingly become a necessary component of business strategy and a strong catalyst for economic development. The integration of information and communications technology (ICT) in business has revolutionized relationships within organizations and those between and among organizations and individuals. Specifically, the use of ICT in business has enhanced productivity, encouraged greater customer participation, and enabled mass customization, besides reducing costs.

Developing countries are given increased access to the global marketplace, where they compete with and complement the more developed economies. Most, if not all, developing countries are already participating in e-commerce, either as sellers or buyers. However, to facilitate e-commerce growth in these countries, the relatively underdeveloped information infrastructure must be improved [1].

The novelty and topicality of this work are reflected in the statement that electronic commerce is emerging as a new way of helping business enterprises to compete in the market and thus contributing to economic success. Electronic commerce can help deliver economic growth, increased business opportunities, enhanced competitiveness and better access to markets.

At present, though, most small enterprises lack the knowledge of how investment in electronic commerce could benefit their businesses and help them develop that competitive edge. This is at a time when the opportunities for small enterprises to adopt electronic commerce are growing due to improved access to the technical and communication infrastructure [2].

Electronic commerce can provide substantial benefits for business via improved efficiencies and raised revenues. It can enable new ways of working to emerge as business faces the future and embraces the new economy. Electronic commerce enables enterprises to gain access to better quality information, and thus empowers to make informed decisions about business. Most importantly, electronic commerce can give enterprise a competitive advantage.

It can help strengthen enterprise market position and open up new business opportunities with the potential to improve profits. Benefits of electronic commerce can arise in the following ways:

Cost Reduction Benefits (reduced cost of materials; reduced marketing and distribution costs; reduced sales costs; more efficient supply chain management; improved internal functions);

Market Benefits (greater reach; more brand awareness; improved customer service; increased market awareness);

Competitiveness Benefits (increased efficiency; continuous trading) [3].

The problem of implementation of electronic commerce at the enterprise gradually receives the increasing number of published works in Ukraine and in the foreign literature. A lot of authors considered the ways of implementation of e-commerce, the reasons for implementation and the development of e-commerce such as Philippe Hurneau, Matteu Jung, Abijit Chaudhury, Philip Kotler, Philip Karter, Kendra Bonnett, Rosabeth Moss, Jean-Pierre Kuiboer [5].

The effects of implementation of electronic commerce at the enterprise can be market, integration, legal, informational, scientific and cultural.

Unlike countries that have separate regulations on e-commerce, in Ukraine it is regulated by the same legislation as traditional trade. That is why many issues are left unregulated and unresolved. Sale of goods via e-shops is a form of business activity and it must be legalized in the established order. Thus, the owner of an e-shop must be registered as a business entity with a number of state agencies and funds, and obtain all the required permits and licenses – depending on the types of its commercial activity. The main legal provisions of e-commerce activity in Ukraine are included in Civil Code of Ukraine, Commercial Code and the Law "On Consumer Protection". The "European Union Directive on Electronic Commerce" can also be taken into account. In the nearest future the Law "On Electronic Commerce" will be presented. It will consist of new directions on e-commerce activity [6].

This work is dedicated to a very actual theme for businessmen of any level – the implementation of electronic commerce at the enterprise. Rapid development of electronic commerce and modern communication media in recent years results in new world information perspectives and on essentially new form of activity named "digital culture" which leads to radical changes in business processes and traditional methods of work with information.

E-commerce has become a great leveller, giving anyone the ability to build an e-commerce website, and sell to a worldwide market with outstanding results. An e-commerce solution for a business is the incorporation of all aspects of the business operation into an electronic format. The basic distinctive feature of "Internet business" is realization of mutual relations between economic agents in full or in part by means of electronic communications, and also preservation of high rates of increase and labour productivity during a long period of time thanks to intensive introduction and use of information technology.

The beginning of the third millennium becomes a period of evaluation of fantastic possibilities of the world computer network for mankind and their active use in various areas of economy and international business.

Наук. керівн. Сорокіна А. С.

References: 1. Wikibooks [Electronic resource]. – Access mode : http://en.wikibooks.org/wiki/E-Commerce_and_E-Business/Introduction. 2. Richard Duncombe and Richard Heeks. E-commerce for small enterprise development / R. Duncombe, R. Heeks. – Manchester : Precinct Center ; 2006. – 38 p. 3. Alt-team [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.alt-team.com/e-commerce-types.html?sl=R>. 4. E-commerce, allegro group [Electronic resource]. – Access mode : <http://e-commerce.com.ua/2013/03/allegro-group>. 5. Ecommerce web hosting guide [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.ecommerce-web-hosting-guide.com/history-of-ecommerce.html>. 6. Ukrainian law firms : [Electronic resource]. – Access mode: <http://ukrainianlawfirms.com/2009/areas.php?id=015>.

2nd year Master's degree student
of Management and Marketing Faculty of KhNUE

EVOLUTION OF THE CONCEPT OF ENTERPRISE STRATEGY

Annotation. An evolutionary approach to the concept of enterprise strategy has been considered. The following stages of the development of management systems have been identified: budgeting, long-term planning, strategic planning, strategic management. The necessity of formalizing the strategy has been grounded.

Анотація. Розглянуто еволюційний підхід до поняття стратегії підприємства. Виділено наступні етапи розвитку систем управління: бюджетування, довгострокового планування, стратегічного планування, стратегічного управління. Обґрунтовано необхідність формалізації стратегії.

Аннотация. Рассмотрен эволюционный подход к понятию стратегии предприятия. Выделены следующие этапы развития систем управления: бюджетирования, долгосрочного планирования, стратегического планирования, стратегического управления. Обоснована необходимость формализации стратегии.

Keywords: strategy, formalization of strategy, concept of strategy.

The idea is always valuable for creation and management of a company. This is the engine of the business and the company's competitiveness. But very often this unique resource is not used to improve efficiency and, ultimately, profitability. Special attention to the strategic management aspects of enterprise development is a feature of modern management [1]. This is due to the fact that currently the Ukrainian market has entered a stage where the lack of developed strategy hinders the development of companies. Experience shows that only 5 % of existing firms have strategies, but they make a profit above the industry average. At the same time, in the western companies, the strategy development process is widespread. Studies of KPMG "World Class Transactions 2003" shows that 91 % of companies with successful experience of mergers and acquisitions, have a formalized strategy.

The purpose of this article is to show that the formalization of the strategy is necessary for the enterprise, and to describe how to change the concept of business strategy.

A formalized strategy, in its turn, provides the following benefits [2]:

- setting up a framework for agreement and understanding between the shareholders, between shareholders and top managers;
- determining priorities for investment decisions;
- reduced time for decision-making;
- forming the basis for improvement of business processes;
- creating conditions for the delegation of authority and responsibility at the middle and lower levels of company management;
- forming the basis for building an effective management structure;
- an opportunity to motivate employees – the company becomes more attractive for them, strengthening its competitiveness in the labor market;
- becoming more attractive for investors and competitive capital markets.

The presence of a working strategy gives a great competitive advantage – the ability to act purposefully.

Management strategy, based on the concept of building a Balanced Score Card, proposed by D. Norton and R. Kaplan, allows to [3]:

- convey strategy to all employees of the company;
- motivate to bind to its objectives;
- align strategic and operational levels of management;
- develop a strategy which is not an art, but clear and regular work of managers.

Instability of the development of modern Ukrainian enterprises, the availability of high market, credit, investment and innovation risks make it necessary to rethink the concept of strategy. The ambiguity of the concept of strategy is related to the identification of strategies with multiple forms of its implementation and the evolution of the elements of management systems at enterprises. Modern scholars distinguish the following stages of the development of management systems: budgeting, long-term planning, strategic planning, strategic management.

The concept of a strategy as the art of fighting originated in the era of budgeting, which has an exclusively internal focus, and reflected the outer side of the company by balancing thereby control system. At this stage, the strategy is defined in the aspect of competition and is based on military terminology.

The introduction of a long-term planning approach has given rise to a strategy as a set of long-term goals and objectives to ensure effective communication with the enterprise environment. But any objective forms the space of solutions, in which the company must make the optimal choice in terms of their own development.

At present the comprehensive planning strategy is increasingly considered as a detailed comprehensive and integrated plan designed to ensure the implementation of the organization's mission and its objectives [4].

After that, the strategy is perceived by managers as a line of conduct. This treatment is associated with a real understanding of the strategy. And the strategy as a plan and the strategy for a course of conduct are equal: the organization develops plans for the future and displays the principles of behaviour from its past.

Further development of strategic planning generates the definition of the strategy as a means of action. The emphasis here is new rules with a view to the environment. For example, Thompson and Strickland define strategy as a set of all activities contributing to the organization's objectives, which are partially planned and partially responsive to the changing environment.

In the evolution of the concept of strategy attempts have repeatedly been made to unite different approaches. H. Mintzberg attempts to summarize a "5P": plan of action, principle of conduct, principle of behaviour, position in the environment, perspective [5].

Thus, strategic decisions:

are complex and involve varying degrees of uncertainty;

are innovative;

provide for structural changes in all areas of the enterprise;

are based on resource constraints;

have long-term consequences;

translate the organization from its current position to the desired and predicted future state.

Strategy captures what solutions the company has to take in the present to achieve the desired goals in the future, based on the out of the way, and will change the environment and the living conditions of the enterprise [6]. The company identifies and implements solutions in the present, providing a definite future, but does not produce a plan of what should be done in the future.

Enterprise strategy should be based on the determination of the optimal path of development, on a vision of the future, of qualitatively new conditions, on the formation of favourable business conditions and consists in the adoption of innovative solutions aimed at creating hard copied competencies by other companies.

Наук. керівн. Котлик А. В.

References: 1. Howard E. Strategic Management. Managing the New Public Services / E. Howard ; ed. by D. Farnham and S. Horton. – 2nd edition. – New York : Macmillan, 1996. – 56 p. 2. Moncrieff J. Is strategy making a difference? / J. Moncrieff // Long Range Planning Review. – 1999. – Vol. 32, No. 2. – P. 273–276. 3. Kono T. Changing a Company's Strategy and Culture / T. Kono // Long Range Planning. – 1994. – No. 27 (5). – P. 85–97. 4. Derek A. Strategic Windows / A. Derek // Journal of Marketing. – 1978. – July. – Vol. 42, issue 3. – P. 21. 5. Drucker P. The Practice of Management / P. Drucker. – New York : Harper and Row, 1954. – 131 p. 6. Hamel G. Competing for the Future / G. Hamel, C. Prahalad. – Harvard – London : Business School Press, 1994. – 13 p.

S. Voloshko

UDC 339.138

2nd year Master's degree student
of Management and Marketing Faculty of KhNUE

PRICING STRATEGY AS ONE OF THE KEY ELEMENTS OF MARKETING STRATEGY

Annotation. The main types of pricing strategies of the enterprise are studied. The content of the concept of the pricing strategy of marketing is examined. The interaction of pricing strategy of the company with the overall marketing strategy is considered. The role of pricing strategy in the overall marketing strategy of the company is discussed.

Анотація. Розглянуто основні види цінових стратегій підприємства. Вивчено зміст поняття цінової стратегії маркетингу. Досліджено взаємодію цінової стратегії підприємства із загальною маркетинговою стратегією. Визначено роль цінової стратегії в загальній маркетинговій стратегії підприємства.

© S. Voloshko, 2013

Аннотация. Рассмотрены основные виды ценовых стратегий предприятия. Изучено содержание понятия ценовой стратегии маркетинга. Исследовано взаимодействие ценовой стратегии предприятия с общей маркетинговой стратегией. Определена роль ценовой стратегии в общей маркетинговой стратегии предприятия.

Keywords: pricing strategy, marketing strategy, development of marketing strategy, concept of price strategy, development of price strategy.

Pricing is a critical element of the marketing complex, which allows creating the volume of business profits. The majority of small and medium-sized businesses do not have sufficient resources for the methods of non-price competition.

Pricing strategy of enterprises has been studied by Paul Robert Milgrom, John Roberts, John L. Daly, Thomas Nagle and other scientists. The pricing strategy and its interaction with the overall marketing strategy of enterprise still has been insufficiently studied.

Pricing strategy is one of the elements of the overall marketing strategy, the implementation of which manages the cost of production in order to ensure distribution. Price depends on many factors, such as costs of production, the level of customer loyalty, the reaction of competitors to changes in product price, clarity of price change for the consumer, the goals of price change [1].

Pricing strategy shows ways of the price changing in the dynamics, on the basis of market conditions and business objectives. Pricing strategies in marketing on the one hand are the conditions for product positioning and on the other they are influenced by certain factors [2]:

- the structure of the market;
- current market position;
- life cycle of the product;
- the unique features of the product;
- product value for money;
- competitiveness of the product.

These factors determine only the general features of the formation of prices. In practice, the pricing strategies in marketing are formed taking into account the company's reputation, popularity of the product, as well as advertising. The strategy is determined based on the product life cycle. Under the influence of this factor pricing strategy needs to be changed. Pricing strategies in marketing are used depending on the characteristics of the goods. They depend on the level of prices for new goods or goods that already exist in the market.

At the stage of growth the competition is increased. This is due to the fact that the company is beginning to struggle with the players who have already been in the market. During this period, the company is trying to generate additional sales channels, including the organization's own channels. The prices do not change. The growth stage requires from the company an increase of sales by trying to improve the product, enter into the new markets and increase the impact of advertising in order to provoke a repeated purchase. At the stage of maturity, sales are stabilized, the company conquers stable buyers. At the stage of saturation, product sales are stabilized and maintained by repeated purchases. At this stage it is important to search the segments that were not involved in the purchase before. To prevent the decline stage companies take measures to strengthen sales. The quality of product can be modified and in some situations, the company may reduce the price to make the product more accessible to clients [3].

The development of the pricing strategy is a constantly reproducible process. It is impossible to create a price strategy once and then use it without any corrections for many years. Pricing strategy must be checked after actual results have been achieved and, if necessary, corrected. Pricing strategy must exactly match the overall marketing strategy, which the company follows [4].

Businesses use different pricing strategies when marketing their products. Sometimes, a company will reduce prices based on the demand of a product or an increase in competition. Companies will also enter new markets with exceptionally high prices if there is an exceptionally high demand for their products. The key to the market pricing strategy is in understanding the current market situation. A company must also determine what customers are willing to pay through market research. Today companies commonly use the following pricing strategies:

1. Penetration pricing strategy. The company may introduce products at relatively low prices, especially when consumers are price-sensitive or the demand is highly elastic. The major objective for market penetration pricing is to set relatively low prices for products in hope of increasing the market share very quickly. Companies that use this strategy try to establish a loyal customer base immediately. They obtain to provide exceptional customer service then consistently offer promotions or special deals to retain these customers.

2. Skim pricing strategy is often used for new products and services, especially technology. The initial price is set high and attracts early adopters who want the product or service now and are willing to pay. When this group has been satisfied, the price is reduced to appeal to more price-sensitive customers.

3. Discount pricing strategy. Companies will often discount the price of their products when they run promotions to attract new customers. Many businesses also run seasonal discounts throughout the year, especially after a particular season has ended.

4. Loss leader strategy refers to products having low prices placed on them in an attempt to lure customers to the business and to make further purchases. The goal of using a loss leader pricing strategy is to lure customers to business with a low price of one product with the expectation that the customer will purchase other products with larger profit margins. The low price placed on the product should result in greater quantities of the product being sold while still recovering a portion of the production cost.

5. Multiple pricing strategy seeks to get customers to purchase a product in greater quantities by offering a slight discount on the greater quantity. In the display of prices, a price for the purchase of just one item is displayed along with the price for a larger quantity. By enticing customer to purchase more than one item the firm generates more profit. Essentially, the customer is penalized for purchasing just one item. In addition, multiple pricing should increase the quantity of items being sold, hopefully resulting in less product loss or fewer unsold items [5].

Choosing a related strategy requires careful consideration of business and financial goals, the state of the market including its past and future, and the products and prices of competition. Choosing strategies that are appropriate for business at the current time does not prevent companies from employing different strategies in the future as the business grows or changes.

Наук. керівн. Котлик А. В.

References: 1. Giddens N. Selecting an Appropriate Pricing Strategy / N. Giddens. – I. : Iowa State University, 2005. – 237 p. 2. Gregson A. Pricing Strategies for Small Business / A. Gregson. – N. : Self Counsel Press, 2008. – 59 p. 3. Kent B. The Pricing Strategy Audit / B. Kent. – C. : Cambridge Strategy Publications, 2004. – 40 p. 4. Wen-fei L. Smart Pricing Strategies / L. Wen-fei. – I. : Cornell University, 2001. – 31 p. 5. Nagle T. The Strategy and Tactics of Pricing / T. Nagle. – N. : Prentice Hall, 2002. – 104 p.

Антонова А. Е.

УДК 005.35(477)

Баскакова К. Ю.

Студенти 4 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СОЦІАЛЬНИЙ БІЗНЕС-ПРОЕКТ "КОЛЕСИКИ" ЯК КРОК ДО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто поняття соціально орієнтованого бізнесу, мету його створення, особливості функціонування та перспективи подальшого розвитку на прикладі соціального бізнес-проекту "Колесики", розробленого студентами ХНЕУ ім. С. Кузнеця.

Аннотация. Рассмотрено понятие социально ориентированного бизнеса, цель его создания, особенности функционирования и перспективы дальнейшего развития на примере социального бизнес-проекта "Колесики", разработанного студентами ХНЭУ им. С. Кузнеця.

Annotation. The concept of social-oriented business, the purpose of its foundation, the peculiarities of functioning and the prospects of further development are considered on the example of social business project "Kolesiky" developed by Simon Kuznets KhNUE students.

Ключові слова: соціально орієнтований бізнес, корпоративна соціальна відповідальність, інвестиції, люди з обмеженими можливостями пересування, ефективне працевлаштування.

Останнім часом усе більшої актуальності набуває проблема соціально орієнтованого бізнесу. Необхідність корпоративної соціальної відповідальності бізнес-структур доведена недовговічністю та кризовим характером традиційного підприємництва, яке, досягаючи короткострокових надприбутків, водночас руйнує економічні зв'язки та закономірності, а також не вирішує соціальних проблем [1]. Незважаючи на теоретичні напрацювання та практичне втілення соціальної відповідальності в інших країнах світу, в Україні досі відкритим залишається питання соціальної відповідальності бізнесу в сучасних умовах господарювання.

Під поняттям "соціальне підприємництво" криється важлива сфера життєдіяльності суспільства, адже кризи та соціальні проблеми неминуче призводять до поглиблення розшарування його членів за рівнем життя. Окрім державних установ, які за своїм призначенням повинні згладжувати такі протиріччя, є також й інші – неурядові, або приватні, установи, які шукають альтернативних шляхів зменшення соціальної напруги і роблять вагомий внесок у стабілізаційні процеси [1].

© Антонова А. Е., Баскакова К. Ю., 2013

Соціально орієнтований, або соціальний, бізнес – це принципово новий різновид підприємництва. Досі бізнес мав на меті виключно отримання прибутку. На відміну від традиційного, соціально орієнтований бізнес приносить прибутки, вирішуючи соціальні проблеми і допомагаючи суспільству функціонувати більш ефективно. Він приймає виклики суспільства, комбінуючи ділові ноу-хау з прагненням підвищити якість життя, і фокусується не на самому собі, а на проблемах та перспективах навколишнього світу [2]. Соціально орієнтований бізнес базується на семи основних принципах. Ці принципи нагадують ідеальну модель, до якої, безумовно, прагне кожен соціальний підприємець. Принципи полягають у такому:

1. Метою бізнесу не є надприбуток. Його мета полягає в тому, щоб подолати одну з гострих проблем, що загрожують суспільству. Наприклад: підвищити рівень життя, освіти, охорони здоров'я, забезпечити доступ до сучасних технологій, захистити довкілля.

2. Інвестори в соціальний бізнес повертають тільки суму своїх інвестицій, без яких-небудь дивідендів. Дуже рідко індекс прибутковості проекту перевищує одиницю. Період окупності соціального проекту значно довший за прийнятні для бізнес-планів 3 – 5 років.

3. Після повернення інвесторів суми інвестицій основний прибуток компанії вкладається в її розвиток і поліпшення якості продукції.

4. Проект має бути розроблено за принципами фінансової та економічної стійкості.

5. Екологічна відповідальність соціально орієнтованого бізнесу обов'язкова.

6. Соціальний проект має забезпечувати працівників гідною заробітною платою й оптимальними умовами праці.

7. Соціальним бізнесом мають займатися духовно й соціально зрілі особистості, які прагнуть допомогти вирішити частину проблем суспільства й ладні долати труднощі непорозуміння з боку влади, інших бізнес-структур, частини населення [2].

Соціальний бізнес-проект копіювального центру "Колесики" є студентською ініціативою зі створення саме соціально орієнтованого бізнесу на території України у місті Харкові. Цей проект має на меті не лише започаткувати соціально орієнтоване підприємництво, а й створити прецедент бізнесу, у якому працюватимуть на постійній основі люди зі статусом інваліда, а саме люди в інвалідних візках. Не менш важливою метою цього проекту є привернення уваги українського суспільства до проблем людей з інвалідністю. Проектна команда, що складається з авторів статті – студентів бакалаврату ХНЕУ ім. С. Кузнеця, прагне сформулювати розуміння того, що люди з інвалідністю є повноцінними членами суспільства, проте через недбале ставлення держави та незацікавленість бізнес-структур вони не мають постійного місця роботи й адекватної заробітної платні. За проектом приміщення центру буде розмежоване таким чином, аби працівникам не потрібно було пересуватись на певну відстань – усі прилади знаходяться під рукою.

Створюючи на кошти інвесторів великий зручний центр друку в місті Харкові, що надаватиме всі види друкарських послуг, від звичайного ксероксу до оформлення книг і журналів, працівниками якого будуть люди з обмеженими фізичними можливостями, проектна команда спонукає кожну небайдужу людину зробити свій, нехай і невеликий, внесок у вагому для суспільства справу – відстоювання прав інвалідів в Україні. Назва "Колесики" асоціює даний проект із, по-перше, постійним рухом вперед, розвитком, тобто змінами до кращого у суспільстві; по-друге, з маленьким колесом у механізмі годинника, без якого він не працюватиме. Авторський проект – це лише перший крок до покращення рівня життя людей з інвалідністю за рахунок соціально орієнтованого підприємництва, але молодь міста Харкова вірить у те, що цей крок спонукатиме до руху весь механізм життя в Україні.

Крім того, проект не має зарубіжних аналогів, а у перспективі його можна масштабувати не лише на території нашої держави, але й за кордоном, де проблема ставлення суспільства до людей з інвалідністю та їх гідного працевлаштування постає не менш гостро.

Таким чином, розвиток соціальної відповідальності малого та середнього бізнесу для підтримки соціально вразливих верств населення на сьогоднішній день є найважливішим кроком на шляху до оздоровлення суспільства. Проект створення соціально орієнтованого бізнесу "Колесики", що пропонується до розгляду органів влади, інвесторів та благодійних організацій, розроблено з урахуванням наведених теоретичних принципів соціального підприємництва.

Наук. керівн. Биба Н. М.

Література: 1. Комарницький І. Ф. Соціальна відповідальність бізнесу як інструмент управління сучасним підприємством [Електронний ресурс] / І. Ф. Комарницький, З. І. Галушка. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/portal/>. 2. Божкова В. В. Соціально відповідальний бізнес як один із напрямків поліпшення іміджу вітчизняних суб'єктів господарювання / В. В. Божкова, Л. Ю. Сагер // Механізм регулювання економіки. – 2010. – № 1. – С. 145–152.

Зміст

Городнюк А. Г. Теоретичні аспекти фінансової безпеки підприємства.....	3
Гуцал Г. В. Аналіз ефективності використання виробничого потенціалу машинобудівного підприємства.....	5
Курило А. В. Анализ депозитных операций банка.....	7
Дацун А. О. Сучасні тенденції в галузі інформаційного захисту підприємництва.....	10
Матвийчук М. Д. Конкурентоспособность продукции как главная категория, определяющая уровень конкурентоспособности на макро- и микроуровнях.....	12
Попова Ю. В. Сутність фінансової стійкості підприємства та заходи її забезпечення.....	15
Прокопенко Д. А. Аналіз валютних ризиків та шляхи їх зниження.....	17
Хмелева Н. А. Теоретичні засади аналізу фінансового стану на сільськогосподарських підприємствах.....	19
Каменюка Р. Ю. Сучасні методи оцінки потенціалу підприємства.....	21
Бутова О. В. Сучасні підходи до організації ефективної збутової діяльності підприємства.....	23
Комісаренко Т. В. Особливості плану маркетингу як складової системи планування на підприємстві.....	25
Корщенко А. С. Формування системи управління витратами на підприємстві.....	28
Замков А. В. Методичні основи оцінки техніко-технологічного потенціалу підприємства.....	30
Лазненко О. В. Сучасні проблеми оцінки трудового потенціалу підприємства.....	33
Шепеленко М. П. Теоретичний аналіз сутності ефективності діяльності підприємства.....	35
Куник О. В. Механізм управління виробничим потенціалом.....	37
Неудакіна М. В. Особливості формування товарної політики торгових підприємств.....	39
Аксін'їн А. І. Вибір фінансової стратегії підприємства скляного виробництва.....	42
Кривеженко В. В. Управління фінансовою стійкістю банку як складова системи стратегічного управління.....	46
Абраамян Г. Г. Механізми фінансування будівництва в Україні.....	48
Гончарова Н. С. Формування фінансового механізму страхової компанії при трансфертному ціноутворенні.....	51
Єчина К. А. Особливості сучасного кредитування підприємств.....	53
Кавчак І. Р. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансової безпеки підприємства.....	55

Іваніна А. В. Макроекономічний аналіз фінансового стану та рівня кредитного ризику домогосподарств.....	58
Міндіашвілі К. О. Особливості управління ризиками кредитування сільськогосподарських підприємств.....	61
Педан В. А. Підходи до визначення сутності поняття "вартість підприємства"	63
Пелипенко К. Ю. Методи управління фінансовими ризиками діяльності підприємства.....	65
Попова К. О. Виявлення тенденцій розвитку депозитного ринку України.....	68
Рябишев О. В. Використання опціонного підходу до оцінки вартості власного капіталу підприємства.....	71
Шилькова А. О. Перспективи розвитку Інтернет-банкінгу в Україні.....	74
Бондаренко Л. А. Розвиток інноваційних процесів як основа зростання національної економіки України.....	77
Боярчук О. С. Аналіз процесів інвестування в основний капітал промислових підприємств України.....	79
Деміденко А. В. Статистична оцінка кредитної діяльності банків України.....	83
Крамаренко Я. В. Аналіз соціального захисту населення України.....	85
Майер Ю. В. Проблема фінансового забезпечення функціонування системи охорони здоров'я України.....	87
Мицик Н. С. Структура статистичної сукупності міжнародних грошових переказів на прикладі ПАТ КБ "Правекс-Банк"	90
Кіях Ю. В. Статистичний аналіз пасивів банків України.....	94
Сокольська Т. А. Стан та перспективи розвитку інвестиційних процесів в Україні.....	96
Мухіна Д. І. Формування статистичної оцінки фінансової стійкості підприємства.....	99
Петрова О. О. Аналіз процесів інноваційної діяльності в Україні.....	101
Черная О. В. Теория полюсов роста: основные понятия и актуальность применения в региональной политике Украины.....	104
Половнюва А. О. Порівняльний аналіз рівня заробітної плати в Україні.....	109
Осипчук В. В. Економіко-статистичний аналіз агрегованих макроекономічних показників	112
Цоцорина Н. І. Прогнозування тенденцій розвитку промислового комплексу України з використанням економіко-математичного моделювання	115
Чумичева М. А. Повышение информационной безопасности предприятия как один из способов минимизации бизнес-рисков.....	120
Середа К. В. Національне багатство: основи статистичної оцінки.....	123
Беренич А. В., Фастівець Т. О. Сучасний стан та використання лісових ресурсів України.....	125
Вершиніна В. О. Стан та загальна оцінка розвитку паливно-енергетичного комплексу України.....	127
Гніцевич О. А., Плахотник М. В. Аналіз сучасної демографічної ситуації в Харківському регіоні.....	129
Д'яченко К. О. Проблеми розвитку транспортного комплексу в Харківському регіоні.....	131

Карпова К. В. Проблеми розвитку металургійного комплексу в Україні.....	133
Костильова О. М. Дослідження водних ресурсів Харківської області та проблем їх використання.....	135
Кушніренко В. В. Оцінка стану та перспективи розвитку хімічної промисловості України.....	137
Субота В. О. Аналіз стану інвестиційної активності в Харківському регіоні.....	139
Ткаченко В. О. Специфіка здійснення зовнішньоекономічної політики у Південному економічному районі України.....	141
Ульяніч К. В. Проблеми реалізації соціальної політики в Україні.....	142
Чальий В. В. Проблемы обеспечения энергетической безопасности в Украине.....	144
Черкашин С. В. Сучасні тенденції розвитку агропромислового комплексу Харківського регіону.....	146
Яковенко Г. Ю. Напрями реалізації державної демографічної політики в Україні.....	148
Жолудев О. С. Переваги впровадження процесного підходу.....	150
Маклакова М. Г. Організація маркетингової діяльності підприємства в умовах кризи.....	152
Короп К. С. Теоретичний підхід до сутності поняття "організаційна структура".....	154
Польшина І. М. Оцінка персоналу як важлива ланка його мотивації.....	155
Смирнова А. І. Роль інформації в процесі прийняття управлінських рішень.....	157
Собіна К. В. Теоретичні особливості організації маркетингової діяльності підприємства.....	159
Шевцов О. В. Роль бізнес-планування в розвитку підприємства.....	160
I. Ostapenko. Internal Training Center as an Alternative Way of Staff Development.....	161
A. Lebedyeva. The Substantiation of the Necessity for Implementing Electronic Commerce at the Enterprise.....	163
A. Kamonina. Evolution of the Concept of Enterprise Strategy.....	165
S. Voloshko. Pricing Strategy as One of the Key Elements of Marketing Strategy.....	166
Антонова А. Е., Баскакова К. Ю. Соціальний бізнес-проект "Колесики" як крок до розвитку соціально орієнтованого бізнесу в Україні.....	168